

DE AGATHOCLE
ET ANTIGONO MONOPHTHALMO

O AGATOKLESIE
I ANTYGONIE JEDNOOKIM

FONTES HISTORIAE ANTIQUAE

Zeszyty Źródłowe
do Dziejów Społeczeństw Antycznych

pod redakcją

LESZKA MROZEWICZA

Zeszyt XLII

DIODORUS SICULUS
DE AGATHOCLE
ET ANTIGONO MONOPHTHALMO

UNIwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

DIODORUS SICULUS
DE AGATHOCLE
ET ANTIGONO MONOPHTHALMO

(Bibliotheca Historica XIX)

DIODOR SYCYLIJSKI
O AGATOKLESIE
I ANTYGONIE JEDNOOKIM

(Biblioteka Historyczna XIX)

Redakcja naukowa
SYLWESTER DWORACKI

Przekład
TOMASZ POLAŃSKI

Komentarz
LESZEK MROZEWICZ

POZNAŃ 2019

Tekst grecki zgodny jest z wydaniem: Diodorus of Sicily,
The Library of History, with an English translation by Russel M. Geer,
Cambridge, Mass. – London 2002, 2004 (Loeb Classical Library 377, 390)

Recenzent: prof. zw. dr hab. Marian Szarmach

© Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2019

Seria wydawana staraniem Instytutu Kultury Europejskiej UAM w Gnieźnie

Adiustacja tekstu greckiego: Cezary Dobak

Publikacja sfinansowana przez
Urząd Miejski w Gnieźnie

Instytut Kultury Europejskiej oraz Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej UAM

Na okładce: Demetriusz Poliorketes, syn Antygona Jednookiego, moneta ze zbiorów
Metropolitan Museum of Art, Nowy Jork, https://pl.wikipedia.org/wiki/Demetriusz_I_Poliorketes [dostęp: 4.07.2019]

Projekt okładki: Ewa Wąsowska
Redaktor: Ewa Dobosz
Redaktor techniczny: Elżbieta Rygielska
Łamanie komputerowe: Reginaldo Cammarano

ISBN 978-83-232-3554-5
ISSN 1506-5898

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
61-701 POZNAŃ, UL. FREDRY 10

www.press.amu.edu.pl

Sekretariat: tel. 61 829 46 46, faks 61 829 46 47, e-mail: wyd nauk@amu.edu.pl

Dział Promocji i Sprzedaży: tel. 61 829 46 40, e-mail: press@amu.edu.pl

Wydanie I. Ark. wyd. 14,00 Ark. druk. 12,875 + wklejki

DRUK I OPRAWA: VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI, SZCZECIN, UL. KS. WITOLDA 7–9

SPIS TREŚCI

Wstęp (<i>Tomasz Polański</i>)	7
O Agatoklesie i Antygonie Jednookim	11
Komentarz (do tekstu polskiego)	170
Bibliografia	205

Seleukos I Nikator, diadoch, rywal Antygona Jednookiego; rzymska kopia greckiego oryginału, znaleziona w Herkulanum; obecnie w Narodowym Muzeum Archeologicznym (Museo Nazionale Archeologico) w Neapolu https://pl.wikipedia.org/wiki/Seleukos_I_Nikator [dostęp: 4.07. 2019]

WSTĘP

Księga XIX należy z pewnością do najlepszych w całej zachowanej Bibliotece Diodora. Jest fascynująca. Prowadzi czytelnika nad dalekie morza, brzegi wielkich rzek, na bezkresne pustynie, w niebosiężne góry. Przestrzeń geograficzna i historyczna tej książki zapiera dech w piersiach. Obejmuje ona Iran, Mezopotamię, Syrię, Palestynę, góry i pustynie dzisiejszej Jordanii, Cypr, Anatolię, wyspy Morza Egejskiego, Grecję Bałkańską, Sycylię i Italię. Pojedyncze rozdziały rozszerzają jej perspektywę o Krym, Scyтіę i Indie. Tę rozległą panoramę dziejów zawdzięczmy wielkiemu epickiemu talentowi Hieronima z Kardii. Najlepsze historykowi burzliwej epoki obejmującej kilkadziesiąt lat po śmierci Aleksandra Wielkiego. Nie mam wątpliwości, choć nie jestem w stanie do tego przekonać czytelnika, nie mając oryginału Historii Hieronima, że to on jest głównym narratorem XIX książki Biblioteki Diodora. Inni autorzy tej książki są drugorzędni (historyk greckiego Zachodu, rzymski annalista, historyk królestwa bosporańskiego, historyk Rodos). Stąd też księga XIX jest jednolita, niczym „Iliada”, i ma epicki rozmach „Iliady”. Wraz z Hieronimem czytelnik przemierza rozległe pustynie, oglądając z gór nocą światelka ognisk palących się daleko w głębi bezkresnych przestrzeni środkowego Iranu (37.6), z nim staje się świadkiem bitwy konnej na „rozległej, płaskiej równinie” wśród wzbijającej się z podłoża białej solnej kurzawy także w Iranie (42.1). To w tej części historii znajdujemy przejmującą *sphragis* autora: „Razem z rannymi jeńcami został zniesiony z placu boju również autor tej *Historii* – Hieronim z Kardii” (44.3). Z Hieronimem czytelnik odpoczywa u źródeł w zielonych, zalesionych dolinach Persydy, gdzie również dziś jak niegdyś w jego czasach „powietrze jest zdrowe, ... a wąwozy dają przyjemny cień” (21.3). Hieronim był u boku Eumenesa, kiedy Seleukos otworzył śluzy w Babilonii w dolnym biegu Tygrysu, a „powstała fala powodziowa oblała ze wszystkich stron obóz macedoński zamieniając okolicę w rozległe bagno” (13.2). Świadczenia autopsji w narracji Hieronima spotykamy często. Oto Antygon wyrusza z Suzy naprzeciw Eumenesa. „Marsz był trudny ze względu na panujący upał i pod każdym względem niebezpieczny dla nieobeznanych z miejscowymi warunkami żołnierzy”. Maszerowali więc nocą (18.1). Takie słowa mógł napisać lub przekazać jedynie uczestnik tego marszu w morderczym słońcu (czerwiec 316 r. przed Chr.) w tej części Azji, która dla Europejczyków należy do najbardziej niezdrowych na świecie. Jego słowa to nie retoryka. To zapis strasznego wysiłku. Z Hieronimem patrzymy na Morze

Martwe z gór dzisiejszej Jordanii, skąd „wypływa wiele wielkich rzek, których wody należą do wyjątkowo słodkich” (98). I odwiedzamy oazę En-Gedi na przeciwległym brzegu, z jej sławnymi niegdyś gajami palmowymi dostarczającymi *balsamon*, starożytne panaceum (98). Trudno się dziwić Hieronimowi, że zafascynowany niepowtarzalnym, surowym pięknem Morza Martwego i otaczających go pustyń, oraz gajami palmowymi i skalnymi wodospadami En-Gedi poświęcił im cały ekskurs (98-100,3). W tej części księgi XIX znajdujemy jeszcze jedną *sphragis* autora: otóż Antygon mianował zarządcą Jeziora (Asfaltowego) Hieronima „autora tej Historii” (100.2). Razem z nim oglądamy również walkę wśród skał, wąwozów i karkołomnych skalnych dróg i ścieżek Petry (94-97). Już Wesseling, jeden z najlepszych, a może najlepszy z komentatorów XIX księgi, był przekonany, że Demetriusz zaatakował Petrę. Nie jestem w stanie przekonać do tego czytelnika, ale tłumacząc rozdziały nabatejskie XIX księgi, widziałem je w krajobrazach Petry. Nie dziwię się Hieronimowi, że nie pominął tej ze strategicznego punktu widzenia drugorzędnej wyprawy. Góry południowej Jordanii należą do najpiękniejszych krajobrazów świata, a Petra do najbardziej atrakcyjnych stanowisk archeologicznych. Widoku Wadi Araba z gór otaczających Petrę nie da się zapomnieć. Rozdziały nabatejskie otwiera ekskurs poświęcony obyczajom Arabów, mieszkańców pustyń, którzy żyją pod otwartym niebem, nie uprawiają pól i są bardzo bogaci, bo zajmują się transportem pachnidła. Ludzi tych cechuje „niezwykłe umiłowanie wolności” (94.6). Orientalny koloryt XIX księgi wzbogaca rozdział indyjski, opowiadający o samospaleniu się żony Keteusa, poległego w walce indyjskiego księcia walczącego pod dowództwem Eumenesa (33-34.6). Rozdział ten przedstawia nieznane Macedończykom egzotyczne obyczaje z dalekich krain, leżących poza granicami wyobraźni, zawiera również sugestywny opis kobiecej biżuterii. Są w XIX księdze dwa znakomite portrety kobiece: Olimpias oraz Eurydyki, dwóch wybitnych kobiet, które stają naprzeciw siebie w śmiertelnym pojedynku. Olimpias „w której nawet sprzyjające szczęście nie rozbudziło ludzkich uczuć” (11.4) oraz Eurydyka, która „nie płakała i nie użalała się nad własnym losem” (11.7). Obmywszy ciało zamordowanego męża w lochu, gdzie zostali uwięzieni, popełniła samobójstwo. Hieronim wierzył, że ludzkie zło wywołuje gniew bogów, powiedzielibyśmy dzisiaj, że wiedział, co to jest okrutna sprawiedliwość historii. Osaczona przez Kasandra w Pydnie, której załoga została doprowadzona do skrajnego głodu, okrutna i nieuleczalnie pyszna Olimpias poddaje się, po czym zostaje zamordowana przez członków rodzin swoich ofiar (49-55). Motyw irracjonalnej kary za zło pojawia się w jednym z najbardziej osobistych rozdziałów Historii Hieronima. Nie znajdujemy tam jego imienia, ale nie ma wątpliwości, że to jego słowa, pełne goryczy i ironii słowa dobrze poinformowanego świadka. Otóż po zwycięstwie nad wojskami Eumenesa Antygon przekazuje satrapię Arachozji Sibyrtiosowi grupę najbardziej buntowniczych żołnierzy z formacji Srebrnych Tarcz wraz z poufnym rozkazem, aby wysłał ich na najtrudniejsze odcinki walki i wygubił. „Los sprawił, że wśród nich znajdowali się również ci, którzy wydali

Eumenesa. Tak więc szybko otrzymali zapłatę za przestępstwo, którego dopuścili się wobec swojego dowódcy” (48.4).

Obok dominującej narracji Hieronima znajdujemy w księdze XIX rozdziały sycylijskie znamionujące się innym stylem, treścią i kompozycją, rozdziały naczynowane sycylijskim partykularyzmem. Są one antytezą dla epickiej panoramy dziejów Hieronima. Zapowiadają księgę XX, gdzie staną się dominujące. Oto próbki tego stylu: „wielu straciło życie nie stawiając żadnego oporu, do końca nie wiedząc za co giną ... miasto napełniło się scenami gwałtów, mordów i wszelkiego bezprawia” (7.1). To nie nocny szturm Kartagińczyków na greckie miasto na Sycylii. To porachunki obywateli Syrakuz w ramach tej samej społeczności – rzeź członków stronnictwa oligarchicznego wraz z rodzinami. „Nienawiść do ludzi okazała się silniejsza niż bojaźń boża” (7.3). „Żadnego poszanowania dla związków krwi, świętych przysiąg i wspólnej religii” (7.4). Te ostatnie słowa brzmią jakby zostały zaczerpnięte z tukidydesowego opisu wojny domowej na Korkyrze. O dwóch przywódcach faksji sycylijskich nieznanym greckim historykiem Zachodu (Timajos?) napisał, że byli to „ludzie, którym większość życia upłynęła na knowaniach, zabójstwach i wszelkich bezbożnych występkach” (3.3).

Na zakończenie parę pytań dotyczących jednego z rozdziałów, który być może rzuca światło na ostatnie sensacyjne odkrycie grobu królewskiego pod Amfipolis. Kasander „przekazał Roksanę wraz z synem (Aleksandrem IV) pod straż, umieszczając ich na zamku w Amfipolis” (52.4). Tam też zostali zamordowani (105.2). Czy ciała żony i syna Aleksandra spoczęły pod będącym przedmiotem badań kurhanem pod Amfipolis? Kto wybudował ten wspaniały królewski grób? Demetriusz? Antygon Gonatas? Kasander? Czy imponujący, klasyczny lew z wtórną łacińską inskrypcją stojący dumnie przy moście nad Strymonem w pobliżu Amfipolis pochodzi z niedawno odkrytego królewskiego grobu? Jestem częstym gościem w tych okolicach. Zatrzymuję się na plażach pod Amfipolis w drodze na Wschód. Tak więc również tam moje ścieżki skrzyżowały się ze ścieżkami Hieronima z Kardii. Kardii, której port można łatwo rozpoznać na północnych brzegach u nasady Gallipoli. Hieronim miał jedną z najpiękniejszych ojczyzn na świecie, która jest prawdziwie „piękną ziemią”.

Tomasz Polański

Τάδε ἔνεστιν ἐν τῇ ἑννεακαιδεκάτῃ

τῶν Διοδώρου βύβλων

Περὶ τῶν ἀφορμῶν αἷς χρησάμενος Ἀγαθοκλῆς τύραννος ἐγένετο τῶν Συρακουσίων.

Ὡς οἱ Κροτωνιατῶν φυγάδες ἐπιστρατεύσαντες ἐπὶ τὴν πατρίδα πάντες ἀνηρέθησαν. Ὀλυμπιάδος μετὰ τοῦ παιδὸς κάθοδος ἐπὶ τὴν βασιλείαν.

Εὐρυδίκης καὶ Φιλίππου τοῦ βασιλέως ἄλωσης καὶ θάνατος.

Ὡς Εὐμενῆς ἔχων τοὺς ἀργυράσπιδας ἀνέβη μὲν εἰς τὰς ἄνω σατραπείας, συνήγαγε δὲ τοὺς τε σατράπας καὶ τὰς δυνάμεις εἰς τὴν Περσίδα.

Ὡς Ἄτταλος καὶ Πολέμων μετὰ τῶν συνεπιθεμένων τῇ φυλακῇ ληφθέντες ἀνηρέθησαν.

Ὡς Ἀντίγονος διώξας Εὐμενῇ περὶ τὸν Κοπράτην ποταμὸν ἡλαττώθη.

Ὡς εἰς Μηδίαν ἀναζεύξας ἐν ταῖς παρόδοις πολλοὺς ἀπέβαλε τῶν στρατιωτῶν.

Παράταξις Ἀντιγόνου πρὸς Εὐμενῇ καὶ τοὺς σατράπας ἐν Παραιτάκοις.

Ἀποχώρησις Ἀντιγόνου μετὰ τῆς δυνάμεως εἰς Μηδίαν πρὸς χειμασίαν.

Κασάνδρου στρατεία εἰς Μακεδονίαν καὶ πολιορκία Ὀλυμπιάδος ἐν Πύδνῃ.

Ὡς κατεστρατήγησεν Εὐμενῆς τοὺς περὶ Ἀντίγονον διὰ τῆς ἐρήμου πορευομένους.

Ἀντιγόνου πορεία διὰ τῆς ἐρήμου ἐπὶ τοὺς πολεμίους καὶ ἐπίθεσις τοῖς ἐν τῇ παραχειμασίᾳ θηρίοις.

Ὡς παρατάξεως γενομένης Ἀντίγονος ἐκυρίευσεν πάσης τῆς τῶν ἀντιταχθέντων δυνάμεως.

Ὡς Εὐμενῇ καὶ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τοὺς ἄλλοτρίως πρὸς αὐτὸν διατεθέντας ἀνεῖλεν.

Ὁ γενόμενος ἐν Ῥόδῳ κατακλυσμὸς καὶ τὰ συμβάντα περὶ τὴν πόλιν ἀτυχήματα.

Πείθωνος ὑπ' Ἀντιγόνου θάνατος καὶ τῶν δι' αὐτὸν ἀποστάντων εἰς τὴν Μηδίαν ἀναίρεσις.

Ὀλυμπιάδος ἄλωσης ὑπὸ Κασάνδρου καὶ θάνατος.

Ὡς Κασάνδρος Θεσσαλονίκην ἔγημε τὴν Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου, ἐπώνυμον δ' ἐαυτοῦ πόλιν ἔκτισεν ἐπὶ τῆς Παλλήνης.

Ὡς Πολυπέρχων ἀπογνοὺς τὰ πρὸς τοὺς βασιλεῖς ἔφυγεν εἰς τὴν Αἰτωλίαν.

DIODOR SYCYLIJSKI

BIBLIOTEKA HISTORYCZNA

W dziewiętnastej księdze Diodor pisze o następujących wydarzeniach:

- O tym jak Agatokles stał się tyranem Syrakuz [rozd. 1-9].
Jak emigranci polityczni z Krotony wyprawili się na swoje miasto i wszyscy zostali wycięci [rozd. 10].
Powrót na tron Olimpias z synem Aleksandra [rozd. 11] .
Aresztowanie i śmierć Eurydike i króla Filipa [rozd. 11].
Jak Eumenes wraz z gwardią Srebrnych Tarcz przybył do Górnych Satrapii, a następnie poprowadził satrapów wraz z ich wojskami do Persydy [rozd. 12-15].
Jak Attalos oraz Polemon uwięzieni wraz z towarzyszami zostali zgładzeni [rozd. 16].
Jak Antygon podczas pościgu za Eumenesem doznał strat nad rzeką Koprate [rozd. 17-18].
Jak Antygon wyruszywszy do Medii utracił wielu żołnierzy podczas przejścia przez góry [rozd. 19-20].
Bitwa Antygona z Eumenesem pod Parajtakoj [rozd. 21-31].
Wycofanie się Antygona z wojskiem na kwatery zimowe do Medii [rozd. 32-34].
Wyprawa Kasandra do Macedonii oraz oblężenie Olimpias w Pydnie [rozd. 35-36].
Jak Eumenes wywiódł w pole Antygona, gdy ten szedł przez pustynię [rozd. 37-38].
Marsz Antygona przez pustynię przeciw wrogom oraz jego uderzenie na oddział słoni na leżach zimowych [rozd. 39].
Jak Antygon pokonał w bitwie całą armię przeciwnika [rozd. 40-43].
Jak Antygon zgładził Eumenesa oraz innych nastawionych do niego wrogo dowódców [rozd. 44].
Powódź na Rodos i związane z nią nieszczęścia [rozd. 45].
Śmierć Pithona z rąk Antygona oraz zgładzenie pozostałych spiskowców w Medii [rozd. 46-48].
Pojmanie Olimpias oraz jej śmierć z rąk Kasandra [rozd. 49-51].
Jak Kasander poślubił Tessalonike, córkę Filipa syna Amyntasa, i założył na Pallene miasto nadając mu swoje imię [rozd. 52].
Jak Polyperchon zwątpiwszy w sprawę królewską uciekł do Etolii [rozd. 52].

Ὡς Κάσανδρος τὴν τῶν Θηβαίων πόλιν ὑπ' Ἀλεξάνδρου κατεσκαμμένην ἀποκατέστησε.

Περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις συμβάντων τῇ πόλει τῶν Θηβαίων καὶ ποσάκις ἀνάστατος ἐγένετο.

Περὶ τῶν πραχθέντων Κασάνδρῳ κατὰ Πελοπόννησον.

Ἀντιγόνου μετὰ τῆς δυνάμεως κατάβασις ἐπὶ θάλατταν καὶ φυγὴ Σελεύκου πρὸς Πτολεμαῖον εἰς Αἴγυπτον.

Σύνθεσις Πτολεμαίου καὶ Σελεύκου καὶ Κασάνδρου, πρὸς δὲ τούτοις καὶ Λυσιμάχου πρὸς τὸν κατ' Ἀντιγόνου πόλεμον.

Ὡς Ἀντίγονος ναῦς τε πολλὰς ἐναυπηγήσατο καὶ στρατηγούς ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Πόντον.

Ὡς πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Πολυπέρχοντος φιλίαν συνέθετο καὶ Τύρον ἐξεπολιόρκησε καὶ ὡς Ἀλέξανδρος μετέθετο πρὸς Κάσανδρον.

Ὡς Πολύκλειτος ὁ Πτολεμαίου ναύαρχος ἐνίκησε τοὺς Ἀντιγόνου στρατηγούς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν.

Περὶ τῆς Ἀγαθοκλέους στρατείας ἐπὶ Μεσσηνίου καὶ τῆς μεσιτευθείσης εἰρήνης ὑπὸ Καρχηδονίων.

Νουκερίας ἀπόστασις ἀπὸ Ῥωμαίων.

Τὰ πραχθέντα τοῖς Ἀντιγόνου καὶ Κασάνδρου στρατηγοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα.

Κασάνδρου στρατεία εἰς τὴν Αἰτωλίαν καὶ τοὺς κατὰ τὸν Ἀδρίαν τόπους.

Ἄλωσις περὶ Καρίαν τῆς ἀποσταλείσης ὑπὸ Κασάνδρου δυνάμεως.

Ὡς οἱ φυγάδες τῶν Συρακουσίων Ἀκραγαντίνους πείσαντες πολεμεῖν Ἀγαθοκλεῖ στρατηγὸν ἐκ Λακεδαιμόνος Ἀκρότατον μετεπέμψαντο.

Ὡς οὗτος μὲν παραλαβὼν τὴν ἡγεμονίαν τυραννικῶς ἄρχων διεγένετο, οἱ δ' Ἀκραγαντίνοι τὴν εἰρήνην ἐποιήσαντο πρὸς τὸν δυνάστην.

Τὰ πραχθέντα Ῥωμαίοις περὶ τὴν Ἰαπυγίαν.

Καλλαντιανῶν ἀπόστασις ἀπὸ Λυσιμάχου καὶ τὰ συμβάντα τοῖς ἐπὶ τὴν βοήθειαν ἀποσταλεῖσιν ὑπ' Ἀντιγόνου.

Ὡς Φίλιππος ἀποσταλεῖς ὑπὸ Κασάνδρου στρατηγὸς εἰς τὴν Αἰτωλίαν ἐνίκησεν Αἰτωλοὺς ἅμα καὶ τοὺς Ἡπειρώτας.

Ὡς Ῥωμαῖοι μάχῃ νικήσαντες Σαμνίτας μετ' ὀλίγον Καμπανοὺς ἀποστάντας προσηγάγοντο.

Ὡς Ἀντίγονος Πτολεμαῖον στρατηγὸν ἐξαπέστειλε μετὰ δυνάμεως ἐλευθερώσοντα τοὺς Ἑλληνας καὶ τὰ πραχθέντα περὶ τὴν Ἑλλάδα.

Ἀπόστασις Κυρηναίων καὶ ἄλωσις, ἔτι δὲ Πτολεμαίου στρατεία εἰς Κύπρον καὶ Συρίαν.

Μάχη Δημητρίου πρὸς Πτολεμαῖον καὶ νίκη Πτολεμαίου.

Ἀπόστασις Τελεσφόρου τοῦ στρατηγοῦ ἀπὸ Ἀντιγόνου.

Τὰ περὶ τὴν Ἡπειρον καὶ τὸν Ἀδρίαν πραχθέντα Κασάνδρῳ.

Ὡς Σέλευκος παρὰ Πτολεμαίου λαβὼν δύναμιν ὀλίγην ἐκράτησε Βαβυλῶνος καὶ τὴν προϋπάρχουσαν αὐτῷ σατραπείαν ἀνεσώσατο.

Jak Kasander odbudował zniszczone przez Aleksandra miasto Tebańczyków [rozd. 53].

O dziejach miasta Tebańczyków w czasach archaicznych oraz o tym ile razy zostało zniszczone [rozd. 53].

O działaniach Kasandra na Peloponezie [rozd. 54].

Marsz Antygona z wojskiem w stronę morza oraz ucieczka Seleukosa do Ptolemeusza do Egiptu [rozd. 55].

Sojusz Ptolemeusza, Seleukosa i Kasandra, a ponadto także Lizymacha w celu [podjęcia] wojny przeciwko Antygonowi [rozd. 56-57].

Jak Antygon zbudował wiele okrętów i wysłał strategów do Hellady i na Morze Czarne [rozd. 58-60].

Jak Antygon zawarł sojusz z Aleksandrem synem Polyperchona, jak zdobył Tyr oraz jak Aleksander przeszedł na stronę Kasandra [rozd. 61-64].

Jak nauarcha Ptolemeusza Poliklet pokonał strategów Antygona na lądzie i morzu [rozd. 64].

O wyprawie Agatoklesa przeciw Messeńczykom oraz pokoju wynegocjowanym przez Kartagińczyków [rozd. 65].

Bunt Nucerii przeciw Rzymianom [rozd. 65].

Działania strategów Antygona i Kasandra w Helladzie [rozd. 66].

Wyprawa Kasandra do Etolii oraz na wybrzeża Adriatyku [rozd. 67-68].

Kapitulacja wojsk wysłanych przez Kasandra do Karii [rozd. 68].

Jak emigranci polityczni z Syrakuz przekonali mieszkańców Akragas do wojny z Agatoklesem i jak sprowadzili z Lacedemonu stratega Akrotatos [rozd. 70].

Jak Akrotatos przejąwszy władzę rządził jak tyran, i o tym jak mieszkańcy Akragas zawarli pokój z Agatoklesem [rozd. 71].

Działania Rzymian w Japygii [rozd. 72].

Bunt Kallatian przeciw Lizymachowi oraz o tym, co spotkało wojska wysłane im z odsieczą przez Antygona [rozd. 73].

Jak Filip strateg wysłany przez Kasandra do Etolii zwyciężył równocześnie Etołów i Epirotów [rozd. 74].

Jak Rzymianie zwyciężyli w bitwie Samnitów i wkrótce ujarzmili zbuntowanych Kampanów [rozd. 76].

Jak Antygon wyprawił stratega Polemona z wojskiem, aby wyzwolił Hellenów oraz o tym, co działo się w Helladzie [rozd. 77-78].

Bunt i klęska Cyrenejczyków, a ponadto wyprawa Ptolemeusza na Cypr i do Syrii [rozd. 79].

Bitwa Demetriusza z Ptolemeuszem i zwycięstwo Ptolemeusza [rozd. 80-86].

Zdrada Telesfora stratega Antygona [rozd. 88-89].

O działaniach Kasandra w Epirze i nad Adriatykiem [rozd. 87].

Jak Seleukos wzięwszy od Ptolemeusza niewielki oddział wojska opanował Babilon i odzyskał przyznaną mu kiedyś satrapię [rozd. 90-92].

Ὡς Ἀντίγονος ἀκινδύνως παραλαβὼν Κοίλην Συρίαν δύναμιν ἐξέπεμψεν εἰς τὴν Ἀραβίαν.

Περὶ τῶν νομίμων οἷς χρῆται τὰ ἔθνη τῶν Ἀράβων.

Περὶ τῆς καλουμένης Ἀσφαλτίτιδος λίμνης.

Ὡς Ἀντίγονος τὸν υἱὸν Δημήτριον ἐξαπέστειλε μετὰ τῆς δυνάμεως εἰς τὴν Βαβυλωνίαν.

Περὶ τῶν πραχθέντων Ῥωμαίοις καὶ Σαμνίταις.

Ὡς Ἀγαθοκλῆς Μεσσηνίους παρακρουσάμενος τῆς πόλεως ἐκυρίευσεν.

Ὡς τοὺς ἀντιταξαμένους Μεσσηνίων καὶ Ταυρομενιτῶν, ἔτι δὲ Κεντοριπίνων ἀπέσφαξεν.

Ὡς Ἀγαθοκλῆς Δεινοκράτη καὶ τοὺς φυγάδας περὶ Γαλαρίαν ἐνίκησεν.

Ῥωζάνης καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως θάνατος.

Τὰ πραχθέντα Ῥωμαίοις κατὰ τὴν Ἰταλίαν.

Περὶ τῆς γενομένης τοῖς Καρχηδονίοις ναυαγίας.

Ὡς Καρχηδόνιοι περὶ τὸν Ἰμέραν Ἀγαθοκλέα παρατάξει νικήσαντες συνέκλεισαν εἰς τὰς Συρακούσας.

Jak Antygon opanował bez walki Celesyrię, a następnie wysłał wojsko do Arabii [rozd. 93-100].

O prawach, jakimi rządzą się plemiona Arabów [rozd. 94].

O jeziorze zwanym Asfaltowym [rozd. 98-99].

Jak Antygon wysłał swojego syna Demetriusza z wojskiem do Babilonii.

O sprawach Rzymian i Samnitów [rozd. 101].

Jak Agatokles oszukał Messeńczyków i opanował ich miasto [rozd. 102].

Jak Agatokles wyciął walczących z nim obywateli Messene, Tauromenion, a ponadto i Kenturipe [rozd. 102-103].

Jak Agatokles zwyciężył pod Galarią Dejnokratesa i wygnańców [rozd. 104].

Śmierć Roksany i króla Aleksandra [rozd. 105].

O działaniach Rzymian w Italii [rozd. 105].

O katastrofie morskiej, jaka spotkała Kartagińczyków [rozd. 106].

Jak Kartagińczycy pokonali w bitwie pod Himerą Agatoklesa i oblegli go w Syrakuzach [rozd. 107-110].

DIODORUS SICULUS

ΒΙΒΛΟΣ ἙΝΝΕΑΚΑΙΔΕΚΑΤΗ

1. Παλαιός τις παραδέδοται λόγος ὅτι τὰς δημοκρατίας οὐχ οἱ τυχόντες τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' οἱ ταῖς ὑπεροχαῖς προέχοντες καταλύουσι. διὸ καὶ τῶν πόλεων ἔναι τοὺς ἰσχύοντας μάλιστα τῶν πολιτευομένων ὑποπεύουσιν καθαιροῦσιν αὐτῶν τὰς ἐπιφανείας. (2) σύνεγγυς γὰρ ἢ μετάβασις εἶναι δοκεῖ τοῖς ἐν ἐξουσίᾳ μένουσιν ἐπὶ τὴν τῆς πατρίδος καταδούλωσιν καὶ δυσχερὲς ἀποσχέσθαι μοναρχίας τοῖς δι' ὑπεροχὴν τὰς τοῦ κρατήσῃν ἐλπίδας περιπεποιημένοις· (3) ἔμφυτον γὰρ εἶναι τὸ πλεονεκτεῖν τοῖς μειζόνων ὀρεγομένοις καὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχειν ἀτερματίστους. τοιγαροῦν Ἀθηναῖοι μὲν διὰ ταύτας τὰς αἰτίας τοὺς πρωτεύοντας τῶν πολιτῶν ἐφυγάδευσαν, τὸν λεγόμενον παρ' αὐτοῖς ἐξοστρακισμόν νομοθετήσαντες. καὶ τοῦτ' ἔπραττον οὐχ ἵνα τῶν προγεγενημένων ἀδικημάτων λάβωσι τιμωρίαν, ἀλλ' ὅπως τοῖς δυναμένοις παρανομεῖν ἐξουσία μὴ γένηται κατὰ τῆς πατρίδος ἐξαμαρτεῖν. (4) τῆς γὰρ Σόλωνος φωνῆς ὥσπερ χρησιμοῦτινος ἐμνημόνευον, ἐν οἷς περὶ τῆς Πεισιστράτου τυραννίδος προλέγων ἔθηκε τόδε τὸ ἐλεγεῖον

ἀνδρῶν ἐκ μεγάλων πόλεις ὄλλυται, εἰς δὲ τυράννου
δῆμος αἰδρίῃ δουλοσύνην ἔπεσεν.

(5) Μάλιστα δὲ πάντων ἐπεπόλασεν ἢ πρὸς τὰς μοναρχίας ὁρμὴ περὶ Σικελίαν πρὸ τοῦ Ῥωμαίους κυριεῦσαι ταύτης τῆς νήσου· αἱ γὰρ πόλεις ταῖς δημαγωγίαις ἐξαπατῶμεναι μέχρι τούτου τοὺς ἀσθενεῖς ἰσχυροὺς κατεσκεύαζον, ἕως δεσπότης γένωνται τῶν ἐξαπατηθέντων. (6) ιδιώτατα δὲ πάντων Ἀγαθοκλῆς ἐτυράννησε τῶν Συρακοσίων, ἀφορμαῖς μὲν ἐλαχίσταις χρησάμενος, ἀτυχήμασι δὲ μεγίστοις περιβαλὼν οὐ τὰς Συρακούσας μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν Σικελίαν τε καὶ Λιβύην. (7) δι' ἀπορίαν γὰρ βίου καὶ πραγμάτων ἀσθένειαν τὴν κεραμευτικὴν τέχνην μεταχειρισάμενος εἰς τοῦτο προῆλθε δυνάμεως ἅμα καὶ μισαιφονίας ὥστε καταδουλώσασθαι μὲν τὴν μεγίστην καὶ καλλίστην τῶν πασῶν νήσων, κατακτήσασθαι δὲ χρόνον τινὰ τῆς τε Λιβύης τὴν πλείστην καὶ μέρη τῆς Ἰταλίας, ὕβρεως δὲ καὶ σφαγῆς ἐμπλῆσαι τὰς κατὰ

DIODOR SYCYLIJSKI

O AGATOKLESIE I ANTYGONIE JEDNOOKIM

1. Jest z dawna wiadome, że demokracji zagrażają ludzie posiadający władzę, nie zaś zwykli obywatele. Stąd też niektóre państwa, kierując się podejrzliwością, pozbawiają szczególnie wpływowych obywateli ich uprzywilejowanej pozycji. (2) Ludzie sprawujący wysokie urzędy wydają się łatwo skłaniać ku myśli o zniewoleniu własnej ojczyzny, trudno im bowiem powstrzymać się przed pokusą jedynowładztwa, która rodzi się z poczucia siły. (3) Wiemy bowiem, że zachłanność idzie w parze z wybujałymi ambicjami i nieograniczoną żądzą władzy. Dlatego też Ateńczycy, świadomi tego wszystkiego, skazywali obywatele wybijających się ponad przeciętność na wygnanie. Służyła temu instytucja nazywana przez nich ostracyzmem¹. I nie robili tego, aby wymierzyć karę za dokonane przestępstwa, lecz aby ci, którzy z racji posiadanej władzy byli podatni na łamanie prawa, nie zaszkodzili ojczyźnie. (4) Ateńczycy wspominali niczym jakąś wyrocznię słowa Solona², który w tej oto skomponowanej przez siebie elegii zapowiadał przyszłą tyranię Pizystrata³:

wielcy ludzie przynoszą zgubę państwu,
a lud w swojej niewiedzy popada w niewolę tyrana.

(5) Dążenie do jedynowładztwa najsilniej ujawniło się na Sycylii, zanim jeszcze Rzymianie opanowali tę wyspę⁴. Oszukiwani demagogicznymi argumentami obywatele miast tak długo powiększali uprawnienia słabych, aż ci obdarzeni potęgą nie stali się panami oszukanych. (6) Najciekawszy jest przypadek Agatoklesa⁵, który zagarnął władzę nad Syrakuzami. Kariera człowieka, który był winien największych nieszczęść, jakie spadły na Syrakuzy⁶, całą Sycylię, a nawet i Libię⁷, miała bardzo skromne początki. (7) On, który z powodu biedy i niskiego stanu pracował jako garncarz, doszedł po trupach do tak wielkiej potęgi, że podporządkował sobie tę największą i najpiękniejszą ze wszystkich wysp. Co więcej – przez pewien czas dzierżył nawet władzę nad znaczną częścią Libii oraz niektórymi obszarami Italii, a same miasta

Σικελίαν πόλεις. (8) οὐδεὶς γὰρ τῶν πρὸ τούτου τυράννων ἐπετελέσατό τι τοιοῦτον οὐδὲ τοιαύτην ὁμότητα κατὰ τῶν ὑποτεταγμένων ἔσχε. τοὺς μὲν γὰρ ιδιώτας ἐκόλαζε πᾶσαν τὴν συγγένειαν ἀποσφάττων, παρὰ δὲ τῶν πόλεων τὰς εὐθύνας ἐλάμβανεν ἡβηδὸν μαιφονῶν καὶ δι' ὀλίγους τῶν ἐγκαλουμένων τοὺς πολλοὺς καὶ μὴδ' ὅτιοῦν ἀδικήσαντας ἀναγκάζων τὴν αὐτὴν ἀναδέχεσθαι συμφορὰν πανδημεὶ τῶν πόλεων θάνατον κατεγίνωσκεν. (9) Ἀλλὰ γὰρ τῆς βύβλου ταύτης σὺν τοῖς ἄλλοις περιεχούσης καὶ τὴν τυραννίδα τὴν Ἀγαθοκλέους ἀφιέμενοι τὸ περὶ αὐτῆς προλέγειν τὰ συνεχῇ τοῖς προειρημένοις προσθήσομεν, παραθέντες πρότερον τοὺς οἰκείους τῇ γραφῇ χρόνου. (10) ἐν μὲν οὖν ταῖς προειρημέναις ὀκτωκαίδεκα βίβλοις ἀνεγράψαμεν τὰς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων πράξεις τὰς γεγενημένας ἐν τοῖς γνωριζομένοις μέρεσι τῆς οἰκουμένης, ἐφ' ὅσον ἡμῖν δύναμις, ἄχρι πρὸς τὸν ἐνιαυτὸν τὸν πρὸ τῆς Ἀγαθοκλέους τυραννίδος, εἰς ὃν ἀπὸ Τροίας ἀλώσεως ἔτη συνάγεται ὀκτακόσια ἐξήκοντα ἕξ· ἐν δὲ ταύτῃ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς δυναστείας ταύτης ποιησάμενοι καταλήξομεν εἰς τὴν ἐφ' ἱμέρα μάχην Ἀγαθοκλεῖ πρὸς Καρχηδονίους, περιλαβόντες ἔτη ἑπτὰ.

2. Ἐπ' ἄρχοντος γὰρ Ἀθήνησι Δημογένους Ῥωμαῖοι μὲν κατέστησαν ὑπάτους Λεύκιον Πλώτιον καὶ Μάνιον Φούλβιον, Ἀγαθοκλῆς δ' ὁ Συρακόσιος τύραννος ἐγένετο τῆς πόλεως. ἔνεκα δὲ τοῦ σαφεστέρας γενέσθαι τὰς κατὰ μέρος πράξεις βραχέα προαναληψόμεθα περὶ τοῦ προειρημένου δυνάστου. (2) Καρκῖνος ὁ Ῥηγίνος φυγὰς γενόμενος ἐκ τῆς πατρίδος κατῴκησεν ἐν Θέρμοις τῆς Σικελίας, τεταγμένης τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ Καρχηδονίου. ἐμπλακεῖς δὲ τῶν ἐγχωρίων τινὶ γυναικὶ καὶ ποιήσας αὐτὴν ἐγκυον συνεχῶς κατὰ τοὺς ὕπνους ἐταράττετο. (3) διόπερ ἀγωνιῶν ὑπὲρ τῆς παιδοποιίας ἔδωκεν ἐντολὰς Καρχηδονίοις τισὶ θεωροῖς ἀναγομένοις εἰς Δελφοὺς ἐπερωτῆσαι τὸν θεὸν περὶ τοῦ γεννηθησομένου βρέφους. ὧν ἐπιμελῶς τὸ παρακληθὲν πραζάντων ἐξέπεσε χρησμὸς ὅτι μεγάλων ἀτυχημάτων ὁ γεννηθεὶς αἴτιος ἔσται Καρχηδονίοις καὶ πάσῃ Σικελίᾳ. (4) ἃ δὲ πυθόμενος καὶ φοβηθεὶς ἐξέθηκε τὸ παιδίον δημοσίᾳ καὶ τοὺς τηρήσοντας ἵνα τελευτήσῃ παρακατέστησεν. διελθουσῶν δὲ τινων ἡμερῶν τὸ μὲν οὐκ ἀπέθνησεν, οἱ τεταγμένοι δ' ἐπὶ τῆς φυλακῆς ὠλιγώρουν. (5) καθ' ὃν δὲ χρόνον ἡ μήτηρ νυκτὸς παρελθοῦσα λάθρα τὸ παιδίον ἀνεῖλετο καὶ πρὸς αὐτὴν μὲν οὐκ ἀπήνεγκε, φοβουμένη τὸν ἄνδρα, πρὸς δὲ τὸν ἀδελφὸν Ἡρακλείδην καταθεμένη προσηγόρευσε Ἀγαθοκλέα, τὴν ὁμωνυμίαν εἰς τὸν ἑαυτῆς ἀνενέγκασα πατέρα. (6) παρ' ᾧ τρεφόμενος ὁ παῖς ἐξέβη τὴν τε ὄψιν εὐπρεπῆς καὶ τὸ σῶμα εὖρωστος πολὺ μᾶλλον ἢ κατὰ τὴν ἡλικίαν. ἑπταετοῦς δ' ὄντος αὐτοῦ παρακληθεὶς ὁ Καρκῖνος ὑφ' Ἡρακλείδου πρὸς τινα θυσίαν καὶ θεασάμενος τὸν Ἀγαθοκλέα παίζοντα μετὰ τινων ἡλικιωτῶν ἐθαύμαζε τό τε κάλλος καὶ τὴν ῥώμην, τῆς τε γυναικὸς εἰπούσης ὅτι τηλικούτος ἂν ἦν ὁ ἐκτεθεὶς, εἴπερ ἐτράφη, μεταμέλεσθαί τε ἔφη τοῖς πραχθεῖσι καὶ συνεχῶς ἐδάκρυεν. (7) εἰθ' ἡ μὲν γνοῦσα τὴν ὁρμὴν τάνδρὸς συμφωνοῦσαν

sycylijskie napełnił gwałtem i zbrodnią. (8) Żaden z wcześniejszych tyranów nie dopuścił się czegoś podobnego, żaden nie był tak okrutny wobec swoich poddanych. Obywateli karał mordując całe rodziny. Nakładane na miasta kontrybucje ściągał dokonując rzezi ich obywateli, nie zważając na wiek ofiar. Wielu ludzi, i to takich, którzy w niczym nie zawinili, zmuszał do ponoszenia kary za przestępstwa obciążające nielicznych i stosując zasadę zbiorowej odpowiedzialności, wydawał wyroki śmierci na całe miasta. (9) Ponieważ księga ta obok innych wydarzeń obejmuje również okres tyranii Agatoklesa, po części wstępnej opowiem po kolei o tym, co zaszło, kontynuując zarazem wcześniejszą relację wydarzeń, ale najpierw umieszczę je w stosownej ramie chronologicznej. (10) W poprzednich osiemnastu księgach spisaliśmy przeszłe dzieje w miarę naszych najlepszych możliwości, poczynając od czasów najdawniejszych i obejmując znane nam części zamieszkałego świata. Opowieść naszą doprowadziliśmy do roku poprzedzającego dojście do władzy Agatoklesa, to jest do roku 866 od zdobycia Troi. W tej księdze opowiemy w porządku chronologicznym dzieje siedmiu lat, rozpoczynając od tejże tyranii, a kończąc na bitwie, którą stoczył Agatokles z Kartagińczykami pod Himera.

2. Agatokles Syrakuzanin został tyranem miasta w owym roku, kiedy archontem w Atenach był Demogenes⁸, a konsulami w Rzymie Lucjusz Plotius i Maniusz Fulwiusz⁹. Aby jednak bieg wydarzeń był jasny we wszystkich szczegółach podejmę narrację we wcześniejszym punkcie, tam mianowicie gdzie zaczyna się historia wymienionego wcześniej władcy. (2) Karkinos z Region¹⁰ uciekł z ojczyzny i osiedlił się na Sycylii w Thermo¹¹, w mieście znajdującym się pod władzą Kartagińczyków. Związał się tam z jakąś miejscową kobietą, która wkrótce zaszła w ciążę. Od tego czasu zaczęły nawiedzać go straszne sny. (3) Zaniepokojony o przyszłość swojego potomka polecił posłom kartagińskim, którzy właśnie wypływali do Delf, aby zapytali się boga, co czeka mające się mu narodzić dziecko. Gdy ci z całą gorliwością wypełnili polecone im zadanie, otrzymali odpowiedź, że narodzone dziecko będzie przyczyną wielkich nieszczęść zarówno dla Kartagińczyków, jak i całej Sycylii. (4) Gdy Karkinos dowiedział się o tym, ogarnął go lęk. Rozkazał pozostawić dziecko¹² w miejscu publicznym i wystawił strażę, aby być pewnym, że dziecko umrze. Ale mijał dzień za dniem, a niemowlę nie umierało, gdy natomiast strażnicy zaczęli zaniedbywać się w swoich obowiązkach, (5) wykorzystała to matka. Zakradła się potajemnie nocą i zabrała dziecko, ale nie zaniósła go do swojego domu, ponieważ bała się męża, lecz umieściła u swojego brata Heraklejdesa. Od imienia swojego ojca nazwała go Agatoklesem. (6) U boku Heraklejdesa Agatokles wyrósł na pięknego, mocno zbudowanego i wyrosniętego ponad swój wiek chłopca. Gdy Agatokles miał już osiem lat, Karkinos, zaproszony przez Heraklejdesa z okazji jakiegoś święta, zobaczył chłopca bawiącego się z rówieśnikami i zadziwił się jego siłą i urodą. Wtedy matka powiedziała, że w tym właśnie wieku

τοῖς πεπραγμένοις ἐξέθηκε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. ὁ δ' ἄσμένως προσδεξάμενος τοὺς λόγους τὸν μὲν υἱὸν ἀπέλαβε, τοὺς δὲ Καρχηδονίους φοβούμενος μετώκησεν εἰς Συρακούσας πανοίκιος· πένης δ' ὧν ἐδίδαξε τὸν Ἀγαθοκλέα τὴν κεραμευτικὴν τέχνην ἔτι παῖδα τὴν ἡλικίαν ὄντα. (8) Καθ' ὃν δὴ χρόνον Τιμολέων μὲν ὁ Κορίνθιος νικήσας τὴν ἐπὶ τῷ Κρημισσῷ μάχην τοὺς Καρχηδονίους μετέδωκε τῆς ἐν Συρακούσαις πολιτείας πᾶσι τοῖς βουλομένοις. ὁ δὲ Καρκῖνος μετ' Ἀγαθοκλέους πολιτογραφηθεὶς καὶ μετὰ ταῦτα ὀλίγον βιώσας χρόνον ἐτελεύτησεν. (9) ἡ δὲ μήτηρ ἀνέθηκεν λιθίνην εἰκόνα τοῦ παιδὸς ἐν τινι τεμένει, πρὸς ἣν μελισσῶν ἐσμὸς προσκαθίσας ἐκηροπλάστησεν ἐπὶ τῶν ἰσχύων. τοῦ δὲ σημείου προσενεχθέντος τοῖς περὶ ταῦτ' ἀσχολουμένοις ἀπεφάναντο πάντες κατὰ τὴν ἀκμὴν ἥξειν αὐτὸν εἰς μεγάλην ἐπιφάνειαν· ὅπερ καὶ συνετελέσθη.

3. Δάμας γάρ τις τῶν ἐνδόξων ἀριθμούμενος ἐν Συρακούσαις ἐρωτικῶς διετέθη πρὸς τὸν Ἀγαθοκλέα καὶ τὸ μὲν πρῶτον δαψιλῶς ἅπαντα χορηγῶν αἴτιος ἐγένετο σύμμετρον αὐτὸν οὐσίαν συλλέξασθαι, μετὰ δὲ ταῦτα αἰρεθεὶς ἐπ' Ἀκράγαντα στρατηγός, ἐπειδὴ τῶν χιλιάρχων τις ἀπέθανεν, τοῦτον εἰς τὸν ἐκείνου τόπον κατέστησεν. (2) ὁ δὲ καὶ πρὸ τῆς στρατείας μὲν ἦν πολύσεμνος διὰ τὸ μέγεθος τῶν ὄπλων· ἐπετήδευσε γὰρ ἐν ταῖς ἐξοπλάσiais φορεῖν πανοπλίαν τηλικαύτην τὸ μέγεθος ὥστε μηδένα τῶν ἄλλων δύνασθαι ῥαδίως χρῆσθαι τῷ βάρει τῶν ὄπλων· πολὺ δ' ἔτι μᾶλλον γενόμενος χιλιάρχος περιεποιήσατο δόξαν, φιλοκίνδυνος μὲν ὧν καὶ παράβολος ἐν ταῖς μάχαις, ἰταμὸς δὲ καὶ πρόχειρος ἐν ταῖς δημηγορίαις. τοῦ δὲ Δάμαντος νόσῳ τελευτήσαντος καὶ τὴν οὐσίαν καταλιπόντος τῇ γυναικὶ ταύτῃ ἐγῆμε καὶ τῶν πλουσιωτάτων εἰς ἡριθμεῖτο. (3) Μετὰ δὲ ταῦτα Κροτωνιάταις πολιορκουμένοις ὑπὸ Βρεττιῶν οἱ Συρακόσιοι δύναμιν ἀδρὰν ἐπεμψαν, ἥς ἐστρατήγει μὲν μεθ' ἐτέρων Ἄντανδρος ὁ Ἀγαθοκλέους ἀδελφός, τῶν δ' ὄλων εἶχε τὴν ἡγεμονίαν Ἡρακλείδης καὶ Σώστρατος, ἄνδρες ἐν ἐπιβουλαῖς καὶ φόνοις καὶ μεγάλοις ἀσεβήμασι γεγονότες τὸν πλείω τοῦ βίου· περὶ ὧν τὰ κατὰ μέρος ἢ πρὸ ταύτης περιέχει βύβλος. (4) συνεστρατεύετο δ' αὐτοῖς καὶ Ἀγαθοκλῆς, ἐγνωσμένος ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ τεταγμένος ἐπὶ χιλιαρχικῆς ἡγεμονίας, ὃς τὸ μὲν πρῶτον ἐν ταῖς πρὸς τοὺς βαρβάρους μάχαις γενόμενος κράτιστος ὑπὸ τῶν περὶ Σώστρατον ἀφηρέθη τὴν τῶν ἀριστείων τιμὴν διὰ τὸν φθόνον. (5) ἐφ' οἷς περιαλγῆς γενόμενος αὐτοὺς ὡς διεγνωκότας ἐπιθέσθαι τυραννίδι κατηγόρησεν ἐν τῷ δήμῳ. οὐ προσεχόντων δὲ τῶν Συρακοσίων ταῖς διαβολαῖς οἱ μὲν περὶ Σώστρατον ἐδυνάστευσαν τῆς πατρίδος μετὰ τὴν ἐκ Κρότωνος ἐπάνοδον.

byłby ten, który został porzucony, jeśliby żył. Wówczas Karkinos wybuchnął niepowstrzymanym płaczem mówiąc, że żałuje swojego czynu, (7) na co ona, wykorzystując wzruszenie męża, wyjawiała całą prawdę. Karkinos powitał jej słowa z radością i zabrał syna. Wkrótce, bojąc się Kartagińczyków, przeniósł się z całym domem do Syrakuz, a ponieważ był biedny, wyuczył Agatoklesa, który wtedy był jeszcze dzieckiem, zawodu garncarza. (8) W tym samym czasie Timoleon z Koryntu¹³, zwyciężywszy Kartagińczyków w bitwie pod Krimisos¹⁴ nadał wszystkim, którzy chcieli, obywatelstwo syrakusańskie. Tak więc Karkinos wraz z Agatoklesem zostali wpisani na listę obywateli. Wkrótce potem Karkinos zmarł. (9) Kiedyś matka Agatoklesa złożyła w jakimś sanktuarium wykonaną z kamienia wotywną figurkę przedstawiającą syna. Na tej właśnie figurce na wysokości bioder zrobiły sobie gniazdo pszczoły. Kiedy opowiedziała o tym znaku ludziom, którzy zajmują się tłumaczeniem wróżb, wszyscy oznajmili, że syna, gdy dorośnie, czeka wielka sława. I tak się też stało.

3. Pewien Damas, jeden z najbardziej szanowanych obywateli Syrakuz, zakochał się w Agatoklesie, a ponieważ od początku obsypywał go drogimi podarunkami, sprawił, że Agatokles zgromadził niemałą fortunę. Po pewnym czasie Damas został wybrany strategiem na wyprawę przeciw Agrygentowi, w czasie której zginął jeden z chiliarchów¹⁵. Wtedy to powołał na jego miejsce Agatoklesa. (2) Już przed tą wyprawą Agatokles zdobył sobie wielkie uznanie ze względu na rozmiary rynsztunku, jaki nosił na sobie. Miał bowiem zwyczaj w czasie parad wojskowych nosić zbroję tak ciężką, że nikt inny poza nim nie był w stanie nawet się w niej poruszać. Na stanowisku chiliarchy pozyskał sobie jeszcze większą sławę, ponieważ nie bał się ryzyka, wykazywał odwagę w walce, a jednocześnie jego mowy na zgromadzeniach wyróżniały się śmiałością i dowcipem. Kiedy Damas umarł wskutek choroby pozostawiając swój majątek żonie, Agatokles poślubił ją i tak został jednym z najbogatszych obywateli miasta. (3) Kiedy Bruttiowie¹⁶ oblegli Kroton, Syrakuzanie wysłali¹⁷ z pomocą duży oddział wojska, którym dowodził obok innych brat Agatoklesa, Antandros. Całością ekspedycji kierowali Herakleides i Sostratos, ludzie którym większość życia upłynęła na knowaniach, zabójstwach i wszelkich bezbożnych występkach. Poprzednia księga opowiada o tym w szczegółach. (4) Wyruszył z nimi na wyprawę również Agatokles, który na mocy uchwały ludu sprawował funkcję chiliarchy i choć od początku dał się poznać jako znakomity dowódca, to jednak kierujący się uczuciem zawiści ludzie, skupieni wokół Sostratosa, odmówili mu prawa do nagrody za dzielność. (5) Rozżalony, oskarżył ich przed ludem o dążenie do tyranii. Ponieważ jednak Syrakuzanie nie uznali tych oszczerstw za uzasadnione, fakcja Sostratosa uzyskała po powrocie z wyprawy krotońskiej dominującą rolę w państwie.

4. Ὁ δ' Ἀγαθοκλῆς ἀλλοτριῶς ἔχων τὰ πρὸς αὐτοὺς τὸ μὲν πρῶτον κατέμε-
νεν ἐν Ἰταλία μετὰ τῶν κοινοπραγούντων καὶ καταλαμβάνεσθαι τὴν τῶν
Κροτωνιατῶν πόλιν ἐπιχειρήσας ἐξέπεσε καὶ μετ' ὀλίγων εἰς Τάραντα δι-
εσώθη. ταχθεὶς δὲ παρὰ τοῖς Ταραντίνοις ἐν τῇ τῶν μισθοφόρων τάξει καὶ
πολλαῖς καὶ παραβόλοις ἐγχειρῶν πράξεις εἰς ὑποψίαν ἦλθε καινοτομεῖν.
(2) διόπερ ἀπολυθεὶς καὶ ταύτης τῆς στρατείας συνήθροισε τοὺς κατὰ τὴν
Ἰταλίαν φυγάδας καὶ Ῥηγίνοις πολεμουμένοις ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἡρακλείδην
καὶ Σώστρατον ἐβοήθησεν. (3) ἔπειτα τῆς ἐν Συρακούσσαις δυναστείας
καταλυθείσης καὶ τῶν περὶ τὸν Σώστρατον φυγόντων κατῆλθεν εἰς τὴν
πατρίδα. συνεκπεσόντων δὲ τοῖς δυνάσταις πολλῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, ὡς
ἂν τῆς ὀλιγαρχίας κεκοινωνηκότων τῆς τῶν ἐξακοσίων τῶν ἐπιφανεστάτων,
ἐνέστη πόλεμος τοῖς φυγάσι πρὸς τοὺς ἀντεχομένους τῆς δημοκρατίας. συμ-
μαχοῦντων δὲ τῶν Καρχηδονίων τοῖς περὶ τὸν Σώστρατον φυγάσιν ἐγίνοντο
κίνδυνοι συνεχεῖς καὶ παρατάξεις ἀδρῶν δυνάμεων, ἐν αἷς Ἀγαθοκλῆς, ποτὲ
μὲν ιδιώτης ὢν, ποτὲ δὲ ἐφ' ἡγεμονίας τεταγμένος, ὑπελήφθη δραστικὸς
εἶναι καὶ φιλότεχνος ἐκ τοῦ πρὸς ἕκαστον τῶν καιρῶν ἐπινοεῖσθαι τι τῶν
χρησίμων· ὧν ἐν ἔπραξε καὶ μάλα μνήμης ἄξιον. (4) στρατοπεδευόντων γάρ
ποτε τῶν Συρακοσίων πλησίον τῆς Γέλας αὐτὸς μὲν νυκτὸς παρεισέπεσεν εἰς
τὴν πόλιν μετὰ χιλίων στρατιωτῶν, οἱ δὲ περὶ τὸν Σώστρατον ἐπιφανέντες
μετὰ μεγάλης καὶ τεταγμένης δυνάμεως ἐτρέψαντο τοὺς παρεισπεπτωκότας
καὶ κατέβαλον εἰς τριακοσίους. (5) τῶν δ' ἄλλων ἐπιβαλομένων μὲν φεύγειν
διὰ τινος στενοῦ τόπου καὶ τὴν σωτηρίαν ἀπεγνωκότων παραδόξως αὐτοὺς
Ἀγαθοκλῆς ἐκ τῶν κινδύνων ἐρρύσατο. (6) αὐτὸς μὲν γὰρ λαμπρότατα πά-
ντων ἀγωνισάμενος ἐπτὰ τραύμασι περιέπεσε καὶ διὰ τὸ πλῆθος τοῦ ῥύνετος
αἵματος τὸ σῶμα παρελύετο· τῶν δὲ πολεμίων ἐπικειμένων παρήγγειλε τοῖς
σαλπικταῖς ἐπ' ἀμφοτέρα τὰ μέρη τοῦ τείχους παρελθόντας σημαίνειν τὸ
πολεμικόν. (7) ὧν ταχέως τὸ ῥηθὲν πραξάντων οἱ προσβοηθήσαντες ἐκ τῆς
Γέλας τὸ μὲν ἀληθὲς διὰ τὸ σκότος οὐκ ἠδύναντο συνιδεῖν, ὑπολαβόντες δὲ
τὴν ἄλλην δύναμιν τῶν Συρακοσίων κατ' ἀμφοτέρα τὰ μέρη παρεισπεπτω-
κέναι τοῦ μὲν ἔτι διώκειν ἀπέστησαν, διελόμενοι δὲ τὰς τάξεις διχῇ ταχέως
ἐβοήθουν, συντρέχοντες πρὸς τὸν ἦχον τῶν σαλπικτῶν. ἐν τοσοῦτῳ δὲ
τυχόντες ἀνοχῆς οἱ περὶ τὸν Ἀγαθοκλέα μετὰ πάσης ἀσφαλείας διεσώθη-
σαν εἰς τὸν χάρακα. ἐνταῦθα μὲν οὖν τοῦτον τὸν τρόπον καταστρατηγήσας
τοὺς πολεμίους οὐ μόνον τοὺς σὺν αὐτῷ παραδόξως ἔσωσεν, ἀλλὰ καὶ τῶν
συμμάχων ἑπτακοσίους ἄνδρας.
5. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐν ταῖς Συρακούσσαις αἰρεθέντος Ἀκεστορίδου τοῦ Κοριν-
θίου στρατηγοῦ δόξας ἐπιθέσθαι τυραννίδι διὰ τὴν σύνεσιν ἐξέφυγε τὸν
κίνδυνον. ὁ μὲν γὰρ Ἀκεστορίδης εὐλαβηθεὶς τὴν στάσιν καὶ διὰ τοῦτο οὐ
βουλόμενος αὐτὸν φανερώς ἀνελεῖν ἐκέλευεν ἐκ τῆς πόλεως μεταστῆναι
καὶ τοὺς νυκτὸς κατὰ τὴν ὁδὸν ἀποκτενοῦντας ἐξαπέστειλεν. (2) Ἀγαθοκλῆς

4. W tej sytuacji Agatokles, który był wobec nich wrogo usposobiony, pozostał wraz ze swoimi ludźmi w Italii, gdzie próbował zdobyć dla siebie miasto Krotoniatów¹⁸, a gdy to się nie udało, ratował się wraz z garstką współników ucieczką do Tarentu¹⁹. Tarantycjczycy przyjęli go do swoich wojsk zaciężnych, lecz gdy śmiałością swoich czynów zdobył sobie rozgłos, zaczęto podejrzewać go o spisek przeciw państwu. (2) Gdy skutkiem tego zwolniony został ze służby, zebrał dezertów z ostatniej wyprawy i wyruszył na pomoc Reginetom²⁰, którzy opierali się atakom oddziałów Heraklejdesa i Sostratos. (3) Tymczasem w Syrakuzach doszło do przewrotu politycznego, w wyniku którego zwolennicy Sostratos poszli na wygnanie. Wtedy Agatokles powrócił do ojczyzny. Ponieważ jednak za przywódcami poszła na wygnanie spora liczba wpływowych obywateli, których oskarżano o wspieranie oligarchii Sześciuset²¹, pomiędzy zbiegami z jednej a zwolennikami demokracji z drugiej strony rozpoczęła się wojna. Gdy w tej sytuacji Kartagińczycy udzielili poparcia faksji emigrantów Sostratos, rozpętała się wojna, która przyniosła wiele dramatycznych wydarzeń i bitew z zaangażowaniem dużych sił wojskowych. W wojnie tej wziął udział również Agatokles, już to jako zwykły żołnierz, już jako oficer. Dał się przy tym poznać jako skuteczny i sprytny dowódca, umięjący szczęśliwie wybrnąć z każdej trudnej sytuacji. Okoliczności jednej z nich warte są przypomnienia. (4) Gdy pewnego razu Syrakuzanie obozowali pod murami Geli²², udało się mu pod osłoną nocy zakraść do miasta wraz z tysiącem żołnierzy. Wkrótce jednak zjawili się w dużej liczbie w szyku bojowym żołnierze Sostratos i zmusili znajdujący się na terenie miasta oddział do odwrotu, przy czym w walce zabili trzystu z nich. (5) Gdy pozostali zwątpiwszy w ocalenie rzucili się do ucieczki w stronę jakiegoś ciasnego przejścia, z tej beznadziejnej sytuacji wybawił ich właśnie Agatokles. (6) Sam walcząc najdzielniej ze wszystkich, otrzymał siedem ran i z powodu upływu krwi ślaniał się już na nogach. Mimo to, gdy wrogowie byli już blisko, rozkazał trębaczom stanąć po obu stronach muru i dać sygnał do walki. (7) Rozkaz został szybko wykonany. Wtedy przybywający z Geli z odsieczą żołnierze, którzy z powodu panujących ciemności nie byli w stanie ocenić, jak sprawy się mają naprawdę, nabrali przekonania, że to jakiś inny oddział Syrakuzan wdarł się do miasta i trzyma pod kontrolą obie strony muru. W tej sytuacji podzielili swoje siły na dwie części i ruszyli na pomoc. Tymczasem żołnierze Agatoklesa wykorzystali zamieszanie i bezpiecznie powrócili do obozu. Posłużwszy się takim fortem, Agatokles ocalił nie tylko swoich żołnierzy, lecz również siedmiuset sprzymierzeńców.
5. W późniejszym czasie, gdy na stanowisko stratega w Syrakuzach wybrany został Akestorides z Koryntu²³, Agatokles, oskarżony o dążenie do tyranii, zdołał dzięki swej wrodzonej bystrości umysłu ująć z życiem. Akestorides, który nie chciał publicznie podnieść na niego ręki, ponieważ obawiał się buntu, rozkazał, by Agatokles opuścił miasto, zastawiając jednocześnie na

δὲ καταστοχασάμενος πιθανῶς τὴν ἐπίνοιαν τοῦ στρατηγοῦ τῶν παίδων ἐξελέξατο τὸν ἐαυτῷ μάλιστα ἐοικότα καὶ κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος καὶ κατὰ τὴν ὄψιν· τούτῳ δὲ δούς τὴν ἐαυτοῦ πανοπλίαν καὶ τὸν ἵππον, ἔτι δὲ τὴν ἐσθῆτα παρεκρούσατο τοὺς ἐπὶ τὴν ἀναίρεσιν ἀποσταλέντας. (3) αὐτὸς δὲ ῥάκη περιβαλόμενος ἀνοδία τὴν ὁδοιορίαν ἐποίησατο. ἐκεῖνοι δὲ ἀπὸ τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἄλλων συσσήμων ὑπολαβόντες εἶναι τὸν Ἀγαθοκλέα καὶ τὰκριβὲς διὰ τὸ σκότος οὐ συνιδόντες τὸν μὲν φόνον ἐπετέλεσαν, τῆς δὲ προκεχειρισμένης πράξεως διήμαρτον. (4) Μετὰ δὲ ταῦτα τῶν Συρακοσίων καταδεξαμένων τοὺς μετὰ Σωστράτου φυγάδας καὶ πρὸς Καρχηδονίους εἰρήνην συνθεμένων Ἀγαθοκλῆς φυγὰς ὧν ἰδίαν δύναμιν ἐν τῇ μεσογείῳ συνεστήσατο. γενόμενος δὲ φοβερὸς οὐ μόνον τοῖς πολίταις, ἀλλὰ καὶ τοῖς Καρχηδονίοις ἐπείσθη κατελθεῖν εἰς τὴν πατρίδα καὶ παραχθεῖς εἰς τὸ τῆς Δήμητρος ἱερὸν ὑπὸ τῶν πολιτῶν ὤμοσε μηδὲν ἐναντιωθήσεσθαι τῇ δημοκρατίᾳ. (5) προσποιηθεὶς δὲ τῆς δημοκρατίας προῖστασθαι καὶ δημαγωγήσας ποικίλως τὰ πλήθη στρατιγὸς κατεστάθη καὶ φύλαξ τῆς εἰρήνης, μέχρι ἂν γνησίως ὁμονόησωσιν οἱ συνεληλυθότες εἰς τὴν πόλιν. (6) εἰς πολλὰ γὰρ μέρη συνέβαινε διαιρεῖσθαι τὰς ἐταιρίας τῶν συνιόντων καὶ πρὸς ἀλλήλους ἐκάστοις εἶναι μεγάλας διαφοράς, μέγιστον δ' ἦν ἀντίταγμα τοῖς περὶ τὸν Ἀγαθοκλέα τὸ τῶν ἑξακοσίων συνέδριον, κατὰ τὴν ὀλιγαρχίαν ὑφηγημένον τῆς πόλεως· οἱ προέχοντες γὰρ τῶν Συρακοσίων ταῖς δόξαις καὶ ταῖς οὐσίαις ἐν τούτοις ὑπῆρχον καταλεγεγμένοι.

6. Ὁ δ' οὖν Ἀγαθοκλῆς ἐπιθυμητῆς ὧν δυναστείας πολλὰς ἀφορμὰς ἔσχεν εἰς τὸ συντελέσαι τὸ βουλευθέν. οὐ μόνον γὰρ στρατιγὸς ὧν κύριος τῆς δυνάμεως ἦν, ἀλλὰ καὶ προσαγγελθέντος ὅτι τινὲς τῶν ἀποστατῶν ἐν τῇ μεσογείῳ πρὸς Ἑρβίτη συνάγουσι δύναμιν, ἐξουσίαν ἔλαβεν ἀνυπόπτως καταγράφειν οὓς προαιροῖτο στρατιώτας. (2) διὸ καὶ προσποιηθεὶς στρατεύειν ἐπὶ τὴν Ἑρβίταν κατέλεξεν εἰς τάξεις τοὺς τ' ἐκ Μοργαντίνης καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῇ μεσογείῳ πόλεων τοὺς αὐτῷ πρότερον συμπορευθέντας πρὸς Καρχηδονίους. (3) οὗτοι γὰρ πάντες πρὸς Ἀγαθοκλέα μὲν εὐνοῦστατα διέκειντο, πολλὰ προευεργετημένοι κατὰ τὰς στρατείας, πρὸς δὲ τοὺς ἐν Συρακούσσαις ὀλιγαρχίας κεκοινωνηκότας ἑξακοσίους αἰεὶ πολεμικῶς εἶχον καὶ καθόλου τὸν δῆμον ἐμίσουν, ἀναγκαζόμενοι ποιεῖν τὸ προσταττόμενον. τούτων δ' ὄντων μὲν τὸν ἀριθμὸν εἰς τρισχιλίους, ταῖς δ' ὁρμαῖς καὶ ταῖς προαιρέσεσιν εὐθετωτάτων πρὸς τὴν κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας προσεπελέξατο καὶ τῶν πολιτῶν τοὺς διὰ πενίαν καὶ φθόνον ἐναντιουμένους ταῖς τῶν ἰσχυρόνων ἐπιφανείαις. (4) ὥς δ' αὐτῷ πάντ' ἦν εὐτρεπῆ, τοῖς μὲν στρατιώταις παρηγγεῖλεν ἀπαντᾶν ἅμ' ἡμέρα εἰς τὸ Τιμολεόντιον, αὐτὸς δὲ μεταπεμπόμενος τοὺς περὶ Πείσαρχον καὶ Διοκλέα, τοὺς δοκοῦντας προεστάναι τῆς τῶν ἑξακοσίων ἐταιρίας, ὥς περὶ τινων κοινῇ συμφερόντων διαλεξόμενος, ἐπειδὴ

niego nocą przy drodze pułapkę. (2) On jednak łatwo odczytał rzeczywiste zamiary stratega. Wybrał więc spośród swoich giermków najbardziej do siebie podobnego zarówno pod względem wzrostu ciała, jak i wyglądu zewnętrznego, następnie dał mu swoją własną zbroję i konia, a nawet szatę i w ten sposób oszukał tych, którzy mieli go zabić. (3) Sam zaś zarzucił na ramiona jakieś łańchmany i klucząc zaułkami, zdołał uciec. Ci natomiast, którzy czekali w zasadzce, sądząc po uzbrojeniu i innych znakach rozpoznawczych, że mają do czynienia z samym Agatoklesem, zabili swoją ofiarę, nie rozpoznawszy jej w ciemnościach. Tak więc nie wykonali powierzonego im zadania. (4) Tymczasem Syrakuzanie pogodzili się ze zbiegami Sostratosą i zawarli pokój z Kartagińczykami. W tej sytuacji banita Agatokles sformował w głębi wyspy własne wojsko i już wkrótce zaczął zagrażać nie tylko obywatelom miast, ale również samym Kartagińczykom. Dał się jednak przekonać do powrotu do ojczyzny. Doprowadzony do świątyni Demeter²⁴ przez obywateli, przysiągł, że nie będzie zwalczał demokracji. (5) Udając przywódcę demokratycznego i zwodząc tłumy swoimi kwiecistymi przemówieniami, został wybrany strategiem i strażnikiem pokoju, do czasu, aż różne stronnictwa w mieście nie dojdą do prawdziwej zgody. (6) Sytuacja bowiem przedstawiała się tak, że duże ugrupowania polityczne podzieliły się na szereg zwalczających się z całą zaciętością fakkji. Największą jednak wrogość wobec stronników Agatoklesa nosili w sobie ludzie skupieni w Radzie Sześciuset, to jest ci, którzy rządili miastem w okresie oligarchii. Ugrupowanie to skupiało najznacniejszych Syrakuzan, których łączyło bogactwo i poglądy polityczne.

6. Tymczasem żądny władzy Agatokles również dysponował wieloma środkami, aby zrealizować swoje zamysły. Wszak był nie tylko strategiem, co dawało mu kontrolę nad siłami zbrojnymi, dopomogły mu także okoliczności. Otóż doszła do miasta wiadomość, że emigranci polityczni gromadzą siły w głębi wyspy w okolicach Erbite. W tej sytuacji Agatokles, aby nie wzbudzić podejrzeń, postarał się na drodze legalnej o pozwolenie na dodatkowy zaciąg żołnierzy. (2) Tak więc pod pozorem wyprawy na Erbitę zaciągnął w szeregi wojska zarówno Morgantyńczyków²⁵, jak i tych z innych miast z głębi wyspy, którzy już wcześniej walczyli z nim przeciw Kartagińczykom. (3) Agatokles cieszył się wśród nich wielką popularnością, ponieważ wyprawy pod jego dowództwem przynosiły im niegdyś wiele zysków. Jednocześnie byli to ludzie wrogo nastawieni zarówno wobec syrakuzañskiej oligarchii Sześciuset, jak i demokratów, których szczerze nienawidzili, mając dość służby pod ich rozkazami. Spośród nich właśnie Agatokles wybrał około trzech tysięcy ludzi najbardziej nadających się do obalenia demokracji ze względu na swoje zdecydowanie i poglądy polityczne, a także takich, którzy, żyjąc w biedzie, z zawiścią spoglądali na blichtr bogactwa otaczający najznacniejszych obywateli. (4) Gdy wszystko było już gotowe, rozkazał swoim żołnierzom, aby o świcie

παρεγένοντο παραλαβόντες τῶν φίλων εἰς τεσσαράκοντα, προσποιηθεὶς ἑαυτὸν ἐπιβουλεύεσθαι συνελάμβανεν ἅπαντας καὶ κατηγορήσῃ μὲν αὐτῶν ἐν τοῖς στρατιώταις, φήσας ὑπὸ τῶν ἐξακοσίων ἀρπάζεσθαι διὰ τὴν πρὸς τὸν δῆμον εὐνοίαν, καὶ κατωδύρετο τὴν περὶ αὐτὸν τύχην. (5) παροξυνομένου δὲ τοῦ πλήθους καὶ βοῶντος μηκέτι μέλλειν, ἀλλ' ἐκ χειρὸς ἐπιθεῖναι τοῖς ἀδικήσασιν τὴν δίκην, τοῖς μὲν σαλπικταῖς παρήγγειλε σημαίνειν τὸ πολεμικόν, τοῖς δὲ στρατιώταις ἀναιρεῖν τοὺς αἰτίους καὶ διαρπάζειν τὰς κτήσεις τῶν ἐξακοσίων καὶ τῶν τούτοις κοινοπραγούντων. (6) ὀρμησάντων δὲ πάντων ἐπὶ τὴν ἀρπαγὴν ἢ πόλιν ἐπληρώθη ταραχῆς καὶ μεγάλων ἀτυχημάτων· οἱ μὲν γὰρ χαριέστατοι τῶν πολιτῶν, ἀγνοοῦντες τὸν καθ' αὐτῶν κεκυρωμένον ὄλεθρον, ἐξεπήδων ἐκ τῶν οἰκιῶν εἰς τὰς ὁδοὺς, μαθεῖν σπεύδοντες τὸν θόρυβον, οἱ δὲ στρατιῶται τὰ μὲν διὰ τὴν πλεονεξίαν, τὰ δὲ διὰ τὸν θυμὸν ἡγριωμένοι τὰς ψυχὰς ἀνήρουν τοὺς διὰ τὴν ἄγνοιαν γυμνὰ τὰ σώματα τῶν ἀμυνουμένων ὅπλων παρεχομένους.

7. Διαληφθέντων δὲ τῶν στενωπῶν κατὰ μέρος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν οἱ μὲν κατὰ τὰς ὁδοὺς, οἱ δ' ἐν ταῖς οἰκίαις ἐφονεύοντο. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν μηδ' ὀτιοῦν διαβεβλημένων ἀνηροῦντο, δεόμενοι μαθεῖν τὴν αἰτίαν τῆς ἀπωλείας. καθωπλισμένον γὰρ πλῆθος ἐξουσίαν προσλαβὼν οὐ διέκρινε φίλον ἢ πολέμιον, ἀλλὰ παρ' οὗ πλεόν ὠφεληθήσεσθαι διειλήφει, τοῦτον ἐχθρὸν ἡγεῖτο. (2) διὸ καὶ παρῆν ὅρᾱν πᾶσαν τὴν πόλιν πεπληρωμένην ὕβρεως καὶ φόνων καὶ παντοίων ἀνομιμάτων. οἱ μὲν γὰρ διὰ τὰς προὔπαρχούσας ἐχθρας οὐδεμιᾶς ἐπηρείας ἀπείχοντο κατὰ τῶν μισουμένων, ἔχοντες ἐξουσίαν διατιθεῖν πᾶν τὸ κεχαρισμένον τῷ θυμῷ· οἱ δὲ ταῖς τῶν εὐπόρων σφαγαῖς οἰόμενοι τὰς ἰδίας ἀπορίας ἐπανορθώσασθαι πᾶν ἐμηχανῶντο πρὸς τὸν κατ' αὐτῶν ὄλεθρον. (3) οἱ μὲν γὰρ τὰς αὐλείους θύρας ἐξέκοπτον, οἱ δὲ διὰ κλιμάκων ἐπὶ τὰς ὀροφὰς προσανέβαινον, ἄλλοι δὲ διηγωνίζοντο πρὸς τοὺς ἀπὸ τῶν στεγῶν ἀμυνομένους. οὐ μὴν οὐδὲ τοῖς εἰς τὰ τεμένη καταφυγοῦσιν ἢ τῶν θεῶν ἰκετεία παρείχετο τὴν ἀσφάλειαν, ἀλλ' ἢ πρὸς θεοὺς εὐσέβεια ἐνικᾶτο πρὸς ἀνθρώπων. (4) καὶ ταῦτ' ἐτόλμων ἐν εἰρήνῃ καὶ πατρίδι παρανομεῖν Ἕλληνες καθ' Ἑλλήνων, οἰκεῖοι κατὰ συγγενῶν, οὐ φύσιν, οὐ σπονδὰς, οὐ θεοὺς ἐντρεπόμενοι, ἐφ' οἷς οὐχ ὅτι φίλος, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἐχθρός, μέτριός γε τὴν ψυχὴν, οὐκ ἔστιν ὅστις οὐκ ἂν τὴν τῶν πασχόντων τύχην ἐλέησειεν.
8. Πᾶσαι μὲν γὰρ αἱ πύλαι τῆς πόλεως ἐκλείσθησαν, πλείους δὲ τῶν τετρακισχιλίων ἀνηρέθησαν αὐθημερόν, τοῦτο μόνον ἐγκληθέντες ὅτι χαριέστεροι τῶν ἄλλων ἦσαν. τῶν δὲ φυγόντων οἱ μὲν ἐπὶ τὰς πύλας ὀρμήσαντες συνελήφθησαν, οἱ δὲ κατὰ τῶν τειχῶν ρίπτοντες αὐτοὺς εἰς τὰς ἀστυγείτονας πόλεις διεσώθησαν, τινὲς δὲ διὰ τὸν φόβον ἀπρονοήτως ἀλλόμενοι κατεκρη-

stawili się w Timoleontion²⁶. Wcześniej zaprosił tam na rozmowy Peisarcha i Dioklesa, którzy uchodzili za przywódców heterii Sześciuset, udając oczywiście, że chodzi o jakiś obopólnie korzystny układ. Gdy ci przybyli ze swoimi stronnikami w liczbie około czterdziestu, zatrzymał wszystkich, twierdząc, że jakoby mieli przeciwko niemu przygotowywać spisek i wystąpił z tym oskarżeniem wobec zgromadzenia swoich żołnierzy. Powiedział mianowicie, że oligarchowie chcieli go pochwycić z powodu przyjaźni, jaką żywi wobec ludu, a jednocześnie bardzo użalał się nad swoim losem. (5) Gdy tłum ogarnęło wzburzenie i rozległy się okrzyki, aby na miejscu wymierzyć karę przestępcom, rozkazał trębaczom zagrać sygnał do walki, a żołnierzom pozabijać winnych i rozgabić majątki Sześciuset oraz ich współników. (6) Ruszyli więc do ataku, a miasto pogrążyło się w chaosie i nieszczęściu. Najszlachetniejsi z obywateli nieświadomi, że oto wybiła godzina ich zguby, wyskakiwali z domostw na ulice, chcąc usilnie poznać przyczynę zamieszania, a wtedy żołnierze, ogarnięci żądzą rabunku i rozjuszeni nienawiścią, zabijali nieszczęśników, którzy nieświadomi zagrożenia wystawiali pod miecze nieosłonięte pancerzami ciała.

7. Ponieważ wszystkie przejścia zostały zablokowane przez żołnierzy, jedni ginęli na ulicach, drudzy we własnych domach. Wielu straciło życie, nie stawiając żadnego oporu, do końca nie wiedząc, za co giną. Uzbrojony tłum w poczuciu własnej siły nie rozróżniał przyjaciela od wroga. Wrogiem zostawał każdy, na którego majątku można było się wzbogacić. (2) Dlatego też całe miasto napełniło się scenami gwałtów, mordów i wszelkiego bezprawia. Byli tacy, którzy z zemsty za dawne krzywdy nie cofali się przed niczym, uzyskawszy możliwość zaspokojenia żądzy zemsty na ludziach przez siebie znienawidzonych. Inni z kolei przekonani, że wymordowanie bogatych wyzwoli ich z nędzy, uwijali się, aby ich wszystkich wygubić. (3) Jedni więc rozbijali bramy, inni wspinali się po drabinach na dachy, jeszcze inni nacierali na tych, którzy stojąc na dachach bronili się przed napastnikami. Nawet modlitwy zanoszone do bogów nie ocaliły tych, którzy szukali azylu w świątyniach. Nienawiść do ludzi okazała się silniejsza niż bojaźń boża. (4) Takiego bezprawia dopuścili się Hellenowie wobec innych Hellenów i to w czasie pokoju, we wspólnej ojczyźnie, domownicy wobec członków własnej rodziny, nie wykazując przy tym żadnego poszanowania dla związków krwi, świętych przysięg i wspólnej religii. Czy jest ktoś, nie mówię już – rodak, ale i wróg, jeśli ma w sobie ludzkie serce, kto nie ulitowałby się nad losem tych ofiar?
8. Wszystkie bramy miasta zostały zamknięte. Tego dnia straciło życie ponad cztery tysiące ludzi²⁷, a ich jedyną winą było to, że wywodzili się ze szlachetnych domów. Jedni więc rzucili się ku bramom miejskim i tam zostali schwytani przez wrogów, inni skakali z murów miejskich i tym udało się uciec do sąsiednich miast, inni jeszcze, ogarnięci paniką, rzucali się w przepaść i ginęli. (2) Więk-

μνίσθησαν. (2) τὸ δὲ πλῆθος ἦν τῶν ἐκπεσόντων ἐκ τῆς πατρίδος ὑπὲρ τοὺς ἑξακισχιλίους, ὧν οἱ πλεῖστοι κατέφυγον πρὸς τοὺς Ἀκραγαντίνους κάκει τῆς καθηκούσης ἐπιμελείας ἡξιώθησαν. (3) οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀγαθοκλέα διημερεύσαντες ἐν τοῖς τῶν πολιτῶν φόνοις οὐδὲ τῆς εἰς γυναῖκας ὕβρεως καὶ παρανομίας ἀπέσχοντο, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἐκπεφευγόντων τὸν θάνατον ἱκανὴν ὑπελάμβανον λήψεσθαι τιμωρίαν τὴν εἰς τοὺς συγγενεῖς ἐπήρειαν· δεινότερα γὰρ θανάτου τοὺς μὲν ἄνδρας καὶ πατέρας εἰκὸς ἦν πείσεσθαι γυναικῶν ὕβρεις καὶ παρθένων αἰσχύνας ἀναλογιζομένους. (4) ἀφ' ὧν ἡμῖν περιαιρετέον ἐστὶ τὴν ἐπίθετον καὶ συνήθη τοῖς συγγραφεῦσι τραγωδίαν, μάλιστα μὲν διὰ τὸν τῶν παθόντων ἔλεον, ἔπειτα καὶ διὰ τὸ μῆθένα τῶν ἀναγινωσκόντων ἐπιζητεῖν ἀκοῦσαι τὰ κατὰ μέρος, ἐν ἐτοίμῳ τῆς γνώσεως οὔσης. (5) οἱ γὰρ μεθ' ἡμέραν ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ κατὰ τὴν ἀγορὰν σφάττειν τολμῶντες τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας οὐ προσδέονται τοῦ δηλώσοντος τί νύκτωρ ἔπραττον καθ' αὐτοὺς ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ πῶς προσεφέροντο παρθένοις ὀρφαναῖς καὶ γυναιξὶν ἐρήμοις μὲν οὔσαις τῶν βοηθησόντων, πεπτωκυῖαι δ' ὑπ' ἐξουσίαν αὐτοκράτορα τῶν ἐχθίστων. (6) ὁ δ' Ἀγαθοκλῆς δυεῖν ἡμερῶν διελθουσὼν ἐπειδὴ ποτ' ἐπληρώθη τοῦ κατὰ τῶν πολιτῶν φόνου, τοὺς ζωγρηθέντας ἀθροίσας Δεινοκράτην μὲν ἀφῆκε διὰ τὴν προγεγεννημένην φιλίαν, τῶν ἄλλων δὲ τοὺς μὲν ἄλλοτριώτατα διακειμένους ἀνεῖλε, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐφυγάδευσε.

9. Μετὰ δὲ ταῦτα συναγαγὼν ἐκκλησίαν κατηγόρησε μὲν τῶν ἑξακοσίων καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν προγεγεννημένης ὀλιγαρχίας, καθαρὰν δὲ φήσας τὴν πόλιν πεποιηκέναι τῶν δυναστεύειν ἐπιχειρούντων ἀπεφαίνετο τῷ δήμῳ τὴν αὐτονομίαν εἰλικρινῇ παραδιδόναι καὶ βούλεσθαι ποτε τῶν πόνων ἀπολυθεὶς ἰδιωτεύειν ἴσος ὧν πᾶσι. (2) καὶ ταῦτα λέγων τὸ μὲν χλαμῦδιον αὐτοῦ περιέσπασε, τὸ δ' ἱμάτιον μεταλαβὼν ἀπήει, τῶν πολλῶν ἑαυτὸν ἀποδείξας ἓνα. ταῦτα δ' ἔπραττε τὸν δημοτικὸν ὑποκρινόμενος καὶ σαφῶς εἰδὼς τοὺς πλείους τῶν ἐκκλησιαζόντων μετεσχηκότας τῶν ἀσεβημάτων καὶ διὰ τοῦτο μηδέποτε ἂν βουλευθέντας ἄλλω τὴν στρατηγίαν ἐγχειρίσαι. (3) εὐθὺ γοῦν οἱ διαπεφορηκότες τὰ τῶν ἡτυχηκότων ἐβόων μὴ καταλιπεῖν ἑαυτούς, ἀλλὰ προσδέξασθαι τὴν τῶν ὅλων ἐπιμέλειαν. ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἡσυχίαν εἶχεν, εἴτα τοῦ πλῆθους βιαιότερον ἐγκειμένου προσδέχεσθαι μὲν ἔφησε τὴν στρατηγίαν, μὴ μέντοι γε μετ' ἄλλων ἄρξειν· (4) οὐ γὰρ ὑπομενεῖν, ὧν ἂν ἕτεροι παρανομήσωσι, τούτων αὐτὸν συνάρχοντα λόγον ἀποδιδόναι κατὰ τοὺς νόμους. συγχωρήσαντος δὲ τοῦ πλῆθους μοναρχεῖν οὗτος μὲν ἐχειροτονήθη στρατηγὸς αὐτοκράτωρ καὶ τὸ λοιπὸν φανερώς ἐδυνάστευε καὶ τῆς πόλεως ἐπιμέλειαν ἐποιεῖτο, (5) τῶν δ' ἀκραίων Συρακοσίων οἱ μὲν διὰ τὸν φόβον ἠναγκάζοντο καρτερεῖν, οἱ δ' ὑπὸ τοῦ πλῆθους κατισχυόμενοι τὴν ἐχθραν εἰς κενὸν οὐκ ἐτόλμων ἐνδείκνυσθαι. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἀπόρων καὶ κατάχρεων ἄσμενοι τὴν μεταβολὴν προσεδέξαντο· ἐπηγγέλλετο γὰρ Ἀγαθοκλῆς κατὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ χρεῶν ἀποκοπὰς ποιήσεσθαι καὶ τοῖς πένησι χώραν δωρήσεσθαι. (6) ἀπὸ δὲ τούτων γενόμενος τοῦ μὲν ἔτι φονεύειν ἢ κολάζειν τινὰς ἀπέστη,

szość z tych, którzy zdołali uciec, a było ich ponad sześć tysięcy, znaleźli goścień w Akragas²⁸. (3) Stronnicy Agatoklesa mordowali obywateli przez cały dzień, nie cofając się przed żadnym gwałtem i występkiem także wobec kobiet. Przeciwnie, byli przekonani, że przez ostateczne poniżenie najbliższych członków rodziny można wyrzucić na tych, którzy zdołali uciec śmierci, zemstę najokrutniejszą. Wiedzieli bowiem, że mężowie i ojcowie uznają gwałty dokonane na ich żonach i hańbę ich młodych córek za rzecz gorszą od śmierci. (4) W opisie tych wydarzeń trzeba nam unikać zwykle w takich przypadkach spotykanego w dziełach historycznych tonu sztucznej tragiczności, przede wszystkim ze względu na współczucie dla ofiar, ale również dlatego, że nikt z czytających nie będzie chciał słuchać o szczegółach, których każdy z nas sam się domyśla. (5) Ci, którzy w świetle dnia na ulicach czy na agorze z całą zuchwałością mordowali niewinnych ludzi, nie potrzebują jeszcze do tego wszystkiego pisarza, który przedstawiłby to, co robili w domach pod osłoną nocy i co spotkało bezbronne dziewczęta i kobiety pozostawione same same wobec przemocy swoich najgorszych wrogów. (6) Gdy po upływie dwóch dni Agatokles miał już dość mordów, zebrał razem tych, których schwytano żywcem, następnie uwolnił Dejnokratesa²⁹ ze względu na dawniejsze związki przyjaźni, a spośród pozostałych stracił tych, którzy byli jego wrogami. Innych jeszcze skazał na wygnanie.

9. Po tym wszystkim zwołał zgromadzenie ludowe i wytoczył oskarżenia przeciw Sześciuset oraz całej ich oligarchii. Powiedział, że oczyścił miasto z tych, którzy uchwycili w swoje ręce pełnię władzy i ogłosił, że przekazuje ludowi prawdziwą wolność, sam natomiast chciałby kiedyś, gdy będzie już wolny od zajęć publicznych, wrócić do życia prywatnego i cieszyć się tymi samymi prawami, co oni. (2) Następnie zdjął płaszcz oficerski i przywdział zwykły himation, pokazując w ten sposób, że jest znowu jednym z nich. Było to oczywiście tylko przedstawienie dla tłumu. Agatokles dobrze wiedział, że większość zebranych osobiście uczestniczyła w dokonanych zbrodniach i dlatego nigdy nie zgodzi się przekazać władzy komuś innemu. (3) Tak się też stało. Najpierw podnieśli krzyk ci, którzy rozgrabili mienie swoich ofiar, wołając, aby ich nie opuszczał, lecz wziął na siebie odpowiedzialność za wszystkich. On początkowo milczał. Następnie jednak, gdy lud nastawał coraz gwałtowniej, powiedział, że owszem, przyjmie urząd stratega, ale tylko pod tym warunkiem, że będzie go sprawował sam. (4) Tłumaczył to w ten sposób, że nie ma zamiaru jako członek sprawowanego kolegiałnie urzędu ponosić odpowiedzialności za wykroczenia innych. Tłum na to przystał i wybrał Agatoklesa jedynym strategiem z pełnią władzy³⁰. Odtąd dzierżył on pełnię władzy absolutnej³¹, zajmując się wszystkimi sprawami państwa. (5) Gdy zaś chodzi o rodowitych Syrakuzan, to jedni z nich pod presją strachu pogodzili się z nowym stanem rzeczy, inni sterroryzowani przez tłum nie mieli dość odwagi, ażeby wyrazić swoją nienawiść wobec nowych rządów. Z kolei wielu ubogich i zadłużonych przewrót

μεταβαλλόμενος δ' εἰς τούναντίον εὐγνωμόνως τοῖς πλήθεσι προσεφέρετο καὶ πολλοὺς μὲν εὐεργετῶν, οὐκ ὀλίγους δ' ἐπαγγελίαις μετεωρίζων, πάντας δὲ λόγοις φιланθρώποις δημαγωγῶν οὐ μετρίας ἀποδοχῆς ἐτύγγανεν. (7) ἔχων δὲ τηλικαύτην δυναστείαν οὔτε διάδημα ἀνέλαβεν οὔτε δορυφόρους εἶχεν οὔτε δυσεντευξίαν ἐζήλωσεν, ἅπερ εἰώθασι ποιεῖν σχεδὸν ἅπαντες οἱ τύραννοι. ἐπεμελήθη δὲ καὶ τῶν προσόδων καὶ τῆς τῶν ὀπλων καὶ βελῶν παρασκευῆς, ἔτι δὲ πρὸς ταῖς ὑπαρχούσαις μακραις ναυσὶν ἐτέρας ἐναυπηγήσατο. προσελάβετο δὲ καὶ τῶν ἐν τῇ μεσογείῳ χωρίων καὶ πόλεων τὰς πλείστας. Καὶ τὰ μὲν κατὰ Σικελίαν ἐν τούτοις ἦν.

10. Κατὰ δὲ τὴν Ἰταλίαν Ῥωμαῖοι μὲν ἔννατον ἔτος ἤδη διεπολέμουν πρὸς Σαυνίτας καὶ κατὰ μὲν τοὺς ἔμπροσθεν χρόνους μεγάλαις δυνάμεσιν ἦσαν διηγωνισμένοι, τότε δὲ εἰς τὴν πολέμιαν εἰσβολὰς ποιούμενοι μέγα μὲν οὐδὲν οὐδὲ μνήμης ἄξιον διεπράξαντο, διετέλουν δὲ τοῖς τε φρουρίοις προσβολὰς ποιούμενοι καὶ τὴν χώραν λεηλατοῦντες. (2) ἐπόρθησαν δὲ καὶ τῆς Ἀπουλίας τὴν Δαυνίαν πᾶσαν καὶ προσαγαγόμενοι Κανυσίους ὁμήρους παρ' αὐτῶν ἔλαβον. προσέθηκαν δὲ καὶ δύο φυλὰς ταῖς προὑπαρχούσαις, τὴν τε Φαλέρναν καὶ τὴν Ὠφεντῖναν. (3) ἅμα δὲ τούτοις πραττομένοις Κροτωνιάται πρὸς μὲν Βρεττίους διελύσαντο, πρὸς δὲ τοὺς ἐκπεπτωκότας τῶν πολιτῶν ὑπὸ τῆς δημοκρατίας διὰ τὴν πρὸς Ἡρακλείδην καὶ Σώστρατον κοινωσίαν, περὶ ἧς ἐν τῇ προτέρᾳ βύβλῳ τὰ κατὰ μέρος διήλθομεν, δεύτερον ἔτος ἤδη πολεμοῦντες Πάρωνα καὶ Μενέδημον, ἄνδρας ἐπιφανεῖς, στρατηγούς ἐχειροτόνησαν. (4) οἱ δὲ φυγάδες ἐκ Θουρίων ὁρμήσαντες καὶ προσλαβόντες μισθοφόρους τριακοσίους ἐπεχείρησαν μὲν νυκτὸς παρεισπίπτειν εἰς τὴν πατρίδα, ἀποκρουσθέντες δ' ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν κατεστρατοπέδευσαν ἐπὶ τῶν μεθορίων τῆς Βρεττίων χώρας, μετ' ὀλίγον δὲ τῆς πολιτικῆς δυνάμεως ἐπελθούσης πολλαπλασίου πάντες μαχόμενοι κατεσφάγησαν. Ἡμεῖς δ' ἐπεὶ τὰ περὶ Σικελίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν διεληλύθαμεν, διαβιβάσομεν τὸν λόγον ἐπὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Εὐρώπης.

11. Κατὰ γὰρ τὴν Μακεδονίαν Εὐρυδίκη, τῆς βασιλείας προεστηκυῖα καὶ πυνθανομένη τὴν Ὀλυμπιάδα παρασκευάζεσθαι πρὸς τὴν κάθοδον, πρὸς μὲν Κάσανδρον εἰς Πελοπόννησον ἀπέστειλε βιβλιαφόρον, ἀξιούσα βοηθεῖν τὴν ταχίστην, τῶν δὲ Μακεδόνων τοὺς πρακτικωτάτους ἀνακαλουμένη δωρεαῖς καὶ μεγάλαις ἐπαγγελίαις ἰδίους ταῖς εὐνοίαις κατεσκεύαζε. (2) Πολυπέρχων δὲ δύναμιν ἤθροισε προσλαβόμενος Αἰακίδην τὸν Ἡπειρώτην καὶ κατήγαγεν Ὀλυμπιάδα μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου παιδὸς ἐπὶ τὴν βασιλείαν. ἀκούων οὖν Εὐρυδίκην ἐν Εὐίοις τῆς Μακεδονίας οὔσαν μετὰ τῆς δυνάμεως ὥρμησεν ἐπ' αὐτήν, σπεύδων μὴ μάχῃ κρῖναι τὰ πράγματα. ἀντιταχθέντων δὲ ἀλλήλοις τῶν στρατοπέδων οἱ Μακεδόνες ἐντραπέντες τὸ τῆς Ὀλυμπιάδος ἀξίωμα καὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἀναμιμνησκόμενοι τῶν Ἀλεξάνδρου μετεβάλοντο. (3) Φίλιππος μὲν

polityczny przyjęło z radością. Tym bardziej że na zgromadzeniu Agatokles zapowiedział zniesienie długów i rozdanie ziemi ubogim. (6) Uczyniwszy to, zaprzestał zabijać i karać. Zmienił się zupełnie. A ponieważ jednym wyświadczał dobrodziejstwa, innych obsypywał obietnicami, wszystkich zwodził słowami pełnymi życzliwości, zyskał sobie niemałą popularność. (7) Jakkolwiek jednak posiadał władzę absolutną, to przecież nie przywdział diademu³², pokazywał się publicznie bez obstawy i nie odgradzał się od innych obywateli, co zwykle obserwujemy w przypadku tyranów. Wykazywał wiele troski o skarbiec państwowy, o uzbrojenie armii jak i o wyposażenie floty wojennej w nowe wielkie jednostki. Wkrótce też przyłączył większość ziem i miast z głębi wyspy. Tak oto przedstawiała się w tym czasie sytuacja na Sycylii.

10. W Italii Rzymianie dziesiąty już rok wojowali z Samnitami³³. W pierwszym okresie wojny Rzymianie użyli dużych sił wojskowych. W czasie, o którym mówimy dokonywali oni okresowych najazdów na kraj nieprzyjacielski, przy czym nie osiągnęli niczego godnego uwagi. Atakowali jedynie umocnione punkty i pustoszyli kraj. (2) Złupili również całą Daunię³⁴ w Apulii i zajęli kraj Kanuzjów³⁵, gdzie wzięli zakładników. Do poprzednich zdobyczy dodali jeszcze tereny dwóch plemion: Falerię i Ofentinę. (3) W tym samym czasie Krotoniacy zawarli pokój z Bruttiami, i wybrali na strategów dwóch znanych ludzi, Parona i Menedema³⁶, ponieważ już drugi rok z rzędu zmagali się z wygnanymi wcześniej z miasta przez demokratów stronnikami Herakleidesa i Sosistratosa. (4) Tymczasem wygnańcy, którzy wynajęli trzystu zaciężnych, wyruszyli z Thurioj i zdołali nocą wdrzeć się w granice państwa. Zostali jednak odparci przez Krotoniatów, wobec czego rozłożyli się obozem na terenach bruttyjskiego pogranicza. Wkrótce z miasta nadciągnęły znacznie przewyższające ich liczebnie siły wojskowe. Doszło do walki, w wyniku której napastnicy zostali wycięci w pień. Skoro już opowiedzieliśmy o tym, co działo się na Sycylii i w Italii, czas abyśmy zwrócili się w stronę innych krajów Europy.
11. W Macedonii sprawująca władzę królewską Eurydyka³⁷ dowiedziała się właśnie, że Olimpias czyni przygotowania do powrotu, wobec czego wysłała gońca do Kasandra³⁸ na Peloponez, wzywając go, aby szybko przybywał z odsieczą. Jednocześnie starała się pozyskać lojalność najbardziej wpływowych Macedończyków, obsypując ich darami i wiele obiecując na przyszłość. (2) Ale Polyperchon³⁹, który dzięki przymierz z Ajakidesem⁴⁰ z Epiru dysponował wystarczającą siłą wojskową, zdołał osadzić na tronie Olimpias wraz z synem Aleksandra, a gdy dowiedział się, że Eurydyka jest w macedońskich Euiach⁴¹, ruszył przeciw niej z wojskiem z zamiarem rozstrzygnięcia wojny w jednej bitwie. Wówczas to ustawieni w szyku bojowym Macedończycy, pomni dobrodziejstw wyświadczonych im przez Aleksandra, jednocześnie przepełnieni szacunkiem dla Olimpias,

οὖν ὁ βασιλεὺς εὐθὺς ἤλω μετὰ τῆς θεραπείας, ἢ δ' Εὐρυδίκη μετὰ Πολυκλέους, ἐνὸς τῶν συμβούλων, εἰς Ἀμφίπολιν ἀποχωροῦσα συνελήφθη. (4) τοῦτον δὲ τὸν τρόπον Ὀλυμπιάς τῶν βασιλικῶν σωμάτων κυριεύσασα καὶ χωρὶς κινδύνων τὴν βασιλείαν παραλαβοῦσα τὴν εὐτυχίαν οὐκ ἤνεγκεν ἀνθρωπίνως, ἀλλὰ τὴν τ' Εὐρυδίκην καὶ τὸν ἄνδρα Φίλιππον τὸ μὲν πρῶτον εἰς φυλακὴν καταθεμένη κακουχεῖν ἐπεχείρησε· περιοικοδομήσασα γὰρ αὐτῶν ἐν βραχεῖ τόπῳ τὰ σώματα διὰ μιᾶς στενῆς ὑποδοχῆς ἐχορήγει τὰ ἀναγκαῖα· (5) ἐπὶ πολλὰς δ' ἡμέρας παρανομήσασα τοὺς ἡτυχηκότας, ἐπειδὴ παρὰ τοῖς Μακεδόσιν ἠδόξε διὰ τὸν πρὸς τοὺς πάσχοντας ἔλεον, τὸν μὲν Φίλιππον προσέταξε Θραξί τισιν ἐκκεντῆσαι, βασιλέα γεγεννημένον ἕξ ἔτη καὶ μῆνας τέσσαρας, τὴν δ' Εὐρυδίκην παρρησιαζομένην καὶ βοῶσαν αὐτῇ μᾶλλον προσήκειν ἥπερ Ὀλυμπιάδι τὴν βασιλείαν ἔκρινε μεζονος ἀξιώσαι τιμωρίας. (6) εἰσέπεμψεν οὖν αὐτῇ ξίφος καὶ βρόχον καὶ κώνειον καὶ συνέταξε τούτων ὅ βούλοιο καταχρήσασθαι πρὸς τὸν θάνατον, οὔτε τὸ προγεγεννημένον ἀξίωμα τῆς παρανομουμένης ἐντραπεῖσα τὸ παράπαν οὔτε τῆς κοινῆς τύχης εἰς οἶκτον ἐλθοῦσα. (7) τοιγαροῦν τῆς ὁμοίας μεταβολῆς τυχοῦσα τῆς ὁμότητος ἀξίαν ἔσχε τὴν τοῦ βίου καταστροφὴν. Εὐρυδίκη μὲν γὰρ κατευξαμένη παρόντος τοῦ κομίσαντος τῶν ὁμοίων δωρεῶν Ὀλυμπιάδα τυχεῖν τὸν μὲν ἄνδρα περιέστειλεν, ἐπιμεληθεῖσα τῶν τραυμάτων ὥς ποθ' ὁ καιρὸς συνεχώρει, ἐαυτὴν δ' ἀνακρεμάσασα τῇ ζώνῃ κατέστρεψε τὸν βίον, οὔτε δακρύσασα τὴν αὐτῆς τύχην οὔτε τῷ μεγέθει τῶν συμπτωμάτων ταπεινωθεῖσα. (8) Ὀλυμπιάς δὲ τούτων διαφθαρέντων ἀνείλε μὲν τὸν Νικάνορα τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κασάνδρου, κατέστρεψε δὲ τὸν Ἰόλλου τάφον, μετερχομένη, καθάπερ ἔφησε, τὸν Ἀλεξάνδρου θάνατον, ἐπέλεξε δὲ καὶ τῶν Κασάνδρου φίλων τοὺς ἐπιφανεστάτους ἑκατὸν Μακεδόνας, οὓς ἅπαντας ἀπέσφαξεν. (9) ἐν τοιούτοις δὲ παρανομήμασι πληροῦσα τὸν ἐαυτῆς θυμὸν ταχὺ πολλοὺς τῶν Μακεδόνων ἐποίησε μισῆσαι τὴν ὁμότητα· πάντες γὰρ ἀνεμιμνήσκοντο τῶν Ἀντιπάτρου λόγων, ὃς καθάπερ χρησμοδῶν ἐπὶ τῆς τελευτῆς παρεκελεύσατο μηδέποτε συγχωρῆσαι γυναικὶ τῆς βασιλείας προστατῆσαι. Τὰ μὲν οὖν κατὰ Μακεδονίαν τοῦτον τὸν τρόπον διοικηθέντα πρόδηλον εἶχε τὴν ἐσομένην μεταβολήν.

12. Κατὰ δὲ τὴν Ἀσίαν Εὐμενὴς μὲν ἔχων τοὺς ἀργυράσπιδας Μακεδόνας καὶ τὸν ἀφηγούμενον αὐτῶν Ἀντιγένην παρεχέμασε μὲν τῆς Βαβυλωνίας ἐν ταῖς ὀνομαζομέναις Καρῶν κώμαις, πρὸς δὲ Σέλευκον καὶ Πίθωνα πρέσβεις ἀπέστειλεν, ἀξίων βοηθεῖν τοῖς βασιλεῦσι καὶ μετ' αὐτοῦ συναγωνίσασθαι πρὸς Ἀντίγονον. (2) τούτων δ' ὁ μὲν Πίθων τῆς Μηδίας, ὁ δ' ἕτερος τῆς Βαβυλωνίας σατράπης ἀπεδέδεικτο, καθ' ὃν καιρὸν ἡ δευτέρα διαίρεσις ἐγενήθη τῶν σατραπειῶν ἐν Τριπαραδείσῳ. οἱ δὲ περὶ Σέλευκον τοῖς μὲν βασιλεῦσιν ἔφασαν βούλεσθαι παρέχεσθαι χρείας, Εὐμενεῖ μέντοι γε μηδέποθ' ὑπομενεῖν ποιοῦντας τὸ προσταττόμενον, οὗ Μακεδόνες συνελθόντες κατέγνωσαν θά-

przeszli na stronę Polyperchona. (3) Króla Filipa ujęto szybko wraz z całym dworem. Eurydykę, która oddaliła się z Poliklesem, jednym ze swoich doradców, wkrótce aresztowano w Amfipolis⁴². (4) W ten to sposób Olimpias dostała w swoje ręce królewską parę i bez narażania się na niebezpieczeństwo przejęła panowanie. Sprzyjające jej szczęście nie rozbudziło jednak w niej ludzkich uczuć. Natychmiast kazała wtrącić Eurydykę i jej męża do więzienia, gdzie zaczęła się nad nimi znęcać. Kazała ich zamurować w ciasnej celi, a jedzenie w ilości potrzebnej do przeżycia podawać przez mały otwór w murze. (5) Przez wiele dni poniżała swoje ofiary, a gdy doszło do jej uszu, że Macedończycy, poruszeni współczuciem dla prześladowanych, tracą dla niej wszelki szacunek, rozkazała jakimś Trakom zaszytytować Filipa, który sprawował władzę królewską przez sześć lat i cztery miesiące. Dla Eurydyki, która otwarcie wypowiadała to, co myśli, co więcej wołała, że to jej bardziej, niż Olimpias godzi się sprawować władzę królewską, postanowiła zgotować zemstę bardziej okrutną. (6) Posłała jej mianowicie miecz, sznur i truciznę, pozostawiając jej samej wybór rodzaju śmierci. Nie poruszyła jej ani cześć dla godności władzy królewskiej sprawowanej kiedyś przez poniżaną, ani też zwykłe ludzkie współczucie. (7) Gdy sama w podobnych okolicznościach utraciła władzę, spotkał ją koniec, na jaki zasłużyła sobie swoim własnym okrucieństwem. Eurydyka zaś, stojąc przed posłańcem najpierw poprosiła bogów, aby Olimpias otrzymała kiedyś takie same dary, następnie przemyślała rany męża, na ile pozwalały na to okoliczności, okryła jego ciało, i sama odebrała sobie życie, powiesiwszy się na własnej przepasce⁴³. Nie płakała i nie użalała się nad własnym losem. Przygnieciona ogromem nieszczęść, do końca nie straciła ducha. (8) Gdy już Filip i Eurydyka zostali zgładzeni, Olimpias zabiła Nikanora, brata Kasandra, i zniszczyła grób Iollosa⁴⁴, mszcząc się w swoim mniemaniu za śmierć Aleksandra, a następnie wybrała stu najznajmniejszych spośród przyjaciół Kasandra i wszystkich wymordowała. (9) Jej mściwość, okrucieństwo i wszelkie bezprawie sprawiły, że wielu Macedończyków zaczęło ją nienawidzić. Wszyscy przypominali sobie ostatnie słowa Antypatra, który, jak gdyby ogarnięty wieszczym natchnieniem, wzywał ich, aby nigdy nie pozwolili sprawować władzy królewskiej kobiecie. Było więc jasne, że tego rodzaju rządy muszą doprowadzić w Macedonii do przewrotu.

12. Tymczasem w Azji⁴⁵ Eumenes⁴⁶ wraz z macedońskim oddziałem Srebrnych Tarcz⁴⁷ i ich dowódcą Antygenesem spędził zimę w Babilonii⁴⁸, w granicach tak zwanych osad karyjskich⁴⁹. Wysłał także posłańców do Seleukosa⁵⁰ i Pithona⁵¹, domagając się, aby nieśli pomoc królom i połączyli się z nim w walce przeciw Antygonowi⁵². (2) Z nich Pithon mianowany został kiedyś satrapą Medii, zaś Seleukos Babilonii. Akt ten miał miejsce w Triparadejsos⁵³, gdzie doszło do powtórnego podziału satrapii. Zebrani na naradzie oficerowie Seleukosa odpowiedzieli, że owszem są gotowi wysłać królom wszystko co potrzebne, lecz jednocześnie nie chcą już dłużej służyć pod rozkazami Eumenesa, którego

νατον. πολλά δὲ πρὸς ταύτην τὴν προαίρεσιν διαλεχθέντες συνεξέπεμψαν παρ' αὐτῶν πρεσβευτὴν πρὸς Ἀντιγένην καὶ τοὺς ἀργυράσπιδας, ἀξιοῦντες ἀφιστάναι τῆς ἡγεμονίας Εὐμενῆ. (3) τῶν δὲ Μακεδόνων οὐ προσεχόντων τοῖς λόγοις Εὐμενῆς ἐπαινέσας αὐτῶν τὴν προθυμίαν ἀνέξευξε μετὰ τῆς δυνάμεως καὶ παραγενηθεῖς ἐπὶ τὸν Τίγγριν ποταμὸν κατεστρατοπέδευσε, τῆς Βαβυλῶνος ἀπέχων σταδίους τριακοσίους. καὶ πρόθεσιν μὲν εἶχεν εἰς Σοῦσα ποιεῖσθαι τὴν πορείαν, διανοούμενος τὰς ἐκ τῶν ἄνω σατραπειῶν δυνάμεις μεταπέμπεσθαι καὶ τοῖς βασιλικοῖς θησαυροῖς χρήσασθαι πρὸς τὰς κατεπειγούσας χρεῖας. (4) ἠναγκάζετο δὲ τὸν ποταμὸν διαβαίνειν διὰ τὸ τὴν μὲν κατόπιν χώραν προνομεῦσθαι, τὴν δὲ πέραν ἀκέραιον εἶναι καὶ δαυηλεῖς δύνασθαι παρέχεσθαι τροφὰς τῷ στρατοπέδῳ. (5) συναγαγόντος οὖν αὐτοῦ πλοῖα πανταχόθεν πρὸς τὴν διάβασιν οἱ περὶ Σέλευκον καὶ Πίθωνα κατέπλευσαν δυσὶ μὲν τριήρεσι, κοντωτοῖς δὲ πλείοσιν· ἔτι γὰρ τὰ σκάφη ταῦτα περιῆν ἐκ τῶν ὑπ' Ἀλεξάνδρου ναυπηγηθέντων περὶ Βαβυλῶνα.

13. Ταῦτα δὲ προσαγαγόντες πρὸς τὴν ἔκβασιν πάλιν ἐπεχειροῦν τοὺς Μακεδόνας πείθειν ἀποστήσαι τὸν Εὐμενῆ τῆς στρατηγίας καὶ μὴ προάγειν καθ' αὐτῶν ἄνδρα ξένον καὶ πλείστους Μακεδόνας ἀνηρηκότα. (2) οὐδενὶ δὲ τρόπῳ τῶν περὶ τὸν Ἀντιγένη πειθομένων οἱ περὶ Σέλευκον προσπλεύσαντες πρὸς τινα διώρυγα παλαιὰν ἀνέρρηξαν τὴν ἀρχὴν αὐτῆς, ὑπὸ τοῦ χρόνου συγκεχωσμένην. περικλυσθείσης δὲ τῆς τῶν Μακεδόνων στρατοπεδίας καὶ πάντη τοῦ συνεχοῦς τόπου λιμνάσαντος ἐκινδύνευσεν ἅπαν ἀπολέσθαι τὸ στρατόπεδον ὑπὸ τῆς πλήμης. (3) ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν ἔμειναν ἐφ' ἡσυχίας, ἀπορούμενοι πῶς χρηστέον τοῖς πράγμασι· τῇ δ' ὕστεραία παραστησάμενοι τὰ κοντωτὰ πλοῖα, περὶ τριακόσια τὸν ἀριθμὸν ὄντα, διεβίβασαν τὸ κράτιστον τῆς δυνάμεως οὐδενὸς παρενοχλοῦντος κατὰ τὴν ἔκβασιν· οἱ γὰρ περὶ Σέλευκον ἱππεῖς μόνον εἶχον καὶ τούτους πολὺ τοῖς ἀριθμοῖς λειπομένους τῶν ἐναντιῶν. (4) νυκτὸς δὲ ἤδη καταλαμβανούσης Εὐμενῆς μὲν ἀγωνιῶν ὑπὲρ τῆς ἀποσκευῆς πάλιν εἰς τοῦπίσω διεβίβασε τοὺς Μακεδόνας, εἰσηγησαμένου δὲ τινος τῶν ἐγχωρίων ἐπεβάλετό τινα τόπον ἀνακαθαίρειν, δι' οὗ ῥάδιον ἦν ἀποστρέψαι τὴν διώρυγα καὶ βάσιμον κατασκευάσαι τὴν πλησίον χώραν. (5) ἃ δὲ συνιδόντες οἱ περὶ Σέλευκον καὶ βουλόμενοι τὴν ταχίστην αὐτοὺς ἐκ τῆς ἰδίας σατραπείας ἀπαλλάξαι πρέσβεις ἀπέστειλαν ὑπὲρ ἀνοχῶν, συγχωρήσαντες τὴν διάβασιν. εὐθὺς δὲ καὶ βυβλιαφόρους ἀπέστειλαν πρὸς Ἀντίγονον εἰς Μεσοποταμίαν, ἀξιοῦντες ἥκειν τὴν ταχίστην μετὰ τῆς δυνάμεως, πρὶν ἢ καταβῆναι τοὺς σατράπας μετὰ τῶν δυνάμεων. (6) Εὐμενῆς δὲ διαβάς τὸν Τίγγριν καὶ παραγενόμενος εἰς τὴν Σουσιανὴν εἰς τρία μέρη διεῖλε τὴν δύναμιν διὰ τὴν τοῦ σίτου σπάνιν. ἐπιπορευόμενος δὲ τὴν χώραν κατὰ μέρος σίτου μὲν παντελῶς ἐσπάνιζεν, ὄρυζαν δὲ καὶ σήσαμον καὶ φοίνικα διέδωκε τοῖς στρατιώταις, δαυηλῶς ἐχούσης τῆς χώρας τοὺς τοιούτους καρπούς. (7) πρὸς δὲ τοὺς ἐν ταῖς ἄνω σατραπείαις ἡγεμόνας ἦν μὲν καὶ πρότερον ἀπεσταλκῶς τὰς παρὰ τῶν

zgrupowani Macedończycy kiedyś skazali na karę śmierci. Po wielu dyskusjach wysłali jednocześnie posła do Antygenesesa i gwardii Srebrnych Tarcz, nakłaniając ich do buntu przeciw Eumenesowi. (3) Macedończycy nie dali się jednak przekonać. Eumenes otwarcie podziękował swoim żołnierzom za życzliwość, a następnie wydał rozkaz do wymarszu. Gdy przybył nad brzeg Tygrysu, rozbił obóz w odległości trzystu stadiów⁵⁴ od Babilonu. Celem jego wyprawy była Suza. Tam miał zamiar zgromadzić siły zbrojne z górnych satrapii, a jednocześnie ze skarbcza królewskiego pobrać pieniądze na sfinansowanie najpilniejszych przedsięwzięć. (4) Ze względu na to, że kraj, przez który maszerował, był już wcześniej splądrowany, zmuszony był przekroczyć rzekę. Tak się bowiem złożyło, że tereny za rzeką były nietknięte. Mogły więc dostarczyć wojsku zaopatrzenia w całej obfitości. (5) Lecz gdy już udało mu się ściągnąć skąd się tylko dało potrzebne do przeprawy statki, oto nadpłynęli Pithon i Seleukos z wojskiem rozlokowanym na dwóch trierach i dużej ilości tratw. Statki te ocalały jeszcze z czasów Aleksandra, który kazał je kiedyś zbudować w Babilonie.

13. Zbliżywszy się do brzegu, znowu zaczęli wzywać Macedończyków, aby usunęli Eumenesa i nie szli przeciw nim pod dowództwem cudzoziemca⁵⁵, w dodatku winnego śmierci bardzo wielu Macedończyków. (2) Ponieważ jednak nikt z podkomendnych Antygenesesa w żaden sposób nie dał się przekonać, ludzie Seleukosa podpłynęli więc do jednego ze starych kanałów, którego ujście z biegiem czasu uległo zamuleniu, i przerwali tę naturalną tamę. Powstała fala powodziowa oblała ze wszystkich stron obóz macedoński, zamieniając okolicę w rozległe bagno. Sytuacja taka groziła całemu wojsku Eumenesa zagładą. (3) Tego dnia nie podejmował on żadnych działań, nie wiedząc zresztą, co należy robić. Następnego dnia jednak żołnierze Eumenesa przygotowali tratwy, a mieli ich około trzystu, i przeprawili się z większością sił na drugi brzeg, nie napotykając żadnego oporu. Wojsko Seleukosa składało się bowiem jedynie z oddziałów kawalerii, i to w liczbie daleko ustępującej przeciwnikom. (4) Gdy jednak zapadła noc, Eumenes, dręczony obawą o pozostawione tabory, przeprowadził Macedończyków na powrót do obozu. Następnie za radą jednego z miejscowych rozpoczął usuwanie innej zapory, której przekopanie umożliwiło skuteczne skierowanie wód otwartego kanału w inną stronę, co pozwalało na dalszy marsz. (5) Gdy Seleukos i jego ludzie to zobaczyli, od razu wysłali posłów, aby negocjować w sprawie zawieszenia broni, zgadzając się jednocześnie na przeprawę, chcieli bowiem jak najszybciej pozbyć się ich z terenów własnej satrapii. Natychmiast też wysłali list do Antygona do Mezopotamii, wzywając go do jak najszybszego przybycia z armią, zanim satrapowie zdążą skoncentrować swoje siły. (6) Tymczasem Eumenes przekroczył Tygrys i wkroczył do Suzjany, gdzie jednak podzielił swoje wojska na trzy części z powodu braku żywności. I choć przeszedł cały kraj, nigdzie nie znalazł wystarczającej ilości pożywienia. Rozdał więc swoim żołnierzom

βασιλέων ἐπιστολάς, ἐν αἷς ἦν γεγραμμένον πάντα πειθαρχεῖν Εὐμενεῖ, καὶ τότε δὲ βυβλιαφόρους ἀπέστειλεν, ἀξιῶν ἀπαντᾶν εἰς τὴν Σουσιανὴν ἅπαντας μετὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων, καθ' ὃν δὴ χρόνον συνέβη κάκεινους ἡθροικέναι τὰ στρατόπεδα καὶ συνδεδραμηκέναι πρὸς ἀλλήλους δι' ἐτέρας αἰτίας, ὑπὲρ ὧν ἀναγκαῖον προειπεῖν.

14. Πίθων σατράπης μὲν ἀπεδέδεικτο Μηδίας, στρατηγὸς δὲ τῶν ἄνω σατραπειῶν ἀπασῶν γενόμενος Φιλώταν μὲν τὸν προϋπάρχοντα Παρθυαίας στρατηγὸν ἀπέκτεινε, τὸν δὲ αὐτοῦ ἀδελφὸν Εὐδαμον ἀντὶ τούτου κατέστησεν. (2) οὗ γενομένου συνέδραμον οἱ λοιποὶ σατράπαι πάντες, φοβηθέντες μὴ τὸ παραπλήσιον πάθωσιν, ὄντος τοῦ Πίθωνος κινητικοῦ καὶ μεγάλα ταῖς ἐπιβολαῖς περιβαλομένου. περιγεγόμενοι δ' αὐτοῦ μάχῃ καὶ πολλοὺς τῶν συναγωνισαμένων ἀνελόντες ἐξήλασαν ἐκ τῆς Παρθυαίας. (3) κάκεινος τὸ μὲν πρῶτον ἀνεχώρησεν εἰς Μηδίαν, μετ' ὀλίγον δ' εἰς τὴν Βαβυλῶνα παραγενόμενος παρεκάλει τὸν Σέλευκον βοηθεῖν αὐτῷ καὶ κοινωνεῖν τῶν αὐτῶν ἐλπίδων. (4) διὰ δὴ ταύτας τὰς αἰτίας τῶν ἄνω σατραπῶν συνηθροικῶν εἰς τὸ αὐτὸ τὰ στρατόπεδα παρῆσαν οἱ παρ' Εὐμενοῦς βυβλιαφόροι πρὸς ἐτοίμας τὰς δυνάμεις. ἦν δὲ τῶν ἡγεμόνων ἐπιφανέστατος μὲν καὶ κοινῷ δόγματι πάντων τὴν στρατηγίαν παραλαβὼν Πευκέστης, γεγεννημένος Ἀλεξάνδρου σωματοφύλαξ καὶ προηγμένος ὑπὸ τοῦ βασιλέως δι' ἀνδρείαν. (5) σατραπειὰν δ' εἶχεν ἔτη πλείονα τῆς Περσίδος καὶ μεγάλης ἀποδοχῆς ἐτύγχανε παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις. δι' ἧς αἰτίας φασὶ καὶ τὸν Ἀλέξανδρον αὐτῷ μόνῳ Μακεδόνων συγχωρῆσαι Περσικὴν φορεῖν στολήν, χαρίζεσθαι βουλούμενον τοῖς Πέρσαις καὶ διὰ τούτου νομίζοντα κατὰ πάνθ' ἕξειν τὸ ἔθνος ὑπήκοον. εἶχε δὲ τότε Πέρσας τοξότας μὲν καὶ σφενδονήτας μυρίους, τοὺς δὲ εἰς τὴν Μακεδονικὴν τάξιν καθωπλισμένους παντοδαποὺς τρισχιλίους, ἵππεῖς δ' Ἕλληνας μὲν καὶ Θρᾷκας ἑξακοσίους, Πέρσας δὲ πλείους τῶν τετρακοσίων. (6) Τληπόλεμος δ' ὁ Μακεδὼν, Καρμανίας σατράπης ἀποδεδειγμένος, εἶχε πεζοὺς μὲν χιλίους πεντακοσίους, ἵππεῖς δ' ἑπτακοσίους. καὶ Σιβύρτιος μὲν τῆς Ἀραχωσίας ἡγούμενος παρείχετο πεζοὺς μὲν χιλίους, ἵππεῖς δὲ δέκα πρὸς τοῖς ἑξακοσίοις, Ἀνδρόβαζος δ' ἐκ Παροπανισαδῶν, τοῦ Ὀξυάρτου κυριεύοντος τῆς σατραπείας, ἀπέσταλτο μετὰ πεζῶν μὲν χιλίων καὶ διακοσίων, ἵππέων δὲ τετρακοσίων. (7) Στάσανδρος δ' ὁ τῆς Ἀρίας καὶ Δραγγινῆς σατράπης, προσειληφὼς καὶ τοὺς ἐκ τῆς Βακτριανῆς, εἶχε πεζοὺς μὲν χιλίους πεντακοσίους, ἵππεῖς δὲ χιλίους. (8) ἐκ δὲ τῆς Ἰνδικῆς Εὐδαμος παρεγένετο μεθ' ἱππέων μὲν πεντακοσίων, πεζῶν δὲ τριακοσίων, ἐλεφάντων δὲ ἑκατὸν εἴκοσι· τὰ δὲ θηρία ταῦτα παρέλαβε μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν δολοφονήσας Πῶρον τὸν βασιλέα. οἱ δὲ πάντες μετὰ τῶν σατραπῶν ἡθροίσθησαν πεζοὶ μὲν πλείους τῶν μυρίων ὀκτακισχιλίων ἑπτακοσίων, ἵππεῖς δὲ τετρακισχιλίοι ἑξακόσιοι.

ryż, ziarno sezamu i daktyle, w które kraina ta obfitowała. (7) Do wysłanych wcześniej do zarządców górnych prowincji królewskich listów, w których napisano, że mają być bezwzględnie posłuszni wobec Eumenesa, dołączył nowe, wzywające wszystkich do stawienia się każdy z własnymi siłami w Suzjanie, co zresztą zbiegło się w czasie z mobilizacją i koncentracją sił wszystkich satrapii, z powodów, o których była już wcześniej mowa.

14. Satrapą Medii został mianowany Python⁵⁶. On to, zostawszy dowódcą sił wszystkich satrapii, zabił Filotasa⁵⁷, który wcześniej był strategiem Parthii, a na jego miejsce wprowadził swojego własnego brata Eudamosa⁵⁸. (2) W tej sytuacji wszyscy pozostali satrapowie połączyli swoje siły, obawiając się, że każdego z nich może spotkać coś podobnego. Wiedzieli bowiem, że Python to człowiek niespokojny i przebiegły. Ostatecznie pokonali go w bitwie, wielu z jego żołnierzy zabili, a jego samego wygnali z granic Parthii. (3) Python najpierw uciekł do Medii, ale wkrótce potem przybył do Babilonu i prosił Seleukosa o pomoc, oferując mu sojusz. (4) Z takich to przyczyn zarządcy górnych satrapii zgromadzili swoje siły w jednym miejscu. I właśnie wtedy, kiedy wojska stały już gotowe do akcji, przybyli do obozu posłowie od Eumenesa. Dowództwo wszystkich sił na mocy wspólnej decyzji sprawował najznamienitszy z zarządców Peukestes⁵⁹. Był on członkiem straży przybocznej Aleksandra, który wyróżniał go ze względu na dzielność w boju. (5) Od wielu już lat Peukestes był zarządcą Persydy⁶⁰, gdzie cieszył się wielką popularnością wśród tubylców. Z tego też powodu, jak wieść niesie, sam Aleksander jemu jedynemu spośród Macedończyków pozwolił nosić perską szatę, przez co chciał pozyskać sobie sympatię Persów i w rezultacie zdobyć całkowitą lojalność tego narodu. Peukestes przyprowadził ze sobą dziesięć tysięcy perskich łuczników i procarzy, do tego trzy tysiące żołnierzy z różnych plemion uzbrojonych na modłę macedońską, ponadto sześciuset greckich i trackich jeźdźców, i wreszcie oddział perskiej kawalerii w liczbie ponad czterystu. (6) Polemon⁶¹ Macedończyk, satrapa Karmanii, przyprowadził tysiąc pięćset pieszych i siedmiuset kawalerzystów. Zarządca Arachozji Sibyrtios⁶² dostarczył tysiąc pieszych oraz sześćset dziesięciu kawalerzystów. Oksyartes⁶³ wysłał z Paropanisdów, gdzie był satrapą, Androbazosa z tysiącem dwustu pieszych i czterystoma kawalerzystami. (7) Stasandros, satrapa Arii i Dranginy⁶⁴, połączwszy swoje siły z kontyngentem Baktrii miał pod swoim dowództwem tysiąc pięćset piechoty i tysiąc jazdy. (8) Z Indii przybył Eudamos⁶⁵, prowadząc ze sobą pięćset jeźdźców, trzystu pieszych i sto dwadzieścia słoni. Zwierzęta te przejął po królu Porosie⁶⁶, którego sam zdradziecko zamordował już po śmierci Aleksandra. Wszystkie zgromadzone siły satrapów liczyły więc ponad osiemnaście tysięcy siedmiuset żołnierzy piechoty i cztery tysiące sześćset jazdy.

15. Ἐπεὶ δὲ παρεγενήθησαν εἰς τὴν Σουσιανὴν πρὸς τοὺς περὶ τὸν Εὐμενῆ, συνήγαγον ἐκκλησίαν κοινήν, ἐν ἣ πολλὴν συνέβη γενέσθαι φιλοτιμίαν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας. Πευκέστης μὲν γὰρ διὰ τὸ πλῆθος τῶν (2) συναγωνιζομένων καὶ τὴν παρ' Ἀλεξάνδρου προαγωγὴν ἑαυτὸν ᾤετο δεῖν ἔχειν τὴν τῶν πάντων ἡγεμονίαν, Ἀντιγένης δὲ τῶν ἀργυρασπίδων Μακεδόνων στρατηγῶν ἔφη δεῖν δοθῆναι τὴν ἐξουσίαν τῆς αἰρέσεως τοῖς μετ' αὐτοῦ Μακεδόσιν, συγκαταπεπολεμηκόσιν Ἀλεξάνδρῳ τὴν Ἀσίαν καὶ γεγονόσι διὰ τὰς ἀρετὰς ἀνικητοῖς. (3) Εὐμενῆς δὲ φοβούμενος μὴ διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους στάσιν εὐχείρωτοι κατασταθῶσιν Ἀντιγόνῳ, συνεβούλευεν ἓνα μὲν μὴ καθιστὰν ἡγεμόνα, πάντας δὲ τοὺς προκεκριμένους ὑπὸ τοῦ πλήθους σατράπας καὶ στρατηγοὺς εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλὴν συνιόντας καθ' ἡμέραν βουλευέσθαι κοινῇ περὶ τῶν συμφερόντων· (4) ἔστατο γὰρ Ἀλεξάνδρῳ τετελευτηκότῃ σκηνῇ καὶ κατὰ ταύτην θρόνος, πρὸς ᾧ θύοντες εἰώθεισαν συνεδρεῦειν περὶ τῶν κατεπειγόντων. πάντων δὲ διασημαινομένων τὸ ρηθὲν ὡς συμφερόντως εἰρηνόμενον συνῆγε καθ' ἡμέραν συνέδριον οἷόν τινας δημοκρατουμένης πόλεως. (5) μετὰ δὲ ταῦτα παρελθόντων αὐτῶν εἰς Σοῦσα παρὰ τῶν θησαυροφυλακούντων Εὐμενῆς ἔλαβε χρημάτων πλῆθος ὅσον ἦν ἱκανὸν εἰς τὰς χρεῖας· μόνῳ γὰρ τούτῳ διὰ τῶν ἐπιστολῶν οἱ βασιλεῖς συνετετάχρισαν διδόναι καθ' ὃ τι ἂν αὐτὸς προαιρῇται. μισθοδοτήσας δὲ τοὺς Μακεδόνας εἰς ἕξ μῆνας Εὐδάμῳ τῷ τοὺς ἐλέφαντας καταγαγόντι τοὺς ἐκ τῆς Ἰνδικῆς ἔδωκε διακόσια τάλαντα, τῷ μὲν λόγῳ πρὸς τὰς τῶν θηρίων δαπάνας, τῷ δ' ἔργῳ διὰ τῆς δωρεᾶς ταύτης θεραπεύων τὸν ἄνδρα· ὃ γὰρ ἂν τῶν στασιαζόντων οὗτος προσθοῖτο, μεγίστην ἐποίειτο ῥοπήν, καταπληκτικῆς οὕσης τῆς τῶν θηρίων χρεῖας. τῶν δ' ἄλλων σατραπῶν ἕκαστος ἔτρεφε τοὺς ἐκ τῆς ὑφ' ἑαυτὸν χώρας συνηκολουθηκότας. (6) Εὐμενῆς μὲν οὖν ἐν τῇ Σουσιανῇ διατρίβων ἀνελάμβανε τὴν δύναμιν, Ἀντίγονος δὲ παραχειμάσας ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ τὸ μὲν πρῶτον διανοήθη τοὺς περὶ τὸν Εὐμενῆ διώκειν ἐκ ποδὸς πρὶν αὐξηθῆναι, ὥς δ' ἤκουσε τοὺς σατράπας καὶ τὰς μετ' αὐτῶν δυνάμεις συνεληλυθυίας τοῖς Μακεδόσιν, ἐπέσχε τὴν σπουδὴν καὶ τὴν τε δύναμιν ἀνελάμβανε καὶ προσκατέγραφε στρατιώτας· ἑώρα γὰρ τὸν πόλεμον μεγάλων στρατοπέδων καὶ παρασκευῆς οὐ τῆς τυχοῦσης προσδεόμενον.

16. Ἄμα δὲ τούτοις πραττομένοις Ἄτταλος καὶ Πολέμων καὶ Δόκιμος, ἔτι δὲ Ἀντίπατρος καὶ Φιλώτας, οἱ μετὰ τῆς Ἀλκέτου δυνάμεως ἀλόντες ἡγεμόνες, ἐφυλάττοντο μὲν ἐν τινι φρουρίῳ καθ' ὑπερβολὴν ὀχυρῷ, ἀκούσαντες δὲ τοὺς περὶ τὸν Ἀντίγονον εἰς τὰς ἄνω σατραπείας ποιεῖσθαι τὴν πορείαν, νομίζοντες εὐθετον ἔχειν καιρόν, ἔπεισάν τινας τῶν τηρούντων αὐτοὺς λῦσαι, κυριεύσα-

15. Gdy już połączyli swoje siły z wojskami Eumenesa w Suzjanie⁶⁷, zwołali zgromadzenie ogólne, które ujawniło wielkie ambicje tych, którzy chcieli sprawować dowództwo nad całością sił. Tak więc Peukestes uważał, że to jemu należy się naczelne dowództwo, ponieważ to on przyprowadził największy liczebnie oddział, i to jego właśnie najbardziej wyróżniał Aleksander. (2) Antigenes, dowodzący gwardią Srebrnych Tarcz, mówił natomiast, że wyboru powinni dokonać jego Macedończycy, ponieważ to oni podbili z Aleksandrem Azję, przez co zasłużyli sobie na sławę niepokonanych. (3) W tej sytuacji Eumenes, który obawiał się, że z powodu wewnętrznych waśni mogą stać się łatwym łupem Antygona, zaproponował, aby nie wybierali naczelnego dowódcy, lecz żeby wszyscy wybrani przez zgromadzenie satrapowie i stratedzy zbierali się każdego dnia w namiocie królewskim i wspólnie radzili co czynić. (4) Namiot ten ustawiono dla nieżyjącego już Aleksandra, w jego wnętrzu zaś postawiono tron. Przed tym tronem mieli zwyczaj składać ofiary i radzić o najważniejszych sprawach państwa. Ponieważ wszyscy zgodzili się ze zdaniem Eumenesa, uznając je za korzystne dla siebie, zaczęli więc zbierać się każdego dnia i radzić niczym w jakiejś demokratycznej polis. (5) Potem udali się do Suzy, gdzie Eumenes pobrał od strażników skarbcza królewskiego znaczne sumy pieniędzy, w takiej ilości, w jakiej wymagały tego potrzeby. Królowie bowiem wydali kiedyś przesłane listownie rozporządzenie stanowiące, że tylko jemu jednemu można wypłacać ze skarbcza pieniądze, jeśli uzna, że są one mu potrzebne. Wypłacił więc Macedończykom żołd za sześć miesięcy, natomiast Eudamosowi, który przyprowadził ze sobą z Indii słonie, dał dwieście talentów, tłumacząc, że chodzi o wysokie koszty utrzymania zwierząt. W rzeczywistości przez ten dar chciał sobie zjednać jego poparcie. Jesliby bowiem któryś z nich podniósł bunt i uzyskał poparcie Eudamosa, zyskałby zdecydowaną przewagę nad innymi, gdyż użycie słoni w walce przynosiło straszliwy efekt. Gdy chodzi o pozostałych satrapów, każdy z nich sam utrzymywał żołnierzy z własnej satrapii. (6) Tak więc Eumenes podczas postoju w Suzjanie przygotował swoje wojska do walki. W tym samym czasie Antygonos, spędziwszy zimę w Mezopotamii, początkowo zamierzał atakować, nie czekając aż Eumenes zdoła skoncentrować większe siły. Gdy jednak usłyszał, że satrapowie razem ze swoimi wojskami już połączyli się z Macedończykami, zaczął działać bardziej rozważnie, gotując swoją armię do walki i zaciągając nowych żołnierzy. Wiedział bowiem, że na tę wojnę będzie potrzebował wielkiej starannie uzbrojonej i dobrze zaopatrzonej armii.
16. W tym samym czasie Attalos, Polemon i Dokimos, a razem z nimi Antypater⁶⁸ i Filotas, a więc dowódcy, którzy dostali się do niewoli razem z wojskiem Alketasa, siedzieli pod strażą w pewnym silnie obwarowanym zamku. Ponieważ któregoś dnia usłyszeli, że wojska Antygona wyruszyły przeciw górnym satrapiom, uznali, że wybiła ich godzina, przekonali paru strażników, aby ich

ντες δὲ ὄπλων ἐπέθεντο τῇ φυλακῇ περὶ μέσας νύκτας. αὐτοὶ μὲν οὖν ὀκτῶ τὸν ἀριθμὸν ὄντες, τηρούμενοι δὲ ὑπὸ στρατιωτῶν τετρακοσίων, διαφέροντες δὲ ταῖς τόλμαις καὶ ταῖς εὐχειρίαις διὰ τὴν μετ' Ἀλεξάνδρου στρατείαν, Ξενοπίειθι μὲν τὸν φρούραρχον συναρπάσαντες ὑπὲρ τὸ τεῖχος ἔρριψαν, σταδιαῖον ἐχούσης τῆς πέτρας ὕψος, τῶν δ' ἄλλων τοὺς μὲν κατασφάζαντες, τοὺς δὲ ἐκβαλόντες ἐνεπύρισαν τὰς οἰκίας. (2) τῶν δ' ἔξωθεν караδοκούντων προσελάβοντο τὸν ἀριθμὸν εἰς πενήκοντα. τοῦ δὲ φρουρίου σίτου τε πλῆθος καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων ἔχοντος ἐβουλεύοντο πότερον χρὴ μένειν καὶ χρῆσθαι τῇ τῶν τόπων ὀχυρότητι, караδοκούντας τὴν παρ' Εὐμενοῦς βοήθειαν ἢ φυγόντας τὴν ταχίστην ἀλᾶσθαι κατὰ τὴν χώραν καιροτηροῦντας τὰς μεταβολάς. (3) γιγνομένης δὲ πλείονος ἀντιλογίας Δόκιμος μὲν ἐκχωρεῖν συνεβούλευεν, οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄτταλον οὐκ ἔφασαν δυνήσεσθαι κακοπαθεῖν διὰ τὴν ἐν τοῖς δεσμοῖς γενομένην κακουχίαν. τούτων δὲ πρὸς ἀλλήλους δισταμένων ἔφθασαν ἐκ τῶν σύνεγγυς φρουρίων συνδραμόντες στρατιῶται πεζοὶ μὲν πλείους τῶν πεντακοσίων, ἵππεῖς δὲ τετρακόσιοι, χωρὶς δὲ τούτων ἐκ τῶν ἐγγχωρίων ἄλλοι παντοδαποὶ πλείους τῶν τρισχιλίων, οἱ στρατηγὸν ἐξ ἑαυτῶν καταστήσαντες περιεστρατοπέδευσαν τὸ χωρίον. (4) παραδόξως δὲ πάλιν αὐτῶν κατακλεισθέντων Δόκιμος μὲν κατάβασιν τινα κατανοήσας ἀφύλακτον διεπρεσβεύσατο πρὸς τὴν Ἀντιγόνου γυναῖκα Στρατονίκην, οὕσαν πλησίον τῶν τόπων, καὶ δεύτερος διὰ ταύτης ἐκπηδήσας αὐτὸς μὲν οὐκ ἔτυχε πίστεως, ἀλλ' εἰς φυλακὴν παρεδόθη, ὃ δὲ συγκαταβὰς αὐτῷ καθηγησάμενος τοῖς πολεμίοις ἀνήγαγεν εἰς τὸ χωρίον οὐκ ὀλίγους καὶ κατελάβετο μίαν τῶν ὀρθίων πετρῶν. (5) οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄτταλον πολὺ λειπόμενοι τοῖς πλήθεσι διὰ τὰς ἀρετὰς ἀντεῖχοντο καὶ καθ' ἡμέραν ἀγωνιζόμενοι διεκαρτέρουν· πολιορκηθέντες δὲ ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας τέσσαρας ἤλωσαν κατὰ κράτος.

17. Ἐπ' ἄρχοντας δ' Ἀθήνησι Δημοκλείδου Ῥωμαῖοι μὲν ὑπάτους κατέστησαν Γάιον Ἰούνιον καὶ Κόιντον Αἰμίλιον, Ὀλυμπιάς δ' ὑπῆρχεν ἕκτη πρὸς ταῖς ἑκατὸν καὶ δέκα, καθ' ἣν ἐνίκα στάδιον Δεινομένης Λάκων. (2) περὶ δὲ τούτους τοὺς καιροὺς Ἀντίγονος μὲν ἐκ τῆς Μεσοποταμίας ἀναζεύξας ἦκεν εἰς τὴν Βαβυλωνίαν κάκεῖ συνέθετο κοινοπραγίαν Σελεύκῳ καὶ Πίθωνι· προσλαβόμενος δὲ καὶ παρὰ τούτων στρατιώτας ἔξευξε πλοίοις τὸν Τίγριν ποταμὸν καὶ περαιώσας τὰς δυνάμεις ὥρμησεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. (3) οἱ δὲ περὶ τὸν Εὐμενῆ πυθόμενοι τὰ πεπραγμένα Ξενοφίλῳ μὲν τῷ τὴν ἐν Σούσοις ἄκραν φυλάττοντι ἐκέλευσαν μῆτε τῶν χρημάτων Ἀντιγόνῳ δοῦναι τι μῆτ' εἰς λόγους ἔρχεσθαι, αὐτοὶ δὲ τὰς δυνάμεις ἀναλαβόντες ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Τίγριν ποταμὸν, ἀπέχοντα Σούσων ὁδὸν ἡμέρας, ἥ τῆς ὀρεινῆς ἐκχεῖται τῆς ὑπὸ τῶν αὐτονόμων κατεχομένης, οὓς Οὐξίους προσαγορεύουσι, πλάτος μὲν κατὰ πολλοὺς τόπους τριῶν σταδίων, ἔστι δὲ ὅτε καὶ τεσσάρων, βάθος δὲ κατὰ μέσον τὸ ρεῦμα πρὸς

uwolnili, opanowali nocą arsenał i uderzyli na straż więzienną. I choć było ich tylko ośmiu, a strzegło ich czterystu żołnierzy, górowali zuchwałością i sprawnością w walce zdobytą jeszcze w czasie wyprawy Aleksandra. Pojmali więc dowódcę straży Ksenopejtesa, zrzucili go z muru w przepaść z wysokości stu kilkudziesięciu metrów, spośród pozostałych wielu zabili, a innych wyparli z twierdzy, podpalając zabudowania. (2) Spośród żołnierzy znajdujących się na zewnątrz przeciągnęli na swoją stronę około pięćdziesięciu. A ponieważ mieli pod dostatkiem żywności i wszelkiego zaopatrzenia zaczęli się zastanawiać, czy należy pozostać w silnie obwarowanej twierdzy i czekać na pomoc Eumenesa, czy uciekać jak najszybciej, i trzymać się w terenie, wyczekując stosownej dla siebie chwili do działania. (3) Doszło wtedy pomiędzy nimi do prawdziwej kłótni, w czasie której Dokimos przekonywał do pomysłu opuszczenia twierdzy, a zwolennicy Attalosa powtarzali, że nie będą w stanie znieść takiej poniewierki z powodu cierpień, których doznali w więzieniu. Gdy tak się kłócili, żołnierze z pobliskich strażnic zdołali zgromadzić siły w liczbie ponad pięciuset pieszych, czterystu kawalerzystów, prócz tego ponad trzech tysięcy ludzi wywodzących się spośród różnoplemiennej ludności miejscowej, następnie wybrać sobie dowódcę i otoczyć warownię. (4) Kiedy tak nieoczekiwanie znów zostali zamknięci w oblężeniu, Dokimos znalazł niestrzeżoną ścieżkę i tą drogą skierował posłańca do Stratoniki, żony Antygona, która przebywała w tych okolicach. Sam jako drugi wymknął się tą samą drogą. Ona jednak odniosła się do niego z nieufnością i kazała go przekazać strażom. Tymczasem wspólnik jego wyprawy poprowadził niemało wrogów na skały na wysokości twierdzy, w wyniku czego zdołali oni opanować jeden z najbliższych szczytów. (5) Skupieni wokół Attalosa obrońcy, choć znacznie ustępowali atakującym co do liczby, zdołali jednak obronić się dzięki swojej dzielności. Tak to zmagając się każdego dnia, utrzymywali twierdzę. Po roku i czterech miesiącach twierdza została zdobyta szturmem.

17. Był rok archontatu Demoklejdesa⁶⁹ w Atenach, konsulatów Gajusza Juniusza oraz Kwintusa Emiliusza w Rzymie⁷⁰, rok 116 olimpiady⁷¹, kiedy w wyścigach zwyciężył Spartanin Dejnomenes⁷². (2) W tym czasie Antygon wyruszył ze swoimi siłami z Mezopotamii i wkroczył do Babilonii, gdzie zawarł przymierze z Seleukosem i Pithonem. Gdy już połączył się z ich siłami, przerzucił przez rzekę Tygrys most pontonowy, przez który przeprawił wojsko, a następnie ruszył przeciw wrogowi. (3) Eumenes, który dowiedział się o tym, rozkazał Ksenofilosowi, który strzegł warowni w Suzach⁷³, aby nie dawał żadnych pieniędzy Antygonowi, ani też nie prowadził z nim żadnych negocjacji. Sam zaś na czele swoich oddziałów ruszył w stronę Tygrysu, odległego od Suz o dzień drogi. Rzeka wypływa tam z górzystego kraju, władanego przez wolną ludność miejscową, którą zowią Uksjami⁷⁴. Szerokość rzeki w tej okolicy przeważnie nie przekracza trzech stadiów⁷⁵, tylko miejscami sięga czterech. Głębokość jej

τὰ μεγέθη τῶν ἐλεφάντων, καὶ φερόμενος μὲν ἀπὸ τῆς ὀρεινῆς ἐπὶ σταδίους ἑπτακοσίους εἰς τὴν Ἐρυθρὰν ἐξερεύγεται θάλασσαν, ἔχει δὲ καὶ θαλάσσιον ἰχθὺν πολὺν καὶ θηρία τῶν πελαγίων, ἃ φαίνεται μάλιστα περὶ κυνὸς ἀνατολάς. (4) τοῦτον δὲ τὸν ποταμὸν προβαλόμενοι καὶ πᾶσαν τὴν παραποταμίαν ἀπὸ τῶν πηγῶν ἕως τῆς θαλάσσης φυλακαῖς διαλαβόντες ἀνέμενον τὴν τῶν πολέμιων ἔφοδον. προσδεομένης δὲ τῆς φυλακῆς διὰ τὸ μῆκος στρατιωτῶν οὐκ ὀλίγων οἱ περὶ τὸν Εὐμενῆ καὶ Ἀντιγένη ἠξίωσαν τὸν Πευκέστην ἐκ τῆς Περσίδος μεταπέμψασθαι τοξότας μυρίους. (5) ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον οὐ προσεῖχεν αὐτοῖς, μεμψιμοιρῶν ἐπὶ τῷ μὴ τετευχέναι τῆς στρατηγίας, ὕστερον δὲ δοὺς αὐτῷ λόγον συνεχώρησεν ὅτι κρατήσαντος Ἀντιγόνου συμβήσεται καὶ τὴν σατραπείαν αὐτὸν ἀποβαλεῖν καὶ περὶ τοῦ σώματος κινδυνεῦσαι. (6) ἀγωνίων οὖν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τῆς στρατηγίας μᾶλλον τεύξεσθαι νομίζων ὥς πλείστους ἔχων στρατιώτας προσήγαγεν, καθάπερ ἠξίου, τοξότας μυρίους. ἀπέχοντες δ' ἔνιοι τῶν Περσῶν ὁδὸν ἡμερῶν τριάκοντα τὸ παραγγελθὲν αὐθημερὸν ἤκουον διὰ τὸ φιλοτεχνήθην περὶ τὰς φυλακάς· (7) ὅπερ οὐ καλῶς ἔχει παραδραμεῖν. τῆς γὰρ Περσίδος οὔσης αὐλωνοειδοῦς καὶ σκοπὰς ἐχούσης ὑψηλὰς καὶ πυκνάς ἐπὶ τούτων ἐφειστήκεισαν οἱ μέγιστον φθεγγόμενοι τῶν ἐγχωρίων· διηρημένων γὰρ τῶν τόπων εἰς φωνῆς ἀκοὴν οἱ παραλαμβάνοντες τὸ παραγγελθὲν ὁμοίως ἐτέροις παρεδίδοσαν, εἴτ' ἐκεῖνοι πάλιν ἄλλοις, ἕως εἰς τὸ τέρμα τῆς σατραπείας τὸ δοθὲν παραδοθῇ.

18. Τῶν δὲ περὶ τὸν Εὐμενῆ καὶ Πευκέστην ταῦτα διοικούντων Ἀντίγονος, ἐπειδὴ προάγων μετὰ τῆς δυνάμεως ἦκεν εἰς Σοῦσα τὸ βασίλειον, Σέλευκον μὲν ἀπέδειξε τῆς χώρας σατράπην καὶ δοὺς αὐτῷ στρατιώτας προσέταξε πολιορκεῖν τὴν ἄκραν ἀπειθοῦντος Ξενοφίλου τοῦ θησαυροφύλακος, αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς στρατιᾶς ἀνέξευξεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, οὔσης τῆς ὁδοῦ καυματώδους καὶ παντελῶς ἐπικινδύνου ξενικαῖς δυνάμεσι διελθεῖν. διὸ καὶ τὰς πορείας ἠναγκάζοντο νυκτὸς ποιεῖσθαι καὶ στρατοπεδεῦεσθαι περὶ τὸν ποταμὸν πρὶν ἥλιον ἀνατέλλειν. (2) οὐ μὴν ἠδυνήθη γε κατὰ πάντα ἄθικτος γενέσθαι τῶν κατὰ τὴν χώραν κακῶν, ἀλλὰ καίπερ ἐνδεχομένως ἅπαντα πράξας συχνοὺς ἀπέβαλε τῶν στρατιωτῶν διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ καύματος, ἅτε καὶ τῆς ὥρας οὔσης περὶ κυνὸς ἀνατολάς. (3) ἐπεὶ δὲ παρεγενήθη πρὸς τὸν Κοπράτην ποταμὸν, τὰ πρὸς τὴν διάβασιν παρεσκευάζετο. οὗτος δὲ ἐκ τινος ὀρεινῆς ῥέων ἐξέπιπτεν εἰς τὸν Πασιτίγριν, ὃς ἀπέιχε τῆς Εὐμενοῦς στρατοπεδείας σταδίους ὀγδοήκοντα καὶ τὸ μὲν πλάτος εἶχεν ὥς ἂν τεσσάρων πλέθρων, ὅξυς δὲ ὢν ἐν τῇ καταφορᾷ προσεδεῖτο πλοίων ἢ ζεύγματος. (4) καταλαβὼν δ' ὀλίγα πλοῖα κοντωτὰ διεβίβασεν ἐν τούτοις τινὰς τῶν πεζῶν, προστάξας τάφρον ὀρύττειν καὶ χάρακα βαλομένους ὑποδέχεσθαι τὴν λοιπὴν δύναμιν. Εὐμενῆς

środkowego nurtu sięga wysokości słońca. Wyptywając z gór, pokonuje ona odległość siedmiuset stadiów po równinie, a następnie uchodzi do Morza Czerwonego. Żyje w niej wiele morskich ryb oraz morskich drapieżników, które płyną w górę rzeki w okresie wschodu Psiej Gwiazdy⁷⁶. (4) Zająwszy pozycję tak, aby rzekę i cały pas nadbrzeżny mieć przed sobą, rozstawili posterunki od jej wypływu z gór aż po ujście do morza i oczekiwali nadejścia wroga. Ponieważ Eumenes i Antygenes potrzebowali wielu żołnierzy, aby rozstawić posterunki na całej długości, zażądali od Peukestesa, aby przysłał im dziesięć tysięcy łuczników. (5) Ten zawiedziony w swoich nadziejach na sprawowanie naczelnego dowództwa, najpierw odmówił wykonania rozkazu, następnie jednak po zastanowieniu zmienił zdanie. Rozumował mianowicie w ten sposób, że jeżeli Antygon zwycięży, to i on utraci swoją satrapię i w konsekwencji znajdzie się w sytuacji śmiertelnego zagrożenia. (6) Bojąc się więc o własną skórę, a zarazem kalkulując w ten sposób, że jeśli przyprowadzi znaczniejszą liczbę żołnierzy, to jego szanse na uzyskanie naczelnego dowództwa wzrosną, przywiódł ostatecznie dziesięć tysięcy łuczników, tak jak żądali. I choć część jego perskich poddanych znajdowała się w odległości trzydziestu dni drogi od miejsca koncentracji, to rozkaz odebrali jeszcze tego samego dnia dzięki zmyślnie rozstawionym posterunkom. Myślę, że szkoda byłoby ten szczegół pominąć. (7) Persyda⁷⁷ jest krainą poprzecinaną wąwozami i gęsto usianą wysokimi górami. Na ich szczytach stali obdarzeni najmocniejszym głosem ludzie wybrani spośród miejscowych. Rozstawieni byli w odległości zasięgu ludzkiego głosu, tak że przyjmowali rozkazy jeden od drugiego, a następnie przekazywali innym, i tak dalej aż rozkaz dotarł do granic satrapii⁷⁸.

18. W czasie gdy wypadki te rozgrywały się w obozie Eumenesa i Peukestesa, Antygon na czele swoich sił dotarł do pałacu królewskiego w Suzie. Tam mianował Seleukosa satrapą tej krainy, dał mu wojsko i rozkazał oblegać zamek, ponieważ skarbnik Ksenofilos odmówił podporządkowania się jego rozkazom. Sam zaś ruszył z wojskiem przeciw wrogom. Marsz był trudny z powodu panującego upału i pod każdym względem niebezpieczny dla nieobeznanych z miejscowymi warunkami żołnierzy. Skutkiem tego musieli oni maszerować nocą, a obozy rozbijać nad rzeką przed wschodem słońca. (2) Ciężkie warunki marszu sprawiły, że nie udało się uniknąć strat. Jakkolwiek Antygon według swoich najlepszych możliwości starał się zapobiegać trudnościom, to jednak utracił z powodu morderczego upału wielu żołnierzy. A była właśnie pora wschodu Psiej Gwiazdy⁷⁹. (3) Gdy przybył nad rzekę Koprate⁸⁰, rozpoczął przygotowania do przeprawy. Rzeką tą wypływa z obszarów górzystych i wpada do Pasitygrysu. Eumenes obozował tymczasem w odległości osiemdziesięciu stadiów⁸¹. Szerokość rzeki wynosiła w tej okolicy około czterech pletrów⁸², ale nurt jej był tak silny, że do przeprawy potrzebne były jakieś łodzie lub most. (4) Zebrawszy niewielką ilość popychanych żerdziami łodzi,

δὲ πυθόμενος παρὰ τῶν κατασκόπων τὴν ἐπιβολὴν τῶν πολεμίων, διαβάς τὸ ζεύγμα τοῦ Τίγριδος μετὰ στρατιωτῶν μὲν πεζῶν τετρακισχιλίων, ἱππέων δὲ χιλίων τριακοσίων κατέλαβε διαβεβηκότας τῶν Ἀντιγόνου πεζοὺς μὲν πλείους τῶν τρισχιλίων, ἱππεῖς δὲ τετρακοσίους καὶ τῶν εἰωθότων σποράδην διαβαίνειν ἐπὶ τὰς προνομὰς οὐκ ἐλάττους ἑξακισχιλίων. (5) ἄφνω δὲ προσπεσὼν τεθορυβημένοις τοὺς μὲν ἄλλους εὐθὺς ἐτρέψατο, τῶν δὲ Μακεδόνων τοὺς ὑποστάντας τῇ βίᾳ καὶ τῷ πλήθει κατισχύσας φυγεῖν εἰς τὸν ποταμὸν πάντας κατηνάγκασε. (6) πάντων δὲ ὀρμησάντων ἐπὶ τὰ πλοῖα, ταῦτα μὲν ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐπιβάντων κατεποντίσθη, τῶν δὲ διανήχεσθαι τολμησάντων οἱ πλεῖστοι μὲν ὑπὸ τοῦ ρέυματος παρενεχθέντες διεφθάρησαν, ὀλίγοι δὲ διεσώθησαν. (7) οἱ δὲ ἄπειροι τοῦ κολυμβᾶν ὄντες τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς ἐν τῷ ποταμῷ τελευτῆς προκρίναντες ἤλωσαν, εἰς τετρακισχιλίους ὄντες. Ἀντίγονος δὲ θεωρῶν τοσοῦτο πλῆθος ἀπολλύμενον βοηθῆσαι μὲν οὐκ ἴσχυσε διὰ τὴν τῶν πλοίων σπάνιν.

19. Ἀδύνατον δὲ εἶναι νομίζων τὴν διάβασιν ἀνέζευξεν ἐπὶ πόλεως Βαδάκης, ἣ κεῖται παρὰ τὸν Εὐλαῖον ποταμόν. οὐσης δὲ τῆς ὁδοιπορίας ἐμπύρου διὰ τὸ μέγεθος τῶν καυμάτων διεφθάρη τε πολλὰ σώματα καὶ τὸ στρατόπεδον εἰς ἄθυμίαν ἐνέπεσεν. (2) οὐ μὴν ἀλλ' ἐν τῇ προειρημένη πόλει μείνας ἡμέρας τινὰς καὶ τὸ στρατόπεδον ἐκ τῆς κακοπαθείας ἀναλαβὼν ἔκρινε συμφέρειν ἀναζευγνύειν εἰς Ἐκβάτανα τῆς Μηδικῆς κάκεῖθεν ὀρμώμενος κατακτᾶσθαι τὰς ἄνω σατραπείας. οὐσῶν δ' ὁδῶν δύο τῶν φερουσῶν εἰς Μηδίαν ἐκατέρᾳ προσῆν τι δυσχερές· ἡ μὲν γὰρ ἐπὶ Κόλωνος ὑπῆρχε καλὴ καὶ βασιλική, καυματώδης δὲ καὶ μακρά, παρεκτείνουσα σχεδὸν ἐφ' ἡμέρας τεσσαράκοντα, ἡ δὲ διὰ τῶν Κοσσαίων ἐθνῶν χαλεπὴ μὲν καὶ στενὴ καὶ παράκρημνος καὶ διὰ πολεμίας, ἔτι δὲ τῶν ἀναγκαίων σπανίζουσα, σύντομος δὲ καὶ κατεφυγμένη. (3) οὐ ῥάδιον δ' ἐστὶ ταύτην παρελθεῖν στρατόπεδον ἄνευ τοῦ πείσαι τοὺς τὴν ὀρεινὴν οἰκοῦντας βαρβάρους· αὐτόνομοι γὰρ ὄντες ἐκ παλαιῶν χρόνων κατοικοῦσιν ἐν σπηλαίοις, προσφέρονται δὲ βαλάνους καὶ μύκητας, ἔτι δὲ τεταριχευμένα κρέα τῶν ἀγρίων ζώων. (4) τούτους Ἀντίγονος πείσαι μὲν ἢ δωροδοκεῖν ἀγεννὲς ἠγεῖτο τηλικαύτης αὐτῷ δυνάμεως συνακολουθούσης, προχειρισάμενος δὲ τῶν πελταστῶν τοὺς ἐπισημοτάτους καὶ τοὺς τοξότας καὶ τοὺς σφενδονήτας καὶ τοὺς ἄλλους ψιλοὺς εἰς δύο μέρη διελόμενος τοὺς μὲν Νεάρχῳ παρέδωκε, προστάξας προάγειν καὶ τὰ στενὰ καὶ τὰς δυσχωρίας προκαταλαμβάνεσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους παρ' ὅλην τὴν ὁδὸν τάξας αὐτὸς μὲν μετὰ τῆς φάλαγγος προῆγεν, ἐπὶ δὲ τῆς οὐραγίας ἔταξε Πίθωνα. (5) οἱ μὲν οὖν μετὰ Νεάρχου προαποσταλέντες ὀλίγας μὲν σκοπὰς προκατελάβοντο, τῶν δὲ πολλῶν καὶ μάλιστα ἀναγκαίων τόπων ὑστερήσαντες συχνοὺς ἀπέβαλον καὶ μόλις διεξέπεσαν ἐπικειμένων τῶν βαρβάρων. (6) οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀντίγονον

przeprowadził na drugi brzeg pewną liczbę piechurów, rozkazując im wykopać rów i umocnić go palisadą, aby następnie przyjąć pozostałą część wojska. Gdy Eumenes dowiedział się od zwiadowców o ataku wrogów, przekroczył most na Tygrysie i prowadząc ze sobą cztery tysiące pieszych i tysiąc trzysta jazdy, zaskoczył te piesze oddziały Antygona, które już zdołały się przeprowadzić, w liczbie ponad trzech tysięcy żołnierzy, ponadto czterystu jeźdźców oraz rozproszonych w poszukiwaniu pożywienia żołnierzy kwaternistrzostwa w liczbie co najmniej sześciu tysięcy. (5) Ponieważ uderzył niespodziewanie na żołnierzy nieprzygotowanych na atak, wszystkich od razu zmusił do ucieczki, z wyjątkiem Macedończyków, którzy stawili opór, lecz i oni wkrótce wobec przewagi wroga zaczęli uciekać w kierunku rzeki. (6) Tłum uciekających rzucił się do łodzi, które obciążone nadmierną liczbą ludzi potonęły. Również większość tych, którzy próbowali przepłynąć rzekę wpław, porwana jej silnym nurtem potonęła. Tylko nieliczni przepłynęli na drugi brzeg. (7) Ci z kolei, którzy nie umieli pływać, woleli niewolę niż śmierć w falach rzeki, a było ich około czterech tysięcy. I choć tylu ludzi ginęło na jego oczach, Antygon nie był w stanie im pomóc z powodu niewystarczającej liczby łodzi⁸³.

19. Skoro uświadomił sobie, że przeprawa jest niemożliwa, ruszył w kierunku miasta Badake⁸⁴, które leży nad rzeką Eulajos⁸⁵. A był to okres wielkich upałów, mazerowali więc w palącym żarze słońca, wskutek czego wielu z nich zginęło po drodze, a całe wojsko upadło na duchu. (2) Stan ten nie trwał długo, gdyż w ciągu zaledwie trzech dni postoju we wspomnianym powyżej mieście zdołał wyrwać wojsko z odrętwienia. Wtedy zdecydował również, że najlepszą rzeczą będzie wyruszyć do Ekbatany Medyjskiej, aby w oparciu o tę bazę zbrojnie opanować górne satrapie. Do Medii wiodły dwie drogi, a każda z nich była na swój sposób trudna. Droga do Kolonos⁸⁶ była wygodną, królewską drogą⁸⁷. Jej wybór oznaczał jednak czterdziestodniowy marsz w straszliwym upale. Natomiast droga, wiodąca przez obszary plemienne Kassajów, choć była trudna, wąska i stroma, niebezpieczna ze względu na wrogość tubylczej ludności i nie pozwalała na zdobycie żywności, to jednak była krótka i oznaczała marsz w rzeźkim górskim powietrzu. (3) Nie jest jednak łatwą rzeczą przeprowadzić tą drogą armię bez porozumienia z żyjącymi w górach barbarzyńcami, którzy zawsze byli wolni. Zamieszkują oni jaskinie, żywiąc się żołędziami i grzybami, a także wędzonym mięsem dzikich zwierząt. (4) Antygon uważał, że skoro ma pod swoją komendą tak wielką ilość wojska, nie godzi się mu podejmować z nimi jakichkolwiek negocjacji, czy tym bardziej okupywać się podarunkami. Wybrał więc najlepszych spośród swoich peltastów⁸⁸, a następnie łuczników i procarzy, dołączając do tego innych lekkozbrojnych, a następnie podzielił ich wszystkich na dwa oddziały, z których jeden oddał pod komendę Nearcha⁸⁹, rozkazując mu, aby szedł przodem i obsadzał skalne gardziele i wszelkie miejsca niebezpieczne. Drugi miał zająć posterunki wzdłuż całej drogi. Sam natomiast poprowadził falangę. Na dowódcę ariergardy

ἐπειδὴ ποθ' ἦκον ἐπὶ τὰς δυσχωρίας, ἀβοηθήτοις κινδύνους περιέπιπτον. οἱ γὰρ ἐγγώριοι τῶν τόπων ἔμπειροι καθεστῶτες καὶ τοὺς κρημνοὺς προκατεिल्φότες ἐπεκύλιον τοῖς ὁδοιποροῦσι πέτρας συνεχεῖς καὶ μεγάλας· ἅμα δὲ καὶ τοῖς τόξοις πυκνοῖς χρώμενοι κατετίτρωσκον τοὺς μήτε ἀμύνασθαι μήτ' ἐκκλίνειν τὰ βέλη δυναμένους διὰ τὴν δυσχωρίαν τῶν τόπων. (7) κρημνώδους δ' οὔσης καὶ δυσβάτου τῆς ὁδοῦ συνέβαινε τοὺς τε ἐλέφαντας καὶ τοὺς ἵππεῖς, ἔτι δὲ τοὺς ἐν τοῖς βαρέσιν ὅπλοις κινδυνεύειν ἅμα καὶ πονεῖν, ἀδυνατοῦντας ἑαυτοῖς βοηθῆσαι. (8) εἰς τοιαύτην δ' ἀμηχανίαν συγκλεισθεῖς Ἀντίγονος μετεμέλετο μὲν ἐπὶ τῷ μὴ πεισθῆναι τοῖς περὶ Πίθωνα, συμβουλεύουσι χρημάτων πρίασθαι τὴν ἀροδοῦ· οὐ μὴν ἀλλὰ πολλοὺς ἀποβαλὼν καὶ τοῖς ὅλοις κινδυνεύσας διεσώθη μόγις ἐνναταῖος εἰς τὴν οἰκουμένην τῆς Μηδίας.

20. Τὸ δὲ στρατόπεδον διὰ τὴν συνέχειαν τῶν κακῶν καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς κακοπαθίας ἐν αἰτίαις εἶχε τὸν Ἀντίγονον, ὥστε φωνὰς προῖεσθαι δυσχερεῖς· ἐν ἡμέραις γὰρ τεσσαράκοντα τρισὶ μεγάλοις ἀτυχήμασι περιεπεπτώκεισαν. οὐ μὴν ἀλλὰ φιλανθρώπως ὁμιλήσας τοῖς στρατιώταις ὁ Ἀντίγονος καὶ κατασκευασάμενος δαψιλῇ χορηγίαν πάντων τῶν ἐπιτηδείων ἀνέλαβε τὴν δύναμιν ἐκ τῆς κακοπαθίας. (2) Πίθωνα δ' ἐξαπέστειλε κελεύσας περιελθεῖν πᾶσαν τὴν Μηδίαν καὶ συνάγειν ὡς πλείστους ἵππεῖς τε καὶ πολεμιστάς ἵππους, ἔτι δὲ ὑποζυγίων πλῆθος. (3) τῆς δὲ χώρας ταύτης αἰεὶ τετραπόδων γεμούσης ῥαδίως τὸ παραγγελθὲν συντελέσας ὁ Πίθων ἦκεν ἄγων ἵππεῖς μὲν δισχιλίους, ἵππους δὲ σὺν ταῖς κατασκευαῖς πλείους χιλίων, τῶν δ' ὑποζυγίων τοσοῦτον ἀριθμὸν ὥστε δύνασθαι καθοπλίσαι πᾶν τὸ στρατόπεδον, καὶ προσέτι τάλαντα πεντακόσια τῶν βασιλικῶν χρημάτων. (4) ὁ δ' Ἀντίγονος τοὺς μὲν ἵππεῖς εἰς τάξεις κατέστησε, τοὺς δ' ἵππους τοῖς ἀπολωλεκόσι διαδοὺς καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑποζυγίων διαχαρισάμενος ἀνεκτήσατο τὴν παρὰ τῶν στρατιωτῶν εὐνοίαν.
21. Οἱ δὲ περὶ τὸν Εὐμενῆ σατράπαι καὶ στρατηγοὶ πυθόμενοι τοὺς πολέμιους ἐν τῇ Μηδίᾳ στρατοπεδεύειν, διέστησαν πρὸς ἀλλήλους. Εὐμενῆς μὲν γὰρ καὶ Ἀντιγένης ὁ τῶν ἀργυρασπίδων ἡγούμενος καὶ πάντες οἱ τὴν ἀπὸ θαλάσσης ἀνάβασιν πεποιημένοι πάλιν ᾤοντο δεῖν ἐπὶ θάλατταν καταβαίνειν, οἱ δ' ἐκ τῶν ἄνω σατραπειῶν καταβεβηκότες ἀγωνιῶντες ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἔφασαν δεῖν ἀντέχεσθαι τῶν ἄνω τόπων. (2) αὐξομένης δὲ τῆς διαφορᾶς Εὐμενῆς ὀρῶν ὅτι διαιρεθέντος τοῦ στρατοπέδου κατ' ἰδίαν ἐκάτερον τῶν μερῶν οὐκ

mianował Pithona. (5) Niestety wysłanym przodem żołnierzom Nearcha udało się uchwycić zaledwie pojedyncze pozycje pozwalające zabezpieczyć przemarsz. Ponieważ do większości i to kluczowych punktów dotarli za późno, stracili wielu ludzi, a pozostałym tylko z wielkim trudem udało się ująć z rąk zaczajonych barbarzyńców. (6) Skutkiem tego główna część sił pod wodzą samego Antygona, krocząc góorskimi ścieżkami popadła w prawdziwe tarapaty. Znający dobrze teren tubylcy odpowiednio wcześniej zajęli stanowiska na krawędziach górskich przepaści i stamtąd spychali na przechodzących niżej ogromne głazy, jeden za drugim. Jednocześnie szyli gęsto z łuków, raniąc żołnierzy Antygona, którzy ani nie byli się w stanie bronić, ani uchylać przed pociskami ze względu na ciasnotę miejsca. (7) Tak więc na tych urwistych, górskich ścieżkach słońce i kawalerzyści, a także odziani w ciężkie zbroje hoplici musieli zmagać się zarówno z trudnym terenem, jak i z atakującymi wrogami i niestety, trudny nie byli sobie w stanie wzajemnie pomagać. (8) W obliczu tej krytycznej sytuacji Antygon pożałował, że nie posłuchał rady oficerów Pithona, którzy radzili, aby opłacić się barbarzyńcom. Wszelako, choć stracił wielu żołnierzy, a całość wojska naraził na wielkie niebezpieczeństwa, to jednak zdołał dziewiątego dnia z wielkim trudem dotrzeć do zasiedlonych obszarów Medii.

20. Za spowodowanie tej lawiny nieszczęść i ogromu cierpień wojsko winiło Antygona, skutkiem czego w szeregach dało się słyszeć wrogie mu głosy. Żołnierze mówili, że w okresie tych czterdziestu trzech dni doznali wszelkiego zła. On jednak wszedł pomiędzy nich, przyjaźnie z nimi rozmawiając, a jednocześnie zaopatrywał ich obficie we wszystko, czego potrzebowali. W ten sposób zdołał przełamać kryzys w swojej armii. (2) Rozkazał mianowicie Pithonowi, aby przebiegł całą Medię⁹⁰ i zgromadził jak największą liczbę kawalerzystów i koni bojowych, a także każdą ilość zwierząt jucznych. (3) Ponieważ kraj ten obfituje w konie i bydło, łatwo było Pithonowi wypełnić rozkaz. Przybył do obozu, prowadząc ze sobą dwa tysiące konnicy, ponad tysiąc koni z uprzężą i tak wielką liczbę zwierząt pociągowych, że dało się zaopatrzyć całą armię. Przywiózł również ze sobą pięćset talentów z pieniędzy królewskich. (4) Antygon włączył więc jeźdźców do oddziałów kawalerii, konie oddał tym, którym padły w drodze, a wielką ilość zwierząt jucznych porozdawał, i w ten sposób odzyskał popularność wśród swoich żołnierzy.
21. Gdy satrapowie i strategowie Eumenesa dowiedzieli się, że wrogowie obozują w Medii, rozeszli się każdy w swoją stronę. Eumenes i Antygenes, dowódca Srebrnych Tarcz, oraz wszyscy satrapowie, którzy przybyli z obszarów nadmorskich, uważali, że należy z powrotem iść w stronę morza, podczas gdy ci, którzy przybyli z górnych satrapii przeciwnie, bojąc się o swoje pozostawione satrapie mówili, że należy trzymać się krain górnych. (2) I gdy spór rozgorzał z całą mocą, Eumenes, wiedząc, że po podziale armii pomiędzy poszczególne satrapie straci

ἀξιόμαχόν ἐστι, συνεχώρησε τοῖς καταβεβηκόσι σατράπαις. ἀναζεύξαντες οὖν ἀπὸ τοῦ Πασιτίγριος προῆγον τῆς Περσίδος εἰς Περσέπολιν τὸ βασίλειον, οὔσης τῆς ὁδοπορίας ἡμερῶν εἴκοσι καὶ τεσσάρων, ἧς ἦν ἡ πρώτη μὲν ἕως τῆς καλουμένης Κλίμακος κοίλῃ, καυματώδης δὲ καὶ σπανίζουσα τῶν ἐπιτηδείων, ἡ λοιπὴ δὲ μετέωρος καὶ τὸν ἀέρα παντελῶς ὑγρινὸν ἔχουσα καὶ πλήρης τῶν ἐπετείων καρπῶν· (3) αὐλῶνάς τε γὰρ εἶχε πυκνοὺς καὶ συσκίους καὶ παραδείσων φυτείας ποικίλας, ἔτι δὲ παντοδαπῶν δένδρων φυσικὰς συναγκίας καὶ ῥύσεις ὑδάτων, ὥστε τοὺς ὁδοιποροῦντας μετὰ πολλῆς τέρψεως ἐνδιατρίβειν τόποις ἡδίστοις πρὸς ἀνάπαυσιν. ἦν δὲ καὶ λείας παντοδαπῆς πληθος, ἦν μεταπεμπόμενος Πευκέστης παρὰ τῶν ἐγχωρίων διεδίδου δαψιλῇ τοῖς στρατιώταις, ἐκκαλούμενος αὐτῶν τὴν εὐνοίαν. (4) κατοικοῦσι δὲ ταύτην τὴν χώραν τῶν Περσῶν οἱ μαχιμώτατοι, πάντες ὄντες τοξόται καὶ σφενδονῆται, πολυανθρωπία τε πολὺ διαφέρειν συμβαίνει τὴν χώραν ταύτην τῶν ἄλλων σατραπειῶν.

22. Ὡς δὲ ποθ' ἦκον εἰς Περσέπολιν τὸ βασίλειον, Πευκέστης μὲν, ὢν ταύτης τῆς χώρας στρατηγός, θυσίαν ἐπετέλεσε μεγαλοπρεπῇ τοῖς θεοῖς καὶ Ἀλεξάνδρῳ καὶ Φιλίππῳ, μεταπεμπόμενος δὲ ἐξ ὅλης σχεδὸν τῆς Περσίδος ἱερείων καὶ τῶν ἄλλων τῶν εἰς εὐωχίαν καὶ πανήγυριν χρησίμων πληθος εἰστίασε τὴν δύναμιν. (2) ἐπλήρωσε δὲ τῆς τῶν πανηγυριζόντων παρουσίας κύκλους τέσσαρας ἐντὸς ἀλλήλων ὄντας καὶ περιεχομένους ὑφ' ἐνὸς τοῦ μεγίστου· εἶναι δὲ συνέβαινε τοῦ μὲν ἐκτὸς τὴν περίμετρον δέκα σταδίων, ἦν ἀνεπλήρουν οἱ τε μισθοφόροι καὶ συμμάχων τὸ πληθος, τοῦ δὲ δευτέρου σταδίων ὀκτώ, καθ' ὃν ὑπῆρχον οἱ τε ἀργυράσπιδες Μακεδόνες καὶ τῶν ἐταίρων οἱ μετ' Ἀλεξάνδρου στρατεύσαντες, τοῦ δ' ἐξῆς τὴν μὲν περιφέρειαν σταδίων τεσσάρων, τὸν δὲ τόπον ἀναπληροῦσθαι κατακειμένων τῶν τε δευτέρων ἡγεμόνων καὶ τῶν ἔξω τάξεως φίλων καὶ στρατηγῶν καὶ τῶν ἱππέων· τοῦ δ' ἐπὶ πᾶσιν, ὄντος δυεῖν σταδίων, διειλήφεισαν τὰς κλισίας οἱ τε στρατηγοὶ καὶ οἱ τὰς ἱπαρχίας ἔχοντες, ἔτι δὲ τῶν Περσῶν οἱ μάλιστα τιμώμενοι. (3) ἐν μέσῳ δὲ τούτων ὑπῆρχον βωμοὶ θεῶν καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου. καὶ τὰς μὲν κλισίας συνέβαιναν ἐκ φυλλάδος κατεσκευάσθαι, κεκαλυμμένας αὐλαίαις καὶ παντοδαποῖς περιστρώμασι, χορηγούσης τῆς Περσίδος δαψιλῇ πάντα τὰ πρὸς τρυφήν καὶ ἀπόλαυσιν, διεστηκέναι δὲ τοὺς κύκλους ἀπ' ἀλλήλων ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε μηδὲν μὲν παρενοχλεῖσθαι τοὺς ἐστιωμένους, πλησίον δ' εἶναι πάσας τὰς παρασκευάς.
23. Πάντων δὲ κατὰ τρόπον ὑπηρετουμένων ἐπεσημαίνετο τὸ πληθος τὴν τοῦ Πευκέστου προθυμίαν καὶ φανερὸς ἦν ἐπιδεδωκὼς πολὺ πρὸς εὐνοίαν. ἃ δὴ θεωρῶν Εὐμενὴς καὶ συλλογιζόμενος τὸν Πευκέστην πολιτεύεσθαι πρὸς τὸ πληθος τῆς στρατηγίας ὀρεγόμενον, ἐπλάσατο ψευδεῖς ἐπιστολάς, διὰ δὲ τούτων τούς τε στρατιώτας εὐθαρσεῖς πρὸς τὰς μάχας κατεσκεύασεν καὶ τοῦ

ona jako całość swoją wartość bojową, zgodził się pójść do górnych satrapii. Wyruszyli więc znad Pasitygrysu⁹¹, kierując się na pałac królewski w Persepolis⁹² położony na terenach Persydy. Cel znajdował się w odległości dwudziestu czterech dni marszu. Pierwsza część drogi aż po tak zwany Klimaks wiązała się z marszem w upale przez nisko położone i pozbawione żywności obszary, podczas gdy druga prowadziła przez wysoczyznę, obfitującą we wszelkie właściwe porze roku owoce. (3) Powietrze na tych terenach było rzeczywiście zdrowe. Kraj ten jest gęsto poprzecinany wąwozami, które dają przyjemny cień. Są tam ogrody z wszelkiego rodzaju roślinnością oraz gęste lasy⁹³ różnych gatunków drzew, wśród których biją źródła wody. Tak więc maszerujący zatrzymywali się w tych cudownych miejscach na dłuższe postoje z prawdziwą przyjemnością. Strony te obfitowały również we wszelkiego rodzaju bydło, które Peukestes pozyskiwał od miejscowej ludności, by następnie hojnie porozdzielać je wśród żołnierzy, przez co zyskiwał sobie ich wielką sympatię. Kraj ten zamieszkują najbardziej waleczni spośród Persów, wszyscy to łucznicy i procarze. Satrapia wyróżnia się na tle innych swoim gęstym zaludnieniem.

22. Gdy już doszli do pałacu w Persepolis, Peukestes⁹⁴, jako że był zarządcą kraju, złożył bogate ofiary bogom, a także Aleksandrowi i Filipowi, ściągając z całej nieomal Persydy wielkie mnóstwo zwierząt ofiarnych i wszystkiego, co potrzebne było na świąteczną ucztę, którą wydał dla całej armii. (2) Uczestniczących w świątach ofiar dziękczynnych żołnierzy rozlokował w czterech koncentrycznych kręgach, zamkniętych jednym największym. Zewnętrzny pas o obwodzie dziesięciu stadiów⁹⁵ wypełnili żołnierze zaciężni i tłumy sprzymierzeńców, drugi o obwodzie ośmiu stadiów⁹⁶ – Macedończycy z gwardii Srebrnych Tarcz oraz hetajrowie Aleksandra. Powierzchnię następnego o obwodzie czterech stadiów⁹⁷ zajęli mniej znaczeni dowódcy, spoczywając na łożach, a także przyjaciele obecnie bez przydziału wojskowego, dalej strategowie i kawalerzyści. Strategowie, dowódcy jazdy oraz najdostojniejsi spośród Persów zajęli sofę biesiadną w najbardziej wewnętrznym pasie o obwodzie dwóch stadiów⁹⁸. (3) W środku tych kręgów znajdowały się ołtarze bogów wraz z ołtarzami Aleksandra i Filipa. Wykonane z listowia łoża ocieniały zasłony i wyszcierały różnorodne kobierce, jako że Persyda dostarczała w wielkiej obfitości wszystkiego, co potrzebne było do uczty i zabawy. Przy czym kręgi rozlokowane były jeden wobec drugiego w taki sposób, aby uczujący w niczym sobie nawzajem nie przeszkadzali, a jednocześnie wszystko mieli pod ręką.
23. Ponieważ wszystkich tak wspaniale ugostczono, tłum zaczął głośno wychwalać Peukestesa za jego starania, co oczywiście przysporzyło mu wiele popularności. Widząc to, Eumenes zorientował się, że Peukestes uprawia tę grę, aby najpierw pozyskać sobie tłum, a potem sięgnąć po naczelne dowództwo. Stąd też sfabrykował list, który wychwalał dzielność żołnierzy w walce, pomniejszał

Πευκέστου τὸν ὄγκον καὶ τὸ πρόσχημα ταπεινώσας ἑαυτὸν εἰς ὕψος ἤγαγε καὶ προσδοκίαν ἤρην ἐλπίδων ἀγαθῶν παρὰ τοῖς πλήθεσιν. (2) ἦν δ' ὁ νοῦς τῶν γεγραμμένων ὅτι τὸ μὲν Ἀλεξάνδρου παιδίον Ὀλυμπιάς παραλαβοῦσα κεκόμισται καὶ τὴν Μακεδονίας βασιλείαν κυρίως, ἀναιρεθέντος Κασάνδρου, Πολυπέρχων δὲ διαβέβηκεν εἰς Ἀσίαν πρὸς Ἀντίγονον ἔχων τῆς βασιλικῆς δυνάμεως τὴν κρατίστην καὶ τοὺς ἐλέφαντας, ἔστι δὲ προσάγων ἤδη περὶ Καππαδοκίαν. (3) ἡ δ' ἐπιστολὴ Συρίοις γεγραμμένη γράμμασιν ἀπέσταλτο παρὰ Ὀρόντου τοῦ σατραπείαν μὲν ἔχοντος Ἀρμενίας, φίλου δὲ ὄντος Πευκέστη. πιστευθείσης δὲ τῆς ἐπιστολῆς διὰ τὴν συνήθειαν τὴν προϋπάρχουσαν τοῖς σατράπαις ὁ μὲν Εὐμενῆς ἐκέλευσε περινεγκεῖν καὶ δεῖξαι τοῖς τε ἡγεμόσι καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν τοῖς πλείστοις, τὸ δὲ στρατόπεδον ἅπαν μετετέθη ταῖς διανοαῖς καὶ πάντες ἀπέβλεπον πρὸς τὰς Εὐμενοῦς ἐλπίδας, ὥς τούτου δυνησομένου καὶ προάγειν διὰ τῶν βασιλέων οὓς ἂν βούληται καὶ δίκας λαβεῖν παρὰ τῶν ἀδικούντων. (4) μετὰ δὲ τὴν εὐωχίαν Εὐμενῆς βουλόμενος καταπλήξασθαι τοὺς ἀπειθοῦντας ἢ στρατηγίας ὀρεγομένους παρήγαγεν εἰς κρίσιν Σιβύρτιον, ὃς ἦν τῆς μὲν Ἀραχωσίας σατράπης Πευκέστου δὲ μάλιστα φίλος, ἔλαθε δὲ αὐτὸν τῶν ἱππέων τινὰς ἀποστείλας εἰς Ἀραχώτας· καὶ τὰς ἀποσκευὰς κελεύσας παρελῆσθαι εἰς τηλικούτους περιέστησε κινδύνους ὥστε, εἰ μὴ λαθὼν διέδρα, θανάτῳ περιέπεσεν ἂν ὑπὸ τοῦ πλήθους.

24. Τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ τοὺς μὲν ἄλλους καταπληξάμενος, ἑαυτῷ δ' ὄγκον καὶ πρόσχημα μέγα περιποιήσας μετεβάλετο πάλιν καὶ τὸν Πευκέστην λόγοις φιланθρώποις καὶ μεγάλας ἐπαγγελίας προσαγαγόμενος εὖνον ἑαυτῷ καὶ πρόθυμον κατεσκεύασεν εἰς τὸ τοῖς βασιλεῦσι συναγωνίζεσθαι. (2) σπεύδων δὲ καὶ παρὰ τῶν ἄλλων σατραπῶν καὶ στρατηγῶν ὥσπερ ὄμηρα λαβεῖν τοῦ μὴ καταλείψειν αὐτόν, προσεποιήθη χρημάτων σπανίζειν καὶ παρεκάλεισεν ἕκαστον κατὰ δύναμιν δανεῖσαι τοῖς βασιλεῦσι. (3) λαβὼν δὲ παρ' ὧν ἐδόκει συμφέρειν ἡγεμόνων τετρακόσια τάλαντα τοὺς πρότερον ὑπόπτους ὄντας ἐπιβουλεύειν ἢ καταλείψειν πιστοτάτους φύλακας ἔσχε τοῦ σώματος καὶ συναγωνιστάς. (4) Οὕτως δὲ αὐτοῦ περὶ τούτων πρὸς τὸ μέλλον στρατηγοῦντος ἤκόν τινες ἐκ Μηδίας ἀπαγγέλλοντες ὅτι μετὰ τῆς δυνάμεως Ἀντίγονος τὴν ἀνάξουζιν ἐπὶ τῆς Περσίδος εἴη πεποιημένος. ἃ δὴ πυθόμενος καὶ αὐτὸς ἀνέξευξε, διεγνωκῶς ἀπαντᾷ τοῖς πολεμίοις καὶ διακινδυνεύειν. (5) κατὰ δὲ τὴν ὁδοιπορίαν δευτεραῖος θυσίαν ἐπετέλεσε τοῖς θεοῖς καὶ τὴν δύναμιν εὐωχήσας πολυτελῶς τὰ μὲν πλήθη πρὸς εὐνοίαν προεκάλεσατο, αὐτὸς δὲ κατὰ τὴν μέθην συμπεριενεχθεὶς τῶν παραληφθέντων τοῖς εἰς τὸ πίνειν ὀρμήσασιν ἐνέπεσεν εἰς ἄρρωστίαν. διόπερ ἡμέρας τινὰς ἐπέσχε τῆς πορείας, καταβαρούμενος ὑπὸ τοῦ πάθους· ἡ δὲ δύναμις ἐν ἀθυμίᾳ καθειστίκει, τῶν μὲν πολεμίων προσδοκωμένων ταχέως συνάψειν, τοῦ δ' ἰκανωτάτου τῶν στρατηγῶν ὑπὸ τῆς νόσου πιεζομένου. (6) οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦ πάθους κριθέντος ἐπειδὴ βραχέως αὐτὸν προσανέλαβε, προῆγε μετὰ τῆς δυνάμεως ἀφηγουμένου

bogactwo i znaczenie Peukestesa, a jego samego wynosił pod niebiosa, wskazując na niego jako źródło wszelkich nadziei tłumów na przyszłość. (2) List ten miała rzekomo napisać Olimpias⁹⁹, która przejmując opiekę nad synem Aleksandra, po usunięciu Kasandra, zasiadła legalnie na tronie macedońskim. Oto Polyperchon, czytano w liście, już miał przerzucić do Azji główną część sił królewskich wraz ze słoniami i kierując się przeciw Antygonowi, już miał maszerować przez Kapadocję. (3) Napisany znakami syryjskimi¹⁰⁰ list miał zostać wysłany przez Orontesa, satrapę Armenii¹⁰¹ i przyjaciela Peukestesa. Ponieważ list rzeczywiście wzbudził zaufanie ze względu na znaną wszystkim dawną znajomość łączącą obu satrapów, Eumenes rozkazał zanieść i pokazać go wszystkim dowódcom wojskowym, a także jak największej liczbie zwykłych żołnierzy, skutkiem czego nastroje w armii uległy zmianie i teraz wszyscy na odmianę zaczęli pokładać swoje nadzieje w Eumenesie, w którego rękach dzięki królewskiemu namaszczeniu spoczęła władza wynoszenia, każdego kogo zechce, jak i karania przestępców. (4) Po uczcie Eumenes, chcąc zastraszyć tych, którzy sprzeciwiali się jego autorytetowi lub myśleli sięgnąć po naczelne dowództwo, oskarżył przed sądem Sibyrtiosa, satrapę Arachozji, który należał do najbliższych przyjaciół Peukestesa. Sibyrtios nie zorientował się, że Eumenes posłał kilku jeźdźców do obozu Arachozjów, rozkazując im zarekwirować jego tabory, czym naraził Sibyrtiosa na tak wielkie niebezpieczeństwo, że gdyby nie udało mu się niepostrzeżenie wymknąć, zostałyby stracony z wyroku tłumy.

24. W ten to sposób Eumenes zastraszył przeciwników, a sam pozyskał wielkie poważanie i szacunek. Gdy już to osiągnął dokonał kolejnego zwrotu i z pomocą przyjaznych słów i wielkich obietnic, zdobył sobie życzliwość Peukestesa i pozyskał jego poparcie dla sprawy królów. (2) Jednocześnie starał się zobowiązać wobec siebie innych satrapów i strategów, żeby go nie opuścili i dlatego udał, że brakuje mu pieniędzy, przekonując zarazem, aby każdy w miarę swoich możliwości udzielił pożyczki skarbowi królewskiemu. (3) Biorąc czterysta talentów od tych dowódców, na których mu zależało, zamienił tych, których wcześniej podejrzewano o spiskowanie lub chęć dezercji, w swoich wiernych towarzyszy i sojuszników. (4) Gdy Eumenes przeprowadzał te wszystkie skomplikowane operacje z myślą o przyszłości, przybyli z Medii jacyś ludzie i oznajmili, że Antygon ze swoim wojskiem już maszeruje na Persydę. Gdy się o tym dowiedział, również wyruszył naprzeciw wrogów, zdecydowany stawić im czoła. (5) Drugiego dnia marszu złożył ofiary bogom i wydał wspaniałą ucztę dla wojska, co zjednało mu wielką popularność. Sam jednak nakłaniany do picia przez towarzyszy uległ, rozchorował się i złożony niemocą opóźnił wymarsz o parę dni. Wojsko ogarnęło przygnębienie, bo oto w obliczu oczekującej lada dzień konfrontacji z wrogiem, rozchorował się poważnie najzdolniejszy z dowódców. (6) Wszelako gdy tylko minął kryzys Eumenes pozbierał się i pociągnął za armią, którą prowadzili Peukestes i An-

Πευκέστου καὶ Ἀντιγένους, αὐτὸς δὲ φορίῳ κομιζόμενος ἐπηκολούθει τοῖς οὐραγοῦσιν, ὅπως μὴ διὰ τὸν θόρυβον καὶ τὴν στενοχωρίαν παρενοχλοῖτο.

25. Ὡς δ' ἡμέρας ὁδὸν ἀπέσχον ἀπ' ἀλλήλων τὰ στρατόπεδα, κατασκόπους ἔπεμψαν ἀμφοτέρω καὶ μαθόντες τὰ πλήθη καὶ τὰς προαιρέσεις τῶν πολεμίων παρεσκευάσαντο μὲν πρὸς τὸν κίνδυνον, διελύθησαν δὲ χωρὶς μάχης· (2) προβεβλημένοι γὰρ ἀμφοτέρω ποταμὸν τινα καὶ χαράδραν ἐξέταξαν μὲν τὰς δυνάμεις, διὰ δὲ τὰς τῶν τόπων δυσχωρίας οὐκ ἠδυνήθησαν διαγωνίσασθαι. καταστρατοπεδεύσαντες δ' ἀλλήλων ἀπὸ σταδίων τριῶν ἐπὶ μὲν ἡμέρας τέσσαρας ἀκροβολιζόμενοι καὶ προνομεύοντες τὴν χώραν διετέλεσαν, πάντων σπανίζοντες, τῇ πέμπτῃ δ' Ἀντίγονος πρεσβευτὰς ἐξαπέστειλε πρὸς τε τοὺς σατράπας καὶ τοὺς Μακεδόνας, ἀξιῶν Εὐμενεὶ μὲν μὴ προσέχειν ἑαυτῷ δὲ πιστεύειν· (3) συγχωρήσειν γὰρ ἔφη τοῖς μὲν σατράπαις ἔχειν τὰς ἰδίας σατραπείας, τῶν δὲ ἄλλων τοῖς μὲν χώραν πολλὴν δώσειν, τοὺς δὲ εἰς τὰς πατρίδας ἀποστελεῖν μετὰ τιμῆς καὶ δωρεῶν, τοὺς δὲ στρατεύεσθαι βουλομένους διανεμεῖν εἰς τὰς ἐκάστῳ καθηκούσας τάξεις. (4) τῶν δὲ Μακεδόνων οὐ προσεχόντων τοῖς λόγοις, ἀλλὰ καὶ προσαπειλούντων τοῖς πρεσβευταῖς Εὐμενῆς παρελθὼν ἐπήνεσέν τε αὐτοὺς καὶ λόγον εἶπε τῶν παραδεδομένων μὲν καὶ παλαιῶν, οὐκ ἀνοίκειον δὲ τῆς περιστάσεως. (5) ἔφη γὰρ ἐρασθέντα λέοντα παρθένου διαλεχθῆναι τῷ πατρὶ τῆς κόρης ὑπὲρ τοῦ γάμου, τὸν δὲ πατέρα λέγειν ὡς ἔτοιμος μὲν ἐστὶν αὐτῷ δοῦναι, δεδοικέναι δὲ τοὺς ὄνυχας καὶ τοὺς ὀδόντας, μήποτε γήμας καὶ παροξυνθεὶς διὰ τινα αἰτίαν προσενέγκηται τῇ παρθένῳ θηριωδῶς. (6) τοῦ δὲ λέοντος ἐξελόντος τοὺς τε ὄνυχας καὶ τοὺς ὀδόντας τὸν πατέρα, θεωρήσαντα πάντα δι' ὧν ἦν φοβερὸς ἀποβεβληκότα, τύπτοντα τῷ ξύλῳ ῥαδίως ἀποκτεῖναι. τὸ παραπλήσιον οὖν ποιεῖν καὶ τὸν Ἀντίγονον· (7) μέχρι τούτου γὰρ ποιεῖσθαι τὰς ἐπαγγελίας ἕως ἂν τῆς δυνάμεως κυριεύσῃ καὶ κολάσῃ τῇνικαῦτα τοὺς ἀφηγουμένους. ἐπισημαινομένου δὲ τοῦ πλήθους καὶ ὀρθῶς λέγοντος, τότε μὲν ἔλυσε τὴν ἐκκλησίαν.

26. Νυκτὸς δὲ ἐπιγενομένης ἤκόν τινες ἡτομοληκότες μὲν ἐκ τῆς Ἀντιγόνου στρατοπεδείας, λέγοντες δ' ὅτι παρήγγειλε τοῖς στρατιώταις Ἀντίγονος ἀναξυγνύειν περὶ δευτέραν φυλακὴν. ὁ δ' Εὐμενῆς συλλογιζόμενος ἀληθῶς ὑπέλαβε τοὺς πολεμίους ἀποχωρήσειν εἰς τὴν Γαβηνήν· (2) αὕτη γὰρ ἀπέχουσα τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἀκέραιος ἦν καὶ πλήρης καρπῶν καὶ χορτασμάτων καὶ καθόλου τῶν δυναμένων χορηγῆσαι τὰ ἐπιτήδεια μεγάλαις δυνάμεσι δαψιλῶς. (3) πρὸς δὲ τούτοις τοῖς ἀγαθοῖς ὁ τόπος αὐτὸς συνήργει, ποταμοὺς ἔχων καὶ χαράδρας δυσεξόδους. σπεύδων οὖν φθάσαι τοὺς πολεμίους τὸ ὅμοιον ἔπραξε. τῶν μὲν μισθοφόρων τινὰς χρήμασι πείσας ἐξέπεμψεν ὡς αὐτομόλους, συντάξας λέγειν ὅτι διέγνωκεν Εὐμενῆς νυκτὸς ἐπιτίθεσθαι

tygenes¹⁰². Sam Eumenes, niesiony w lektyce, podążał za tylną strażą, aby uniknąć zgiełku i tłoku.

25. Gdy wojska znajdowały się już w odległości jednego dnia marszu od siebie, rozesłano z obu stron zwiadowców, aby rozpoznali wielkość sił i zamiary wrogów. Obie strony przygotowały się do bitwy, do której jednak nie doszło. (2) Najpierw więc obydwie armie zabezpieczyły swoje pozycje naturalnymi przeszkodami, to jest jakąś rzeką oraz głębokim wąwozem suchego potoku [*ladi*]. Teren okazał się jednak dla jednych i drugich tak niekorzystny, że ostatecznie nie byli w stanie zewrzeć szyków. Rozbili więc obozy w odległości trzech stadiów i zaczęli się ostrzeliwać z machin oblężniczych, jednocześnie plądrując okolice w poszukiwaniu żywności, której coraz bardziej brakowało. Trwało to wszystko cztery dni. Piątego Antygon wysłał posłańców do satrapów i Macedończyków, namawiając ich, aby porzucili Eumenesa i przeszli na jego stronę. (3) Mówił, że zgodzi się, aby satrapowie utrzymali własne satrapie, innym, że dostaną znaczne majątki ziemskie, jeszcze innym, że odeśle ich do ojczyzny z wszelkimi honorami i sowitym zaopatrzeniem, wreszcie tych, którzy chcieli nadal służyć w wojsku obiecywał przydzielić do właściwych im formacji. (4) Gdy jednak okazało się, że Macedończycy nie tylko nie dali się przekonać, ale nawet zaczęli grozić posłom, zjawił się sam Eumenes, ażeby ich pochwalić. Wtedy to opowiedział jedną ze znanych od dawna, ale przecież bardzo pasującą do okoliczności bajkę. Bajka ta opowiada o lwie, który zakochał się w dziewczynie i poszedł do jej ojca, aby poprosić o jej rękę. Na to ojciec odpowiedział, że jest gotów mu ją oddać, ale boi się jego pazurów i zębów, gdyż może się zdarzyć, że już po ślubie lew wpadnie z jakiegoś powodu w złość i wtedy rzuci się na dziewczynę jak dzikie zwierzę. (6) Kiedy lew pozbył się już pazurów i zębów, ojciec, widząc, że stał się zupełnie niegroźny, uderzywszy go drągiem z łatwością zabił. Bardzo podobnie czyni Antygon, (7) kontynuował Eumenes, składa obietnice, aby uchwycić kontrolę nad wojskiem, a następnie wymierzyć karę dowódcom. Gdy zobaczył, że jego mowa spotkała się z aplauzem tłumu, rozwiązał zgromadzenie.
26. Tymczasem z nadejściem nocy zjawili się jacyś dezterterzy z wojska Antygona, przynosząc wiadomość, że rozkazał on wojsku wymarsz o drugiej straży. Eumenes po zastanowieniu doszedł do słusznego wniosku, że wrogowie wyruszą do Gabene¹⁰³. (2) Kraina ta odległa o trzy dni marszu nie została dotąd spustoszona, obfitowała więc w żywność, paszę dla zwierząt i we wszystko, co potrzeba, aby utrzymać nawet wielkie siły wojskowe. (3) Oprócz tych wszystkich dóbr kraina ta posiadała sprzyjające ukształtowanie, ponieważ przecinały ją rzeki, a także trudne do pokonania wąwozy. Chcąc więc uprzedzić wrogów, postąpił tak samo jak Antygon. Przekupił więc kilku zaciężnych, aby poszli do obozu wrogów udając dezterterów, nakazując im mówić, że Eumenes uderzy nocą. Tymcza-

τῷ χάρακι· αὐτὸς δὲ τὴν μὲν ἀποσκευὴν προαπέστειλε, τοῖς δὲ στρατιώταις παρήγγειλε τὴν ταχίστην δειπνοποιησαμένοις ἀναξυγνύειν. (4) ὢν ἀπάντων ὀξέως συντελεσθέντων Ἀντίγονος ἀκούσας τῶν αὐτομόλων ὅτι μάχεσθαι νυκτὸς διεγνώκασιν οἱ πολέμιοι, τῆς μὲν πορείας ἀπέσχετο, διέτασσε δὲ τὴν δύναμιν εἰς τὸν κίνδυνον. (5) τοῦ δὲ περὶ ταῦτα θορυβουμένου καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἀγωνιῶντος ἔλαθον οἱ περὶ τὸν Εὐμενῆ προλαβόντες καὶ τὴν ὁδοιπορίαν ποιούμενοι κατὰ τάχος εἰς τὴν Γαβηνήν. ὁ δ' Ἀντίγονος μέχρι μὲν τινος ἐν τοῖς ὅπλοις συνεῖχε τὴν δύναμιν, ὥς δὲ παρὰ τῶν κατασκόπων ἐπύθετο τὴν ἀποχώρησιν τῶν ἐναντίων, γνοὺς αὐτὸν κατεστρατηγημένον οὐδὲν ἤτιον ἀντείχετο τῆς αὐτῆς προαιρέσεως. (6) παραγγείλας οὖν τοῖς στρατιώταις ἀναξυγνύειν, προῆγε σύντονον τὴν πορείαν ποιούμενος καὶ διωγμῷ παραπλήσιον. προέχοντος δ' Εὐμενοῦς δύο φυλακὰς ὁρῶν ὅτι καταλαβεῖν οὐ ῥάδιόν ἐστι τῇ δυνάμει πάση τοὺς τοσοῦτο προειληφότας, ἐπενόησέ τι τοιοῦτο. (7) τὴν μὲν ἄλλην δύναμιν παραδοὺς Πίθωνι προσέταξε κατὰ σχολὴν ἀκολουθεῖν, αὐτὸς δὲ τοὺς ἵππεῖς ἀναλαβὼν ἤλανυν ἀπὸ ῥυτῆρος καὶ περιλαβὼν ἅμ' ἡμέρα τὴν οὐραγίαν τῶν πολεμίων καταβαίνουσιν ἀπὸ τινος ἀκρολοφίας ἐπέστη ταῖς ἀκρωρείαις, φανερὸς ὢν τοῖς ἐναντίοις. (8) οἱ δὲ περὶ τὸν Εὐμενῆ θεωρήσαντες ἐξ ἱκανοῦ διαστήματος τῶν πολεμίων ἵππεῖς καὶ δόξαντες εἶναι πλησίον ἅπασαν τὴν δύναμιν, τῆς μὲν πορείας ἐπέσχον, τὴν δὲ στρατιὰν διέτασσον, ὥς αὐτίκα τῆς παρατάξεως γενησομένης. (9) οἱ μὲν οὖν ἡγεμόνες ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων τὸν προειρημένον τρόπον ἀλλήλους κατεστρατήγησαν, ὥσπερ προαγωνιζόμενοι περὶ συνέσεως καὶ δεικνύοντες ὅτι τὰς ἐλπίδας ἐν αὐτοῖς ἔχουσι τῆς νίκης. (10) ὁ δ' οὖν Ἀντίγονος διὰ ταύτης τῆς ἐπινοίας ἐκώλυσε μὲν τοὺς πολεμίους προάγειν εἰς τοῦμπροσθεν, αὐτῷ δὲ δοὺς ἄνεσιν εἰς τὸ προσδέξασθαι τὴν δύναμιν, ἐπειδὴ τὸ στρατόπεδον ἦκεν, ἅπαν ἐξέταξεν εἰς μάχην καὶ κατέβαινε συντεταγμένος ἐπὶ τοὺς πολεμίους καταπληκτικῶς.

27. Εἶχε δὲ τοὺς σύμπαντας σὺν τοῖς διὰ Πίθωνος καὶ Σελεύκου προσγεγεννημένοις πεζοὺς μὲν πλείους τῶν δισμυρίων ὀκτακισχιλίων, ἵππεῖς δ' ὀκτακισχιλίους πεντακοσίους, ἐλέφαντας δὲ ἐξήκοντα πέντε. διηλλαγμέναις δ' ἐχρήσαντο ταῖς τάξεσιν οἱ στρατηγοί, διαμιλλώμενοι καὶ περὶ τῆς ἐν τούτοις ἐμπειρίας πρὸς ἀλλήλους. (2) Εὐμενῆς μὲν γὰρ ἐπὶ τοῦ λαιοῦ κέρατος ἔταξεν Εὐδήμον τὸν καταγαγόντα τοὺς ἐλέφαντας ἐξ Ἰνδῶν, ἔχοντα τὸ περὶ αὐτὸν ἄγλημα τῶν ἱππέων, ὄντων ἑκατὸν πεντήκοντα, πρόταγμα δὲ τούτων εἶλας δύο ξυστοφόρων ἐπιλέκτων, πλῆθος ἐχούσας ἱππέων πεντήκοντα. (3) καὶ συνῆψε μὲν τούτους τοῖς ὑπερδεξιῖς τῆς ὑπωρίας, ἐξῆς δὲ τούτοις Στάσανδρον τὸν στρατηγὸν ἔταξεν ἔχοντα τοὺς ἰδίους ἵππεῖς ἐννακοσίους πεντήκοντα. (4) μετὰ δὲ τούτους ἔστησεν Ἀμφίμαχον τὸν Μεσοποταμίας σατράπην, ᾧ συνηκολούθουν ἵππεῖς ἐξακόσιοι, συνάπτοντας δὲ τούτοις τοὺς ἐξ Ἀραχωτῶν ἵππεῖς ἐξακοσίους, ὧν ἡγεῖτο πρότερον μὲν Σιβύρτιος, διὰ δὲ τὴν ἐκείνου φυγὴν μετειλήφει τὴν ἡγεμονίαν Κεφάλων. (5) ἐξῆς δ' ἦσαν πεντακόσιοι μὲν ἐκ Παροπανισαδῶν,

sem sam wysłał przodem tabory, a żołnierzom rozkazał, aby jak najszybciej posilili się i ruszali w drogę. (4) Wypadki potoczyły się szybko. Gdy Antygon dowiedział się od dezterterów, że wrogowie zdecydowani są stoczyć bitwę nocą, zarzucił myśl o wymarszu i uszykował swoje wojsko do bitwy. (5) A ponieważ troska o jak najlepsze przygotowanie wszystkiego do bitwy pochłonęła całą jego uwagę, nie zauważył, że wojska Eumenesa już wyruszyły i szybko podążają w stronę Gabene. Do pewnego momentu Antygon trzymał swoje wojska w pełnej gotowości bojowej. Gdy jednak zwiadowcy przynieśli wiadomość, że wrogowie odeszli, Antygon zrozumiał, że został wyprowadzony w pole. Nie zrezygnował jednak z pierwotnego planu. (6) Rozkazawszy żołnierzom zwinąć obóz, poprowadził ich szybkim marszem, który bardziej przypominał pogoń. Kiedy jednak zorientował się, że Eumenes wyprzedza go o dwie straże nocne, co oznaczało, że nie będzie łatwo dogonić go z całym wojskiem, postanowił co następuje. (7) Komendę nad wojskiem powierzył Pithonowi, rozkazując mu, aby podążał za nim bez pośpiechu, sam natomiast na czele konnicy pognął ile sił za Eumenesem. Rankiem zagarnął schodzącą z jakiejś wyniosłości tylną straż wrogów i zatrzymał się na szczycie, tak aby być z daleka widocznym dla przeciwnika. (8) Kiedy Eumenes i jego ludzie zobaczyli z dużej odległości konnicę wrogów, uznali, że w pobliżu musi znajdować się cała ich armia. Zaprzestali więc dalszego marszu i uszykowali wojska do zbliżającej się bitwy. (9) W taki to sposób dowódcy obu armii zdołali przechytryć jeden drugiego, jak gdyby chcieli współzawodniczyć w pomysłowości i pokazać, że nadzieje na zwycięstwo żołnierze powinni pokładać tylko w ich osobach. Przy pomocy takiego oto fortelu Antygon zdołał powstrzymać dalszy marsz wrogów, a sam uzyskał dość czasu, aby skoncentrować swoją armię. Gdy nadeszła piechota uszykował całe swoje wojsko do bitwy, a następnie ruszył w dół, prowadząc przeciw wrogom budzące grozę zwarte szyki swoich oddziałów.

27. Wraz z dywizjami Pithona i Seleukosa¹⁰⁴ miał razem ponad dwadzieścia osiem tysięcy pieszych, osiem tysięcy pięćset jazdy i sześćdziesiąt pięć słoń. Przygotowując swoje wojska do bitwy, dowódcy współzawodniczyli ze sobą w znajomości sztuki wojennej. (2) Na swoim lewym skrzydle Eumenes ustawił Eudamosa ze słoniami indyjskimi, które osłaniały oddział konnicy w liczbie stu pięćdziesięciu jeźdźców. Na przedzie ustawił dwa doborowe oddziały oszczepników na koniach w kolumnach o głębokości pięćdziesięciu koni, każdy po 50 ludzi¹⁰⁵. (3) Siły te ustawił blisko podnóża góry. Obok nich umieścił dziewięćset pięćdziesięciu jeźdźców stratega Stasandrosa. (4) Następnie ustawił sześciuset jeźdźców pod dowództwem Amfimachosa, satrapy Mezopotamii¹⁰⁶, a następnie sześciuset jeźdźców z Arachozji, którzy początkowo podlegali Sibyrtiosowi, a po jego ucieczce przeszli pod komendę Kefalona. (5) W następnej kolejności stało pięciuset Paropanisadów¹⁰⁷, obok których miejsce zajęli w równej liczbie traccy koloniści z górnych krain. Przed tymi

οἱ δὲ τούτοις ἴσοι Θρᾶκες ἐκ τῶν ἄνω κατοικιῶν. πρὸ δὲ τούτων ἀπάντων ἔταξεν ἐλέφαντας μὲν ἐν ἐπικαμπίῳ τεσσαράκοντα πέντε, τοξότας δὲ καὶ σφενδονήτας ἐν τοῖς τῶν θηρίων διαστήμασι τοὺς ἰκανοὺς. (6) τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ὀχυρωσάμενος τὸ λαὸν κέρας συνῆψεν αὐτῷ τὴν φάλαγγα. ταύτης δὲ τὸ ἄκρον ἐπεῖχον οἱ ξένοι, πλείους ὄντες τῶν ἑξακισχιλίων, τὸ δ' ἐξῆς οἱ καθωπλισμένοι μὲν εἰς τὰ Μακεδονικά, παντοδαποὶ δ' ὄντες τοῖς ἔθνεσιν, εἰς πεντακισχιλίους.

- 28.** Μετὰ δὲ τούτους ἐτάχθησαν οἱ Μακεδόνες ἀργυράσπιδες, ὄντες μὲν πλείους τρισχιλίων, ἀνίκητοι δὲ καὶ διὰ τὰς ἀρετὰς πολὺν φόβον παρεχόμενοι τοῖς πολεμίοις· ἐπὶ πᾶσι δὲ οἱ ἐκ τῶν ὑπασπιστῶν, ὄντες πλείους τρισχιλίων, ἀφηγουμένου τούτων τε ἅμα καὶ τῶν ἀργυρασπιδῶν Ἀντιγένους καὶ Τευτάμου. (2) πρὸ δὲ πάσης τῆς φάλαγγος ἔστησεν ἐλέφαντας τεσσαράκοντα καὶ τὰ τούτων διαστήματα τοῖς ψιλικοῖς τάγμασιν ἀνεπλήρωσεν. (3) ἐπὶ δὲ τοῦ δεξιοῦ κέρατος ἐξέταξε τοὺς ἱππεῖς, ἐχομένους μὲν τῆς φάλαγγος τοὺς ἐκ Καρμανίας ὀκτακοσίους, ὧν Τληπόλεμος σατράπης ἡγεῖτο, ἐξῆς δὲ τοὺς καλουμένους ἐταίρους ἐννακοσίους καὶ τὸ Πευκέστου καὶ Ἀντιγένους ἄγῃμα, τριακοσίους ἔχον ἱππεῖς μιᾷ περιειλημμένους εἴλη, ἐπ' ἄκρου δὲ τοῦ κέρατος τὸ Εὐμενοῦς ἄγῃμα, τοὺς ἴσους ἔχον ἱππεῖς, καὶ τούτων πρόταγμα τῶν Εὐμενοῦς παιδῶν εἴλας δύο, συνεστηκυίας ἐκατέρας ἐξ ἱππέων πεντήκοντα, καὶ πλαγίας φυλαττούσας ἕξω τοῦ κέρατος εἴλας τέσσαρας, ἐν αἷς ἦσαν ἱππεῖς ἐπὶλεκτοὶ διακόσιοι. (4) χωρὶς δὲ τούτων ἀπὸ πασῶν τῶν ἱππαρχιῶν ἐπιλελεγμένους τοῖς τάξεσι καὶ ταῖς ῥώμαις ἱππεῖς τριακοσίους ἔστησε κατόπιν τοῦ περὶ αὐτὸν ἀγῆματος. παρὰ δὲ τὴν ὅλην τοῦ κέρατος τάξιν προέταξεν ἐλέφαντας τεσσαράκοντα. ἡ δὲ πᾶσα δύναμις ἦν τῶν περὶ τὸν Εὐμενῆ πεζοὶ μὲν τρισμῦριοι πεντακισχίλιοι, ἱππεῖς δὲ ἑξακισχίλιοι ἑκατόν, ἐλέφαντες δὲ ἑκατόν τεσσαρεσκαίδεκα.
- 29.** Ἀντίγονος δ' ἐκ μετεώρων τόπων κατιδὼν τὴν τῶν πολεμίων τάξιν πρὸς ταύτην ἀρμοζόντως διεκόσμησε τὴν ἰδίαν δύναμιν. ὁρῶν γὰρ τὸ τῶν ἐναντίων δεξιὸν κέρας ὠχυρωμένον τοῖς τε θηρίοις καὶ τοῖς κρατίστοις τῶν ἱππέων ἀντέταξε τοὺς ἐλαφροτάτους τῶν ἱππέων, οἱ κατὰ στόμα μὲν ἤμελλον φυγομαχῆσαι ἀραιοὶ διαστάντες, ἐκ μεταβολῆς δὲ διαγωνιεῖσθαι καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ποιῆσαι ἄπρακτον τῶν ἐναντίων τοῦτο τὸ μέρος ᾧ μάλιστα ἐπίστευον. (2) ἔστησε δ' ἐπὶ τούτου τοῦ κέρατος τοὺς τε ἐκ Μηδίας καὶ Παρθυνίας ἀφιπποτοξότας καὶ λογχοφόρους, ὄντας μὲν χιλίους, πεφυκότας δ' εὖ πρὸς τὴν ἐκ μεταβολῆς κλίσιν, ἐξῆς δὲ τοὺς ἀπὸ θαλάσσης συναναβεβηκότας Ταραντίνους δισχιλίους καὶ διακοσίους, ἐπιλέκτους ἐν ἐνέδραις καὶ καλῶς διακειμένους ταῖς εὐνοίαις πρὸς αὐτόν, τοὺς δ' ἀπὸ Φρυγίας καὶ Λυδίας χιλίους, τοὺς δὲ μετὰ Πίθωνος χιλίους πεντακοσίους καὶ τοὺς μετὰ Λυσανίου ξυστοφόρους τετρακοσίους, ἐπὶ πᾶσι δὲ τοὺς τε ἀμφίππους ὀνομαζομένους καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἄνω κατοικούντων ὀκτακοσίους. (3) καὶ τὸ μὲν εὐώνυμον κέρας ὑπὸ τούτων ἐπληροῦτο

wszystkimi oddziałami uszykował czterdzieści pięć słoni, ustawiając je w zakrzywionym szyku. Pomiędzy słoniami miejsce zajęli w stosownej liczbie łucznicy i procarze. (6) Obok wzmocnionego w taki sposób lewego skrzydła ustawił falangę. Jej koniec zajęli żołnierze cudzoziemscy¹⁰⁸ w liczbie przekraczającej sześć tysięcy żołnierzy. Kolejno stali wywodzący się z różnych plemion żołnierze uzbrojeni na sposób macedoński w liczbie około pięciu tysięcy.

28. Za nimi w szyku miejsce zajęła macedońska gwardia Srebrnych Tarcz, razem ponad trzy tysiące żołnierzy. Budzili oni prawdziwy lęk u przeciwników, ponieważ mieli sławę niezwycięzonych w boju. Do nich dołączył hypaspistów¹⁰⁹ w liczbie ponad trzy tysiące. Gwardia Srebrnych Tarcz oraz hypaspiści znajdowali się pod wspólnym dowództwem Antygenesesa i Teutamona. (2) Przed falangą ustawił czterdzieści słoni, przestrzeń między nimi wypełniając oddziałami lekkozbrojnych. (3) Na swoim prawym skrzydle uszykował konnicę, która stanęła obok falangi ośmiuset piechurów z Karmanii¹¹⁰ pod dowództwem satrapy Tlepolemosa¹¹¹. Następnie ustawił tak zwanych hetajrów w liczbie dziewięciuset ludzi oraz oddział Peukestesa i Antygenesesa, liczący trzystu jeźdźców ustawionych w jednej kolumnie¹¹². Na końcu skrzydła stanął oddział Eumenesa o tej samej liczbie jeźdźców, a na przedzie szyku tak zwane „dzieci” (*paides*) Eumenesa, uszykowane w dwóch oddziałach jazdy, każdy po pięćdziesięciu kawalerzystów. Flanki strzegły ustawione poza szykiem cztery oddziały jazdy złożone z doborowych jeźdźców w liczbie dwustu. (4) Oprócz nich ustawił za swoim oddziałem przybocznym trzystu wybranych z całej konnicy jeźdźców wyróżniających się szybkością i siłą. Na całej długości skrzydła rozmieścił czterdzieści słoni. Tak więc pod komendą Eumenesa było trzydzieści pięć tysięcy piechoty, sześć tysięcy sto jazdy i sto czternaście słoni.
29. Gdy Antygon, stojąc na górze, zobaczył ustawione w taki sposób wojsko wrogów, dokonał zmian w szykach bojowych swojej armii. Ponieważ widział, że prawe skrzydło przeciwników zostało wzmocnione słoniami bojowymi oraz doborowymi oddziałami jazdy, ustawił naprzeciw niego lekką konnicę, która atakując w luźnym szyku od czoła, miała wycofywać się dokonując zwrotów i w ten sposób, posługując się tą dobrze wyćwiczoną techniką walki, zneutralizować część wojska przeciwników. (2) W tej części falangi ustawił również konnych łuczników oraz oszczepników z Medii i Partii, w liczbie tysiąca, dobrze przygotowanych do kombinowanej walki w ucieczce i ataku. Następnie ustawił oddział dwóch tysięcy dwustu Tarantyczyków¹¹³, przybyłych z zachodu od strony morza. Byli to doborowi, wyćwiczeni w stosowaniu forteli wojennych i całkowicie mu oddani żołnierze. Następnie tysiąc ludzi z Frygii i Lidii, dalej oddział tysiąca pięciuset pod dowództwem Pithona oraz czterystu włóczynków Lysaniasa. Na końcu ustawił tak zwanych jeźdźców z zapasowymi końmi oraz

τῶν ἰππέων, ὧν ἀπάντων Πίθων εἶχε τὴν ἡγεμονίαν· τῶν δὲ πεζῶν πρῶτοι μὲν ἐτάχθησαν οἱ ξένοι, πλείους ὄντες τῶν ἐννακισχιλίων, μετὰ δὲ τούτους Λύκιοι καὶ Παμφύλιοι τρισχίλιοι, παντοδαποὶ δ' εἰς τὰ Μακεδονικὰ καθωπλισμένοι πλείους τῶν ὀκτακισχιλίων, ἐπὶ πᾶσι δὲ Μακεδόνες οὐ πολὺ ἐλάττους τῶν ὀκτακισχιλίων, οὓς ἔδωκεν Ἀντίπατρος καθ' ὃν καιρὸν ἐπιμελητῆς ἀπεδείχθη τῆς βασιλείας. (4) τῶν δ' ἰππέων πρῶτοι μὲν ἦσαν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος συνάπτοντες τῇ φάλαγγι μισθοφόροι παντοδαποὶ πεντακόσιοι, ἐξῆς δὲ Θρᾶκες χίλιοι, παρὰ δὲ τῶν συμμάχων πεντακόσιοι, ἐχόμενοι δὲ τούτων οἱ προσαγορευθέντες ἐταῖροι χίλιοι, Δημήτριον ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν Ἀντιγόνου, τότε πρῶτως μέλλοντα συναγωνίζεσθαι τῷ πατρί. (5) ἐπ' ἄκρου δὲ τοῦ κέρατος ἦν τὸ ἄγημα τῶν ἰππέων τριακοσίων, μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς ἐκινδύνευε· πρόταγμα δὲ τούτων ἐκ τῶν ἰδίων παίδων εἶλαι τρεῖς ὑπῆρχον καὶ ταύταις ἴσαι παράλληλοι, συναγωνιζομένων αὐτοῖς Ταραντίνων ἑκατόν. (6) παρὰ δὲ τὸ κέρας πᾶν ἐξέταξε τοὺς κρατίστους τῶν ἐλεφάντων τριάκοντα, ποιήσας δ' ἐπικάμπιον, καὶ τὰ διαστήματα τούτων συνεπλήρωσε τοῖς ψιλοῖς τάγμασιν ἐπιλέκτοισι· τῶν δ' ἄλλων θηρίων τὰ πλείω μὲν τῆς φάλαγγος προέστησεν, ὀλίγα δὲ μετὰ τῶν ἰππέων τῶν ἐν τοῖς εὐωνύμοις μέρεσι. (7) τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἐκτάξας τὸ στρατόπεδον κατέβαινεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, λοξὴν ποιήσας τὴν τάξιν· τὸ μὲν γὰρ δεξιὸν κέρας, ᾧ μάλιστα ἐπίστευεν, προεβάλετο, τὸ δ' ἕτερον ὑπεστείλατο, διγνωκῶς ᾧ μὲν φυγομαχεῖν, ᾧ δὲ διαγωνίζεσθαι.

30. Ἐπεὶ δὲ σύνεγγυς ἀλλήλων ἐγένετο τὰ στρατόπεδα καὶ τὸ σύσσημον ἦρθη παρ' ἀμφοτέροις, ἐπηλάλαξαν μὲν αἱ δυνάμεις ἐπαλλάξ πλεονάκις, ἐσήμηναν δ' οἱ σαλπικταὶ τὸ πολεμικόν. πρῶτοι δ' οἱ μετὰ Πίθωνος ἰππεῖς, στερεὸν μὲν οὐδὲν οὐδ' ἀξιόλογον ἔχοντες πρόφραγμα περὶ αὐτούς, ὑπερέχοντες δὲ τῶν ἀντιτεταγμένων τῷ τε πλήθει καὶ ταῖς ἐλαφρότησιν, ἐπειρῶντο χρῆσασθαι τοῖς ἰδίοις προτερήμασι. (2) τὸ μὲν γὰρ κατὰ στόμα διακινδυνεύειν πρὸς ἐλέφαντας οὐκ ἀσφαλὲς ἐνόμιζον, περιυπεύσαντες δὲ τὸ κέρας καὶ πλαγίοις ἐμβαλόντες πυκνοῖς τοῖς βέλεσι κατετίτρωσκον, αὐτοὶ μὲν διὰ τὰς ἐλαφρότητας οὐδὲν πάσχοντες, μεγάλα δὲ βλάπτοντες τοὺς διὰ τὰ βάρη μῆτ' ἐκδιῶξαι δυναμένους μῆτ' ἀναχωρεῖν, ὅταν καιρὸς παραγγείλῃ. (3) Εὐμενῆς δ' ὁρῶν πιεζούμενον τὸ κέρας τῷ πλήθει τῶν ἀφιπποτοξοτῶν μετεπέμψατο παρ' Εὐδάμου τοῦ το λαῖον κέρας ἔχοντος τοὺς ἐλαφροτάτους τῶν ἰππέων, (4) ἐξαγαγὼν δὲ ἐπὶ κέρας τὴν ὅλην τάξιν τοῖς μὲν ψιλοῖς καὶ τοῖς ἐλαφροτάτοις τῶν ἰππέων εἰσέβαλεν εἰς τοὺς ἐναντίους, ἐπακολουθούντων δὲ καὶ τῶν θηρίων ῥαδίως τρεψάμενος τοὺς περὶ τὸν Πίθωνα κατεδίωξε μέχρι τῆς ὑπωρίας. (5) ἅμα δὲ τούτοις πρατομένοις συνέβη καὶ τοὺς πεζοὺς ἐφ' ἱκανὸν μὲν χρόνον φαλαγγομαχεῖν πρὸς ἀλλήλους, τὸ δὲ τελευταῖον πολλῶν πεσόντων παρ' ἀμφοτέροις ἐπικρατῆσαι τοὺς παρ' Εὐμενεῖ τεταγμένους διὰ τὰς τῶν ἀργυρασπίδων Μακεδόνων ἀρετάς·

ośmuset kolonistów z górnych satrapii. (3) Tak więc lewe skrzydło wypełniła jazda, na której czele stał Pithon. Gdy chodzi o piechotę, to pierwsi w szyku stanęli żołnierze cudzoziemscy w liczbie ponad dziewięciuset ludzi, za nimi trzy tysiące Lykijczyków i Pamfilów, a następnie osiem tysięcy żołnierzy z różnych krain uzbrojonych na wzór macedoński. Szyk zamykali Macedończycy w liczbie dochodzącej do ośmiu tysięcy, których przysłał jeszcze Antypater¹¹⁴, gdy został mianowany wicekrólem. (4) Pierwszymi spośród jeźdźców, którzy stanęli obok szyku falangi, byli zaciężni z różnych krajów w liczbie pięciuset, następnie stało tysiąc Traków, dalej pięćset sprzymierzeńców, a zaraz obok nich tak zwani hetajrowie w liczbie tysiąca, nad którymi komendę sprawował Demetriusz, syn Antygona, który wtedy po raz pierwszy miał wziąć udział w bitwie u boku swojego ojca. (5) Skrzydło zamykał oddział trzystu kawalerzystów, wśród których ruszał do bitwy sam Antygon. W awangardzie oddziału Antygona znajdowało się trzy szwadrony (*eilai*) jego własnych niewolników (*paides*)¹¹⁵, do tego trzy inne w tej samej liczbie, wzmocnione setką Tarantyjczyków. (6) Wzdłuż linii całego skrzydła rozstawił trzydzieści najpotężniejszych słoni w szyku ukośnym, a przestrzenie pomiędzy nimi wypełnił najlepszymi oddziałami lekkobrojnymi. Większość pozostałych słoni ustawił przed falangą, a resztę razem z konnicą na lewym skrzydle. (7) Ustawiwszy wojsko w ten sposób, ruszył w ukośnym szyku w dół na wrogów. Prawe skrzydło, któremu powierzył decydującą rolę, wysunął do przodu, pozostawiając drugie skrzydło w tyle. Jego plan polegał na tym, aby jedno toczyło walkę ustępując, a drugie wzięło na siebie główny ciężar uderzenia.

30. Gdy już wojska znalazły się blisko siebie, po obu stronach podano hasło do walki, żołnierze na przemian kilkakrotnie wzniesli okrzyk wojenny, trębacze zagrali sygnał do boju. Pierwsza ruszyła konnica Pithona, której ruchów nie hamowały w sposób istotny żadne inne formacje. Ponieważ przewyższała ona zarówno pod względem liczebności, jak i manewrowości stojących w szyku naprzeciw, jej dowódca postanowił wykorzystać właściwe tej formacji atuty. (2) Uważali jednak, że byłoby rzeczą ryzykowną atakować słonie od czoła, objechali więc skrzydło wrogów i uderzyli od flanki, raniąc słonie rzucanymi w wielkiej ilości pociskami, a jednocześnie wykorzystując swoją zwrotność sami nie ponosili strat. Zadawali więc słoniom ciężkie rany, ponieważ obsady słoni, ze względu na ciężar zwierząt, nie mogły ani odpędzić jeźdźców, ani wycofać się we właściwym momencie. (3) Eumenes, widząc że skrzydło chwieje się pod naporem przeważającego liczebnie oddziału łuczników na koniach, wysłał z odsieczą lekką jazdę z lewego skrzydła dowodzonego przez Eudamosa. (4) Uderzyła ona w szyk wydłużonej kolumny, wykorzystując swój atut lekkości uzbrojenia i zwrotności. Gdy razem z tą formacją ruszyły do ataku również i słonie, udało się Eumenesowi bez trudności odeprzeć jazdę Pithona i następować za nią aż do podnóży wzniesienia. (5) W tym samym czasie starły się ze sobą piesze wojska falangi.

(6) οὗτοι γὰρ ταῖς μὲν ἡλικίαις ἤδη προβεβήκεισαν, διὰ δὲ τὸ πλῆθος τῶν κινδύνων διέφερον ταῖς τόλμαις καὶ ταῖς εὐχειρίαις, ὥστε μηδένα δύνασθαι κατὰ στόμα τὴν βίαν ὑποστῆναι. διὸ καὶ τότε τρισχίλιοι μὲν ὄντες οἰοῦναι στόμωμα καθειστήκεισαν πάσης τῆς δυνάμεως. (7) Ἀντίγονος δ' ὁρῶν τό τε εὐώνυμον κέρας τῶν ἰδίων πεφευγότας καὶ τὴν φάλαγγα πᾶσαν τετραμμένην τοῖς μὲν συμβουλευούσιν ἀποχωρεῖν πρὸς τὴν ὀρεινὴν καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς φυγῆς σωζομένους ἀναλαμβάνειν, ἄθραυστον ἔχοντα τὸ περὶ αὐτὸν μέρος τῆς δυνάμεως, οὐ προσέσχε, τῷ δὲ παρὰ τοῦ καιροῦ δοθέντι προτερήματι δεξιῶς χρησάμενος καὶ τοὺς φεύγοντας τῶν ἰδίων ἔσωσε καὶ τῆς νίκης ἔτυχεν. (8) οἱ μὲν γὰρ ἀργυράσπιδες οἱ παρ' Εὐμενεῖ καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος τῶν πεζῶν ὡς τάχιστα ἐτρέψατο τοὺς ἀντιτεταγμένους, ἐπέδωκεν μέχρι τῆς ἐγγυτέρας ὑπωρίας· (9) ὁ δ' Ἀντίγονος γενομένου διαστήματος ἐν τῇ τῶν πολεμίων τάξει διυπεύσας μέρει τῶν ἱππέων ἐνέβαλεν εἰς πλαγίους τοὺς περὶ Εὐδαμον τεταγμένους ἐπὶ τοῦ λαιοῦ κέρατος. (10) ταχὺ δὲ διὰ τὸ παράδοξον τρεψάμενος τοὺς ἐναντίους καὶ πολλοὺς ἀνελὼν διαπέστειλε τῶν ἱππέων τοὺς ἐλαφροτάτους καὶ διὰ τούτων ἀνεκαλέσατο τοὺς φεύγοντας καὶ παρὰ τὴν ὑπωρίαν πάλιν εἰς τάξιν κατέστησεν. καὶ γὰρ οἱ περὶ τὸν Εὐμενεῖ πυθόμενοι τὴν τῶν ἰδίων τροπὴν ἀνεκαλοῦντο τῇ σάλπιγγι τοὺς διώκοντας, σπεύδοντες βοηθῆσαι τοῖς περὶ τὸν Εὐδαμον.

31. Ἦδη δὲ τῆς ὥρας οὔσης περὶ λύχνων ἀφὰς ἀμφοτέροι τοὺς φεύγοντας ἀνακαλεσάμενοι πάλιν πᾶσαν ἐξέταττον τὴν δύναμιν· τοσαύτης φιλονεικίας ὑπῆρχον πλήρεις οὐχ οἱ στρατηγοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ πλήθη τῶν ἀγωνιζομένων. (2) τῆς δὲ νυκτὸς οὔσης αἰθρίου καὶ πανσελήνου καὶ τῶν δυνάμεων ἀντιπαραγουσῶν ἀλλήλαις ὡς ἂν ἐν τέτταρσι πλέθοις ὁ ψόφος τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἵππων ὁ φρυαγμὸς ἐν χερσὶν ἐδόκει πᾶσιν εἶναι τοῖς ἀντιτεταγμένοις. ὡς δὲ παράγοντες ἀπέσχον ἀπὸ τῶν ἐν τῇ μάχῃ πεπωκότων ὡς τριάκοντα σταδίους, ἡ μὲν ὥρα κατελάμβανεν μεσονύκτιος, κακῶς δὲ διέκειντο ἀμφοτέροι διὰ τε τὴν ὁδοιπορίαν καὶ τὴν ἐν τῇ μάχῃ κακοπάθειαν, (3) ἔτι δὲ τὴν ἀσιτίαν, ὥστε ἠναγκάσθησαν ἀφέμενοι τῆς μάχης καταστρατοπεδεῦσαι. Εὐμενὴς μὲν οὖν ἐπεχείρει ἀναζευγνύειν ἐπὶ τῶν νεκρῶν, σπεύδων κρατεῖν τῆς τούτων ἀναιρέσεως καὶ τὴν νίκην ἀναμφισβήτητον περιποιήσασθαι. οὐ προσεχόντων δὲ τῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ βοώντων ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἀποσκευὴν ἀναχωρεῖν μακρὰν ἀπέχουσιν ἠναγκάσθη πεισθῆναι τῷ πλήθει· (4) οὔτε γὰρ τοῖς στρατιώταις δυνατόν ἦν πικρῶς ἐπιτιμᾶν ἀμφισβητούντων πολλῶν τῆς στρατηγίας, οὔτε τὸν καιρὸν ἐπιτήδειον ἑώρα κολάζειν τοὺς ἀπειθοῦντας. ὁ δ' Ἀντίγονος τοῦναντίον χωρὶς δημαγωγίας βεβαίως ἔχων τὴν ἡγεμονίαν ἐβιάσατο μὲν τὸ πλῆθος ἐπὶ τῶν νεκρῶν στρατοπεδεῦσαι, κύριος δὲ γενόμενος τῆς τούτων

Gdy po obu stronach padło już wielu ludzi, w pewnym momencie przewagę uzyskała piechota Eumenesa, a to dzięki wartości bojowej Gwardii Srebrnych Tarcz. (6) Jakkolwiek żołnierze ci byli starsi wiekiem, górowali jednak nad innymi odwagą i sprawnością bojową zdobytą w wielu stoczonych bojach. Dlatego też nie było na placu boju takich, którzy mogliby ich powstrzymać w walce twarzą w twarz. Tak więc, mimo że było ich tylko trzy tysiące, tworzyli oni jak gdyby ostrze uderzeniowe całej armii. (7) Choć Antygon widział, że jego żołnierze z lewego skrzydła znajdują się w ucieczce, a cała falanga w odwrocie, i choć oficerowie jego sztabu sugerowali, aby wycofać się pod osłonę wzgórz, i w ten sposób ocalić uciekających i przywrócić w szeregach porządek, to jednak, mając nadal wokół siebie nienaruszoną część armii, nie tylko nie ustąpił, ale zręcznie wykorzystując daną mu przez okoliczności szansę zarówno uratował uciekających żołnierzy, jak i uzyskał powodzenie. (8) Otóż falanga Srebrnych Tarcz oraz pozostała masa piechoty szybko zmusiła do ucieczki przeciwników i kontynuowała pościg aż do wcześniej wspomnianych wzgórz. (9) Ponieważ skutkiem tego otwarła się w szykach wrogów wolna przestrzeń, Antygon, wykonawszy z częścią konnicy manewr oskrzydłający, uderzył na flankę oddziału Eudamosa na lewym skrzydle. (10) Dzięki temu ryzykownemu manewrowi szybko zmusił przeciwników do ucieczki, przy czym wielu z nich zabił. Następnie pchnął najlżej uzbrojonych jeźdźców, aby powstrzymali uciekających, skutkiem czego udało mu się u podnóża wzniesienia zaprowadzić porządek we własnych szeregach. Gdy Eumenes zobaczył, że jego ludzie są w opałach, zatrzymał znajdujące się w pościgu oddziały i szybko ruszył z pomocą ludziom Eudamosa.

31. Gdy dowódcy obu stron znowu zdołali pozbierać uciekających i uszykować całość swoich sił do dalszej walki, zapadał już zmrok¹¹⁶. Tak wielka żądza walki opanowała nie tylko samych strategów, ale również zwykłych żołnierzy! (2) A noc była pogodna, na niebie świecił księżyc w pełni. Armie stały naprzeciw siebie w odległości jakichś czterech pletrów¹¹⁷, tak że i jedni i drudzy dobrze słyszeli szcęk oręża i parskanie koni w szeregach przeciwników. Gdy jednak idąc w kolumnach marszowych oddalili się od pola bitwy, gdzie leżeli polegli, na odległość około trzydziestu stadiów¹¹⁸ i gdy tymczasem już nastała północ, ogromne zmęczenie, spowodowane zarówno przebytą drogą, jak i ranami odniesionymi w walce, a wreszcie i głód, (3) zmusiły obydwie armie do zarzucenia myśli o dalszej walce i rozłożenia się obozem na noc. Co prawda, Eumenes próbował jeszcze poderwać swoich do marszu po ciała poległych, aby tym samym opanować pobojowisko i pozbierawszy poległych, ogłosić własne zwycięstwo, ale żołnierze nie chcieli o tym słyszeć. Co więcej, krzyczeli głośno, aby ruszać w stronę własnych taborów, które znajdowały się w znacznej odległości. Ostatecznie więc Eumenes musiał ustąpić przed wolą tłumu. (4) Wobec dzielących jego wojsko sporów o przywództwo nie mógł on ani skarcić żołnierzy, ani też w takich okolicznościach ukarać tych, którzy nie

ταφῆς ἡμφισβήτει τῆς νίκης, ἀποφαινόμενος προτερεῖν ἐν ταῖς μάχαις τὸ τῶν πεσόντων κυριεῦσαι. (5) ἀνηρέθησαν δ' ἐν τῇ μάχῃ τῶν μὲν Ἀντιγόνου πεζοὶ μὲν εἰς τρισχιλίους ἑπτακοσίους, ἵππεῖς δὲ πεντήκοντα τέσσαρες, τραυματαῖαι δ' ἐγένοντο πλείους τῶν τετρακισχιλίων· τῶν δ' Εὐμενοῦς ἔπεσον πεζοὶ μὲν πεντακόσιοι τεσσαράκοντα, ἵππεῖς δ' ὀλίγοι παντελῶς, τραυματαῖαι δ' ἐγένοντο πλείους τῶν ἐννακοσίων.

32. Ὁ δ' Ἀντίγονος μετὰ τὴν ἐκ τῆς μάχης ἀποχώρησιν ὁρῶν τοὺς στρατιώτας ἀθυμοῦντας διέγνω τὴν ταχίστην ἀναζευγνύειν ὡς πορρωτάτω τῶν πολεμίων. βουλόμενος δ' εὐζωνον ποιῆσαι τὴν δύναμιν πρὸς τὴν ἀποχώρησιν τοὺς μὲν τραυματίας καὶ τὰ βαρύτερα τῆς ἀποσκευῆς προαπέστειλεν εἰς τινὰ τῶν πλησίον πόλεων, τοὺς δὲ νεκροὺς ἅμ' ἡμέρᾳ θάψας καὶ παρακατασχὼν τὸν παρὰ τῶν πολεμίων ἥκοντα κήρυκα περὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναιρέσεως παρήγγειλε τῆς ὥρας δειπνοποιεῖσθαι. (2) τῆς δ' ἡμέρας διελθούσης τὸν μὲν κήρυκα ἀπέπεμψε, δοὺς εἰς τὴν αὔριον τὴν ἀναίρεσιν, αὐτὸς δὲ πρώτης φυλακῆς ἀρχομένης ἀνέζευξε μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως καὶ συντόνους τὰς πορείας ποιοῦμενος ἀπέστη μὲν τῶν πολεμίων μακρὰν, ἔσχε δὲ χώραν ἀκεραίαν εἰς ἀνάληψιν τοῦ στρατοπέδου· διήνυσε γὰρ ἕως Γαμάργων τῆς Μηδίας, οὐσης τῆς χώρας ὑπὸ Πίθωνα καὶ δυναμένης μεγάλαις δυνάμεσι πρὸς διατροφήν δαψιλῶς ἅπαντα χορηγῆσαι. (3) Εὐμενῆς δὲ διὰ τῶν κατασκόπων πυθόμενος τὴν ἀναχώρησιν τῶν περὶ Ἀντίγονον τοῦ μὲν διώκειν ἀπέστη διὰ τὸ καὶ τοὺς ἰδίους στρατιώτας ἐν ἀσιτίᾳ καὶ κακοπαθείαις μεγάλαις γεγονέναι, περὶ δὲ τὴν ἀναίρεσιν τῶν τετελευτηκότων γενόμενος ἐπεμελήθη τῆς ταφῆς μεγαλοπρεπῶς. ἔνθα δὴ συνέβη γενέσθαι πρᾶγμα παράδοξον καὶ πολὺ τῶν παρ' Ἑλλήσι νομίμων ἐξηλλαγμένον.
33. Κητεὺς γὰρ ὁ τῶν ἐκ τῆς Ἰνδικῆς ἀπηντηκότων στρατηγὸς ἀνηρέθη μὲν ἐν τῇ μάχῃ λαμπρῶς ἀγωνισάμενος, ἀπέλιπε δὲ δύο γυναῖκας συνακολουθούσας ἐν τῷ στρατοπέδῳ, τὴν μὲν νεόγαμον, τὴν δὲ ὀλίγοις ἔτεσι πρότερον συνοικήσαν, ἀμφοτέρας δὲ φιλοστόργως πρὸς αὐτὸν διακειμένας. (2) ὄντος δὲ παλαιοῦ νόμου παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς τοὺς γαμοῦντας καὶ τὰς γαμουμένας παρθέτους μὴ διὰ τῆς τῶν γονέων κρίσεως ποιεῖσθαι τὸν γάμον, ἀλλὰ πείσαντας ἀλλήλους, τὸν μὲν ἔμπροσθεν χρόνον τῆς μνηστείας γενομένης διὰ νεωτέρων ταῖς ἡλικίαις ὡς ἐπὶ πολὺ συνέβαινε διαπίπτειν τὰς κρίσεις καὶ ταχὺ μεταμελομένων ἀμφοτέρων πολλὰς τῶν γυναικῶν διαφθείρεσθαι καὶ δι' ἀκρασίαν φιλοστοργεῖν ἑτέρους, τέλος δὲ μὴ δυναμένας εὐσχημόνως ἀπολιπεῖν τοὺς ἐξ ἀρχῆς προκριθέντας διὰ φαρμάκων ἀναιρεῖν τοὺς συνοικοῦντας, καὶ τὴν χώραν δ' οὐκ ὀλίγας ἀφορμὰς αὐταῖς δοῦναι, πολλὰς καὶ ποικίλας φέρουσαν φθαρτικὰς δυνάμεις, ἐξ ὧν ἑνίας προσχρωσθείσας μόνον τοῖς ἐδέσμασιν ἢ ποτηρίοις ἐπιφέρειν τὴν ἀπώλειαν. (3) ἐπιπολαζούσης δὲ τῆς ῥαδιουργίας καὶ πολλῶν ἀναιρουμένων τοῦτον τὸν

wypełnili rozkazu. Antygon przeciwnie – ponieważ nie musiał uciekać się do perswazji, jako że trzymał twardo władzę w swoich rękach, rozkazał wojsku rozbić obóz na skraju pola bitwy. Skoro więc to on pogrzebał zabitych, ogłosił się zwycięzcą, utrzymując, że w bitwie zwycięża ten, który może pogrzebać swoich poległych. (5) W bitwie zginęło około trzy tysiące siedemset pieszych i pięćdziesięciu czterech kawalerzystów po stronie Antygona. Rannych było ponad cztery tysiące. Spośród ludzi Eumenesa poległo pięciuset czterdziestu pieszych i niewielu konnych. Rannych miał ponad dziewięciuset.

32. Widząc po bitwie wyczerpanie swoich żołnierzy, Antygon zdecydował, aby tak szybko, jak to możliwe zwinąć obóz i jak najdalej oderwać się od wrogów. Chcąc, aby jego oddziały były jak najmniej obciążone w czasie marszu, odesłał rannych i najbardziej uciążliwą część taborów do jakichś niedaleko położonych miejscowości, o świcie pogrzebał swoich poległych, a jednocześnie przetrzymał posła przysłanego przez wrogów w sprawie zabrania i pogrzebania ciał, rozkazując, aby żołnierze jak najszybciej zjedli posiłek. (2) Po upływie dnia odesłał herolda, zgadzając się na pogrzeb zabitych następnego dnia rano. Sam o pierwszej straży wyruszył z całą armią i maszerując szybko, oddalił się od wrogów na znaczną odległość. Ponieważ kraj był niezniszczony wojną, pozwolił wojsku zregenerować siły. Maszerował aż do Gamarga¹¹⁹ w Medii. Kraj ten, który znajdował się pod władzą Pithona, był w stanie dostarczyć w obfitości wszelkiego pożywienia nawet znacznym siłom wojskowym. (3) Gdy Eumenes dowiedział się poprzez zwiadowców, że Antygon odszedł, zrezygnował z pościgu, zwłaszcza że jego żołnierze byli głodni i znajdowali się w opłakanym stanie. Zadał natomiast, aby ceremonia pogrzebu poległych odbył się z wielką wystawnością. Wtedy to zdarzyło się coś naprawdę niezwykłego i całkowicie obcego greckim obyczajom.
33. Otóż poległ w bitwie, mężnie walcząc Keteus¹²⁰, dowódca kontyngentu z Indii. Pozostawił on dwie żony, które towarzyszyły mu w wyprawie wojennej. Jedną z nich poślubił dopiero niedawno, z drugą związany był małżeństwem od paru lat. I jedna, i druga bardzo go kochały. (2) Trzeba wiedzieć, że wśród Hindusów, zgodnie ze starożytnym obyczajem, narzeczeni, młodzieńcy i dziewczęta zapoznają się sami i zawierają związek małżeński bez zgody rodziców. W dawnych czasach wskutek tego, że młodzi sami łączyli się w pary i, jak to na ogół bywa w takiej sytuacji, z powodu niedojrzałości mylili się co do wyboru, w następstwie czego uczucia ich ulegały zmianie, bywało tak, że wiele żon z powodu płochości zdradzało swoich mężów z innymi. Ponieważ jednak nie mogły z zachowaniem godności wyzwolić się ze związków z wybranymi wcześniej mężczyznami, usuwały ich więc przy pomocy trucizn. A kraj dostarczał im niemałej ilości środków – różnorodnych śmiertelnych trucizn, spośród których jedną czy drugą wystarczy zaledwie domieszać do pokarmu czy napoju, aby spowodować śmierć.

τρόπον, ἐπειδὴ κολάζοντες τὰς αἰτίας τῶν κακῶν οὐκ ἠδυνήθησαν ἀποτρέψαι τὰς ἄλλας τῶν ἀδικημάτων, νόμον ἔθεσαν ὅπως συγκατακαίονται τοῖς τετελευτηκόσιν ἀνδράσιν αἱ γυναῖκες πλήν τῶν ἐγκύων ἢ τῶν ἐχουσῶν τέκνα· τὴν δὲ μὴ βουλομένην τῷ δόγματι πιθαρχεῖν χήραν μὲν εἶναι διὰ τέλους καὶ θυσιῶν καὶ τῶν ἄλλων νομίμων εἶργεσθαι διὰ παντὸς ὡς ἀσεβοῦσαν. (4) τούτων δὲ νομοθετηθέντων εἰς τοῦναντίον τὴν παρανομίαν τῶν γυναικῶν μεταβαλεῖν συνέβη· διὰ γὰρ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀτιμίας ἐκάστης ὑπομενούσης ἐκουσίως τὸν θάνατον οὐ μόνον προνοεῖσθαι τῆς τῶν συνοικούντων ἀσφαλείας ὡς κοινῆς οὔσης, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀλλήλας ἀμιλλᾶσθαι καθάπερ ὑπὲρ τῆς μεγίστης εὐδοξίας.

34. Ὁ καὶ τότε συνέβη· τοῦ γὰρ νόμου μίαν κελεύοντος συγκατακάεσθαι παρήσαν ἀμφοτέραι πρὸς τὴν τοῦ Κητέως ταφὴν, ὑπὲρ τοῦ συναποθανεῖν ὡς ὑπὲρ ἀριστίου συμφιλοτιμούμεναι. (2) τῶν δὲ στρατηγῶν διακρινόντων ἡ νεωτέρα μὲν ἀπεφαίνετο τὴν ἐτέραν ἔγκυον εἶναι καὶ διὰ τοῦτο μὴ δύνασθαι χρήσασθαι τῷ νόμῳ, ἡ δὲ πρεσβυτέρα δικαιότερον ἀπεφαίνετο εἶναι τὴν προέχουσαν τοῖς χρόνοις προέχειν καὶ τῇ τιμῇ· καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων θεωρεῖσθαι τοὺς πρεσβυτέρους πολὺ προέχοντας τῶν νεωτέρων εἰς ἐντροπὴν καὶ τιμὴν. (3) οἱ δ' οὖν στρατηγοὶ διὰ τῶν μαιεύεσθαι δυναμένων γνόντες τὴν πρεσβυτέραν ἔγκυον οὔσαν προέκριναν τὴν νεωτέραν. οὗ συμβάντος ἡ μὲν ἀποτυχοῦσα τῆς κρίσεως ἀπῆει μετὰ κλαυθμοῦ, καταρρήξασα τὸ περὶ τὴν κεφαλὴν διάδημα καὶ τὰς τρίχας σπαράσσουσα, καθάπερ εἰς τινας συμφορὰς μεγάλης προσηγγελέμενης· ἡ δὲ ἐπὶ τῇ νίκῃ περιχαρὴς ἀπῆει πρὸς τὴν πυρὰν, στεφανουμένη μὲν μίτραις ὑπὸ τῶν οἰκείων γυναικῶν, κεκοσμημένη δὲ διαπρεπῶς ὥσπερ εἰς τινα γάμον προεπέμπετο ὑπὸ τῶν συγγενῶν, ᾄδόντων ὕμνον εἰς τὴν ἀρετὴν αὐτῆς. (4) ὡς δὲ ἐγγὺς ἐγενήθη τῆς πυρᾶς, περιαιρουμένη τὸν κόσμον ἑαυτῆς διεδίδου τοῖς οἰκείοις καὶ φίλοις, ὡς ἂν εἴποι τις, καταλείπουσα τοῖς ἀγαπῶσι μνημεῖον. ὁ δὲ κόσμος ἦν περὶ μὲν τὰς χεῖρας δακτυλίων πλῆθος ἐνδεδεμένων λίθοις πολυτελέσι καὶ διηλλαγμένοις τοῖς χρώμασι, περὶ δὲ τὴν κεφαλὴν χρυσῶν ἀστερίσκων οὐκ ὀλίγος ἀριθμὸς παντοδαποῖς λίθοις διειλημμένων, περὶ δὲ τὸν τράχηλον ὄρμων πλῆθος, τῶν μὲν ἐλασσόνων, τῶν δ' ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον ἀεὶ καθ' ὑπέρθεν μειζόνων. (5) τὸ δὲ τελευταῖον ἀσπασαμένη τοὺς οἰκείους ὑπὸ τὰδελφοῦ μὲν ἐπὶ τὴν πυρὰν ἀνεβιβάσθη, ὑπὸ δὲ τοῦ συνδραμόντος ἐπὶ τὴν θέαν πλήθους θαυμασθεῖσα κατέστρεψεν ἡρωικῶς τὸν βίον· (6) ἡ μὲν γὰρ δύναμις ἐν τοῖς ὅπλοις πᾶσα πρὶν ἅπτεσθαι τὴν πυρὰν τρις περιήλθεν, αὐτὴ δὲ τάνδρῃ παρακληθεῖσα καὶ κατὰ τὴν τοῦ πυρὸς ὁρμὴν οὐδεμίαν φωνὴν ἀγεννῇ προεμένη προεκαλέσατο τῶν ὁρώντων τοὺς μὲν εἰς ἔλεον, τοὺς δὲ εἰς ὑπερβολὴν ἐπαίνων. οὐ μὴν ἄλλ' ἔνιοι τῶν Ἑλλήνων ἐπετίμων τοῖς νομίμοις ὡς ἀγρίοις οὔσι καὶ χαλεποῖς. (7) ὁ δ' Εὐμενὴς ἀπὸ τῆς τῶν τετελευτηκότων ταφῆς γενόμενος ἀνέζευξεν ἐκ τῶν Παραιτάκων εἰς τὴν Γαβηνὴν, οὔσαν ἀκέραιον καὶ

(3) Kiedy tak wielu ludzi ginęło, ponieważ te nikczemne praktyki stały się prawdziwą plagą, a z drugiej strony kary nakładane na kobiety winne przestępstw nie odstraszały innych od ich popełniania, ustanowiono więc prawo, aby żony spalać na stosie razem z ich zmarłymi mężami. Prawo to nie dotyczyło kobiet ciężarnych i tych, które urodziły już dzieci. Jeśli jednak kobieta nie chciała się temu prawu podporządkować, musiała na zawsze pozostać wdową. Jednocześnie w sposób kategoryczny zakazywano jej uczestniczenia w ofiarach i wszelkich uroczystościach świątecznych jako osobie nieczystej. (4) I okazało się, że wprowadzenie tych praw całkowicie zmieniło postępowanie kobiet. Hańba płynąca z odmowy była tak wielka, że wszystkie chętnie oddawały życie po śmierci męża, przy czym nie tylko troszczyły się o bezpieczeństwo współmałżonków, lecz co więcej, rywalizowały między sobą, jakby chodziło o największe dobro.

34. Tak też było z żonami Keteusa. Ponieważ prawo stanowiło, że z mężem ma być spalona tylko jedna z żon, przyszły na pogrzeb Keteusa obydwie, ubiegając się niczym o najwyższą nagrodę o prawo wspólnej z nim śmierci. (2) Młodsza z nich oświadczyła w obliczu strategów, wybranych do rozstrzygnięcia sporu, że druga żona jest w ciąży, wobec czego prawo nie ma wobec niej zastosowania, na co z kolei starsza odpowiedziała, że żonie, która z mężem pozostaje dłużej, przysługuje większa cześć. Dodała ponadto, że ludziom starszym we wszystkich sprawach przysługuje większy szacunek niż ludziom młodym. (3) W tej sytuacji strategowie zwrócili się o pomoc do położnych, które stwierdziły, że starsza jest rzeczywiście w ciąży, wobec czego sędziowie wybrali młodszą. Gdy wyrok już zapadł, ta, która rozprawę przegrała, odeszła z płaczem, następnie zdarła z głowy przepaskę i zaczęła targać się za włosy, jak ktoś kto otrzymuje jakąś straszną wiadomość. Druga, szczęśliwa z powodu zwycięstwa, podeszła do stosu wśród śpiewu hymnów wysławiających jej cnoty, z głową przystrojoną przez służące mitrami, pięknie ubrana, jak gdyby strategowie wydawali ją za męża. (4) Gdy była już blisko stosu, zdjęła z siebie biżuterię, rozdając ją członkom rodziny i przyjaciołom. Rzekłby ktoś, że chciała po sobie zostawić jakąś pamiątkę tym, których kochała. Na palcach jej mieniły się bogactwem barw szlachetnych kamieni liczne pierścienie, wokół głowy świeciły niezliczone złote gwiazdeczki ozdobione różnorodnymi klejnotami, a szyję opinało mnóstwo bransolet ułożonych jedna nad drugą, od najmniejszej do największej. (5) Na końcu pozdrowiła najbliższych i prowadzona przez brata wstąpiła na stos, po czym w obliczu licznie zgromadzonego i przepełnionego podziwem tłumu rozstała się z życiem jak bohater ginący na polu bitwy. (6) Całe bowiem wojsko w pełnym uzbrojeniu trzykrotnie okrążyło stos, zanim jeszcze zapłonął, podczas gdy ona położyła się obok swojego męża, i nawet wtedy, gdy już zaczęły ogarniać ją płomienie, nie wydała z siebie żadnego niegodnego okrzyku, czym wielu spośród widzów pobudziła do litości, a w sercach wielu innych wywołała uczucie najwyższego podziwu. Jednocześnie jednak niemało spośród Greków zganiło dzikość i okrucieństwo tych obyczajów.

δυναμένην πάντα δαψιλῇ ταῖς δυνάμεσι παρέχεσθαι. (8) ἀπέχειν δὲ συνέβαινε τὴν χώραν ταύτην τῶν περὶ Ἀντίγονον διὰ μὲν τῆς οἰκουμένης πορευομένων σταθμοὺς εἴκοσι πέντε, διὰ δὲ τῆς ἐρήμου καὶ ἀνύδρου σταθμοὺς ἑννέα. οἱ μὲν οὖν περὶ Εὐμενῇ καὶ τὸν Ἀντίγονον τοσοῦτον ἀλλήλων διεστῶτες ἐν τούτοις τοῖς τόποις παρεχίμαζον ἅμα καὶ τὰς δυνάμεις ἀνελάμβανον.

35. Κατὰ δὲ τὴν Εὐρώπην Κάσανδρος μὲν ἐν Πελοποννήσῳ Τεγέαν πολιορκῶν καὶ πυθόμενος τὴν τε Ὀλυμπιάδος κάθοδον εἰς Μακεδονίαν καὶ τὴν Εὐρυδίκης καὶ Φιλίππου τοῦ βασιλέως ἀναίρεσιν, ἔτι δὲ τὰ περὶ τὸν Ἰόλλα τάδελφου τάφον συμβεβηκότα πρὸς μὲν τοὺς Τεγεάτας διελύσατο, τὴν δὲ δύναμιν ἀναλαβὼν προῆγεν ἐπὶ Μακεδονίαν, καταλιπὼν τοὺς συμμάχους ἐν πολλῇ ταραχῇ· ἐφήδρευε γὰρ ταῖς ἐν Πελοποννήσῳ πόλεσιν Ἀλέξανδρος ὁ Πολυπέρχοντος ἔχων στρατόπεδον. (2) Αἰτωλοὶ δὲ χαρίζεσθαι βουλόμενοι τῇ τε Ὀλυμπιάδι καὶ Πολυπέρχοντι τὰ περὶ τὰς Πύλας στενὰ κατελάβοντο καὶ τῆς παρόδου τὸν Κάσανδρον ἀπέκλεισαν. ὁ δὲ βιάζεσθαι μὲν πρὸς τόπους δυσεμβόλους ἀπέγνω, παρασκευασάμενος δὲ πλοῖα καὶ σχεδίας ἔκ τε τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Λοκρίδος ἐπεραίωσε τὴν δύναμιν εἰς τὴν Θετταλίαν. (3) ἀκούων δὲ περὶ τὴν Περραιβίαν προκαθῆσθαι Πολυπέρχοντα μετὰ στρατοπέδου Κάλλαν μὲν ἀπέστειλε στρατηγὸν μετὰ δυνάμεως, προστάξας διαπολεμεῖν τοῖς μετὰ Πολυπέρχοντος. Δεινίας δὲ τὰ στενὰ προκαταληψόμενος, ἀπαντήσας τοῖς ὑπ' Ὀλυμπιάδος ἐξαποσταλεῖσι στρατιώταις ἔφθασε τῶν παρόδων κυριεύσας. (4) Ὀλυμπιάς δὲ πυθομένη Κάσανδρον μετὰ μεγάλης δυνάμεως πλησίον εἶναι τῆς Μακεδονίας, Ἀριστόνουν μὲν ἀπέδειξε στρατηγόν, κελεύσασα δικπολεμεῖν τοῖς περὶ Κάσανδρον, (5) αὐτὴ δὲ παρῆλθεν εἰς Πύδναν ἔχουσα τὸν υἱὸν τὸν Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ Ῥωξάνην καὶ Θετταλονίκην τὴν Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου θυγατέρα, πρὸς δὲ τούτοις Δηιδάμειάν τε τὴν Αἰακίδου θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῶν Ἡπειρωτῶν, Πύρρου δὲ τοῦ πρὸς Ῥωμαίους ὕστερον πολεμήσαντος ἀδελφῆν, καὶ τὰς Αττάλου θυγατέρας, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀξιολογωτάτων φίλων τοὺς συγγενεῖς, ὥστ' ἀθροισθῆναι περὶ αὐτὴν πλῆθος μὲν πολὺ σωμάτων, ἀχρείων δ' εἰς πόλεμον τῶν πλείστων· οὐδὲ γὰρ τροφῆς ἱκανὸν ἦν πλῆθος τοῖς μέλλουσι πολιορκίαν ὑπομένειν πολυχρόνιον. (6) ὣν ἀπάντων πρόδηλον ἔχόντων τὸν κίνδυνον οὐδὲν ἤττον ἐνταῦθα διέγνω μένειν, ἐλπίζουσα αὐτῇ βοηθήσειν κατὰ θάλασσαν Ἑλλήνων τε καὶ Μακεδόνων πολλούς. (7) συνῆσαν δ' αὐτῇ τῶν τ' ἐξ Ἀμβρακίας ἱππέων τινὲς καὶ τῶν περὶ τὴν αὐλὴν εἰωθότων διατρίβειν στρατιωτῶν οἱ πλείους, ἔτι δὲ τῶν μετὰ Πολυπέρχοντος ἐλεφάντων οἱ καταλειφθέντες· τῶν μὲν γὰρ ἄλλων θηρίων κατὰ τὴν προτέραν ἐμβολὴν εἰς Μακεδονίαν Κάσανδρος ἐκεκυριεύκει.

(7) Pogrzebawszy poległych, Eumenes wyruszył z kraju Paraitakenów¹²¹ w stronę Gabene, ponieważ kraina ta dotąd nie została spustoszona, mogła więc dostarczyć jego wojskom w obfitości wszelkiego zaopatrzenia. (8) Miejsce, które wybrał na obozowisko, znajdowało się w odległości dwudziestu pięciu marszów dziennych od obozu Antygona, jeśliby iść przez obszary zamieszkane, zaś tylko dziewięciu, gdyby pomaszerować przez bezwodną pustynię. Tak więc Antygonos i Eumenes postanowili spędzić zimę¹²², obozując w takiej właśnie odległości jeden od drugiego, jednocześnie pracując nad odbudową swoich sił.

35. Tymczasem w Europie¹²³ Kasander oblegał Tegeję¹²⁴ na Peloponezie. Gdy dowiedział się o marszu Olimpias na Macedonię, o zgładzeniu Eurydyki i króla Filipa, a do tego wszystkiego o tym, co zrobiono z grobem jego brata Jollasa¹²⁵, pojednał się z Tegeatami i wyruszył z wojskiem do Macedonii, pozostawiając swoich sprzymierzeńców w stanie zupełnego zamętu, ponieważ Aleksander syn Polyperchona tylko czekał na tę chwilę z wojskiem, aby przejąć kontrolę nad miastami Peloponezu. (2) Tymczasem Etolowie, chcąc przysłużyć się Olimpias i Polyperchonowi, zablokowali wawóz w Termopilach, zamykając tym samym drogę Kasandrowi. W tej sytuacji Kasander zrezygnował z przebijania się przez górskie bezdroża i zgromadziwszy statki i tratwy, przeprawił swoje wojska z Eubei i Lokrydy do Tesalii. (3) Skoro dowiedział się, że Polyperchon razem z wojskiem znajduje się w okolicach Perrajbia¹²⁶, wysłał tam stratega Kallasa z wojskiem, rozkazując mu prowadzić działania wojenne przeciw oddziałom Polyperchona. Tymczasem Dejniaś zdołał uchwycić przełęczę uprzedzając wojska wysłane w tym samym celu przez Olimpias. (4) Gdy ta dowiedziała się, że Kasander z wielkimi siłami jest już blisko Macedonii, mianowała dowódcą Aristonousa, (5) rozkazując mu prowadzić walkę z Kasandrem, podczas gdy sama udała się do Pydny¹²⁷, zabierając ze sobą syna Aleksandra oraz jego matkę Roksanę, a ponadto Tesalonikę, córkę¹²⁸ Filipa syna Amyntasa, Dejdameję, córkę Ajakidesa króla Epirotów, a zarazem siostrę Pyrrusa, tego, który w późniejszym czasie wojował z Rzymianami, do tego jeszcze córki Attalosa, jak i wielu innych członków najznacniejszych rodzin macedońskich. W wyniku tej decyzji znalazła się w otoczeniu prawdziwego tłumu ludzi w większości zupełnie bezużytecznych w warunkach wojny. Co więcej, wobec perspektywy dłuższego oblężenia dla takiej ilości ludzi musiało po prostu zabraknąć pożywienia. (6) Mimo oczywistego ryzyka Olimpias zdecydowała się jednak pozostać w Pydnie, ponieważ liczyła na pomoc Greków od strony morza oraz na lojalność wielu Macedończyków. (7) Poszło za nią również nieco kawalerii z Ambrakii¹²⁹, a do tego wielu żołnierzy z gwardii pałacowej, oraz pewna ilość słoń, jakie pozostały z oddziału Polyperchona. Inne dostały się w ręce Kasandra w czasie jego pierwszej wyprawy do Macedonii.

36. Ὃς τότε διελθὼν τὰ κατὰ Περραιβίαν στενὰ καὶ παραγενόμενος πλησίον τῆς Πύδνης τὴν μὲν πόλιν περιεχαράκωσεν ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν, παρὰ δὲ τῶν συμμαχεῖν βουλομένων μετεπέμπετο ναῦς καὶ βέλη παντοδαπὰ καὶ μηχανάς, διανοούμενος πολιορκεῖν τοὺς μετ' Ὀλυμπιάδος καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. (2) πυθόμενος δ' Αἰακίδην τὸν Ἑπειρωτῶν βασιλέα μετὰ δυνάμεως μέλλειν βοηθήσειν Ὀλυμπιάδι, στρατηγὸν ἐξέπεμψεν Ἀταρρίαν, δοὺς στρατόπεδον καὶ συντάξας ἀπαντὰν τοῖς Ἑπειρώταις. (3) οὗ ταχὺ τὸ προσταχθὲν ποιήσαντος καὶ τὰς ἐξ Ἑλείου παρόδους προκαταλαβομένου συνέβη τὸν Αἰακίδην ἄπρακτον γενέσθαι. καὶ γὰρ τὸ πλῆθος τῶν Ἑπειρωτῶν ἀκουσίως ἐστράτευσεν ἐπὶ Μακεδονίας καὶ στάσιν ἐποίει κατὰ τὴν παρεμβολήν· ὁ δὲ Αἰακίδης ἐκ παντὸς τρόπου βουλόμενος βοηθεῖν Ὀλυμπιάδι τοὺς μὲν ἄλλοτρίως διακειμένους ἀπέλυσε τῆς στρατείας, τοὺς δὲ συγκινδυνεύειν βουλομένους ἀναλαβὼν προθυμίαν μὲν εἶχε τοῦ διακινδυνεύειν, οὐκ ἀξιόμαχος δ' ἦν ὥς ἂν ὀλίγου καταλελειμμένου τοῦ περὶ αὐτὸν συστήματος. (4) οἱ δὲ χωρισθέντες τῶν Ἑπειρωτῶν εἰς τὰς πατρίδας κατεστασίασαν ἀπόντα τὸν βασιλέα καὶ κοινῷ δόγματι φυγὴν αὐτοῦ καταγόντες πρὸς Κάσανδρον ἐποιήσαντο συμμαχίαν. ὅπερ οὐδέποτε γενέσθαι συνέβη κατὰ τὴν Ἑπειρον ἀφ' οὗ Νεοπτόλεμος ὁ Ἀχιλλέως ἐβασίλευσε τῆς χώρας· αἰὶ γὰρ παῖς παρὰ πατρός διαδεχόμενος τὴν δυναστείαν ἐναπέθνησκε ταῖς βασιλείαις μέχρι τῶνδε τῶν καιρῶν. (5) Κασάνδρου δὲ παραλαβόντος τὴν Ἑπειρον τῇ συμμαχίᾳ καὶ πέμψαντος εἰς αὐτὴν ἐπιμελητὴν ἅμα καὶ στρατηγὸν Λυκίσκον οἱ πρότερον κατὰ Μακεδονίαν διστάζοντες περὶ τῆς συμμαχίας ἀπήλπισαν μὲν τὰ κατ' Ὀλυμπιάδα πράγματα, τῷ δὲ Κασάνδρῳ προσέθεντο. μιᾶς δ' οὔσης αὐτῇ βοηθείας τῆς παρὰ Πολυπέρχοντος συνέβη καὶ ταύτην συντριβῆναι παραδόξως· (6) ὁ γὰρ ὑπὸ Κασάνδρου πεμφθεὶς στρατηγὸς Κάλλας ἐπειδὴ πλησίον γενόμενος τοῦ Πολυπέρχοντος κατεστρατοπέδευσεν ἐν τῇ Περραιβίᾳ, διέφθειρε τῶν μετ' αὐτοῦ στρατιωτῶν τοὺς πλείστους χρήμασιν, ὥστε ὀλίγους τοὺς μάλιστα πιστοὺς ἀπολειφθῆναι. αἱ μὲν οὖν Ὀλυμπιάδος ἐλπίδες ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοῦτον τὸν τρόπον ἐταπεινώθησαν.

37. Κατὰ δὲ τὴν Ἀσίαν Ἀντίγονος μὲν χειμάζων ἐν Γαδαμάλοις τῆς Μηδίας καὶ θεωρῶν τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἀσθενεστέραν οὖσαν τῆς τῶν πολεμίων ἔσπευδεν ἀνελπίστως αὐτοῖς ἐπιθέσθαι καὶ καταστρατηγῆσαι. ἐτύγχανον δ' οὗτοι τὴν χειμασίαν ἔχοντες ἐν πολλοῖς μέρεσι διεζευγμένην, ὥστ' ἐνίους ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχειν ὁδὸν ἡμερῶν ἑξ. (2) τὸ μὲν οὖν διὰ τῆς οἰκουμένης χώρας ὁδοιπορεῖν ἀπεδοκίμασε διὰ τὸ καὶ μακρὰν εἶναι καὶ τοῖς πολεμίοις εὐθεώρητον, τὸ δὲ τολμῆσαι διὰ τῆς ἐρήμου καὶ ἀνύδρου προάγειν ἐπίπονον μὲν ἔκρινεν, εἰς δὲ τὴν βεβουλεμένην ἐπιβολὴν χρησιμώτατον· οὐ μόνον γὰρ διὰ ταύτης συντόμως ἦν ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ ῥαδίως λαθεῖν ἀπροσδοκῆτως ἐπιτεσόντα τοῖς διὰ τὴν ἄγνοιαν διερριμμένοις κατὰ κώμας καὶ ῥαθυμοῦσι. (3) ταῦτα δὲ διανοηθεὶς τοῖς μὲν στρατιώταις παρήγγειλεν ἐτοίμους εἶναι πρὸς ἀνάξουζιν καὶ παρασκευάσασθαι δέχ' ἡμερῶν ἅπυρα σιτία, αὐτὸς δὲ διαδοὺς λόγον ἐπ' Ἀρμενίας προάξειν

36. Kasander tymczasem przekroczył strategiczne wąwozy pod Perrajbią i stanął pod murami Pydny, którą otoczył palisadą od morza do morza, a następnie rozkazał sprzymierzeńcom dostarczyć statków, wszelkiego rodzaju pocisków oraz machin, ponieważ zamierzał oblegać Olimpias i jej ludzi zarówno od strony lądu, jak i morza. (2) Gdy z kolei dowiedział się, że Ajakides król Epirotów zamierza przybyć Olimpias z odsieczą, wysłał stratega Atarriasa z wojskiem, rozkazując mu zatrzymać Epirotów. (3) Ten szybko wypełnił rozkaz, uprzedzając Ajakidesa w wyścigu do górskich przesmyków, przez co uniemożliwił mu dalszy marsz. Wielu Epirotów szło na wyprawę przeciw Macedonii niechętnie i ci w obozie podnieśli bunt. W tych okolicznościach Ajakides, który był zdecydowany przyjść Olimpias z pomocą bez względu na okoliczności, zwolnił ze służby tych, którzy sprzeciwiali się wyprawie, sam natomiast stanął na czele tych, którzy gotowi byli dalej walczyć. Dla zrealizowania swoich zamierzeń nie miał jednak wystarczających sił, ponieważ ci, którzy pozostali, nie przedstawiali wielkiej siły. (4) Tymczasem zbuntowani Epiroci po powrocie do ojczyzny wypowiedzieli posłuszeństwo nieobecnemu królowi, a następnie na mocy wspólnej uchwały skazali go na wygnanie, po czym zawarli sojusz z Kasandrem. Coś podobnego nigdy dotąd nie przydarzyło się w Epirze, poczynając od czasów, gdy krajem władał Neoptolemos, syn Achillesa. Zawsze bowiem syn przejmował władzę po zmarłym ojcu, i tak było aż do tego czasu. (5) Gdy więc Kasander na mocy sojuszu przejął kontrolę nad Epirem i posłał tam namiestnika i dowódcę sił wojskowych w osobie Lykiskosa, ci spośród Macedończyków, którzy dotychczas wahali się, po której stronie mają stanąć, ostatecznie zwątpili w powodzenie sprawy Olimpias i przyłączyli się do Kasandra. Wkrótce też, wbrew oczekiwaniom Olimpias, miały spełznąć na niczym także ostatnie nadzieje pokładane w Polyperchonie, (6) ponieważ Kallas, dowódca oddelegowany przez Kasandra, zajmując pozycję w Perrajbii blisko obozu Polyperchona, zdołał przekupić większość jego żołnierzy, tak że wkrótce z Polyperchonem pozostali tylko nieliczni najwierniejsi. W taki oto sposób nadzieje Olimpias szybko legły w gruzach.
37. W tym samym czasie w Azji Antygon, który spędzał zimę¹³⁰ w Gadamala w Medii i orientował się, że jego siły wojskowe są słabsze od wrogów, postanowił niespodziewanie uderzyć, wykorzystując efekt zaskoczenia. Przeciwnicy przebywali wtedy na leżach zimowych rozlokowani na znacznym obszarze, w wyniku czego niektórzy z nich oddaleni byli od pozostałych aż o sześć dni marszu. (2) Antygon od razu odrzucił pomysł marszu przez ziemie zamieszkałe, ponieważ droga była długa, a kraj patrolowany przez wrogów. Zdecydował się na ryzyko marszu przez bezwodną pustynię, co wydawało się najlepszym rozwiązaniem z uwagi na planowane uderzenie. Droga przez pustynię pozwalała na szybki i jednocześnie niezauważony przemarsz, a w konsekwencji na niespodziewany atak na nieświadomych niebezpieczeństwa, obozujących w rozproszeniu i gnuśniejących po wioskach wrogów¹³¹. (3) Rozważywszy to

ἄφνω παρὰ τὴν πάντων ὑπόληψιν ὥρμησε διὰ τῆς ἐρήμου, τῆς ὥρας οὔσης περὶ χειμερινὰς τροπὰς. (4) κατὰ δὲ τὰς στρατοπεδείας παρήγγειλε τῆς ἡμέρας μὲν τὰ πυρὰ κάειν, τῆς δὲ νυκτὸς κατασβεννύναι τελέως, ὅπως μὴ τινες ἐκ τῶν μετεώρων κατανοήσαντες ἀπαγγείλωσι τὸ γινόμενον τοῖς πολεμίοις· (5) ἦν γὰρ ἢ μὲν ἔρημος πᾶσα σχεδὸν πεδιάς, περιείχετο δὲ ὑπὸ λόφων ὑψηλῶν, ἄφ' ὧν ῥάδιον ἦν ἐκ πολλοῦ διαστήματος συνορᾶν τὴν αὐγὴν τοῦ πυρός. ἐπιπόνως δὲ τῆς δυνάμεως πένθ' ἡμέρας ὁδοιπορούσης οἱ μὲν στρατιῶται διὰ τε τὸ ψῦχος καὶ τὰς ἀναγκαίας χρείας ἔκαον πῦρ μεθ' ἡμέραν τε καὶ νύκτωρ ἐν ταῖς στρατοπεδείαις. (6) ὁ δὲ συνιδόντες τινὲς τῶν παρὰ τὴν ἔρημον οἰκούντων ἔπεμψαν τοὺς ἀπαγγελοῦντας αὐθημερὸν τοῖς περὶ Εὐμενῆ καὶ Πευκέστην, δόντες δρομάδας καμήλους· διατείνει γὰρ τὸ ζῶον τοῦτο σταδίου οὐ πολὺ ἐλάττους χιλίων πεντακοσίων.

38. Οἱ δὲ περὶ τὸν Πευκέστην πυθόμενοι κατὰ μέσσην τὴν ὁδὸν ἐωρᾶσθαι τὴν στρατοπεδεῖαν, διέγνωσαν ἀναχωρεῖν εἰς τοὺς ἐσχάτους τόπους τῆς χειμασίας, φοβούμενοι μὴ καταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν πολεμίῳν πρὶν ἢ συνελθεῖν πανταχόθεν τὴν συμμαχοῦσαν δύναμιν. (2) ὧν ὁρῶν τὴν ἀθυμίαν Εὐμενῆς θαρρεῖν παρεκελεύετο καὶ μένειν ἐπὶ τῶν ὄρων τῆς ἐρήμου· εὐρηκέναι γὰρ τρόπον δι' οὗ ποιήσει τὸν Ἀντίγονον ὕστερον ἡμέραις τρισὶν ἢ τέτταρσι παραγενέσθαι· τούτου δὲ γενομένου τὴν μὲν ἑαυτῶν δύναμιν ῥαδίως ἀθροισθήσεσθαι, τοὺς δὲ πολεμίους καταπεπονημένους καὶ πάντων ἐνδεεῖς ὄντας ὑποχειρίους γενήσεσθαι. (3) πάντων δὲ θαυμασάντων τὸ παράδοξον τῆς ἐπαγγελίας καὶ ζητούντων μαθεῖν τί ποτ' ἔσται τὸ δυνάμενον κωλύσαι προάγειν τοὺς ἐναντίους, προσέταξεν ἀκολουθεῖν ἑαυτῷ πάντας τοὺς ἡγεμόνας μετὰ τῶν ἰδίων στρατιωτῶν, ἔχοντας ἐν ἀγγείοις πλείοσι πῦρ. ἐκλεξάμενος δὲ τῆς μετεώρου χώρας τόπον ἐστραμμένον ἐπὶ τὴν ἔρημον καὶ πρὸς τὴν ἀποθεώρησιν πανταχόθεν εὐφυῆ, σημειᾷ θέμενος περιέλαβεν ὡς ἂν ἐβδομήκοντα σταδίων περιφέρειαν. διελὼν δὲ τόπους ἐκάστω τῶν συνακολουθούντων συνέταξε νυκτὸς πῦρ κάειν διαστάντας ὡς ἂν εἴκοσι πῆχεις καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην φυλακὴν πολλὴν φλόγα ποιεῖν ὡς ἂν ἐγρηγορότων ἔτι καὶ πρὸς θεραπείαν καὶ δεῖπνον παρασκευαζομένων, τῆς δὲ δευτέρας ἐλάττω, καὶ τῆς τρίτης ἀπολιπεῖν ὀλίγα παντελῶς ὥστε δοκεῖν εἶναι τοῖς ἐξ ἀποστήματος θεωροῦσιν ἀληθινὴν στρατοπεδεῖαν. (4) τῶν δὲ στρατιωτῶν ποιησάντων τὸ προσταχθὲν κατενόησάν τινες τὰ πυρὰ τῶν νεμομένων μὲν τὴν ἀπεναντίον ὀρεινὴν, φίλων δ' ὄντων Πίθωνι τῷ Μηδίας σατράπῃ. δόξαντες δὲ πρὸς ἀλήθειαν εἶναι στρατοπεδεῖαν, καταδραμόντες εἰς τὸ πεδίον ἀπήγγειλαν τοῖς περὶ τὸν Ἀντίγονον καὶ Πίθωνα. (5) οἱ δὲ διὰ τὸ παράδοξον καταπλαγέντες καὶ τῆς ὁδοιπορίας ἐπισχόντες ἐβουλεύοντο πῶς χρηστέον τοῖς προσηγγελένοισι· ἦν γὰρ ἐπικίνδυνον τὸ πεπονηκότας καὶ πάντων ἐνδεεῖς συνηγμένοις ἤδη τοῖς πολεμίοις καὶ πάντων εὐποροῦσι συμβαλεῖν. (6) ὑπολαβόντες δὲ προδοσίαν γεγενῆσθαι καὶ προακηκοότας τὸ μέλλον τοὺς

wszystko, Antygon rozkazał żołnierzom zaopatrzyć się w suchy prowiant na dziesięć dni i gotować się do wymarszu. Zarazem rozpuścił wieść, że pójdą do Armenii, po czym nagle, wbrew wszelkim oczekiwaniom, ruszył przez pustynię, a był to czas zimowego przesilenia. (4) Wydał rozkazy, aby ogień palić tylko w czasie dziennych postojów, kategorycznie żadnych ognisk w nocy, ażeby jacyś ludzie mieszkający w górach nie zorientowali się w sytuacji i nie powiadomili wrogów. (5) Pustynia była nieomal płaska, otoczona ze wszystkich stron wyniosłymi wzgórzami, z których łatwo było nawet z dużej odległości zauważyć blask ognia. Po pięciu dniach bardzo trudnego marszu zmarznięci i wyczerpani żołnierze zaczęli jednak palić ogniska i to zarówno podczas postojów dziennych, jak i nocnych. (6) Zauważyli to jacyś mieszkańcy osiedli na obrzeżach pustyni i natychmiast wysłali ludzi na dromaderach z wieścią dla Eumenesa i Peukestesa. A trzeba wiedzieć, że wielbłąd jest w stanie pokonać odległość niewiele mniejszą niż tysiąc pięćset stadiów¹³².

38. Gdy Peukestes dowiedział się, że w środku drogi przez pustynię widziano obóz wojskowy, zdecydował się wycofać na najdalsze krańce swoich kwater zimowych, obawiając się, że mogą zostać zaatakowani, zanim jeszcze wszystkie sojusznicze oddziały skoncentrują się w jednym miejscu. (2) Widząc ten upadek ducha wśród swoich, Eumenes zachęcał ich do wytrwania i pozostania na obrzeżach pustyni. Mówił, że znalazł sposób, aby opóźnić przybycie Antygona o trzy, cztery dni. Gdy uda się to osiągnąć, wówczas bez trudności również zdążą zebrać własne siły i pokonać wycieńczonych marszem i pozbawionych zaopatrzenia wrogów. (3) I gdy wszyscy wokół wyrażali swoje zdziwienie z powodu niezwykłości tych obietnic i zastanawiali się, w jaki sposób będzie w stanie powstrzymać marsz przeciwników, Eumenes rozkazał, aby szli z nim wszyscy dowódcy, zabierając ze sobą swoją straż przyboczną i jak największą ilość naczyń z żarem. Następnie na wysoczyźnie wybrał miejsce zwrócone w stronę pustyni, doskonale widoczne ze wszystkich stron, i porozstawiał znaki zakreślając krąg o obwodzie siedemdziesięciu stadiów¹³³. Potem każdemu ze swoich ludzi przydzielił odpowiednią część zakreślonego obszaru i rozkazał, aby stojąc w odległości dwudziestu łokci jeden od drugiego palili w nocy ogniska, i to w taki sposób, by w czasie pierwszej straży płonęło ich jak najwięcej, tak jakby żołnierze krzatali się wokół sprzętu, a zarazem przygotowywali wieczerzę, aby kolejno mniej ognisk płonęło w czasie drugiej straży, a w czasie trzeciej jedynie nieliczne, co wszystko razem biorąc, miało z dużej odległości wyglądać na prawdziwy obóz wojskowy. Gdy żołnierze wykonali to, co im rozkazano, jacyś pasterze z gór po przeciwległej stronie równiny, którzy sprzyjali sprawie Pithona satrapy Medii, dostrzegli ogniska. A ponieważ uznali, że chodzi o prawdziwy obóz wojskowy, popędzili na równinę, aby ostrzec Antygona i Pithona. (5) A oni całkowicie zaskoczeni przyniesionymi im wiadomościami, zatrzymali wojsko i zaczęli zastanawiać się, co

πολεμίους ἡθροῖσθαι, τὸ μὲν ἐπ' εὐθείας προάγειν ἀπέγνωσαν, εἰς δεξιὰ δὲ κλίναντες προῆγον ἐπ' ἀκέραια μέρη τῆς οἰκουμένης χώρας, βουλόμενοι τὴν δύναμιν ἐκ τῆς κακοπαθείας ἀναλαβεῖν.

39. Εὐμενὴς δὲ τὸν προειρημένον τρόπον καταστρατηγήσας τοὺς πολεμίους μετεπέμπετο πανταχόθεν τοὺς διερριμμένους τῶν στρατιωτῶν καὶ χειμάζοντας ἐν ταῖς κώμαις. βαλόμενος δὲ χάρακα καὶ τάφρω βαθεῖα τὴν παρεμβολὴν ὀχυρώσας ὑπεδέχετο μὲν τοὺς ἀεὶ καταντῶντας τῶν συμμάχων, ἐπλήρωσε δὲ τὴν στρατοπεδείαν πάντων τῶν ἐπιτηδείων. (2) ὁ δ' Ἀντίγονος διελθὼν τὴν ἔρημον καὶ πυθόμενος παρὰ τῶν ἐγχωρίων σχεδὸν τὴν μὲν ἄλλην δύναμιν ἅπασαν συνεληλυθέναι τοῖς περὶ τὸν Εὐμενῆ, τοὺς δ' ἐλέφαντας μέλλειν ἀναζευγνύειν ἐκ τῆς χειμασίας καὶ πλησίον εἶναι μεμονωμένους πάσης βοηθείας, ἀπέστειλεν ἐπ' αὐτοὺς ἱππεῖς λογχοφόρους μὲν Μήδους δισχιλίους, Ταραντίνους δὲ διακοσίους, τῶν δὲ πεζῶν τοὺς ψιλοὺς ἅπαντας· (3) ἤλπιζε γὰρ μεμονωμένοις τοῖς θηρίοις τὴν ἐπίθεσιν ποιησάμενος τούτων τε ῥαδίως κυριεύσειν καὶ τῶν πολεμίων παρελθεῖσθαι τὸ κράτιστον μέρος τῆς δυνάμεως. ὁ δ' Εὐμενὴς καταστοχασάμενος τὸ μέλλον ἀπέστειλεν ἐπὶ τὴν βοήθειαν ἱππεῖς μὲν τοὺς κρατίστους χιλίους καὶ πεντακοσίους, πεζοὺς δὲ ψιλοὺς τρισχιλίους. (4) ἐπιφανέντων δὲ πρότερον τῶν Ἀντιγόπου στρατιωτῶν οἱ τῶν ἐλεφάντων ἡγεμόνες τάξαντες εἰς πλινθίον τὰ θηρία προῆγον, ἐν μέσῳ μὲν ἀπειληφότες τὰ σκευοφόρα, κατὰ δὲ τὴν οὐραγίαν ἔχοντες συναγωνιζομένους ἱππεῖς οὐ πλείους τετρακοσίων. (5) ἐπιπεσόντων δ' αὐτοῖς τῶν πολεμίων παντὶ τῷ βάρει καὶ βιαιότερον ἐπικειμένων οἱ μὲν ἱππεῖς ἐτράπησαν ὑπὸ τοῦ πλήθους καταπονηθέντες, οἱ δ' ἐπὶ τῶν ἐλεφάντων ἐφεστηκότες τὸ μὲν πρῶτον ἀντεῖχον καὶ διεκαρτέρουν πανταχόθεν κατατιτρωσκόμενοι, βλάψαι δ' οὐδὲν τοὺς πολεμίους δυνάμενοι. (6) ἤδη δ' αὐτῶν καταπονουμένων ἀνελπίστως ἐπιφανέντες οἱ παρ' Εὐμενοὺς ἐξήρπασαν αὐτοὺς ἐκ τῶν κινδύνων. μετὰ δ' ἡμέρας ὀλίγας ἐν τεσσαράκοντα σταδίοις ἀντιστρατοπεδευσουσῶν τῶν δυνάμεων ἐξέταξαν ἀμφοτέρω τὸ στρατόπεδον εἰς μάχην, ὥς περὶ τῶν ὅλων κρίσεως ἐσομένης.
40. Ἀντίγονος μὲν οὖν τοὺς ἱππεῖς ἐπὶ τὰ κέρατα διελόμενος τὸ μὲν εὐώνυμον μέρος Πίθωνι παρέδωκε, τὸ δὲ δεξιὸν τῷ υἱῷ Δημητρίῳ, μεθ' οὗ καὶ αὐτὸς διαγωνίζεσθαι διεγνώκει· τοὺς δὲ πεζοὺς εἰς μέσον καταστήσας προέταξε παρ' ὅλην τὴν δύναμιν τοὺς ἐλέφαντας, πληρώσας τὰ διαστήματα τοῖς ψιλικαῖς τάγμασιν. ὁ δὲ πᾶς ἀριθμὸς ἦν αὐτοῦ τῆς δυνάμεως πεζοὶ μὲν δισμύριοι δισχίλιοι, ἱππεῖς δ' ἑννακισχίλιοι σὺν τοῖς ἐκ Μηδίας προσκαταγραφείσι, θηρία δὲ ἐξήκοντα καὶ πέντε. (2) ὁ δ' Εὐμενὴς πυθόμενος τὸν Ἀντίγονον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος

w tej sytuacji należy czynić. Mieli wszelkie powody, aby obawiać się starcia swoich wyczerpanych i źle zaopatrzonych żołnierzy ze skoncentrowanymi siłami dobrze zaopatrzonego we wszystko wroga. (6) Ponieważ podejrzewali zdradę, która umożliwiła wrogom poznanie ich planów i skoncentrowanie armii z odpowiednim wyprzedzeniem, zarzucili więc myśl o dalszym marszu naprzód i skróciwszy w prawo, poprowadzili wojsko w stronę ziem zasiedlonych, aby pozwolić żołnierzom zregenerować siły po wyczerpującym marszu.

39. Tymczasem Eumenes, wyprowadziwszy wrogów w pole w opisany powyżej sposób, odwołał rozproszonych po kraju lub zimujących po wioskach żołnierzy, obóz swój otoczył palisadą, zabezpieczył głęboką fosą i zaopatrzył we wszystko, co potrzebne jest wojsku. Do tak przygotowanego obozu dzień i noc przybywały podległe mu oddziały. (2) W tym samym czasie Antygon, przebywszy pustynię, dowiedział się od tubylców, że w niedaleko znajduje się jeszcze inny oddział należący do wojsk Eumenesa, który to oddział zamierza właśnie wyruszyć z pozbawionymi wszelkiej ochrony i nieopodal na leżach zimowych słońcami. Wysłał więc w tę stronę dwa tysiące medyjskich jeźdźców z oszczepami, dwustu Tarantyczyków, i wszystkich lekkobrojnnych. (3) Żywił bowiem nadzieję, że uderzywszy na pozbawione osłony zwierzęta, zdobędzie je i tym samym pozbawi wrogów ich głównej siły uderzeniowej. Eumenes jednakże odgadł zamiary wroga i wysłał z odsieczą wyborowy oddział konnicy w liczbie tysiąca pięciuset ludzi, a z nim trzy tysiące lekkobrojnnych. (4) Pierwsi jednak byli na miejscu żołnierze Antygona, co widząc, dowódcy oddziału słoni uszykowali zwierzęta w czworobok i dali sygnał do wymarszu, zamykając jednocześnie wewnątrz czworoboku zwierzęta juczne, zabezpieczywszy zarazem tyły oddziałem konnicy w liczbie ponad czterystu jeźdźców. (5) Gdy jednak lepiej uzbrojeni wrogowie uderzyli z całą swoją siłą, oddział konnicy pod naciskiem przeważających sił rzucił się do ucieczki, podczas gdy załogi słoni odparły pierwszy atak i trwały dalej w oporze mimo ciosów, które spadały ze wszystkich stron i choć same nie były w stanie zadać atakującym żadnych strat. (6) A gdy wydawało się już, że zostaną pokonani, wbrew wszelkiej nadziei pojawili się na polu bitwy żołnierze Eumenesa i wyrwali ich z matni. Po paru dniach obozowania w odległości czterdziestu stadiów¹³⁴ obaj dowódcy uszykowali swoje wojska, przygotowując się do stoczenia rozstrzygającej bitwy.
40. Antygon ustawił konnicę na obu skrzydłach¹³⁵, lewe oddając pod dowództwo Pithonowi, prawe Demetriosowi, u boku którego zdecydował się sam prowadzić walkę. Piechotę umieścił w środku, rozstawiając wzdłuż całej falangi słonie. Przestrzenie między nimi wypełnił oddziałami lekkobrojnnych. Całość jego sił stanowiło dwadzieścia dwa tysiące piechoty, oraz dziewięć tysięcy konnicy, włączając w to oddziały jazdy zaciągnięte w Medii, a ponadto sześćdziesiąt słoni. (2) Gdy Eumenes dowiedział się, że Antygon zajął pozycje na prawym

τετάχθαι μετὰ τῶν ἀρίστων ἰππέων, καὶ αὐτὸς ἀντετάξατο, ἐπὶ τὸ λαιὸν κέρας ἐπιστήσας τοὺς ἀρίστους· καὶ γὰρ τῶν σατραπῶν τοὺς πλείστους ἐνταῦθα κατέστησεν μετὰ τῶν συναγωνιζομένων αὐτοῖς ἰππέων ἐπιλέκτων καὶ αὐτὸς μετὰ τούτων ἔμελλε κινδυνεύειν· συνῆν δ' αὐτοῖς καὶ Μιθριδάτης ὁ Ἀριοβαρζάνου μὲν υἱός, ἀπόγονος δ' ἐνὸς τῶν ἐπτὰ Περσῶν τῶν συγκαθελόντων τὸν μάγον Σμέρδιν, ἀνὴρ ἀνδρεία διαφέρων καὶ τεθραμμένος ἐκ παιδὸς στρατιωτικῶς. (3) πρὸ δὲ τοῦ κέρατος παντὸς ἔταξεν ἐν ἐπικαμπίῳ τοὺς κρατίστους τῶν ἐλεφάντων ἐξήκοντα καὶ τὰ διαστήματα τοῖς ψιλοῖς διέλαβε τάγμασι. τῶν δὲ πεζῶν πρώτους μὲν ἔταξε τοὺς ὑπασπιστάς, εἶτα τοὺς ἀργυράσπιδας, ἐπὶ πᾶσι δὲ τοὺς ξένους καὶ τῶν ἄλλων τοὺς εἰς τὰ Μακεδονικὰ καθωπισμένους, καὶ πρὸ τούτων ἐλέφαντας καὶ τῶν ψιλῶν τοὺς ἱκανοὺς. (4) ἐπὶ δὲ τὸ δεξιὸν κέρας τάξας τῶν ἰππέων καὶ τῶν ἐλεφάντων τοὺς ἀσθενεστέρους ἀπέδειξεν ἡγεμόνα τῶν πάντων Φίλιππον· τούτῳ δὲ διεκελεύσατο φυγομαχεῖν καὶ τὴν ἀπὸ θατέρου μέρους κρίσιν ἀποθεωρεῖν. οἱ δὲ σύμπαντες ἦσαν μετ' Εὐμενοῦς κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν πεζοὶ μὲν τρισμῦριοι ἑξακισχίλιοι ἑπτακόσιοι, ἱππεῖς δὲ ἑξακισχίλιοι, ἐλέφαντες δὲ ἑκατὸν τεσσαρεσκαίδεκα.

41. Μικρὸν δὲ πρὸ τῆς παρατάξεως Ἀντιγένης ὁ τῶν ἀργυρασπίδων στρατηγὸς ἔπεμψεν ἓνα τῶν Μακεδόνων ἰππέων ἐπὶ τὴν φάλαγγα τῶν ἐναντίων, προστάξας πλησίον παραγενόμενον ἀναβοῆσαι. οὗτος δὲ προσιππεύσας μόνος εἰς φωνῆς ἀκοήν, καθ' ὃ μέρος ἡ φάλαγξ ἦν τῶν παρ' Ἀντιγόνου Μακεδόνων, ἀνεβόησεν “Ἐπὶ τοὺς πατέρας ἀμαρτάνετε, ὧ κακαὶ κεφαλαί, τοὺς μετὰ Φίλιππου καὶ Ἀλεξάνδρου τὰ ὅλα κατειργασμένους;” οὗς μετ' ὀλίγον ὄψονται καὶ τῶν βασιλέων καὶ τῶν προγεγονότων ἀγώνων ἀξίους. (2) καὶ γὰρ ἐτύγγανον κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν τῶν ἀργυρασπίδων οἱ νεώτατοι μὲν περὶ τὰ ἐξήκοντα ἔτη, τῶν δ' ἄλλων οἱ πλείους μὲν περὶ τὰ ἐβδομήκοντα, τινὲς δὲ καὶ πρεσβύτεροι, πάντες δὲ ταῖς ἐμπειρίαις καὶ ταῖς ῥώμαις ἀνυπόστατοι· τοσαύτη περὶ αὐτοὺς ἦν εὐχειρία καὶ τόλμα διὰ τὴν συνέχειαν τῶν κινδύνων. (3) γενομένου δὲ τοῦ κηρύγματος καθότι προεῖρηται, παρὰ μὲν τοῖς περὶ Ἀντίγονον ἐγίνοντο φωναὶ δυσχερεῖς, ὅτι συναναγκάζονται πρὸς συγγενεῖς καὶ πρεσβυτέρους διαμάχεσθαι, παρὰ δὲ τοῖς μετ' Εὐμενοῦς παρατασσομένοις παρακελευσμὸς καὶ βοή τὴν ταχίστην ἄγειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. ὣν Εὐμενῆς ὁρῶν τὴν προθυμίαν ἦρεν τὸ σύσσημον, δι' οὗ παρεστήσατο τοὺς μὲν σαλπικτὰς τὸ πολεμικὸν σημαίνειν, τὴν δὲ δύναμιν ἀλαλάζειν πᾶσαν.
42. Συνῆψε δὲ μάχην πρῶτον μὲν τὰ θηρία, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τὸ τῶν ἰππέων πλῆθος. τοῦ δὲ πεδίου πολλὴν εὐρυχωρίαν ἔχοντος καὶ παντὸς ὑπάρχοντος ἀργοῦ διὰ τὴν ἐν αὐτῷ διήκουσαν ἀλμυρίδα τοσοῦτον συνέβη ὑπὸ τῶν ἰππέων ἐξαίρεσθαι κονιορτὸν ὥστε μηδένα δύνασθαι ῥαδίως συνορᾶν ἐξ ὀλίγου διαστήματος τὸ γινόμενον. (2) ὁ δὲ κατανόησας Ἀντίγονος ἀπέστειλε τοὺς

skrzydle z najlepszymi oddziałami konnicy, stanął naprzeciw niego, ustawivszy na swoim lewym skrzydle swoje najlepsze jednostki. Tam również uszykował większość wojsk dowodzonych przez satrapów wraz z doborowymi oddziałami jazdy. Sam bowiem zamierzał kierować walką z tego właśnie skrzydła. Wśród kawalerzystów znajdował się również Mitrydates, syn Ariobarzanesa¹³⁶, a zarazem potomek jednego z owych siedmiu Persów¹³⁷, którzy wspólnymi siłami pokonali maga Smerdisa¹³⁸. Mitrydates wyróżniał się dzielnością, od dziecka ćwiczony był w rzemiośle wojennym. (3) Wzdłuż całej długości skrzydła Eumenes ustawił w szyku skośnym sześćdziesiąt swoich najlepszych słoni, wypełniając przestrzeń pomiędzy nimi oddziałami lekkobrojnnych. W szyku falangi na przedzie umieścił hypaspistów, za nimi Gwardię Srebrnych Tarcz, zaś w głębi szyku oddziały cudzoziemskie oraz tych wszystkich, którzy uzbrojeni byli na modłę macedońską. Przed czołem stanęły słonie wraz z odpowiednią liczbą lekkobrojnnych. (4) Ustawivszy na prawym skrzydle słabsze oddziały jazdy i słonie, dowódcą ich mianował Filipa. Przy czym przykazał mu, aby ten walczył ustępując pola, a jednocześnie bacznie obserwował przebieg walki na drugim skrzydle. W tym dniu Eumenes dysponował siłami 36 700 pieszych, sześciu tysięcy konnych i stu czterestoma słoniami.

41. Na krótko przed samą bitwą Antygenes, dowódca Gwardii Srebrnych Tarcz, rozkazał jednemu z macedońskich jeźdźców, aby zbliżył się do falangi przeciwników i przemówił mocnym głosem do żołnierzy. Ten podjechał sam na odległość głosu tam, gdzie w szyku zajmowali miejsce Macedończycy Antygonosa i wykrzyknął: « O wy nikczemni, idziecie przeciw swoim ojcom, którzy walczyli u boku Filipa i Aleksandra?! » A następnie dodał, że wkrótce zobaczą ich w walce, godnych dawnych bojów stoczonych pod królewskim dowództwem. (2) W tym czasie najmłodsi z Gwardii mieli około sześćdziesięciu lat, wielu innych około siedemdziesięciu, niektórzy byli nawet jeszcze starsi. Jednakże wszyscy ze względu na doświadczenie i siłę uważani byli za niepokonanych. Cechowali się bowiem wielką sprawnością i odwagą ze względu na dużą ilość stoczonych bitew. (3) Gdy herold wykrzyczał swoje posłanie, wśród żołnierzy Antygona dało się słyszeć głosy niezadowolenia, że oto zmuszeni są walczyć przeciwko pobratymcom i to starszym wiekiem. Przeciwnie było w szeregach Eumenesa – tu wzywano do jak najszybszej rozprawy z wrogiem. Widząc ten zapał u swoich, Eumenes wznosił w górę znak, który był sygnałem dla trębaczy, aby grali *larum*, a wtedy całe wojsko wydało okrzyk wojenny.
42. Bitwę rozpoczęły słonie, potem do walki ruszyły formacje konnicy. Walka toczyła się na rozległej, płaskiej równinie, lśniącej od pokrywającej grunt soli. Atak konnicy wzbudził więc takie tumany kurzu, że nawet patrząc z bliskiej odległości trudno było zorientować się co naprawdę się dzieje. (2) Antygon wykorzystał tę okoliczność i posłał jeźdźców medyjskich wraz z odpowiednią

ἐκ Μηδίας ἵππεις καὶ τῶν Ταραντίνων τοὺς ἱκανοὺς ἐπὶ τὴν ἀποσκευὴν τῶν πολεμίων· ἤλπιζε γάρ, ὅπερ ἦν ἀληθές, διὰ μὲν τὸν κονιορτὸν λήσεσθαι, διὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς ἀποσκευῆς ἀκονητὶ κρατήσῃ τῶν πολεμίων. (3) οἱ δὲ πεμφθέντες περιυπεύσαντες τὸ κέρας τῶν ἐναντίων καὶ λαθόντες ἐπέθεντο τοῖς σκευοφόροις, ἀπέχουσι τῆς μάχης ὡς πέντε σταδίου· εὐρόντες δ' αὐτὴν πλήρη μὲν ὄχλου πρὸς μάχην ἀχρήστου, τοὺς δ' ἀμυνομένους ὀλίγους ταχὺ τοὺς ἀντιστάνας τρεψάμενοι τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐκυρίευσαν. (4) ἅμα δὲ τούτοις πραττομένοις Ἀντίγονος μὲν συνάνας μάχην τοῖς ἀντιτεταγμένοις καὶ μετὰ πλήθους ἵππέων ἐπιφανεῖς κατεπλήξατο Πευκέστην τὸν τῆς Περσίδος σατράπην, ὃς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἵππέων ἔξω τοῦ κονιορτοῦ διδοὺς αὐτὸν συνεπεσπάσατο καὶ τῶν ἄλλων εἰς χιλίους πεντακοσίους. (5) Εὐμενῆς δὲ μετ' ὀλίγων ἀπολειφθεὶς ἐπ' ἄκρου τοῦ κέρατος τὸ μὲν εἶξαι τῇ τύχῃ καὶ φυγεῖν αἰσχροὺς διέλαβεν, τὸ δὲ τηροῦντα τὴν δεδομένην ὑπὸ τῶν βασιλέων πίστιν γενναίᾳ προαίρεσει συναποθανεῖν προκρίνας ἐπ' αὐτὸν ἐώσατο τὸν Ἀντίγονον. (6) γενομένης δ' ἵππομαχίας καρτερᾶς καὶ τῶν μὲν μετ' Εὐμενοὺς ταῖς προθυμίαις προεχόντων, τῶν δὲ μετ' Ἀντιγόνου τῷ πλήθει περιγινόμενων πολλοὶ παρ' ἀμφοτέρων ἔπιπτον· ὅτε δὴ συνέβη καὶ τῶν ἐλεφάντων πρὸς ἀλλήλους ἀγωνιζομένων πεσεῖν τῶν Εὐμενοὺς τὸν προηγούμενον, συμπλακέντα τῷ κρατίστῳ τῶν ἀντιτεταγμένων. (7) διόπερ Εὐμενῆς ὁρῶν τοὺς μετ' αὐτοῦ πανταχόθεν ἐλαττουμένους ἐξῆγεν ἐκ τῆς μάχης τοὺς ὑπολειμμένους ἵππεις καὶ παρελθὼν ἐπὶ θάτερον κέρας ἀνελάμβανε τοὺς μετὰ Φιλίππου τεταγμένους, οἷς ἦν παρηγγελκῶς φυγομαχεῖν. ἡ μὲν οὖν τῶν ἵππέων μάχη τοιοῦτον ἔσχε τὸ τέλος.

43. Τῶν δὲ πεζῶν οἱ μὲν ἀργυράσπιδες συμφράξαντες καὶ βιαιότερον τοῖς ἀντιτεταγμένοις ἐπιτεσόντες τοὺς μὲν ἐν χειρῶν νόμῳ διέφθειραν, τοὺς δὲ συνηνάγκασαν φυγεῖν. ἀκατάσχετοι δὲ ταῖς ὁρμαῖς γενόμενοι καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν τῶν ἐναντίων φάλαγγα διαγωνισάμενοι τοσοῦτον ταῖς εὐχειρίαις καὶ ρώμαις ὑπερεῖχον ὥσθ' αὐτῶν μὲν ἀποβαλεῖν μηθένα, τῶν δ' ἐναντίων ἀνελεῖν μὲν ὑπὲρ τοὺς πεντακισχιλίους, τρέψασθαι δὲ τοὺς πεζοὺς πάντας, ὄντας πολλαπλασίους. (2) Εὐμενῆς δὲ πυθόμενος τὴν μὲν ἀποσκευὴν ἠλωκέναι, τοὺς δ' ἵππεις τοὺς μετὰ Πευκέστου μὴ μακρὰν ἀπέχειν, ἐπεχείρησεν ἀθροίζειν ἅπαντας καὶ πάλιν ἵππομαχεῖν πρὸς Ἀντίγονον· ἤλπιζε γάρ μάχῃ κρατήσας οὐ μόνον τὴν ἰδίαν ἀποσκευὴν σώσειν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν πολεμίων προσλήψεσθαι. (3) τῶν δὲ περὶ τὸν Πευκέστην οὐχ ὑπακούοντων, ἀλλὰ καὶ τοῖναντίον πορρωτέρω τὴν ἀποχώρησιν ποιουμένων ἐπὶ τινα ποταμόν, ἅμα δὲ καὶ νυκτὸς καταλαμβάνουσης ἡναγκάσθη συνεῖξαι τῷ καιρῷ. (4) Ἀντίγονος δὲ τοὺς ἵππεις εἰς δύο μέρη διελόμενος τοὺς μὲν αὐτὸς ἔχων ἐφήδρευε τοῖς περὶ τὸν Εὐμενῆ, τὴν ὁρμὴν αὐτῶν ἀποθεωρῶν, τοὺς δ' ἄλλους παραδοὺς Πίθωνι προσέταξεν ἐπιθέσθαι τοῖς ἀργυράσπισι μεμονωμένοις τῆς τῶν ἵππέων βοηθείας. (5) ταχὺ δ' αὐτοῦ τὸ προσταχθὲν συντελοῦντος οἱ Μακεδόνες εἰς πλινθίον αὐτοὺς ποιήσαντες

ilością Tarantyczyków, aby uderzyli na tabory. Żywił bowiem nadzieję, co zresztą się potwierdziło, że manewr ten wskutek tumanów pyłu nie zostanie zauważony, a zdobycie taborów pozwoli mu bez trudu pokonać wrogów. (3) Wysłane oddziały konnicy zatoczyły więc szeroki krąg wokół skrzydła przeciwników i z zaskoczenia uderzyły na oddziały kwaterymistrzowskie, które znajdowały się około pięciu stadiów¹³⁹ od pola bitwy. W obozie atakujący zastali tłumy ludzi zupełnie niezdolnych do walki. Tylko nieliczni stawili opór, ale szybko ulegli przewadze. Tak więc cały obóz wpadł w ręce Antygona. (4) W tym samym czasie on sam stał się z oddziałami ustawionymi naprzeciw, a uderzając kolumnami swojej konnicy tak przeraził Peukestesa, satrapę Persydy, że ten nie tylko wycofał się ze swoimi oddziałami jazdy poza kurzawę bitwy, ale jednocześnie pociągnął za sobą i innych w liczbie około tysiąca pięciuset. W tej sytuacji Eumenes, który sam z nielicznymi oddziałami pozostał na krańcu skrzydła, osądził, że poddać się fortune i uciec byłoby rzeczą haniebną, ponieważ do końca obowiązuje go wierność wobec królów i zdecydował uderzyć na samego Antygona. (6) Doszło do straszliwej bitwy konnej, w której ludzie Eumenesa górowali zapalem bitewnym, gdzie jednak przewaga liczebna była po stronie Antygona. W tym starciu po obu stronach zginęło wielu ludzi. I wtedy właśnie w krytycznym momencie bitwy, w walce oddziałów słoni padł szczepiony z najpotężniejszym spośród przeciwników słon idący na czele szyków Eumenesa. (7) Widząc więc, że jego wojsko ponosi na każdym odcinku coraz większe straty, Eumenes wyprowadził z bitwy pozostałą konnicę i przerzuciwszy ją na drugie skrzydło, poderwał do walki szyki Filipa, który realizował plan walki w odwrocie. Taki oto przebieg miała bitwa konnicy.

43. Tymczasem Gwardia Srebrnych Tarcz, atakując z wielką determinacją w zwartych szykach, jednych zmiażdżyła siłą swojego uderzenia, innych zmusiła do ucieczki. Atak jej był nie do powstrzymania. I choć zmagali się oni z całą falangą przeciwników, to przecież tak bardzo przewyższali ich wyszkoleniem i tężyzną fizyczną, że nie stracili żadnego ze swoich, podczas gdy jednocześnie zabili ponad pięć tysięcy i zmusili do odwrotu całą piechotę, choć była ona znacznie liczniejsza. (2) Gdy Eumenes dowiedział się, że tabory zostały zdobyte, a jazda Peukestesa znajduje się w niedalekiej odległości, podjął próbę skoncentrowania swoich sił, aby kontynuować bitwę konną przeciw Antygonowi. Miał bowiem nadzieję, że jeśli zwycięży w bitwie, to odzyska nie tylko swoje tabory, ale jeszcze zdobędzie obóz wroga. (3) Ponieważ jednak Peukestes nie podporządkował się jego rozkazom, a przeciwnie, zajął pozycje w miejscu jeszcze bardziej odległym i ponieważ zapadał już zmrok, Eumenes zmuszony był ustąpić. (4) Antygon tymczasem podzielił swoją konnicę na dwie części – nad jedną objął dowództwo sam, czyhając na stosowną chwilę do ataku na Eumenesa, którego ruchy obserwował, drugą oddał pod komendę Pithona, rozkazując mu uderzyć na pozbawioną wsparcia konnicę Gwardię

ἀσφαλῶς ἀπεχώρησαν ἐπὶ τὸν ποταμὸν καὶ τῶν περὶ τὸν Πευκέστην κατηγόρου ὡς αἰτίων γεγενημένων τῆς τῶν ἱππέων ἥττης. καταντησάντων δὲ καὶ τῶν περὶ τὸν Εὐμενῆ περὶ λύχων ἀφὰς συνελθόντες ἐβουλεύοντο τί χρὴ πράττειν. (6) οἱ μὲν οὖν σατράπαι τὴν ταχίστην ἔφησαν δεῖν ἀποχωρεῖν εἰς τὰς ἄνω σατραπείας, ὃ δ' Εὐμενῆς ἀπεφαίνετο μένειν καὶ διαγωνίζεσθαι, τῆς μὲν τῶν ἐναντίων φάλαγγος συντετριμμένης, τῆς δὲ τῶν ἱππέων δυνάμεως ἐφαμίλλου παρ' ἀμφοτέροις οὐσης. (7) οἱ Μακεδόνες οὐδετέροις ἔφασαν ὑπακούσεσθαι, τῆς ἀποσκευῆς αὐτῶν ἡλωκυίας καὶ παρὰ τοῖς πολεμίοις ὄντων τέκνων καὶ γυναικῶν καὶ πολλῶν ἄλλων ἀναγκαίων σωμάτων. (8) τότε μὲν οὖν διελύθησαν οὐδεμίαν συμπεφωνημένην γνώμην βεβαιώσαντες· μετὰ δὲ ταῦθ' οἱ Μακεδόνες λάθρα διαπρεσβευσάμενοι πρὸς Ἀντίγονον τὸν μὲν Εὐμενῆ συναρπάσαντες παρέδωκαν, τὰς δ' ἀποσκευὰς κομισάμενοι καὶ πίστεις λαβόντες κατετάχθησαν εἰς τὸ στρατόπεδον. (9) τὸ παραπλήσιον δ' οἱ τε σατράπαι καὶ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τε καὶ στρατιωτῶν οἱ πλεῖστοι, τὸν στρατηγὸν ἐγκαταλιπόντες, τῆς ἰδίας ἀσφαλείας μόνον ἐφρόντισαν.

44. Ἀντίγονος δὲ παραδόξως κυριεύσας τοῦ τ' Εὐμενοῦς καὶ πάσης τῆς ἀντιτεταγμένης δυνάμεως Ἀντιγένην μὲν τὸν τῶν ἀργυρασπίδων ἡγούμενον συλλαβὼν καὶ καταθέμενος εἰς σειρὸν ζῶντα κατέκαυσεν, Εὐδαμον δὲ τὸν ἐξ Ἰνδῶν καταγαγόντα τοὺς ἐλέφαντας καὶ Κελβανὸν καὶ τινες ἄλλους τῶν ἀλλοτριῶς αἰεὶ πρὸς αὐτὸν ἐχόντων ἀνείλεν. (2) Εὐμενῆ δὲ παραδοὺς εἰς φυλακὴν ἐβουλεύετο πῶς αὐτῷ χρηστέον εἶη. ἔσπευδε γὰρ ἔχειν μεθ' αὐτοῦ στρατηγὸν ἀγαθὸν καὶ χάριτος ὑπόχρεων, οὐ λίαν δ' ἐπίστευεν αὐτοῦ ταῖς ἐπαγγελίαις διὰ τὴν πρὸς Ὀλυμπιάδα καὶ τοὺς βασιλεῖς φιλίαν· καὶ γὰρ πρότερον σωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ περὶ Νῶρα τῆς Φρυγίας οὐδὲν ἤττον τοῖς βασιλεῦσι προθυμότερα συνηγωνίσατο. ὁρῶν δὲ καὶ τὴν τῶν Μακεδόνων ὁρμὴν ἀπαραίτητον οὔσαν πρὸς τὴν κατ' Εὐμενοῦς τιμωρίαν ἀνείλε τὸν ἄνδρα· διὰ δὲ τὴν προγεγενημένην φιλίαν καύσας τὸ σῶμα καὶ καταθέμενος εἰς ἀγγεῖον τὰ ὅστ' αὐτὸς πρὸς τοὺς οἰκείους ἀπέστειλεν. (3) ἀνήχθη δ' ἐν τοῖς τραυματίαις αἰχμάλωτος καὶ ὁ τὰς ἱστορίας συνταξάμενος Ἰερώνυμος ὁ Καρδιανός, ὃς τὸν μὲν ἔμπροσθεν χρόνον ὑπ' Εὐμενοῦς τιμώμενος διετέλεσεν, μετὰ δὲ τὸν ἐκείνου θάνατον ὑπ' Ἀντιγόνου ἐτύγχανε φιланθρωπίας καὶ πίστεως. (4) ὁ δ' Ἀντίγονος τὴν δύναμιν ἅπασαν ἀναλαβὼν εἰς Μηδίαν αὐτὸς μὲν ἐν τινὶ κώμῃ παρεχείμασεν οὔσῃ πλησίον Ἐκβατάνων, ἐν ᾗ τῆς χώρας ἐκείνης ἐστὶ τὰ βασίλεια, τοὺς δὲ στρατιώτας ἐπιδιέειλεν εἰς ἅπασαν τὴν σατραπείαν καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἐπαρχίαν τὴν προσαγορευομένην Ῥάγας, ἣ ταύτην τὴν προσηγορίαν ἔσχεν ἀπὸ τῶν γενομένων περὶ αὐτὴν ἀτυχημάτων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις· (5) πλείστας γὰρ ἔχουσα πόλεις τῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις καὶ μάλιστ' εὐδαιμονούσας τηλικούτους ἔσχε σεισμοὺς ὥστε καὶ τὰς πόλεις καὶ τοὺς ἐνοικοῦντας ἅπαντας ἀφανισθῆναι, καθόλου δὲ τὴν χώραν

Srebrnych Tarcz. (5) Konnica szybko wykonała rozkaz, wobec czego Macedończycy utworzyli czworobok i bezpiecznie cofnęli się w stronę rzeki. Tam zaczęli oskarżać Peukestesa, winiąc go o klęskę w bitwie konnej. Gdy przybył do nich również Eumenes ze swoimi, wszyscy razem zasiedli o zmroku, aby radzić co należy dalej czynić. (6) Satrapowie mówili, że trzeba jak najszybciej odejść w stronę górnych satrapii, natomiast Eumenes przekonywał, ażeby pozostać i dalej prowadzić walkę, ponieważ falanga przeciwników została zniszczona, a siły jazdy po obu stronach są równe. (7) Wtedy Macedończycy odpowiedzieli, że nie zamierzają słuchać żadnej z tych rad, ponieważ ich tabory znajdują się w rękach wroga, a tam oprócz sprzętu są ich dzieci, żony i wiele innych towarzyszących im ludzi. (8) Więc rozeszli się, nie podjąwszy wspólnie żadnej konkretnej decyzji. Tymczasem po tym spotkaniu Macedończycy potajemnie wysłali do Antygona posłów, a samego Eumenesa pojмали i oddali w jego ręce. (9) W taki oto sposób odzyskali Macedończycy tabory, po czym podpisali nowy układ o zaciągu do służby wojskowej. Podobnie postąpili satrapowie i większość pozostałych dowódców i żołnierzy. Tak to opuścili swojego dowódcę myśląc wyłącznie o własnym bezpieczeństwie.

44. Gdy więc Antygon, tak przecież nieoczekiwanie, pokonał Eumenesa i całą walczącą z nim armię, najpierw pochwycił Antygenes, dowódcę Srebrnych Tarcz, wrzucił go do dołu i żywcem spalił. Zgładził również Eudemosa, który przyprowadził z Indii słonie, a także Kelbanosa oraz kilku innych, którzy zawsze byli wobec niego wrogo nastawieni. (2) Eumenesa oddał pod straż zastanawiając się, co należy z nim uczynić. Z jednej strony bowiem chciał mieć u swojego boku dobrego dowódcę, w dodatku zobowiązanego do wdzięczności, z drugiej strony niezbyt jednak ufał jego obietnicom, znając lojalność Eumenesa wobec Olimpias i królów. Mimo że kiedyś już raz darował mu życie, a było to pod Norą frygijską¹⁴⁰, Eumenes nie zaprzestał z największą gorliwością walczyć za sprawę królów. Wobec nieprzejednanej wrogości w stosunku do Eumenesa i żądzy zemsty objawianej przez wojsko, ostatecznie go zgładził¹⁴¹. (3) Ponieważ jednak kiedyś łączyła ich przyjaźń, ciało jego spalił, prochy złożył w urnie i przesłał je rodzinie. Razem z rannymi jeńcami został zniesiony z placu boju również autor tej historii – Hieronim z Kardii¹⁴², który najpierw otoczony szacunkiem przebywał u boku Eumenesa, a następnie po jego śmierci znalazł życzliwość i zaufanie u Antygona. (4) Następnie Antygon wyruszył z całym wojskiem do Medii, gdzie sam spędził zimę w jednej z miejscowości niedaleko Ekbatany i gdzie znajduje się pałac królewski. Żołnierzy swoich rozśrodkował na obszarach całej satrapii, a szczególnie na terenach eparchii zwanej Ragas. Nazwa jej wzięła się od nieszczęść, które wydarzyły się w tej okolicy w dawnych czasach. (5) Krainę tę, gdzie było niegdyś wiele i to wyróżniających się bogactwem miast, nawiedziło pewnego razu tak wielkie trzęsienie ziemi, że wszystko, i ludzie i miasta, zniknęło z powierzchni ziemi.

ἀλλοιωθῆναι καὶ ποταμούς ἀντὶ τῶν προϋπαρχόντων ἄλλους φανῆναι καὶ λίμνας.

45. Κατὰ δὲ τούτους τοὺς χρόνους συνέβη γενέσθαι περὶ τὴν Ῥοδίων πόλιν τὸν τρίτον κατακλυσμόν, ὃς πολλοὺς τῶν ἐνοικούντων διέφθειρεν. ὢν ὁ μὲν πρῶτος ὀλίγα τοῖς ἀνθρώποις ἐνώχλησεν, ὥς ἂν τῆς πόλεως οὐσης νεοκτίστου καὶ διὰ τοῦτο πολλὴν εὐρυχωρίαν ἐχούσης, (2) ὁ δὲ δεύτερος μείζων ἐγένετο καὶ πλείω σώματα διέφθειρεν. ὁ δὲ τελευταῖος ἐπέπεσε μὲν ἕαρος ἀρχομένου, καταρραγέντων ἐξαίφνης μεγάλων ὄμβρων καὶ χαλάζης ἀπίστου τὸ μέγεθος· μνααῖαι γὰρ ἔπιπτον, ἔστι δ' ὅτε καὶ μείζους, ὥστε πολλὰς μὲν τῶν οἰκῶν συμπίπτειν διὰ τὸ βάρος, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπόλλυσθαι· (3) θεατροειδοὺς δ' οὐσης τῆς Ῥόδου καὶ τὰς ἐγκλίσεις τῶν ὑδάτων κατὰ τὸ πλείστον εἰς ἓνα τόπον ποιουμένης εὐθὺς τὰ ταπεινὰ τῆς πόλεως ἐπληροῦτο, τῶν μὲν ὀχετῶν διὰ τὸ δοκεῖν παρεληλυθέναι τὸν χειμῶνα κατημελημένων, τῶν δ' ἐν τοῖς τείχεσιν ὀβελίσκων συμφραχθέντων. (4) τοῦ δ' ὕδατος παραδόξως ἀθροιζομένου πᾶς μὲν ὁ περὶ τὸ δεῖγμα καὶ Διονύσιον τόπος ἐπεπλήρωτο, πρὸς δὲ τὸ Ἀσκληπιεῖον ἤδη τοῦ λιμνάζοντος τόπου προσιόντος ἐκπλαγεῖς μὲν ἦσαν ἅπαντες, πρὸς δὲ τὴν σωτηρίαν διαφόροις ἐχρῶντο κρίσειςιν. (5) οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν εἰς τὰ πλοῖα συνέφυγον, οἱ δ' ἐπὶ τὸ θέατρον ἀνέδραμον, τινὲς δὲ τῶν περικαταλαμβανομένων ὑπὸ τοῦ δεινοῦ διαποροῦντες ἐπὶ τοὺς ὑψηλοτάτους βωμούς καὶ τὰς τῶν ἀνδριάντων βάσεις προσανέβησαν. (6) κινδυνευούσης δὲ τῆς πόλεως ἄρδην μετὰ τῶν κατοικούντων ἀπολέσθαι βοήθειά τις αὐτόματος ἐγένετο· τοῦ γὰρ τείχους ῥαγέντος ἐπὶ πολλὸν τόπον ἐξέπεσε ταύτῃ τὸ συνεστηκὸς ὕδωρ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ταχὺ πάλιν ἕκαστος εἰς τὴν προϋπάρχουσαν τάξιν ἀποκατέστη. (7) συνήργησε δὲ τοῖς κινδυνεύουσι καὶ τὸ μεθ' ἡμέραν γενέσθαι τὸν κατακλυσμόν· οἱ γὰρ πλείστοι φθάσαντες ἐξεπήδησαν ἐκ τῶν οἰκιῶν εἰς τοὺς μετεώρους τόπους τῆς πόλεως· πρὸς δὲ τούτοις τὸ μὴ πλινθίνας εἶναι τὰς οἰκίας, ἀλλὰ λιθίνας καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ἐπὶ τὰ στέγη καταφυγόντας ἀσφαλῶς διασωθῆναι. (8) ὅμως δὲ τηλικούτων ἀτυχημάτων γενομένων σώματα μὲν διεφθάρη πλείω τῶν πεντακοσίων, οἰκίαι δὲ αἱ μὲν τελέως ἔπεσον, αἱ δὲ διεσείσθησαν. Καὶ τὰ μὲν περὶ τὴν Ῥόδον συμβάντα τοιοῦτον ἔσχε τὸν κίνδυνον.

46. Ἀντίγονος δὲ χειμάζων ἐν τῇ Μηδία καὶ πυθόμενος Πίθωνα πολλοὺς τῶν ἐν τῇ χειμασίᾳ στρατιωτῶν ἐπαγγελίαις καὶ δωρεαῖς ἰδίους κατασκευάζειν καὶ διανοεῖσθαι νεωτερίζειν, τὴν μὲν ἰδίαν προαίρεσιν ἐπεκρύψατο, προσποιηθεὶς δὲ ἀπιστεῖν τοῖς διαβάλλουσι τούτοις μὲν πολλῶν ἀκουόντων ἐπετίμησεν ὥς διστάνουσι τὴν φιλίαν, πρὸς δὲ τοὺς ἐκτὸς διέδωκε λόγον ὅτι μέλλει καταλιπεῖν τῶν ἄνω σατραπειῶν στρατηγὸν Πίθωνα καὶ δύναναι ἱκανὴν τὴν παρέξουσιν τὴν ἀσφάλειαν. (2) ἔγραψε δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν, ἀξιῶν ἡκεῖν τὴν ταχίστην, ὅπως κατὰ πρόσωπον περὶ τῶν ἀναγκαίων κοινολογησάμενος ταχέως τὴν ἐπὶ θάλασσαν κατάβασιν ποιήσεται. ταῦτα δ' ἐμηχανήσατο

Sam kraj zmienił się nie do poznania. W miejsce dawnych pojawiły się nawet nowe rzeki i jeziora.

45. W tym samym czasie¹⁴³ miasto Rodyczyków już po raz trzeci załapała powódź zabierając życie wielu mieszkańcom. Pierwsza niewiele zaszkodziła ludziom, ponieważ nowo założone miasto miało wewnątrz murów wiele wolnej przestrzeni. (2) Druga powódź miała już poważniejsze skutki i pochłonęła wiele istnień ludzkich. Ta ostatnia nawiedziła miasto wczesną wiosną. Nagle zaczął padać ogromny deszcz i grad niewiarygodnej wielkości. Spadały z nieba kule gradowe o wadze miny, a niektóre nawet większe. W wyniku tego wiele domów załamało się pod ich ciężarem. Zginęło też немало ludzi. (3) Ponieważ Rodos ma kształt teatru¹⁴⁴, wody spływały w dół w jedno miejsce, w wyniku czego szybko została zalana dolna część miasta. A stało się tak dlatego, że całkowicie zaniedbano kanały w murach miejskich odprowadzające wodę. Były one całkowicie zatkane, gdyż jak się wydawało, pora obfitych deszczów już minęła. (4) Gdy więc niespodziewanie woda zaczęła gromadzić się, zalewając najpierw część miasta wokół rynku i świątyni Dionizosa, a następnie tworząc jezioro, zaczęła podchodzić pod Asklepejon, wszystkich ogarnęło przerażenie. (5) Próbowali więc ratować się na wszelkie sposoby. Jedni uciekali na statki, inni gromadzili się w górnych partiach teatru, jeszcze inni, otoczeni zewsząd żywiołem i bezradni, wspinali się na najwyższe ołtarze i cokoły posągów. (6) Ocalenie przyszło samo, kiedy już wydawało się, że miasto wraz z mieszkańcami skazane zostało na całkowitą zagładę. Mianowicie w pewnej chwili pękł mur, po czym runął na znacznym odcinku, tak że stojąca woda wypłynęła przez wyłom do morza. Każdy więc szybko powrócił do swojego domu. (7) Dodatkowo sprzyjającą powodzianom okolicznością był fakt, że kataklizm przyszedł w dzień, dlatego też wielu ludzi zdążyło wybiec z domów i uciec do wyżej położonych części miasta. Ponadto domy nie były wykonane z cegieł, lecz z kamienia, co sprawiło, że ci którzy schronili się na dachach, również ocaleli. (8) Mimo wszystko była to jednak prawdziwa klęska. Doliczono się ponad pięciuset ofiar. Wiele domów uległo całkowitej ruinie, inne uległy poważnym uszkodzeniom. Takie to wielkie nieszczęście przydarzyło się na Rodos.
46. Gdy Antygon spędzał zimę¹⁴⁵ w Medii, doszły do niego wiadomości, że Python planuje bunt, że mianowicie szafując obietnicami i podarunkami, zdołał już sobie pozyskać wielu znajdujących się na zimowych kwaterach żołnierzy. Nie ujawniając swoich rzeczywistych zamiarów, Antygon udawał, że nie wierzy informatorom. Co więcej, w obecności wielu świadków zarzucił im, że chcą poróżnić przyjaciół. Przekazał również innym satrapom wiadomość, że zamierza pozostawić Pythona na stanowisku zwierzchnika górnych satrapii wraz z siłami wojskowymi koniecznymi do zapewnienia bezpieczeństwa. (2) Do niego samego natomiast napisał list, wzywając go do jak najszybszego przy-

σπεύδων τῆς μὲν ἀληθοῦς ὑποψίας αὐτὸν ἀποστήσαι, πείσαι δ' ὥς σατράπην καταλειφθισόμενον ἐλθεῖν εἰς χεῖρας· μετὰ βίας γὰρ συλλαβεῖν οὐ ῥάδιον ἦν ἄνδρα καὶ παρ' Ἀλεξάνδρῳ προαγωγῆς δι' ἀρετὴν τετευχότα καὶ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν σατράπην μὲν ὄντα τῆς Μηδίας, πεπολιτευμένον δὲ πρὸς ἅπαν τὸ στρατόπεδον. (3) ὁ δὲ Πίθων ἐτύγχανε μὲν ἐν τοῖς ἐσχάτοις μέρεσι τῆς Μηδίας χειμάζων καὶ πλῆθος ἤδη διεφθαρκῶς τῶν ἐπαγγελλομένων συναποστήσασθαι, γραφόντων δ' αὐτῷ τῶν φίλων περὶ τῶν Ἀντιγόνου προαιρέσεων καὶ μεγάλας ὑπογραφόντων ἐλπίδας ἐξαπατηθεὶς κεναῖς προσδοκίαις ἤκε πρὸς Ἀντίγονον. (4) ὁ δὲ κυριεύσας τοῦ σώματος καὶ κατηγορίαν ποιησάμενος ἐν τοῖς μετέχουσι τοῦ συνεδρίου ῥαδίως κατεδίκασε καὶ παραχρῆμα ἀπέκτεινε. (5) συναγαγὼν δὲ τὸ στρατόπεδον εἰς ἓνα τόπον σατράπην μὲν ἀπέδειξε τῆς Μηδίας Ὀροντοβάτην Μῆδον, στρατηγὸν δὲ Ἰππόστρατον, ἔχοντα πεζοὺς μὲν ξένους τρισχιλίους πεντακοσίους . . . (6) αὐτὸς δὲ ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν παρήλθεν εἰς Ἐκβάτανα. ἐνταῦθα δὲ παραλαβὼν ἀσήμεον ἀργύρου τάλαντα πεντακισχίλια προῆγεν ἐπὶ τῆς Περσίδος, οὔσης τῆς ἀναβάσεως ὥς ἂν εἴκοσιν ἡμερῶν εἰς τὸ βασιλεῖον, ὃ καλεῖται Περσέπολις.

47. Τοῦ δ' Ἀντιγόνου καθ' ὁδὸν ὄντος οἱ τοῦ Πίθωνος φίλοι καὶ μετεσχηκότες τῆς ἐπιβουλῆς, ὧν ἦσαν ἐπιφανέστατοι Μελέαγρος καὶ Μενόιτας, ἤθροισαν τοὺς πλανωμένους τῶν Εὐμενοῦς τε καὶ Πίθωνος συνήθων, εἰς ὀκτακοσίους ἱππεῖς. (2) καὶ τὸ μὲν πρῶτον τὴν χώραν ἐληλάτουν τῶν μὴ βουλομένων συναφίστασθαι Μῆδων, μετὰ δὲ ταῦτα πυθόμενοι καταπεφρονηκῶς στρατοπεδεύειν τὸν τε Ἰππόστρατον καὶ τὸν Ὀροντοβάτην ἐπέθεντο νυκτὸς τῇ παρεμβολῇ. καὶ παρ' ὀλίγον μὲν ἐκράτησαν τῆς ἐπιβολῆς, ὑπὸ δὲ τοῦ πλήθους κατισχυόμενοι καὶ τινες τῶν στρατιωτῶν πείσαντες συναποστήναι πάλιν ἀπεχώρησαν. (3) εὐζῶνοι δ' ὄντες καὶ πάντες ἵπποις χρώμενοι τάς τε καταδρομὰς ἀπροσδοκίτους ἐποιοῦντο καὶ τὴν χώραν ταραχῆς ἐπλήρωσαν. μετὰ δὲ τινα χρόνον συγκλείσθεντες εἰς τινα τόπον κρημνοῖς περιεχόμενον οἱ μὲν αὐτῶν ἀνῆρέθησαν, οἱ δ' ἐζωγρήθησαν. (4) τῶν δὲ ἡγεμόνων Μελέαγρος καὶ Ὀκράνης ὁ Μῆδος καὶ τινες τῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν ὑποστάντες ἀνῆρέθησαν. Καὶ τὰ μὲν περὶ τοὺς ἀποστάντας ἐν Μηδίᾳ τοιαύτην ἔσχε τὴν κατάστασιν.

48. Ὁ δ' Ἀντίγονος ἐπειδὴ τάχιστ' ἦλθεν εἰς τὴν Περσίδα, τιμῆς μὲν ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἡξιώθη βασιλικῆς ὥς ἂν κύριος ὢν ὁμολογουμένως τῆς Ἀσίας, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν φίλων συνεδρεύσας ἐβουλεύετο περὶ τῶν σατραπειῶν. τὴν μὲν οὖν Καρμανίαν εἶασεν ἔχειν Τληπόλεμον καὶ τὴν Βακτριανὴν ὁμοίως Στασάνορα· οὐ γὰρ ῥάδιον ἦν τούτους δι' ἐπιστολῆς ἐκβαλεῖν, εὖ τὰ πρὸς τοὺς ἐγχωρίους πεπολιτευμένους καὶ πολλοὺς ἔχοντας συναγωνιστάς. (2) εἰς δὲ τὴν Ἀρίαν ἀπέστειλεν Εὐϊτον· τελευτήσαντος δὲ μετ' ὀλίγον χρόνον ἀντικατέστησεν Εὐαγόραν, ἄνδρα καὶ κατ' ἀνδρείαν καὶ σύνεσιν θαυμαζό-

bycia w celu przedyskutowania spraw nie cierpiących zwłoki, gdyż on sam już wkrótce musi udać się nad morze. Wszystko to starannie obmyślił, aby Pithon wyzbył się wszelkich podejrzeń i będąc przekonanym, że pozostanie na stanowisku satrapy, wpadł w jego ręce. Nie było przecież łatwo pojmać człowieka, którego sam Aleksander stawiał między pierwszymi z powodu jego wielkiej odwagi i który teraz był satrapą Medii, ciesząc się wielką popularnością wśród żołnierzy. (3) W tym czasie Pithon przebywał na kwaterach zimowych na pograniczu Medii, gdzie zdołał wciągnąć do spisku sporą liczbę żołnierzy. Ponieważ jednak przyjaciele pisali mu o decyzji Antygona i czynili mu w listach najlepsze nadzieje, dał się omamić ich pustymi słowami i udał się do Antygona. (4) Ten go pojmał i przedstawiając mu oskarżenia w obecności członków rady, łatwo uzyskał wyrok skazujący, po czym natychmiast go stracił. (5) Następnie zebrawszy wojsko w jednym miejscu, mianował Meda Orontobatesa satrapą Medii¹⁴⁶, a dowódcą sił zbrojnych Hipostratos, który pod swoją komendą miał trzy tysiące piechoty cudzoziemskiej. (6) Sam zaś z wojskiem poszedł do Ekbatany. Tam zabrał ze skarbcza pięć tysięcy talentów srebra w kruszcu i pociągnął do Persydy. Na przebycie tej drogi trzeba było dwudziestu dni marszu, licząc odległość do pałacu królewskiego w Persepolis.

47. Gdy Antygon był już w drodze, przyjaciele Pithona oraz uczestnicy spisku, na których czele stali Meleager i Menojtas, zebrali blakających się żołnierzy Eumenesa i Pithona w liczbie około ośmiuset jeźdźców (2) i rozpoczęli pustoszenie ziem tych Medów, którzy nie chcieli przyłączyć się do zbuntowanych. Następnie gdy dowiedzieli się, że Hipostratos i Orontobates obozują bez zachowania odpowiednich środków ostrożności, uderzyli nocą i dopiero gdy właściwie opanowali już wał, zostali powstrzymani przez zbiegających się tłumnie przeciwników, wobec czego wycofali się, pociągając jednak za sobą pewną ilość żołnierzy, tych mianowicie, których zdołali nakłonić do buntu. (3) A ponieważ byli dobrze uzbrojeni i wszyscy na koniach dokonywali niespodziewanych ataków, napełniając cały kraj chaosem. Po pewnym czasie jednak zostali osaczeni w jakimś skalnym wąwozie i tam jedni zginęli, inni dostali się do niewoli. (4) Spośród dowódców zginęli w walce Meleager oraz Med Okranes, a także kilku innych znamienitych mężów. W taki oto sposób uśmierzone bunt w Medii.
48. Tymczasem Antygon, gdy tylko wkroczył do Persydy, został powitany przez miejscową ludność z królewskimi honorami¹⁴⁷, tak jakby już oficjalnie był władcą Azji. Wtedy to również zasiadł razem z przyjaciółmi, aby radzić o obsadzie satrapii. Tak więc Karmanię pozostawił w rękach Tlepolesa, podobnie Baktріę w rękach Stasanora¹⁴⁸. Nie było bowiem rzeczą łatwą pozbawić ich władzy za pomocą listu. Cieszyli się oni dużą popularnością wśród ludności miejscowej i mieli wielu popleczników. (2) Do Arii wysłał Euitosa. Gdy ten wkrótce zmarł, zastąpił go na stanowisku Euagoras, człowiek podziwiany za

μενον. Ὁξυάρτην δὲ τὸν Ῥωζάνης πατέρα τὴν ἐν Παροπανισάδαις σατραπείαν εἶασεν ἔχειν, καθὰ καὶ πρότερον εἶχεν· οὐδὲ γὰρ τοῦτον ἦν ἐκβαλεῖν δυνατὸν ἄνευ χρόνου πολλοῦ καὶ δυνάμεως ἀδράς. (3) Μετεπέμψατο δὲ καὶ Σιβύρτιον ἐξ Ἀραχωτῶν, εὖ διακείμενον τὰ πρὸς αὐτόν, καὶ τὴν τε σατραπείαν ἔχειν συνεχώρησε καὶ τῶν ἀργυρασπιδῶν συνέστησε τοὺς ταραχωδεστάτους, τῷ μὲν λόγῳ πρὸς τὰς ἐν τῷ πολέμῳ χρείας, τῷ δ' ἔργῳ πρὸς ἀπώλειαν· κατ' ἰδίαν γὰρ ἐνετείλατο κατ' ὀλίγους αὐτῶν εἰς τοιαύτας χρείας ἀποστέλλειν ἐν αἷς ἔμελλον ἀπολεῖσθαι. (4) ἐν δὲ τούτοις εἶναι συνέβαινε καὶ τοὺς Εὐμενῇ παραδόντας, ὥστε τῶν εἰς τὸν στρατηγὸν παρανομημάτων συντόμως αὐτοῖς ἐπιστῆναι τιμωρίαν· αἱ γὰρ ἀσεβεῖς χρεῖαι τοῖς μὲν δυνάσταις διὰ τὴν ἐξουσίαν γίνονται λυσιτελεῖς, τοῖς δ' ὑπακούουσιν ιδιώταις μεγάλων κακῶν ὡς ἐπίπαν αἰτίαι καθίστανται. (5) ὁ δ' οὖν Ἀντίγονος ὁρῶν τὸν Πευκέστην παρὰ τοῖς Πέρσαις μεγάλης ἀποδοχῆς τυγχάνοντα τὸ μὲν πρῶτον παρείλετο τὴν σατραπείαν αὐτοῦ. τῶν δὲ ἐγγχωρίων ἀγανακτούντων, ἐνὸς δὲ τῶν ἐπιφανεστάτων Θεσπίου καὶ παρρησίαν ἀγαγόντος ὡς οὐχ ὑπακουσομένων Περσῶν ἐτέρῳ, τοῦτον μὲν ἀπέκτεινεν, Ἀσκληπιόδωρον δὲ κατέστησε τῆς Περσίδος ὑπαρχον καὶ τοὺς ἱκανοὺς στρατιώτας παρέδωκεν· Πευκέστην δ' εἰς ἄλλας ἐλπίδας ἀγαγὼν καὶ κενῶς μετεωρίσας ἐξήγαγεν ἐκ τῆς χώρας. (6) ποιουμένου δ' αὐτοῦ τὴν πορείαν ἐπὶ Σούσων ἀπῆντησεν αὐτῷ ἐπὶ τῷ Πασιτίγρι ποταμῷ Ξενοφίλος ὁ κυριεύων τῶν ἐν Σούσοις χρημάτων, ἀπεσταλμένος ὑπὸ Σελεύκου πᾶν ποιῆσαι τὸ προστασσόμενον. τοῦτον μὲν οὖν προσδεξάμενος προσεποιεῖτο τιμᾶν ἐν τοῖς μεγίστοις τῶν φίλων, εὐλαβούμενος μὴ μετανοήσας πάλιν αὐτὸν ἀποκλείσῃ· (7) αὐτὸς δὲ παραλαβὼν τὴν ἐν Σούσοις ἄκραν κατέλαβεν ἐν αὐτῇ τὴν τε χρυσὴν ἀναδενδράδα καὶ πλῆθος ἄλλων κατασκευασμάτων, τῶν πάντων συναγομένων εἰς μύρια καὶ πεντακισχίλια τάλαντα. (8) ἡθροίσθη δ' αὐτῷ καὶ ἄλλο πλῆθος χρημάτων ἔκ τε τῶν στεφάνων καὶ τῶν ἄλλων δωρεῶν, ἔτι δὲ ἐκ τῶν λαφύρων· ταῦτα γὰρ ἦσαν πεντακισχίλια τάλαντα, καὶ κατὰ τὴν Μηδίαν ἄλλα τοσαῦτα χωρὶς τῶν ἐν Σούσοις θησαυρῶν, ὥστε τὰ πάντα συναχθῆναι τάλαντα δισμύρια πεντακισχίλια. Καὶ τὰ μὲν περὶ Ἀντίγονον ἐν τούτοις ἦν.

49. Ἡμεῖς δὲ διεληλυθότες τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν πραχθέντα μεταβιβάσομεν τὸν λόγον ἐπὶ τὴν Εὐρώπην καὶ τὰ συνεχῆ τῶν προειρημένων διέξιμεν. ὁ γὰρ Κάσανδρος εἰς Πύδναν τῆς Μακεδονίας συγκεκλεικῶς Ὀλυμπιάδα προσβολᾶς μὲν τοῖς τείχεσιν ἡδυνάτει ποιεῖσθαι διὰ τοὺς χειμῶνας, περιστρατοπεδεύσας δὲ τὴν πόλιν καὶ χάρακα βαλόμενος ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν, ἔτι δὲ ἐφορμῶν τῷ λιμένι πάντα τὸν βουλόμενον ἐπικουρῆσαι διεκώλυνεν. (2) ταχὺ δὲ τῶν ἐπιτηδείων ἐξαναλωθέντων τοσαύτην περὶ τοὺς ἔνδον κατεσκεύασεν ἔνδειαν ὥστ' ἐκλυθῆναι τὸ παράπαν· εἰς τοῦτο γὰρ ἦλθον ἀνάγκης ὥστε τῷ μὲν στρατιώτῃ σιτομετρεῖν χοίνικας πέντε τοῦ μηνός, τοῖς δ' ἐλέφασιν τοῖς

swoją odwagę i inteligencję. Antygon pozwolił również ojcu Roksany Oksyartesowi zachować tę samą satrapię¹⁴⁹, którą wcześniej władał. I tego nie byłoby łatwo pozbawić urzędu bez długotrwałej walki z zaangażowaniem dużych sił wojskowych. (3) Następnie posłał po Sibyrtiosa, który władał Arachozją, człowieka mu zawsze przyjaznego, któremu też pozwolił utrzymać swoją satrapię, a dodatkowo powierzył mu najbardziej buntowniczych ludzi z gwardii Srebrnych Tarcz, oficjalnie ze względu na potrzeby wojenne, faktycznie na zagładę. Wydał mu mianowicie poufny rozkaz, aby w niewielkich oddziałach posyłać ich na najtrudniejsze odcinki, gdzie jak przewidywał wkrótce wyginą. (4) Los sprawił, że wśród nich znajdowali się również ci, którzy wydali Eumenesa. Tak więc szybko otrzymali zapłatę za przestępstwo, którego dopuścili się wobec swojego dowódcy. Bezbożne czyny bywają korzystne dla panujących, którzy walczą o władzę, ale dla szarych ludzi wykonujących tylko rozkazy zawsze są przyczyną wielkich nieszczęść. (5) Z kolei widząc, jak wielkim uznaniem cieszy się wśród Persów Peukestes, najpierw pozbawił go satrapii¹⁵⁰, następnie wobec oburzenia wyrażanego przez miejscowych, spośród których najznacniejszy z całą otwartością zapowiadał, że Persowie nie podporządkują się nikomu innemu, arystokratę perskiego kazał stracić, a na stanowisko zarządcy satrapii powołał Asklepiodora, przekazując pod jego władzę odpowiednią ilość wojska. Samemu Peukestesowi wiele naobiecywał i wynosząc pod niebiosa pustymi frazesami, wyprowadził go z kraju. (6) W czasie marszu do Suzy nad rzeką Pasitygrys naprzeciw Antygona wyszedł Ksenofilos, klucznik skarbcza w Suzach, któremu Seleukos polecił wypełniać wszystkie rozkazy Antygona. Ten przyjął Ksenofilosa z oznakami największej czci jak prawdziwego przyjaciela, uważając pilnie, aby go nie urazić i nie doprowadzić po raz kolejny do zamknięcia się w twierdzy. (7) Tak więc Antygon zajął zamek w Suzach, gdzie w jego ręce wpadł złoty krzew winorośli¹⁵¹ i wiele innych drogocennych dzieł o ogólnej wartości piętnastu tysięcy talentów. (8) Ponadto zdobył wiele innych kosztowności w postaci wieńców i innych darów, a także i łupów. Wartość ich wynosiła pięć tysięcy talentów. Do tego doszły zasoby pieniężne Medii, niezależnie od tego co znalazł w Suzach, tak że łącznie zgromadził w swoich rękach dwadzieścia pięć tysięcy talentów. Takie były koleje losu Antygona i jego żołnierzy.

49. Opowiedzieliśmy więc o tym co działo się w Azji. Teraz po krótkim streszczeniu opisanych wcześniej wydarzeń zwrócimy się w stronę Europy, gdzie Kasander otoczył w Pydnie macedońskiej Olimpias. Nie mógł jednak prowadzić regularnego oblężenia, atakując mury, ponieważ nie pozwalała na to zimowa pogoda. Rozlokował więc wojska wokół obwarowań, otoczywszy je palisadą od morza do morza. Jednocześnie zablokował port, aby uniemożliwić jakąkolwiek pomoc z zewnątrz. (2) Doprowadził w ten sposób do szybkiego wyczerpania się zapasów żywności. Wiedział, że głód doprowadzi obrońców do całkowitego wycieńczenia. Doszło do tego, że żołnierzowi wydzielano pięć chojnik-

κατακλεισθεῖσι διδόναι πρίοντας τὰς δοκοὺς, τὰ δ' ὑποζύγια καὶ τοὺς ἵππους κατακόψαι πρὸς διατροφήν. (3) τοιαύτης δὲ περιστάσεως κατεχούσης τὴν πόλιν καὶ τῆς Ὀλυμπιάδος ἔτι προσανεχούσης ταῖς ἑξῶθεν ἐλπίσιν οἱ μὲν ἐλέφαντες ὑπὸ τῆς ἐνδείας διεφθάρησαν, τῶν δ' ἵππῶν οἱ μὲν ἔξω τάξεως ὄντες οὐ σιτομετρούμενοι τὸ παράπαν σχεδὸν ἅπαντες ἐτελεύτησαν, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ τῶν στρατιωτῶν τῆς ὁμοίας καταστροφῆς ἔτυχον. (4) ἔνιοι δὲ τῶν βαρβάρων, τῆς φύσεως κατισχυούσης τὴν εὐλάβειαν, ἐσαρκοφάγουν ἀναλεγόμενοι τὰ σώματα τῶν ἀποθνησκόντων. ταχὺ δὲ τῆς πόλεως πληρουμένης νεκρῶν οἱ προεστηκότες τοῦ περὶ τὴν βασιλίσσαν συστήματος τὰ μὲν κατ' ὥρην τῶν σωμάτων, τὰ δ' ὑπὲρ τῶν τειχῶν ἐξερρίπτουν, ὥστ' εἶναι καὶ τὴν θεάν τὴν τούτων ἀπεχθὴ καὶ τὴν δυσωδίαν ἀνυπομένητον μὴ μόνον γυναιξὶ βασιλίσσαις καὶ τρυφῆς οἰκείαις, ἀλλὰ καὶ τῶν στρατιωτῶν τοῖς εἰωθόσι κακοπαθεῖν.

50. Τοῦ δ' ἕαρος ἀρχομένου καὶ τῆς ἐνδείας αἰεὶ μᾶλλον ἀύξανομένης συνέδραμον πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν καὶ τὴν Ὀλυμπιάδα παρεκάλουν αὐτοὺς ἀφεῖναι διὰ τὴν ἀπορίαν. ἡ δὲ οὔτε σιτομετρεῖν αὐτοὺς δυναμένη τὸ παράπαν οὔτε τὴν πολιορκίαν λύσαι συνεχώρησεν ἀπαλλάττεσθαι. (2) ὁ δὲ Κάσανδρος προσδεξάμενος ἅπαντας τοὺς αὐτομολήσαντας καὶ φιланθρώπως χρησάμενος διαπέστειλεν ἐπὶ τὰς πόλεις· ἤλπιζε γὰρ παρὰ τούτων πυθομένους τοὺς Μακεδόνας τὴν Ὀλυμπιάδος ἀσθένειαν ἀπελπιεῖν αὐτῆς τὰ πράγματα. (3) οὐ κακῶς δ' αὐτοῦ στοχασαμένου περὶ τοῦ μέλλοντος οἱ μὲν συναγωνίζεσθαι διεγνώκότες τοῖς πολιορκουμένοις μετενόησαν καὶ πρὸς Κάσανδρον ἀπεχώρησαν, μόνοι δὲ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ τὴν εὐνοίαν διεφύλαξαν Ἀριστόνους καὶ Μόνιμος, ὧν Ἀριστόνους μὲν Ἀμφιπόλεως ἐκυρίευν, (4) ὁ δ' ἕτερος Πέλλης. ἡ δ' Ὀλυμπιάς ὁρῶσα τοὺς μὲν πλείους μεταθεμένους πρὸς Κάσανδρον, τοὺς δ' ὑπολοίπους τῶν φίλων οὐκ ἰσχύοντας βοηθεῖν, ἐπεχείρησε πεντήρη ναὺν κατασπᾶν καὶ διὰ ταύτης αὐτὴν τε καὶ τοὺς φίλους σώζειν. (5) αὐτομόλου δὲ τινος τὸ γινόμενον ἀπαγγεῖλαντος τοῖς πολεμίοις ὁ μὲν Κάσανδρος ἐπιπλεύσας ἐκυρίευσεν τοῦ σκάφους, ἡ δ' Ὀλυμπιάς ἀπογνοῦσα τὰ καθ' αὐτὴν πρέσβεις ἐξέπεμψε περὶ διαλύσεων. οἰόμενου δὲ δεῖν τοῦ Κασάνδρου τὰ καθ' αὐτὴν ἐπιτρέπειν μόγις ἔπεισεν ὥστε μόνην ἐξαίρετον λαβεῖν τὴν τοῦ σώματος ἀσφάλειαν. (6) Κάσανδρος δὲ κυριεύσας τῆς πόλεως ἐξέπεμψε τοὺς παραληφόμενους τὴν τε Πέλλαν καὶ τὴν Ἀμφίπολιν. (7) ὁ μὲν οὖν τῆς Πέλλης κυριεύων Μόνιμος ἀκούσας τὰ συμβάντα περὶ τὴν Ὀλυμπιάδα παρέδωκε τὴν πόλιν· ὁ δ' Ἀριστόνους τὸ μὲν πρῶτον ἀντέχεσθαι τῶν πραγμάτων διεγνώκει, στρατιώτας τε συχνοὺς ἔχων καὶ προσφάτως εὐημερηκῶς· ὀλίγαις γὰρ ἔμπροσθεν ἡμέραις παραταξάμενος πρὸς τὸν Κασάνδρου στρατηγὸν Κρατεῦαν τοὺς πλείστους μὲν ἀνείλε τῶν ἀντιταχθέντων, αὐτὸν δὲ τὸν Κρατεῦαν μετὰ δισχιλίων φυγόντα τῆς Βισαλτίας εἰς Βεδύνδια περιστρατοπεδεύσας ἐξεπολιόρκησε καὶ τὰ ὅπλα παρελόμενος ὑπόσπονδον ἀφῆκε. (8) διὰ δὲ ταῦτα ἐπαιρόμενος καὶ τὸν Εὐμενοῦς θάνατον ἀγνοῶν, ἔτι δὲ τοὺς περὶ Ἀλέξανδρον καὶ Πολυπέρχοντα νομίζων συνεπιλήψε-

sów¹⁵² na miesiąc, a zamknięte w mieście słonie żywiono, piłując na pokarm drewniane deski, podczas gdy zwierzęta juczne i konie pozabijano i zjedzono. (3) Mimo że miasto znalazło się w tak krytycznym położeniu, Olimpias nie traciła nadziei na pomoc z zewnątrz. W tej sytuacji wszystkie słonie wyzdychały z głodu, kawalerzyści spoza oddziałów królewskich, którym nie wydzielano racji żywnościowych, powymierali nieomal do ostatniego. Ten sam koniec spotkał również i niemałą liczbę piechurów. (4) Gdy chodzi o barbarzyńców, to niektórzy spośród nich, wyzbywszy się pod naciskiem twardej konieczności wszelkiej bożej bojaźni, zbierali i zjadali ciała umarłych. Ponieważ miasto szybko napępniało się trupami, dowódcy oddziałów królewskich jednych grzebali, innych wyrzucali za mury. Widok był straszny, a odór nie do zniesienia i to nie tylko dla wychowanych w luksusie kobiet z rodzin królewskich, lecz również dla przyzwyczajonych do twardego życia zwykłych żołnierzy.

50. Z początkiem wiosny¹⁵³, gdy nędza stawała się coraz większa, wielu żołnierzy zebrało się i prosiło Olimpias, aby zwolniła ich ze służby, ponieważ nie są już dłużej w stanie znosić głodu, wobec czego ona, nie mogąc dać im niczego do zjedzenia, a jednocześnie zdecydowana bronić się dalej, pozwoliła im odejść. (2) Kasander potraktował wszystkich deztererów z wielką łagodnością i porzysłał ich po miastach, żywiąc nadzieję, że jeśli Macedończycy od nich samych dowiedzą się, w jak ciężkim położeniu znajduje się Olimpias, odwrócą się od niej. (3) Jego przewidywania sprawdziły się. Ludzie, którzy dotąd zdecydowani byli wyruszyć z pomocą oblężonym, zmienili zdanie i przeszli na stronę Kasandra. Jedynymi, którzy w całej Macedonii dochowali wierności królowej, byli Aristonous¹⁵⁴ i Monimos. Aristonous nadal trzymał Amfipolis, drugi z nich Pellę¹⁵⁵. (4) Gdy Olimpias zorientowała się, że wielu Macedończyków przeszło na stronę Kasandra, a siły jej przyjaciół są zbyt małe, żeby mogli przyjąć jej z odsieczą, spuściła na wodę pięciorzędowiec, aby z jego pomocą ocalić siebie i swoich bliskich. (5) Ponieważ jednak jeden z deztererów doniósł o tym wrogom, Kasander wypłynął naprzeciw i zablokował statek. W tej sytuacji Olimpias, zważywszy w sens dalszej walki, wysłała posłów z propozycją zawarcia pokoju. Ponieważ jednak Kasander uważał, że Olimpias pozostało jedynie zdać się na jego łaskę i niełaskę, z trudem zdołała uzyskać, i to tylko i wyłącznie dla siebie, gwarancję osobistego bezpieczeństwa. (6) Gdy Kasander opanował już miasto, wysłał wojska z zadaniem przejęcia kontroli nad Pellą i Amfipolis. (7) Gdy Monimos, który zajmował Pellę, usłyszał, co stało się z Olimpias, poddał miasto, podczas gdy Aristonous w pierwszym odruchu zdecydował kontynuować walkę, zwłaszcza że miał wielu żołnierzy i niedawno odniósł zwycięstwo. Otóż zaledwie przed kilkoma dniami wyprawił się przeciw strategowi Kasandra Krateuasowi, którego wielu żołnierzy zabił w walce, jego zaś samego z dwoma tysiącami zbiegów z pola bitwy zamknął oblężeniem w Bedyndii Bizaltyjskiej¹⁵⁶. Następnie zdobył miasto, przejął arsenał, a jeńców uwolnił na mocy układu

σθαι τὴν Ἀμφίπολιν οὐκ ἔφη παραδώσειν. ἐπεὶ δὲ ἔγραψε πρὸς αὐτὸν Ὀλυμπιάς ἀπαιτοῦσα τὴν πίστιν καὶ κελεύουσα παραδοῦναι, διαλαβὼν ἀναγκαῖον εἶναι τὸ προστασσόμενον ποιεῖν, τὴν τε πόλιν ἐνεχείρισε καὶ τὰ πιστὰ περὶ τῆς ἀσφαλείας ἔλαβεν.

51. Ὁ δὲ Κάσανδρος ὁρῶν περὶ τὸν Ἀριστόνουν ὑπάρχον ἀξίωμα διὰ τὴν παρ' Ἀλεξάνδρου προαγωγὴν καὶ σπεύδων ἐκ ποδῶν ποιεῖν τοὺς δυναμένους νεωτερίζειν ἐπανεῖλε τὸν ἄνδρα διὰ τῶν Κρατεῦα συγγενῶν. προετρέψατο δὲ καὶ τοὺς οἰκείους τῶν ἀνηρημένων ὑπ' Ὀλυμπιάδος ἐν κοινῇ τῶν Μακεδόνων ἐκκλησίᾳ κατηγορεῖν τῆς προειρημένης γυναικός. (2) ὧν ποιησάντων τὸ προσταχθὲν καὶ τῆς μὲν Ὀλυμπιάδος οὔτε παρούσης οὔτε ἐχούσης τοὺς ἀπολογησομένους οἱ μὲν Μακεδόνες κατεγίνωσκον αὐτῆς θάνατον, ὁ δὲ Κάσανδρος πέμψας τινὰς τῶν φίλων πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα συνεβούλευε λάθρα φυγεῖν, ἐπαγγελλόμενος αὐτῇ ναῦν παρασκευάσειν καὶ διακομιεῖν εἰς τὰς Ἀθήνας. (3) τοῦτο δ' ἔπραττεν οὐ τῆς σωτηρίας προνοούμενος, ἀλλ' ἵνα καθ' αὐτῆς φυγὴν καταγνοῦσα καὶ διαφθαρεῖσα κατὰ τὸν πλοῦν δόξῃ δικαίᾳ περιπετωκέναι τιμωρίᾳ· εὐλαβεῖτο γὰρ ἅμα καὶ τὸ περὶ αὐτὴν ἀξίωμα καὶ τὸ τῶν Μακεδόνων εὐμετάβολον. (4) τῆς δὲ Ὀλυμπιάδος οὐ φαμένης φεύξεσθαι, τοῦναντίον δ' ἐτοίμης οὔσης ἐν πᾶσι Μακεδόσι κριθῆναι ὁ Κάσανδρος φοβηθεὶς μήποτε τὸ πλῆθος ἀκοῦον τῆς βασιλίσσης ἀπολογουμένης καὶ τῶν Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου πρὸς ἅπαν τὸ ἔθνος εὐεργεσιῶν ἀναμνησκόμενον μετανόησιν, διακοσίους τῶν στρατιωτῶν τοὺς ἐπιτηδειοτάτους ἀπέστειλε πρὸς αὐτήν, προστάξας ἀνελεῖν τὴν ταχίστην. (5) οὗτοι μὲν οὖν παρεισπεσόντες εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκίαν, ὡς ἴδον τὴν Ὀλυμπιάδα, καταιδεσθέντες τὸ περὶ αὐτὴν ἀξίωμα πάλιν ἀπεχώρησαν ἄπρακτοι· οἱ δὲ τῶν ἀνηρημένων συγγενεῖς, Κασάνδρῳ τε χαρίζεσθαι βουλόμενοι καὶ τοῖς τετελευτηκόσιν ἀμῦναι, κατέσφαξαν τὴν βασίλισσαν, οὐδεμίαν ἀγεννῆ καὶ γυναικεῖαν προεμένην ἀξίωσιν. (6) Ὀλυμπιάς μὲν οὖν, μέγιστον τῶν καθ' αὐτὴν ἐσχηκυῖα ἀξίωμα καὶ γεγεννημένη θυγάτηρ μὲν Νεοπτολέμου τοῦ βασιλέως τῶν Ἡπειρωτῶν, ἀδελφὴ δὲ Ἀλεξάνδρου τοῦ στρατεύσαντος εἰς Ἰταλίαν, ἔτι δὲ γυνὴ μὲν Φιλίππου τοῦ πλείστον ἰσχύσαντος τῶν πρὸ αὐτοῦ κατὰ τὴν Εὐρώπην δυναστευσάντων, μήτηρ δὲ Ἀλεξάνδρου τοῦ πλείστα καὶ κάλλιστα κατεργασαμένου τοιαύτης καταστροφῆς ἔτυχε.

52. Κάσανδρος δέ, κατὰ νοῦν αὐτῷ τῶν πραγμάτων προχωρούντων, περιελάμβανε ταῖς ἐλπίσι τὴν Μακεδόνων βασιλείαν. διὸ καὶ Θεσσαλονίκην ἔγχε, τὴν Φιλίππου μὲν θυγατέρα, Ἀλεξάνδρου δὲ ἀδελφὴν ὁμοπάτριον, σπεύδων οἰκεῖον αὐτὸν ἀποδεῖξαι τῆς βασιλικῆς συγγενείας. (2) ἔκτισε δὲ καὶ πόλιν

o zawieszeniu broni. (8) Wszystko to sprawiło, że nabrał pewności siebie, a ponieważ nie wiedział o śmierci Eumenesa i wierzył, że Aleksander i Polyperchon przyjdą mu z pomocą, powiedział, że nie podda Amfipolis. Dopiero gdy wysłała do niego list sama Olimpias, domagając się zawarcia pokoju i rozkazując mu poddać miasto, zdecydował, że musi wypełnić rozkaz. Przekazał więc miasto i zawarł układ zapewniający mu osobiste bezpieczeństwo.

51. Kasander widział powszechny szacunek, jakim otoczony był Aristonous ze względu na przyjaźń, którą wyróżniał go kiedyś Aleksander, a ponieważ starał się wyeliminować potencjalnych spiskowców, zgładził go, posługując się krewnymi Krateusa. Jednocześnie zachęcił krewnych ludzi zgładzonych przez Olimpias, aby wystąpili z oskarżeniami przeciw niej na powszechnym zgromadzeniu Macedończyków. (2) Ci wypełnili jego polecenia, a ponieważ na zgromadzeniu nie było ani Olimpias, ani nikogo, kto mógłby bronić jej sprawy, Macedończycy skazali ją na śmierć. Wtedy Kasander posłał paru swoich zaufanych ludzi do Olimpias z sugestią zorganizowania potajemnej ucieczki, proponując jej zarazem przewiezienie statkiem do Aten. (3) Nie robił tego oczywiście, kierując się troską o jej dobro. Sądził, że jeśli ona sama skaże się na wygnanie, to poprzez ucieczkę na okręcie zniszczy swoją dobrą sławę i w konsekwencji wzbudzi w Macedończykach chęć zemsty. Otóż sam z jednej strony obawiał się szacunku, który ją otaczał, z drugiej zmienności Macedończyków. (4) Skoro jednak Olimpias odpowiedziała mu, że nie ucieknie, a nawet przeciwnie, jest gotowa bronić się wobec wszystkich Macedończyków, Kasander przestraszył się, że tłum zmieni zdanie, słysząc obronę królowej, powołującej się na dobrodziejstwa, które spłynęły na cały naród z rąk Aleksandra i Filipa. Wysłał więc dwustu spośród swoich najlepszych żołnierzy, rozkazując im jak najszybciej zgładzić Olimpias. (5) Gdy jednak ci wdarli się do pałacu królewskiego i ujrzeni Olimpias, ogarnął ich wstyd w obliczu tak dostojnej osoby, tak więc odeszli nie zdziaławszy niczego. A wtedy krewni zamordowanych przez Olimpias, chcąc wyświadczyć przysługę Kasandrowi, a zarazem pomścić zabitych, zgładzili królową¹⁵⁷, która do końca zachowywała się z godnością, nie dając do siebie przystępu żadnej kobiecej słabości. (6) Taki oto koniec spotkał Olimpias, cieszącą się wśród jej współczesnych największym dostojnictwem, córkę Neoptolemosa, króla Epiru, siostrę Aleksandra, który wyprawił się do Italii¹⁵⁸, a ponadto żonę Filipa, najpotężniejszego władcy w Europie, spośród wszystkich którzy go poprzedzali, a wreszcie matkę Aleksandra, który dokonał największych i najwspanialszych czynów.

52. Tymczasem Kasander, któremu wszystko układało się po jego myśli, zaczął snuć plany związane z macedońską koroną. Taki był też powód jego ślubu z Tessaloniką, córką Filipa i siostrą Aleksandra z jednego ojca¹⁵⁹. Chciał on pochwalić się związkami krwi z rodziną królewską. (2) W tym też czasie za-

ἐπὶ τῆς Παλλήνης ὁμώνυμον αὐτοῦ Κασάνδρειαν, εἰς ἣν τὰς τε ἐκ τῆς Χερρονήσου πόλεις συνώκισε καὶ τὴν Ποτίδαιαν, ἔτι δὲ τῶν σύνεγγυς χωρίων οὐκ ὀλίγα· κατώκισε δ' εἰς αὐτὴν καὶ τῶν Ὀλυνθίων τοὺς διασωζομένους, ὄντας οὐκ ὀλίγους. (3) πολλῆς δὲ χώρας προσορισθείσης τοῖς Κασανδρεῦσι καὶ ταύτης ἀγαθῆς, ἔτι δὲ τοῦ Κασάνδρου πολλὰ συμφιλοτιμηθέντος εἰς τὴν αὔξησιν ταχὺ μεγάλην ἐπίδοσιν ἔλαβεν ἡ πόλις καὶ πλεῖστον ἴσχυσε τῶν ἐν Μακεδονίᾳ. (4) ὁ δὲ Κάσανδρος διεγνώκει μὲν ἀνελεῖν Ἀλεξάνδρου τὸν παῖδα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ Ῥωξάνην, ἵνα μηδεὶς ἦ διάδοχος τῆς βασιλείας· κατὰ δὲ τὸ παρὸν θεωρῆσαι βουλόμενος τοὺς τῶν πολλῶν λόγους, τίνες ἔσονται περὶ τῆς Ὀλυμπιάδος ἀναιρέσεως, ἅμα δ' οὐδὲν πεπυσμένος τῶν περὶ Ἀντίγονον τὴν μὲν Ῥωξάνην μετὰ τοῦ παιδὸς εἰς φυλακὴν παρέδωκε, μεταγαγὼν εἰς τὴν ἄκραν τὴν ἐν Ἀμφιπόλει, τάξας τε ἐπ' αὐτῆς Γλαυκίαν τινὰ τῶν πιστευομένων· ἀπέσπασε δὲ καὶ τοὺς εἰωθότας παῖδας συντρέφεσθαι καὶ τὴν ἀγωγὴν οὐκέτι βασιλικήν, ἀλλ' ἰδιώτου τοῦ τυχόντος οἰκείαν ἐκέλευε γίνεσθαι. (5) μετὰ δὲ ταῦτα βασιλικῶς ἤδη διεξάγων τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν Εὐρυδίκην μὲν καὶ Φίλιππον τοὺς βασιλεῖς, ἔτι δὲ Κύνναν, ἣν ἀνεῖλεν Ἀλκέτας, ἔθαψεν ἐν Αἰγαιαῖς, καθάπερ ἔθος ἦν τοῖς βασιλεῦσι. τιμήσας δὲ τοὺς τετελευτηκότας ἐπιταφίοις ἀγῶσι κατέγραφε τῶν Μακεδόνων τοὺς εὐθέτους, διεγνωκῶς εἰς Πελοπόννησον στρατεύειν. (6) τούτου δὲ περὶ ταῦτ' ὄντος Πολυπέρχων ἐτύγχανε μὲν πολιορκούμενος ἐν Ἀζωρίῳ τῆς Περραιβίας, ἀκούσας δὲ τὴν Ὀλυμπιάδος τελευτὴν καὶ τελῶς ἀπελπίσας τὰ κατὰ Μακεδονίαν ἐξεπῆδησεν ἐκ τῆς πόλεως μετ' ὀλίγων, πορευθεὶς δὲ ἐκ τῆς Θεσσαλίας καὶ παραλαβὼν τοὺς περὶ τὸν Αἰακίδην ἀπεχώρησεν εἰς τὴν Αἰτωλίαν, ὑπολαβὼν ἀσφαλέστατα καταδοκῆσειν ἐνταῦθα τὰς τῶν πραγμάτων μεταβολάς· καὶ γὰρ ἐτύγχανεν οἰκείως ἔχων πρὸς τοῦτο τὸ ἔθνος.

53. Κάσανδρος δὲ συστησάμενος ἱκανὴν δύναμιν ἀνέζευξεν ἐκ τῆς Μακεδονίας, σπεύδων Ἀλέξανδρον τὸν Πολυπέρχοντος ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς Πελοποννήσου· οὗτος γὰρ ἦν λοιπὸς μετὰ δυνάμεως τῶν ἀντιπρασσόντων καὶ κατειλήφει πόλεις τε καὶ τόπους ἐπικαίρους. τὴν μὲν οὖν Θεσσαλίαν ἀσφαλῶς διῆλθεν, τὰς δ' ἐν Πύλαις παρόδους εὐρὼν ὑπ' Αἰτωλῶν φυλαττομένας μόγις τούτους βιασάμενος παρῆλθεν εἰς τὴν Βοιωτίαν. (2) μεταπεμψάμενος δὲ πανταχόθεν τοὺς διασωζομένους τῶν Θηβαίων ἐνεχείρει κατοικίζειν τὰς Θήβας, ὑπολαβὼν κάλλιστον ἔχειν καιρὸν πόλιν διωνομασμένην καὶ διὰ τὰς πράξεις καὶ διὰ τοὺς παραδεδομένους περὶ αὐτῆς μύθους ἀναστῆσαι καὶ διὰ τὴν εὐεργεσίαν ταύτην τυχεῖν ἀθανάτου δόξης. (3) συμβέβηκε δὲ τὴν πόλιν ταύτην πλείσταις καὶ μεγίσταις κεκρηῆσθαι μεταβολαῖς, οὐκ ὀλιγάκις ἀνάστατον γεγεννημένην· περὶ ᾧ οὐκ ἀνοίκειον ἐν κεφαλαίοις εἰπεῖν. (4) μετὰ γὰρ τὸν ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμὸν Κάδμου κτίσαντος τὴν ἀπ' αὐτοῦ προσαγορευθεῖσαν Καδμείαν συνῆλθεν ἐπ' αὐτὴν λαὸς ὃν τινὲς μὲν Σπαρτὸν προσηγόρευσαν διὰ τὸ παντα-

łożył także na Pallene¹⁶⁰ miasto noszące jego imię – Kasandreję¹⁶¹, w której to osadził ludność miast Chersonezu, Potidai oraz niemałą liczbę mieszkańców z jej okolic. W murach Kasandreji osiedlił także tych, którzy przeżyli upadek Olintu¹⁶², a było ich dość wielu. (3) A ponieważ włączył w granice miasta dużo i to najlepszej ziemi, i sam osobiście zabiegał o jego wzrost, stała się Kasandreja szybko dużym i najbardziej znaczącym miastem Macedonii. (4) Kasander zdecydował również zabić syna Aleksandra oraz jego matkę Roksanę¹⁶³, aby nie mieć konkurenta do tronu. Na razie jednak zadowalał się gromadzeniem informacji o krążących wśród ludu opiniach na temat zgładzenia Olimpias, a ponieważ nic jeszcze nie wiedział o sukcesach Antygona, przekazał Roksanę wraz z synem pod straż, umieszczając ich na cytadeli w Amfipolis, znajdującej się pod komendą jednego ze swoich najbardziej zaufanych ludzi – Glaukiasa. Samego chłopca pozbawił zwyczajowego w przypadku dziecka z królewskiego rodu towarzystwa rówieśników, a także wszelkich znamion królewskiego wychowania, rozkazując wychowywać go jak zwykłego obywatela. (5) Gdy już uporządkował wszystkie sprawy państwowe, poczynając sobie jak król, pochował w Ajgaj wraz z całym królewskim ceremoniałem królewską parę – Eurydykę oraz Filipa, a także Kynnę¹⁶⁴, którą zabił Alketas¹⁶⁵. Zmarłych uczcił igrzyskami pogrzebowymi. Następnie, podjąwszy decyzję uderzenia na Peloponez, powołał pod broń zdolnych do walki Macedończyków. (6) Gdy Kasander zajmował się tymi sprawami, Poliperchon znajdował się w obleganym Azorios¹⁶⁶ w Perajbii, gdzie doszły do niego wiadomości o śmierci Olimpias. Ponieważ stracił resztę nadziei na korzystny dla siebie obrót spraw w Macedonii, wyrwał się z okrażenia z nielicznym tylko oddziałem żołnierzy i zabierając po drodze ludzi Ajakidesa opuścił Tesalię, udając się do Etolii. Mniemał, że stamtąd najbezpieczniej będzie mógł śledzić bieg wypadków, czekając stosownej chwili, gdyż lud tamtejszy był do niego usposobiony przyjaźnie.

53. Gdy Kasander zgromadził już wystarczające siły wojskowe, wyruszył z Macedonii z zamiarem usunięcia z Peloponezu Aleksandra syna Poliperchona. Był to jego ostatni znaczący pod względem militarnym przeciwnik, który ponadto zajmował szereg strategicznie ważnych miejsc i miast. Samą Tesalię przemierzył, nie napotykając oporu. Dopiero w Wąwozie Termopilskim natknął się na załogę etolską, którą pokonał po długiej i trudnej walce, otwierając sobie tym samym drogę do Beocji. (2) Tam wezwał wszystkich żyjących i rozproszonych po kraju Tebańczyków, ponieważ postanowił odbudować Teby¹⁶⁷. Uważał bowiem, że nadarzyła się znakomita okazja, aby wskrzesić do istnienia to miasto sławne zarówno ze względu na swoją historię, jak i starożytne mity, a przy okazji uzyskać samemu nieśmiertelną sławę dobroczyńcy. (3) Ponieważ miasto to doznało licznych i wielkich przemian losu, przy czym nierzadko w swojej historii było zupełnie wyludnione, nie będzie rzeczą niestosowną, jak sądzę, w tym miejscu opowiedzieć o tym w krótkich słowach. (4) Po potopie w czasach

χόθεν συναχθῆναι, τινὲς δὲ Θηβαγενῇ διὰ τὸ τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς προειρημένης πόλεως ὄντα διὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐκπεσεῖν καὶ διασπαρῆναι. (5) τοὺς οὖν τότε κατοικήσαντας ὕστερον Ἐγγελεῖς καταπολεμήσαντες ἐξέβαλον, ὅτε δὴ συνέβη καὶ τοὺς περὶ Κάδμον εἰς Ἴλλυριοὺς ἐκπεσεῖν. μετὰ δὲ ταῦτ' Ἀμφίονος καὶ Ζήθου κρατησάντων τοῦ τόπου καὶ τότε πρῶτον τὸ ἄστυ κτισάντων, καθάπερ καὶ ὁ ποιητὴς φησιν

οἱ πρῶτοι Θήβης ἔδος ἔκτισαν ἑπταπύλοιο

τὸ δεύτερον οἱ κατοικήσαντες τὸν τόπον ἐξέπεσον κατελθόντος Πολυδώρου τοῦ Κάδμου καὶ καταφρονήσαντος τῶν πραγμάτων διὰ τὴν γενομένην τῷ Ἀμφίονι περὶ τὰ τέκνα συμφορὰν. (6) ἐξῆς δὲ τῶν ἀπογόνων τούτου βασιλευόντων καὶ τῆς ὅλης χώρας ἤδη Βοιωτίας καλουμένης ἀπὸ Βοιωτοῦ τοῦ Μελανίπης μὲν καὶ Ποσειδῶνος υἱοῦ, δυναστεύσαντος δὲ τῶν τόπων, τὸ τρίτον ἐκπίπτουσιν οἱ Θηβαῖοι τῶν ἐξ Ἄργους ἐπιγόνων ἐκπολιορκησάντων τὴν πόλιν. (7) τῶν δ' ἐκπεσόντων οἱ διασωθέντες κατέφυγον μὲν εἰς Ἀλακκομενίαν καὶ τὸ Τιλφώσιον ὄρος, τῶν δὲ Ἀργείων ἀποχωρησάντων ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα. μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐκστρατευσάντων τῶν Θηβαίων εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ καταλειφθέντες ἐξέπεσον μετὰ τῶν ἄλλων Βοιωτῶν ὑπὸ Πελασγῶν. (8) οὐκ ὀλίγοις δὲ μετὰ ταῦτα περιπεσόντες συμπτώμασι μόγις μετὰ τετάρτην γενεὰν κατὰ τὸν γενόμενον ἐπὶ τῶν κοράκων χρησμὸν ἀπῆλθον εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ τὰς Θήβας κατῴκησαν. ἀπὸ δὲ τούτων τῶν χρόνων διαμενούσης τῆς πόλεως ἐπ' ἔτη σχεδὸν ὀκτακόσια καὶ τὸ μὲν πρῶτον τῶν Θηβαίων τοῦ παρ' αὐτῶν ἔθνους προστάντων, μετὰ δὲ ταῦτα τῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας ἀμφισβητησάντων Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου κατὰ κράτος ἐκπολιορκήσας κατέσκαψεν.

54. Εἰκοστῷ δ' ἔτει ὕστερον Κάσανδρος φιλοδοξῆσαι βουλόμενος καὶ πείσας τοὺς Βοιωτοὺς ἀνέστησε τὴν πόλιν τοῖς διασωζομένοις τῶν Θηβαίων. (2) συνεπελάβοντο δὲ καὶ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων τοῦ συνοικισμοῦ πολλὰ διὰ τε τὸν πρὸς τοὺς ἡτυχηκότας ἔλεον καὶ διὰ τὴν δόξαν τῆς πόλεως· Ἀθηναῖοι μὲν γὰρ τὸ πολὺ μέρος τοῦ τείχους ἀνέστησαν καὶ τῶν ἄλλων οἱ μὲν ὠκοδόμησαν κατὰ δύναμιν, οἱ δὲ καὶ χρήματα πρὸς τὰς κατεπειγούσας χρείας ἀπέστειλαν οὐ μόνον τῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ Σικελίας, ἔτι δ' Ἰταλίας. (3) Θηβαῖοι μὲν οὖν τοῦτον τὸν τρόπον ἐκομίσαντο τὴν πατρίδα. Κάσανδρος δὲ μετὰ τῆς δυνάμεως ἀναζεύξας ἐπὶ Πελοποννήσου καὶ καταλαβὼν Ἀλέξανδρον τὸν Πολυπέρχοντος διειληφότα τὸν Ἰσθμὸν φυλακαῖς παρῆλθεν εἰς Μέγαρα. ἐνταῦθα δὲ κατασκευάσας σχεδίας ἐπὶ μὲν τούτων τοὺς ἐλέφαντας διεβίβασεν εἰς Ἐπίδαυρον, ἐν δὲ πλοίοις τὴν ἄλλην δύναμιν. παρελθὼν δὲ ἐπὶ τὴν τῶν Ἀργείων πόλιν ταύτην μὲν ἠνάγκασεν ἀποστᾶσαν τῆς Ἀλεξάνδρου συμμαχίας αὐτῷ προσθέσθαι, (4) μετὰ δὲ ταῦτα τὰς ἐν τῇ Μεσσήνῃ πόλεις προσηγάγετο πλὴν Ἰθώμης καὶ τὴν Ἑρμιονίδα δι' ὁμολογίας παρέλαβεν. τοῦ δ' Ἀλεξάνδρου μὴ συγκαταβαίνοντος εἰς παράταξιν ἀπολιπὼν ἐπὶ τὸν ἰσθμὸν

Deukalion¹⁶⁸ Kadmos¹⁶⁹ założył noszącą nazwę od jego imienia Kadmeję¹⁷⁰, w której zgromadził się lud nazywany przez jednych Spartami, ponieważ zeszli się oni ze wszystkich stron, przez innych Tebagenami¹⁷¹, ponieważ wywodzili się oni właśnie z tego miasta, które uległo zagładzie w wyniku potopu, a jego mieszkańcy rozproszeni. (5) Tych pierwszych osadników zaatakowali w późniejszym czasie i usunęli z ich siedzib Enchelejowie. Wtedy to również poszli na wygnanie do Illirii ludzie Kadmosa. Następnie panowali nad tą okolicą Amfion i Zetos¹⁷², którzy stali się pierwszymi założycielami miasta, jak to mówi poeta:

oni to pierwsi Teb siedmiobramnych położyli fundament¹⁷³.

Po raz drugi mieszkańcy Teb musieli opuścić swoje miasto, gdy powrócił Polydoros syn Kadmosa, poniżając mieszkańców z zemsty za nieszczęścia, które dotknęły Amfiona i jego dzieci¹⁷⁴. (6) Następnie za rządów potomków Amfiona, gdy cały kraj nazywał się już Beocją, od imienia króla Beotosa – syna Melanippe i Posejdona, Beoci po raz trzeci zostali wygnani przez epigonów z Argos¹⁷⁵, którzy zdobyli miasto. (7) Ci spośród uciekinierów, którzy przeżyli, udali się na wygnanie do Alalkomenii oraz na Górę Tilfozyjską¹⁷⁶, a gdy tylko Argiwowie odeszli, powrócili do ojczyzny. Później gdy Beoci wyruszyli do Azji na wojnę trojańską, pozostali mieszkańcy zostali wraz z innymi Beotami wygnani przez Pelazgów. (8) Po wielu nieszczęściach, które stały się ich udziałem na wygnaniu, dopiero po czwartym pokoleniu powrócili do Beocji i odbudowali Teby tak, jak to im zapowiadała wróżba kruków. Od tego czasu przez około osiemset lat Beoci zarządzili się sami, po czym, gdy toczyli walkę o hegemonię nad Hellenami¹⁷⁷, Aleksander syn Filipa siłą zmusił miasto do uległości i doszczętnie je zniszczył¹⁷⁸.

54. Dwadzieścia lat później Kasander, zabiegając o popularność w porozumieniu z samymi Beotami, odbudował miasto¹⁷⁹ dla tych, którzy przeżyli. (2) Wiele miast helleńskich wsparło tebański synoikismos¹⁸⁰ raz z litości dla ludzkiego nieszczęścia, dwa – ze względu na sławę Teb. Tak więc Ateńczycy odbudowali większą część murów obronnych, gdy inni pomagali stosownie do swoich możliwości, a jeszcze inni przesyłali pieniądze na najbardziej naglące prace budowlane. W dziele tym uczestniczyły zresztą nie tylko miasta Hellady, lecz również Sycylii, a nawet Italii. (3) W ten oto sposób Tebańczycy odzyskali swoją ojczyznę. Tymczasem Kasander, wyruszywszy z wojskiem na Peloponez, natknął się na Aleksandra syna Polyperchona, który kontrolował Istm¹⁸¹. W tej sytuacji pomaszerował do Megary, skąd, załadowawszy słonie na barki, a resztę wojska na statki, przedostał się do Epidauros. Następnie podszedł pod mury Argos i zmusił jego mieszkańców do odstąpienia od sojuszu z Aleksandrem i przyłączenia się do niego. (4) Dokonawszy i tego pozyskał miasta Mesenii, oprócz Ithome¹⁸². Hermionis¹⁸³ przejął na zasadzie negocjacji. Widząc, że Aleksander nie chce podejmować bitwy w otwartym polu, pozostawił w Geranii¹⁸⁴

πρὸς Γερανίας στρατιώτας δισχιλίους καὶ στρατηγὸν Μόλυκκον ἐπανῆλθεν εἰς Μακεδονίαν.

55. Τοῦ δ' ἔτους τούτου διεληλυθότος Ἀθήνησι μὲν ἦρχε Πραξιβουλός, ἐν Ῥώμῃ δὲ κατέστησαν ὕπατοι Ναύτιος Σπόριος καὶ Μάρκος Πόπλιος. ἐπὶ δὲ τούτων Ἀντίγονος τῆς μὲν Σουσιανῆς ἀπέλιπε σατράπην Ἀσπίσαν, ἓνα τῶν ἐγγχωρίων, αὐτὸς δὲ τὰ χρήματα πάντα διαγνοὺς κατακομίζειν ἐπὶ θάλασσαν, ἀμάξας καὶ καμήλους παρεσκευάσατο καὶ μετὰ τῆς δυνάμεως ἔχων ταῦτα προῆγεν ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας. (2) ἐν ἡμέραις δ' εἴκοσι καὶ δυσὶν αὐτοῦ καταντήσαντος εἰς Βαβυλῶνα Σέλευκος ὁ τῆς χώρας σατράπης δωρεαῖς τε βασιλικαῖς ἐτίμησε τὸν Ἀντίγονον καὶ τὴν δύναμιν ἅπασαν εἰστίασεν. (3) τοῦ δ' Ἀντιγόνου λόγους ἀπαιτοῦντος τῶν προσόδων οὐκ ἔφησεν ὀφείλειν ὑπὲρ ταύτης τῆς χώρας ὑπέχειν εὐθύνας, ἣν Μακεδόνες αὐτῷ δεδώκασι διὰ τὰς γεγενημένας ἐξ αὐτοῦ χρείας Ἀλεξάνδρου ζῶντος. (4) τῆς δὲ διαφορᾶς καθ' ἡμέραν αὐξομένης ὁ Σέλευκος ἀναλογιζόμενος τὰ Πίθωνι συμβάντα περιδεῖς ἦν μήποτε προφάσεως λαβόμενος ὁ Ἀντίγονος ἀνελεῖν αὐτὸν ἐπιχειρήσῃ· ἐώκει γὰρ τοὺς ἐν ἀξιώμασι τῶν ἀνδρῶν ὄντας καὶ δυναμένους πραγμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι πάντα σπεύδειν ἐκ ποδῶν ἀπαλλάσσειν. (5) ταῦτ' οὖν εὐλαβηθεὶς ἐξεπῆδησεν μετὰ πεντήκονθ' ἱππέων, διανοούμενος εἰς Αἴγυπτον ἀποχωρεῖν πρὸς Πτολεμαῖον· διεβεβόητο γὰρ ἡ τούτου χρηστότης καὶ τὸ πρὸς τοὺς καταφυγόντας ἐπ' αὐτὸν ἔκτενές καὶ φιλάνθρωπον. (6) ὁ δ' Ἀντίγονος ἀκούσας περιχαρὴς ἦν ἐπὶ τῷ δοκεῖν αὐτὸς μὲν μὴ συνηγαγᾶσθαι προσενεγκεῖν τὰς χεῖρας ἀνδρὶ φίλῳ καὶ συνηγωνισμένῳ προθύμῳ, τὸν Σέλευκον δ' αὐτὸν αὐτοῦ καταγνόντα φυγὴν παραδεδωκέναι τὴν σατραπείαν χωρὶς ἀγώνων καὶ κινδύνων. (7) μετὰ δὲ ταῦτα προσελθόντων αὐτῷ τῶν Χαλδαίων καὶ προλεγόντων ὥς, εἰ τὸν Σέλευκον ἐκ τῶν χειρῶν ἀφήσει, συμβήσεται τὴν τ' Ἀσίαν πᾶσαν ὑποχείριον γενέσθαι καὶ αὐτὸν Ἀντίγονον ἐν τῇ πρὸς ἐκεῖνον παρατάξει καταστρέψειν τὸν βίον, μεταμεληθεὶς τοῖς πεπραγμένοις ἐξέπεμψε τοὺς διώξοντας· οἱ μέχρι τινὸς ἐπακολουθήσαντες ἐπανῆλθον ἄπρακτοι. (8) ὁ δ' Ἀντίγονος ἐν τοῖς ἄλλοις καταφρονεῖν εἰωθὼς τῶν τοιούτων προρρήσεων οὐ μετρίως ἐκινήθη τότε, καταπλαγεὶς τὸ ἀξίωμα τῶν ἀνδρῶν· μεγάλη γάρ τις ἐμπειρία περὶ τούτους εἶναι δοκεῖ καὶ παρατήρησις τῶν ἄστρον ἀκριβεστάτη. ἀποφαίνονται γὰρ πολλὰς μυριάδας ἐτῶν ὑπάρχειν ἐξ οὗ παρ' αὐτοῖς ἐστὶν ἡ περὶ ταῦτα σπουδὴ· δοκοῦσι δὲ καὶ Ἀλεξάνδρῳ προειπεῖν ὅτι παρελθὼν εἰς Βαβυλῶνα τελευτήσῃ. (9) ὁμοίως δὲ τῇ περὶ Ἀλεξάνδρου προρρήσει συνέβη καὶ τὴν περὶ Σελεύκου τελεσθῆναι κατὰ τὰς τῶν ἀνδρῶν τούτων ἀποφάσεις· περὶ ἧς τὰ κατὰ μέρος ἐροῦμεν, ὅταν ἐπὶ τοὺς οἰκείους χρόνους ἐπιβαλόμεθα.

56. Ὁ δ' οὖν Σέλευκος διασωθεὶς εἰς τὴν Αἴγυπτον φιλάνθρωπίας τε πάσης ἐτύγχανε παρὰ Πτολεμαίῳ καὶ κατηγορίαν ἐποιεῖτο πικρὰν Ἀντιγόνου, λέγων ὅτι διέγνωκεν πάντας τοὺς ἐν ἀξιώμασιν ὄντας καὶ μάλιστα τοὺς Ἀλεξάνδρῳ

na Istmie dwa tysiące żołnierzy pod dowództwem Molykkosa i powrócił do Macedonii.

55. Gdy rok ten dobiegł końca, w Atenach rządził Praksibulos¹⁸⁵, w Rzymie stanowiska konsulów objęli Naucjusz Spuriusz oraz Marek Publiusz¹⁸⁶. W czasie gdy oni sprawowali swoje urzędy, Antygon, pozostawiwszy na stanowisku satrapy Suzjany Aspizasa¹⁸⁷, jednego z miejscowych, zdecydował, aby cały swój skarbiec przewieźć nad morze. Tak więc załadował wszystko na wozy i wielbłądy i z całą swoją armią ruszył do Babilonii. (2) W dwudziestym drugim dniu, gdy Antygon wkroczył już do Babilonu, satrapa kraju Seleukos¹⁸⁸ złożył mu hołd, obdarowując go królewskimi darami, a także ugościł całą jego armię. (3) Gdy jednak Antygon zażądał sprawozdań podatkowych, Seleukos odpowiedział, że nie ma on obowiązku składać raportu podatkowego z tego kraju, ponieważ dostał go od Macedończyków za swoje zasługi jeszcze za życia Aleksandra. (4) Gdy spór narastał z dnia na dzień, Seleukosa, który dobrze pamiętał co spotkało Pithona, zaczęło ogarniać przerażenie, ponieważ obawiał się, że Antygon pod jakimś pozorem będzie próbował go zgładzić. Wydawało się, że Antygon będzie chciał usunąć wszystkich zajmujących wysokie stanowiska i wszystkich sprawnych zarządców. (5) Uprzedzając więc spodziewany zamach, wymknął się z pięćdziesięcioma jeźdźcami, zamierzając udać się do Egiptu pod opiekę Ptolemeusza, którego wszędzie chwalono za łaskawość oraz przyjazne i ludzkie traktowanie przybywających do niego emigrantów. (6) Gdy Antygon o tym usłyszał, ogarnęła go wielka radość, ponieważ uważał, że w związku z tym nie będzie musiał sam występować przeciw przyjacielowi i lojalnemu sojusznikowi w okresie walki i że w ten sposób także sam Seleukos, skazując się na wygnanie, przekazuje mu swoją satrapię bez walki i ryzyka. (7) Lecz gdy potem przyszli do niego Chaldejczycy i przepowiedzieli mu, że jeśli pozwoli Seleukosowi uciec, to przyjdzie czas, że podbije on całą Azję, a sam Antygon w walce z nim straci życie, pożałował tego, co zrobił i posłał za Seleukosem pościg. Wysłani ludzie jakiś czas podążali tropem zbiegów, ale ostatecznie powrócili z niczym. (8) Antygon, który z zasady lekcewał tego rodzaju przepowiednie, tym razem był prawdziwie wstrząśnięty, ponieważ Chaldejczyków naprawdę się bał. Uważa się bowiem, że Chaldejczycy posiadają wielkie doświadczenie i niezwykle dokładną znajomość gwiazd. Twierdzą oni, że nauką o gwiazdach zajmują się już od wielu tysięcy lat. Podobno przepowiedzieli także Aleksandrowi, że umrze, jeśli wkroczy do Babilonu. (9) Podobnie jak w przypadku przepowiedni dotyczącej Aleksandra, również i przepowiednia losów Seleukosa miała dopełnić się zgodnie z ich twierdzeniami. Opowiemy o tym w szczegółach we właściwym czasie.

56. Tymczasem Seleukos dotarł bezpiecznie do Egiptu, gdzie spotkał się ze strony Ptolemeusza z wielką życzliwością. W Egipcie zaczął gwałtownie oskarżać Antygona, mówiąc, że postanowił on usunąć ze swoich satrapii wszystkich

συνεστρατευκότας ἐκβαλεῖν ἐκ τῶν σατραπειῶν καὶ τούτων ἀποδείξεις ἔφερε τὴν τε Πίθωνος ἀναίρεσιν καὶ τὴν Πευκέστου τῆς Περσίδος ἀφαίρεσιν καὶ τὰ περὶ αὐτὸν συμβάντα· (2) πάντας γὰρ οὐδὲν ἡδικηκότας, ἀλλὰ καὶ χρεῖας πολλὰς καὶ μεγάλας ἐν τῇ φιλίᾳ παρεσχημένους ἀρετῆς ὑπομεμενηκέναι πρόστιμον. διεξήκει δὲ καὶ τὰ μεγέθη τῶν περὶ αὐτὸν δυνάμεων καὶ τὸ πλῆθος τῶν χρημάτων, ἔτι δὲ τὰς προσφάτους εὐτυχίας, ἐξ ὧν ὑπεδείκνυνεν ὑπερήφανον γεγενημένον καὶ ταῖς ἐλπίσι περιειληφότα πᾶσαν τὴν Μακεδόνων βασιλείαν. (3) διὰ δὲ τοιούτων λόγων προτρεψάμενος τὸν Πτολεμαῖον ἐτοιμάζεσθαι τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξέπεμψε τινὰς τῶν φίλων εἰς τὴν Εὐρώπην, προστάζας πειρᾶσθαι τοῖς ὁμοίοις λόγοις ἐχθροὺς Ἀντιγόνου καταστήσαι Κάσανδρον τε καὶ Λυσίμαχον. (4) ὧν ταχὺ τὸ κελευσθὲν συντελεσάντων ἀρχὴ διαφορᾶς ἐφύετο καὶ μεγάλων πολέμων. ὁ δ' Ἀντίγονος ἐκ τῶν εἰκότων συλλογισάμενος τὴν Σελεύκου προαίρεσιν ἐξέπεμψε πρεσβευτὰς πρὸς τε Πτολεμαῖον καὶ Λυσίμαχον καὶ Κάσανδρον, ἀξιῶν διαφυλάσσειν τὴν προϋπάρχουσαν φιλίαν· τῆς δὲ Βαβυλωνίας καταστήσας σατράπην Πίθωνα τὸν ἐκ τῆς Ἰνδικῆς καταβεβηκότα μετὰ τῆς δυνάμεως ἀνέξευξεν, ἐπὶ τῆς Κιλικίας τὴν πορείαν ποιούμενος. (5) ὥς δ' εἰς Μάλον παρεγένετο, διεμέρισε τὴν δύναμιν εἰς παραχειμασίαν μετὰ δύσιν Ὠρίωνος. παρέλαβε δὲ καὶ τὰ ἐν Κυῖνδοις χρήματα, τάλαντα μύρια. χωρὶς δὲ τούτων ἐπιπτεν ἐκ τῶν προσόδων αὐτῷ τῶν κατ' ἐνιαυτὸν τάλαντα μύρια χίλια. διόπερ συνέβαινεν αὐτὸν φοβερὸν εἶναι καὶ διὰ τὸ μέγεθος τῶν δυνάμεων καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν χρημάτων.

57. Προάγοντος δ' εἰς τὴν ἄνω Συρίαν Ἀντιγόνου παρεγένοντο πρέσβεις παρὰ τε Πτολεμαίου καὶ Λυσιμάχου καὶ Κασάνδρου. οὗτοι δ' εἰσαχθέντες εἰς τὸ συνέδριον ἤξιουν Καπαδοκίαν μὲν καὶ Λυκίαν Κασάνδρῳ δοθῆναι, Φρυγίαν δὲ τὴν ἐφ' Ἑλλησπόντῳ Λυσιμάχῳ, Συρίαν δὲ πᾶσαν Πτολεμαίῳ, Βαβυλωνίαν δὲ Σελεύκῳ, τῶν δὲ θησαυρῶν, οὓς παρέλαβεν μετὰ τὴν πρὸς Εὐμενῇ μάχην, ποιήσασθαι μερισμόν· καὶ γὰρ αὐτοὺς κεκοινωνηκέναι τοῦ πολέμου. εἰ δὲ μὴδὲν τούτων ποιήσει, συστάντες ἅπαντες ἔφασαν πολεμήσειν αὐτῷ. (2) τοῦ δ' Ἀντιγόνου τραχύτερον ἀποκρινάμενου καὶ τὰ πρὸς πόλεμον εἰπόντος παρασκευάζεσθαι συνέβη τοὺς πρέσβεις ἀπράκτους ἐπανελθεῖν. μετὰ δὲ ταῦθ' οἱ μὲν περὶ Πτολεμαῖον καὶ Λυσίμαχον, ἔτι δὲ Κάσανδρον συμμαχίαν πρὸς ἀλλήλους ποιησάμενοι δυνάμεις τε συνῆγον καὶ παρασκευὰς ὅπλων τε καὶ βελῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν χρησίμων ἐποιοῦν· (3) Ἀντίγονος δὲ ὁρῶν ἐφ' ἑαυτὸν συνεστηκότας πολλοὺς καὶ μεγάλους τοῖς ἀξιώμασιν ἄνδρας καὶ συλλογισζόμενος τὸ μέγεθος τοῦ φουμένου πολέμου τά τ' ἔθνη καὶ πόλεις καὶ δυνάστας προσεκαλεῖτο εἰς συμμαχίαν. (4) Ἀγησίλαον μὲν οὖν πρὸς τοὺς ἐν Κύπρῳ βασιλεῖς, εἰς δὲ Ῥόδον Ἰδομενέα καὶ Μοσχίωνα, Πτολεμαῖον δὲ τὸν ἀδελφιδοῦν μετὰ δυνάμεως εἰς Καπαδοκίαν ἀπέστειλεν, ἵνα λύση μὲν

posiadających jakąś istotną władzę, a szczególnie towarzyszy broni Aleksandra. Jako dowód przytaczał zabójstwo Pithona oraz usunięcie Peukestesa z Persydy, a także to, co spotkało jego samego. (2) A przecież, mówił, wszyscy oni byli całkowicie niewinni, co więcej oddali Antygonowi liczne i wielkie przysługi jako jego sojusznicy, więc tym bardziej chyba mogli spodziewać się raczej nagrody za swoją wierną służbę. Przy tym szczegółowo opisywał wielkość sił wojskowych Antygona i ogrom jego zasobów pieniężnych, do tego jego niedawne zwycięstwa, które sprawiły, że wbił się on w pychę i zaczął marzyć o zagarnięciu całego królestwa Macedończyków. (3) Gdy już w ten sposób zdołał nakłonić Ptolemeusza do poczynienia przygotowań wojennych wysłał również kilku swoich przyjaciół do Europy, z instrukcją, ażeby przy pomocy tych samych argumentów próbowali nastawić wrogo do Antygona również Kasandra i Lizymacha¹⁸⁹. (4) Ci szybko wypełnili rozkazy, dając początek nowemu konfliktowi i kolejnym wielkim wojnom. Ponieważ jednak Antygon na podstawie docierających do niego informacji rozszyfrował plan Seleukosa, także i on wysłał posłów do Ptolemeusza, Lizymacha i Kasandra zdecydowany zachować dotychczasowe sojusze. Satrapą Babilonii mianował Pithona¹⁹⁰, tego, który przybył z wojskiem z Indii, a następnie wyruszył z całą armią, kierując się do Cylicji. (5) Gdy przybył do Mallos¹⁹¹, rozłokował swoje siły na kwaterach zimowych, ponieważ było już po wschodzie Oriona¹⁹². Przy okazji przejął również skarbiec w Kyindoj¹⁹³ z dziesięcioma tysiącami talentów. Oprócz tego zasoby jego wzbogaciły się o jedenaście tysięcy talentów z rocznych podatków. Tak więc z powodu swojej potęgi wojskowej i wielkości swoich zasobów pieniężnych stał się dla innych zagrożeniem.

57. Gdy Antygon maszerował w kierunku górnej Syrii, przybyli do niego posłowie od Ptolemeusza, Lizymacha i Kasandra. Stanęli przed obliczem rady i zażądali Kapadocji i Licji dla Kasandra¹⁹⁴, Frygii nad Hellespontem dla Lizymacha, dla Ptolemeusza całej Syrii i Babilonii dla Seleukosa, oraz podziału pieniędzy, które Antygon przejął po bitwie z Eumenesem, jako że przecież oni również brali udział w wojnie. (2) Jeżeli Antygon nie spełni żadnego z warunków, mówili dalej posłowie, sprzymierzeni podejmą przeciw niemu działania zbrojne. Na to Antygon udzielił im szorstkiej odpowiedzi mówiąc, że wobec tego trzeba przygotowywać się do wojny. W tej sytuacji posłowie powrócili z niczym. Usłyszawszy odpowiedź Antygona, Ptolemeusz, Lizymach a także Kasander zawarli sojusz i zaczęli gromadzić siły wojskowe, napełniać magazyny bronią oraz uzbrojeniem, i przygotowywać wszystko, co konieczne do prowadzenia wojny. (3) Również Antygon, widząc, że stanęli przeciw niemu w jednym szyku liczni i potężni wodzowie i zdając sobie sprawę z tego, że czeka go wielka wojna, zaczął zabiegać o przyjaźń wielu różnych miast i władców. (4) Posłał więc Agesilaosa do królów Cypru, Idomeneusa i Moschiona na Rodos¹⁹⁵, natomiast swojego bratanka Ptolemeusza^{195a} z wojskiem do Kapadocji na odsiecz oblężonemu Amissos¹⁹⁶,

Ἀμισσοῦ τὴν πολιορκίαν καὶ τοὺς ὑπὸ Κασάνδρου πεμφθέντας εἰς Καππαδοκίαν ἐκβάλλει πάντας, πρὸς δὲ τούτοις ὅπως παραγενόμενος εἰς Ἑλλάσποντον ἐφεδρεύῃ τοῖς περὶ Κάσανδρον, ἂν ἐπιχειρῇ διαβαίνειν ἐκ τῆς Εὐρώπης. (5) Ἀριστόδημον δὲ τὸν Μιλήσιον εἰς Πελοπόννησον ἐξέπεμψεν ἔχοντα χίλια τάλαντα· τούτῳ δὲ συνετέτακτο συνθέσθαι φιλίαν πρὸς Ἀλέξανδρον καὶ Πολυπέρχοντα καὶ ξενολογήσαντα τοὺς ἱκανοὺς διαπολεμεῖν Κασάνδρῳ. αὐτὸς δὲ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν, ἧς ἦν κύριος, διέλαβε πυρσοῖς καὶ βυβλιαφόροις, δι' ὧν ὁξέως ἤμελλεν ὑπηρετεῖσθαι πάντα.

- 58.** Ἀπὸ δὲ τούτων γενόμενος ἀνέξευξεν ἐπὶ Φοινίκην, σπεύδων ναυτικὴν δύναμιν συστήσασθαι· συνέβαινε γὰρ τοὺς μὲν πολεμίους τότε θαλασσοκρατεῖν ναῦς πολλὰς ἔχοντας, αὐτῷ δὲ τὸ παράπαν οὐδ' ὀλίγας εἶναι. στρατοπεδεύσας δὲ ἐν Παλαιτύρῳ τῆς Φοινίκης καὶ πολιορκῆσαι διανοούμενος τὴν Τύρον μετεπέμπετο τοὺς βασιλεῖς τῶν Φοινίκων καὶ τοὺς ὑπάρχους τῆς Συρίας. (2) καὶ τοὺς μὲν βασιλεῖς προετρέψατο συνεπιλαβέσθαι ναυπηγίας, ἐπειδὴ τὰς ναῦς τὰς ἐκ Φοινίκης ἀπάσας μετὰ τῶν πληρωμάτων Πτολεμαῖος εἶχεν ἐν Αἰγύπτῳ· τοῖς δ' ὑπάρχοις ἐκέλευσεν ἐτοιμάσαι κατὰ τάχος πυρῶν μὲν μεδίμνων μυριάδας τετρακοσίας πεντήκοντα, τοσοῦτο γὰρ εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐγίνετο δαπάνημα. αὐτὸς δὲ πανταχόθεν ἀθροίσας ὑλοτόμους καὶ πρίστας, ἔτι δὲ ναυπηγοὺς κατεκόμιζε τὴν ὕλην ἐπὶ θάλασσαν ἐκ τοῦ Λιβάνου, τεμνόντων μὲν αὐτὴν καὶ πριζόντων ἀνδρῶν ὀκτακισχιλίων, κατακομιζόντων δὲ ζευγῶν χιλίων. (3) τὸ δ' ὄρος τοῦτο παρῇκει μὲν παρά τε τὴν Τρίπολιν καὶ Βυβλίαν, ἔτι δὲ Σιδωνίαν, πληρὲς δ' ἐστὶ ξύλων κεδρίνων καὶ κυπαρισσίνων θαυμαστῶν τό τε κάλλος καὶ μέγεθος. (4) ναυπηγεῖα δ' ἀπέδειξε τρία μὲν κατὰ τὴν Φοινίκην, ἔν τε Τριπόλει καὶ Βύβλῳ καὶ Σιδῶνι, τέταρτον δὲ περὶ Κιλικίαν, κομιζομένης τῆς ὕλης ἐκ τοῦ Ταύρου. (5) ἦν δὲ καὶ περὶ Ῥόδον ἄλλο, συγχωρήσαντος τοῦ δήμου κατασκευάζειν ναῦς ἀπὸ τῆς ὕλης τῆς εἰσκομιζομένης. τοῦ δ' Ἀντίγονου περὶ ταῦτα ὄντος καὶ πλησίον τῆς θαλάσσης κατεστρατοπεδευκότος ἦκεν ἐξ Αἰγύπτου Σέλευκος μετὰ νεῶν ἑκατὸν κεκοσμημένων βασιλικῶς καὶ πλεουσῶν ἱκανῶς. ποιουμένου δ' αὐτοῦ τὸν παράπλου παρ' αὐτὴν τὴν στρατοπεδείαν καταπεφρονηκότως οἱ τε ἐκ τῶν συμμαχίδων πόλεων καὶ πάντες οἱ κοινοπραγοῦντες τοῖς περὶ Ἀντίγονον ἄθρυμοι καθειστήκεισαν· (6) πρόδηλον γὰρ ἦν ὅτι θαλασσοκρατοῦντες οἱ πολέμοι πορθήσουσι τοὺς τοῖς ἐναντίοις κοινοπραγοῦντας ἀπὸ τῆς πρὸς Ἀντίγονον φιλίας. ὁ δ' Ἀντίγονος τούτους μὲν παρεκάλει θαρρεῖν, διαβεβαιούμενος ἐν ταύτῃ τῇ θερίᾳ ἀναπλευσεῖσθαι ναυσὶ πεντακοσίαις.

- 59.** ὄντος δ' αὐτοῦ περὶ ταῦτα παρῇν Ἀγησίλαος ὁ πεμφθεὶς εἰς Κύπρον πρεσβευτής, ἀπαγγέλλων ὅτι Νικοκρέων μὲν καὶ τῶν ἄλλων οἱ κράτιστοι βασιλεῖς πρὸς Πτολεμαῖον πεποίηνται συμμαχίαν, ὁ δὲ Κιτιεὺς καὶ Λαπίθιος, ἔτι δὲ

rozkazując mu jednocześnie, aby wyparł wojska wysłane do Kapadocji przez Kasandra, a następnie udał się nad Hellespont i tam czatował na samego Kasandra, jeśli ten zdecyduje się przepłynąć z Europy na drugi brzeg. (5) Aristodemos z Miletu posłał z kolei na Peloponez, dając mu tysiąc talentów i rozkazując, aby zawarł układ sojuszniczy z Aleksandrem i Poliperchonem oraz dokonał zaciągu wojska zdolnego przeciwstawić się Kasandrowi. Sam zaś zorganizował na obszarach całej Azji, której był panem, system sygnalizacji świetlnej oraz sieć gońców¹⁹⁷, co miało mu umożliwić sprawne zarządzanie całością państwa.

58. Gdy już to wszystko zarządził, wyruszył do Fenicji, gdyż zamierzał zbudować flotę wojenną. Sytuacja bowiem wyglądała tak, że wrogowie posiadając wiele okrętów panowali na morzach, podczas gdy on nie dysponował żadnymi. Rozbił się więc obozem pod Tyrem fenickim, planując oblężenie miasta¹⁹⁸, następnie wezwał do siebie królów fenickich oraz syryjskich hyparchów. (2) Przybyłych władców zachęcał, aby pomogli mu w budowie floty, skoro wszystkie okręty z Fenicji wraz z załogami znajdowały się w Egipcie pod kontrolą Ptolemeusza. Z kolei hyparchom rozkazał, aby jak najszybciej przygotowali dziesięć tysięcy czterysta pięćdziesiąt medymnów¹⁹⁹ pszenicy, ponieważ tyle właśnie potrzebował na roczne zaopatrzenie armii. Sam zaś sprowadził, skąd się tylko dało, drwali, traczów oraz dokerów i zaczął ściągać nad morze drewno z Libanu. Przy wycinaniu lasu i obróbce drzewa pracowało osiem tysięcy ludzi, a przy transporcie tysiąc zwierząt jucznych. (3) Góry Libanu rozciągają się wzdłuż terytoriów Tripolis, Byblos, a także Sydonu²⁰⁰, są pełne drzew cedrowych i cyprysów zadziwiających swoim pięknem i wielkością. (4) Zbudował również w Fenicji trzy stocznie, w Tripolis, Byblos i Sydonie, czwartą w Cylicji. Ta ostatnia zaopatrywana była w drewno pochodzące z gór Taurus. (5) Jeszcze inna znajdowała się na wyspie Rodos, której obywatele zgodzili się budować okręty z drewna dostarczanego im z zewnątrz. Gdy Antygon zajmował się tym wszystkim, obozując nad samym morzem, przybył z Egiptu Seleukos, płynąc na czele wyposażonych prawdziwie po królewsku stu okrętów. Parada floty była naprawdę efektowna. Skutek tej demonstracji siły morskiej dokonanej z ostentacyjnym lekceważeniem i to u samych wybrzeży, gdzie znajdował się obóz Antygona, był taki, że zarówno sprzymierzeńcy z zaprzyjaźnionych miast, jak i wszyscy towarzysze Antygona popadli w przygnębienie. (6) Stało się bowiem jasne, że skoro wrogowie panują na morzach, będą niszczyć ziemie związanych sojuszem z Antygonem sprzymierzeńców swoich przeciwników. Antygon jednak zachęcał ich do wytrwania, zapowiadając, że jeszcze tego lata wypłynie na morze pięćset okrętów pod jego komendą.

59. Gdy Antygon zajmował się tymi wszystkimi sprawami przybył do obozu Agesilaos, wysłany wcześniej z poselstwem na Cypr i oznajmił, że Nikokreon²⁰¹ oraz najznacniejsi królowie wyspy są już związani przymierzem z Ptolemeuszem,

Μαριεύς καὶ Κερυνίτης τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν συντέθεινται. (2) ἀκούσας δὲ ταῦτα τρισχιλίους μὲν στρατιώτας καὶ στρατηγὸν Ἀνδρόνικον κατέλιπεν ἐπὶ τῆς πολιορκίας, αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς δυνάμεως ἀναζεύξας τὴν τ' Ἰόππην καὶ Γάζαν ἀπειθούσας κατὰ κράτος εἴλε καὶ τοὺς μὲν καταληφθέντας Πτολεμαίου στρατιώτας ἐπιδιεῖλεν εἰς τὰς ἰδίας τάξεις, εἰς δὲ τὰς πόλεις παρεισῆγαγε φρουρὰν τὴν ἀναγκάσουσαν πειθαρχεῖν τοὺς ἐνοικοῦντας. (3) αὐτὸς δ' ἐπανελθὼν εἰς τὴν πρὸς Παλαιτύρῳ στρατοπεδεῖαν παρεσκευάζετο τὰ πρὸς τὴν πολιορκίαν. Ἐπὶ δὲ τῶν καιρῶν τούτων Ἀρίστων ὁ πιστευθεὶς ὑπ' Εὐμενοῦς τῶν ὁστῶν τῶν Κρατεροῦ παρέδωκεν εἰς ταφήν αὐτὰ Φίλα τῇ πρότερον μὲν Κρατερῷ συνοικουσίῃ, τότε δὲ Δημητρίῳ τῷ Ἀντιγόνου. (4) αὕτη δ' ἡ γυνὴ συνέσει δοκεῖ διεννηοχέειν· τοὺς τε γὰρ ταραχώδεις τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ κατέπαυεν ἀρμοζόντως πολιτευομένη πρὸς ἕκαστον, τὰς τε ἀδελφὰς καὶ θυγατέρας τῶν ἀπόρων ἐξεδίδου τοῖς ἰδίοις δαπανήμασι, πολλοὺς δὲ καὶ τῶν διαβολαῖς περιπιπτόντων μὴ δικαίαις ἀπήλλασσε τῶν κινδύνων. (5) λέγεται δὲ καὶ Ἀντίπατρον τὸν πατέρα αὐτῆς, ὃς δοκεῖ γεγονέναι φρονιμώτατος τῶν ἐν δυναστείαις γεγονότων κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν, κόρης οὔσης ἔτι τῆς Φίλας συμβουλευέσθαι πρὸς αὐτὴν περὶ τῶν μεγίστων. (6) μηνύσει δ' ἀκριβέστερον τὸ τῆς γυναικὸς ἦθος προῖόν ὁ λόγος καὶ τὰ πράγματα λαμβάνοντα μεταβολὴν καὶ κρίσιν ἐσχάτην τῆς περὶ Δημήτριον βασιλείας. Καὶ τὰ μὲν περὶ Ἀντίγονον καὶ Φίλαν τὴν Δημητρίου γυναῖκα τοιαῦτ' ἦν.

- 60.** Τῶν δὲ πεμφθέντων ὑπ' Ἀντιγόνου στρατηγῶν Ἀριστόδημος μὲν πλεύσας εἰς τὴν Λακωνικὴν καὶ λαβὼν παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἐξουσίαν ξενολογεῖν, στρατιώτας ἤθροισεν ὀκτακισχιλίους ἐκ τῆς Πελοποννήσου. ἐντυχὼν δὲ Ἀλέξανδρῳ καὶ Πολυπέρχοντι φιλίαν συνέθετο πρὸς αὐτοὺς ὑπὲρ Ἀντιγόνου καὶ Πολυπέρχοντα μὲν στρατηγὸν ἀπέδειξε τῆς Πελοποννήσου, τὸν δὲ Ἀλέξανδρον ἔπεισεν εἰς τὴν Ἀσίαν πλεῦσαι πρὸς Ἀντίγονον. (2) ὁ δ' ἕτερος τῶν στρατηγῶν Πτολεμαῖος πορευθεὶς μετὰ τῆς δυνάμεως εἰς Καππαδοκίαν καὶ καταλαβὼν Ἀμισσὸν πολιορκουμένην ὑπ' Ἀσκληπιοδώρου τοῦ Κασάνδρου στρατηγοῦ τὴν μὲν πόλιν ἐκ τῶν κινδύνων ἐρρύσατο, τοὺς δὲ περὶ τὸν Ἀσκληπιόδωρον ὑποσπόνδους ἀφείξανεκτήσατο τὴν σατραπείαν. (3) μετὰ δὲ ταῦτα πορευθεὶς διὰ Βιθυνίας καὶ Ζιβύτην τὸν βασιλεῖα τῶν Βιθυνῶν καταλαβὼν πολιορκοῦντα τὴν τε τῶν Ἀστακηνῶν καὶ Χαλκηδονίων πόλιν συνηνάγκασε λῦσαι τὴν πολιορκίαν. ποιησάμενος δὲ συμμαχίαν πρὸς τε τὰς πόλεις ταύτας καὶ πρὸς τὸν Ζιβύτην ἔτι δὲ λαβὼν ὁμήρους, προῆγεν ἐπὶ Ἰωνίας καὶ Λυδίας· ἐγγράφει γὰρ Ἀντίγονος αὐτῷ βοηθεῖν τῇ παραλίῳ κατὰ τάχος, ὥς τοῦ Σελεύκου τὸν πλοῦν ἐνταῦθα ποιησομένου. (4) ὥς δὲ ποθ' ἦκε πλησίον τῶν προειρημένων τόπων, Σέλευκος ἔτυχε μὲν πολιορκῶν Ἐρυθράς, πυθόμενος δὲ τὴν τῶν πολεμίων δύναμιν πλησίον οὖσαν ἀπέπλευσεν ἄπρακτος.

podczas gdy królowie Kition²⁰², Lapitos²⁰³, a także Marion²⁰⁴ oraz Kerynei²⁰⁵ zawarli sojusz z Antygonem. (2) Gdy to usłyszał, pozostawił trzy tysiące żołnierzy pod dowództwem Andronikosa, aby dalej prowadzili oblężenie miasta, a sam z wojskiem wyruszył na Joppę i Gazę, które nie chciały mu się podporządkować, i zdobył je szturmem. Wziętych żywcem żołnierzy Ptolemeusza porozdzielał po swoich oddziałach, a w samych miastach pozostawił załogi, by strzegły lojalności ich mieszkańców. (3) Następnie powrócił do obozu w Starym Tyrze i kontynuował prace oblężnicze. W tym samym czasie Ariston, któremu jeszcze Eumenes powierzył prochy Kraterosa²⁰⁶, przekazał je Fili, aby złożyła je w ziemi. Fila²⁰⁷ była wcześniej żoną Kraterosa, obecnie Demetriusza syna Antygona. (4) Kobieta ta cieszyła się opinią osoby niezwykle inteligentnej. Potrafiła uspokoić szerczących w obozie zamęt niezadowolonych żołnierzy, zwracając się do każdego z nich stosownie do sytuacji z wielką zręcznością. Wydawała za męża siostry i córki z biednych rodzin, wyposażając je ze swoich zasobów. Wielu ludzi obciążonych fałszywymi oskarżeniami uwolniła od grożących im niebezpieczeństw. (5) Opowiadają również, że jej ojciec Antypater, który przecież, według powszechnej opinii, był najmądrzejszym ze wszystkich sprawujących władzę w swoich czasach, radził się Fili, gdy była jeszcze dziewczyną, w najważniejszych sprawach państwowych. (6) Nasza dalsza opowieść ukaże z całą wyrazistością cechy jej charakteru, które ujawnią się wśród dramatycznych przemian losu i konfliktów za panowania Demetriusza. Tyle o Antygonie i Fili, żonie Demetriusza.

60. Spośród strategów rozesłanych przez Antygona Aristodemos przyplłynął do Lakonii i uzyskawszy zgodę Spartan, dokonał na terenie Peloponezu zaciągu ośmiu tysięcy żołnierzy. Następnie spotkał się z Aleksandrem i Polyperchonem i zawarł z nimi sojusz w imieniu Antygona. Polyperchona mianował dowódcą sił zbrojnych na Peloponezie, natomiast Aleksandra przekonał, aby sam popłynął do Azji do Antygona. (2) Tymczasem drugi ze strategów, Ptolemeusz²⁰⁸, dotarł z wojskiem do Kapadocji i opanował oblegane przez stratega Kasandra²⁰⁹, Asklepiodora²¹⁰, Amissos²¹¹ i tym samym wybawił miasto z zagrożenia. Asklepiodora i jego żołnierzy uwolnił na mocy układu. (3) W ten to sposób pozyskał satrapię Kapadocji. Następnie pomaszerował przez ziemie Bitynii i zaskoczywszy króla Bitynów Zibytesa²¹², który właśnie prowadził oblężenie miast Astakenów i Chalkedończyków²¹³, zmusił go do przerwania oblężenia. Z miastami tymi, jak i z samym Zibytesem zawarł sojusz, a następnie wzięwszy zakładników, pociągnął w stronę Jonii i Lidii, ponieważ w tym czasie Antygonos przysłał mu rozkaz, aby jak najszybciej szedł z pomocą miastom wybrzeża, ponieważ Seleukos miał tam właśnie pożeglować. (4) Gdy Ptolemeusz był już blisko tych terytoriów, oblegający Erythraj²¹⁴ Seleukos, do którego dotarła wiadomość, że siły wrogów są już blisko, odpłynął, nie dokonawszy niczego.

61. Αντίγονος δὲ παραγενομένου πρὸς αὐτὸν Ἀλεξάνδρου τοῦ Πολυπέρχοντος πρὸς μὲν τοῦτον συνέθετο φιλίαν, αὐτὸς δὲ συναγαγὼν τῶν τε στρατιωτῶν καὶ τῶν παρεπιδημούντων κοινήν ἐκκλησίαν κατηγόρησε Κασάνδρου, προφερόμενος τήν τε Ὀλυμπιάδος ἀναίρεσιν καὶ τὰ συμβάντα περὶ Ῥωξάνην καὶ τὸν βασιλέα. (2) πρὸς δὲ τούτοις ἔλεγεν ὡς Θεσσαλονίκην μὲν βιασάμενος ἔγημεν, φανερῶς δὲ ἐξειδιάζεται τὴν Μακεδόνων βασιλείαν, ἔτι δὲ ὡς Ὀλυνθίους ὄντας πολεμιωτάτους Μακεδόνων κατώκισεν εἰς τὴν ὁμόνυμον ἑαυτοῦ πόλιν καὶ Θήβας ἀνέστησε τὰς ὑπὸ Μακεδόνων κατασκαφείσας. (3) συναγανακτούντων δὲ τῶν ὄχλων ἔγραψε δόγμα καθ' ὃ τὸν Κασάνδρον ἐψηφίσατο πολέμιον εἶναι, ἐὰν μὴ τὰς τε πόλεις καθέλῃ καὶ τὸν βασιλέα καὶ τὴν μητέρα τὴν Ῥωξάνην προαγαγὼν ἐκ τῆς φυλακῆς ἀποδῷ τοῖς Μακεδόσι καὶ τὸ σύνολον ἐὰν μὴ πειθαρχῇ τῷ καθεσταμένῳ στρατηγῷ καὶ τῆς βασιλείας παρειληφότεν τὴν ἐπιμέλειαν Ἀντιγόνῳ. εἶναι δὲ καὶ τοὺς Ἑλλήνας ἅπαντας ἐλευθέρους, ἀφρουρήτους, αὐτονόμους. ἐπιψηφισαμένων δὲ τῶν στρατιωτῶν τὰ ῥηθέντα διαπέστειλε πανταχῇ τοὺς κοινοῦντας τὸ δόγμα. (4) τοὺς μὲν γὰρ Ἑλλήνας ὑπελάμβανε διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἐλευθερίας προθύμους ἔξειν συναγωνιστάς εἰς τὸν πόλεμον, τοὺς δ' ἐν ταῖς ἄνω σατραπείαις στρατηγούς καὶ σατράπας, ὑπόπτως ἔχοντας ὡς Ἀντιγόνου καταλῦσαι διεγνωκότος τοὺς ἀπὸ Ἀλεξάνδρου βασιλεῖς, αὐτοῦ φανερῶς τὸν ὑπὲρ αὐτῶν πόλεμον ἀναδεχομένου πάντας μεταπεσεῖσθαι ταῖς γνώμαις καὶ τοῖς παραγγελλομένοις ἐτοιμῶς ὑπακούσεσθαι. (5) ἀπὸ δὲ τούτων γενόμενος Ἀλεξάνδρῳ μὲν δούς πεντακόσια τάλαντα καὶ περὶ τῶν μελλόντων εἰς μεγάλας ἀγαγὼν ἐλπίδας ἐξαπέστειλεν εἰς Πελοπόννησον· αὐτὸς δὲ παρὰ Ῥοδίων μεταπεψάμενος ναῦς καὶ τῶν ναυπηγηθεισῶν τὰς πλείστας καταρτίσας ἐπέπλευσε τῇ Τύρῳ. θαλασσοκρατῶν δὲ καὶ διακωλύων σῖτον εἰσάγεσθαι προσεκαρτέρησε μὲν ἑνιαυτὸν καὶ τρεῖς μῆνας, εἰς ἔνδειαν δὲ δεινὴν ἀγαγὼν τοὺς ἐγκατακεκλεισμένους τοῖς μὲν παρὰ Πτολεμαίου στρατιώταις συνεχώρησεν ἀπελθεῖν ἔχουσι τὰ ἑαυτῶν, τὴν δὲ πόλιν δι' ὁμολογίας παραλαβὼν φρουρὰν τὴν διαφυλάξουσιν εἰς αὐτὴν εἰσήγαγεν.

62. Ἄμα δὲ τούτοις πραττομένοις Πτολεμαῖος μὲν ἀκούσας τὰ δεδογμένα τοῖς μετ' Ἀντιγόνου Μακεδόσι περὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας ἔγραψε καὶ αὐτὸς τὰ παραπλήσια, βουλόμενος εἰδέναι τοὺς Ἑλλήνας ὅτι φροντίζει τῆς αὐτονομίας αὐτῶν οὐχ ἥττον Ἀντιγόνου. (2) οὐ γὰρ μικρὰν ῥοπὴν ὀρῶντες οὕσαν ἑκάτεροι προσλαβέσθαι τὴν τῶν Ἑλλήνων εὐνοίαν διημιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς εἰς τούτους εὐεργεσίας. προσελάβετο δ' εἰς τὴν συμμαχίαν καὶ τὸν τῆς Καρίας σατράπην Ἀσανδρον, ἰσχύοντα καὶ πόλεις ἔχοντα τεταγμένας ὑφ' ἑαυτὸν οὐκ ὀλίγας. (3) προαπεσταλκῶς δὲ τοῖς ἐν Κύπρῳ βασιλεῦσι στρατιώτας τρισχιλίους ἐξέπεμψε τότε δύναμιν ἀδράν, σπεύδων συναναγκάσαι τοὺς ἐναντιοπραγοῦντας ποιεῖν τὸ προστασσόμενον. (4) Μυρμιδόνῃ μὲν οὖν τὸν Ἀθηναῖον ἀπέστειλε μετὰ στρατιωτῶν μυρίων, Πολύκλειτον δὲ

61. Gdy Aleksander syn Polyperchona przybył do Antygona, ten zawarł z nim sojusz, a następnie zwołał powszechne zgromadzenie swoich żołnierzy wraz z wojskiem sprzymierzonych i oskarżył publicznie Kasandra o zamordowanie Olimpias oraz o to, co zrobił z Roksana i królem. (2) Do tego wszystkiego dodał, że Kasander siłą zmusił Tessalonikę²¹⁵ do małżeństwa, aby zawładnąć królestwem Macedończyków, a ponadto odbudował miasto Olintyjczyków, którzy są największymi wrogami Macedończyków, w dodatku nazywając je swoim własnym imieniem²¹⁶, a wreszcie wskrzesił zburzone przez Macedończyków Teby. (3) Gdy zgromadzony tłum zareagował na jego słowa wzburzeniem, postawił wniosek, aby Kasandra uznać za wroga, jeśli ten nie zburzy miast oraz nie uwolni spod straży króla i jego matki Roksany i nie przekaze ich pod opiekę Macedończyków. Wniosek uchwały mówił również, że Kasander ma podporządkować całość swoich sił mianowanemu już strategowi oraz samemu Antygonowi, który przejął opiekę nad królestwem, a ponadto że wszyscy Hellenowie są wolni, a ich miasta mają cieszyć się autonomią i mają być wolne od obcych garnizonów. Gdy żołnierze przegłosowali tekst uchwały, rozesłał heroldów, aby wszędzie rozgłosili jej treść. (4) Sądził bowiem, że Hellenowie w nadziei na odzyskanie wolności przyłączą się do wojny po jego stronie oraz że dowódcy wojskowi i satrapowie z górnych satrapii, którzy podejrzewali, że Antygon postanowił pozbawić władzy królów z rodziny Aleksandra, gdy zobaczą, że on otwarcie podejmuje wojnę w ich obronie, dadzą się wszyscy przekonać, widząc tekst uchwały i w konsekwencji chętnie podporządkują się jego rozkazom. (5) Dokonawszy tego wszystkiego, dał Aleksandrowi pięćset talentów i czyniąc mu wielkie nadzieje na przyszłość, odesłał na Peloponez. Natomiast sam wezwał okręty z Rodos i obsadziwszy większość nowo zbudowanych okrętów załogami, odpłynął pod Tyr. Teraz mając już kontrolę nad akwenami morskimi, uniemożliwił dowóz żywności do oblężonego miasta, wskutek czego po roku i trzech miesiącach oblężenia doprowadził zamkniętych w mieście do takiej nędzy, że podjęli oni negocjacje²¹⁷, na mocy których żołnierzom Ptolemeusza pozwolił odejść wraz z uzbrojeniem, a sam wkroczył do miasta i pozostawił tam garnizon wojskowy.
62. W tym samym czasie Ptolemeusz, który dowiedział się o treści uchwały podjętej przez Antygona i Macedończyków w sprawie wolności Hellenów, sam napisał podobną, ponieważ chciał, aby Hellenowie wiedzieli, że również on troszczy się o ich autonomię i to nie mniej niż Antygon. (2) Obaj więc rywalizowali między sobą, zabiegając o przychyłność Hellenów i chcąc uchodzić za ich dobroczyńców, ponieważ zdawali sobie sprawę, że Grecy mogą mieć niemały wpływ na wynik walki. Ptolemeusz pozyskał również sojusznika w osobie satrapy Karii Kasandra²¹⁸, który dysponował sporymi siłami wojskowymi i kontrolował niemałą liczbę miast. (3) Na Cypr, dokąd jeszcze wcześniej wysłał oddział trzech tysięcy żołnierzy, skierował teraz spore siły wojskowe, ponieważ chciał podporządkować sobie tych, którzy stawiali mu opór. (4) Tak więc wysłał

μετὰ νεῶν ἑκατόν, τῶν δὲ πάντων στρατηγὸν Μενέλαον τὸν ἀδελφόν. οὗτοι δὲ πλεύσαντες εἰς Κύπρον κάκει καταλαβόντες Σέλευκον μετὰ τοῦ στόλου συνηδρευσαν βουλευόμενοι τί χρὴ πράττειν. (5) ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς Πολύκλειτον μετὰ πενήκοντα νεῶν πλεῖν εἰς Πελοπόννησον καὶ διαπολεμεῖν τοῖς περὶ Ἀριστόδημον καὶ Ἀλέξανδρον, ἔτι δὲ Πολυπέρχοντα, Μυρμιδόνα δὲ καὶ τοὺς ξένους εἰς Καρίαν, βοηθήσοντας τοῖς περὶ τὸν Ἄσανδρον πολεμουμένοις ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ στρατηγοῦ, τοὺς δὲ περὶ τὸν Σέλευκον καὶ Μενέλαον ὑπολειφθέντας ἐν Κύπρῳ μετὰ Νικοκρέοντος τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἄλλων τῶν συμμαχούντων διαπολεμεῖν τοῖς ἐναντιουμένοις. (6) τοῦτον δὲ τὸν τρόπον τῆς δυνάμεως διαμερισθείσης οἱ περὶ Σέλευκον Κερυνεῖαν μὲν καὶ Λάπιθον ἐξεπολιόρκησαν, Στασίοικον δὲ τὸν βασιλέα τῶν Μαριέων προσαγαγόμενοι τὸν Ἀμαθουσίων δυνάστην ἠνάγκασαν ὅμηρα δοῦναι, τὴν δὲ τῶν Κιτίων πόλιν, οὐ δυνάμενοι προσαγαγέσθαι, συνεχῶς ἐπολιόρκουν πάσῃ τῇ δυνάμει. (7) κατὰ τοῦτον δὲ τὸν καιρὸν πρὸς Ἀντίγονον κατέπλευσαν ἐξ Ἑλλησπόντου ναὺς τεσσαράκοντα Θεμίσωνος ναυαρχοῦντος· ὁμοίως δὲ ἐξ Ἑλλησπόντου καὶ Ῥόδου κατήγαγε σκάφη Διοσκουρίδης ὀγδοήκοντα. (8) προὔπηρχον δ' αὐτῷ κατηρτισμέναι ναὺς τῶν ἐν Φοινίκῃ ναυπηγηθεισῶν αἱ πρῶται συντελεσθεῖσαι· αὗται δ' ἦσαν σὺν ταῖς ἐν Τύρῳ καταληφθεῖσαις ἑκατόν καὶ εἴκοσιν, ὥστε τὰς πάσας περὶ αὐτὸν ἡθροῖσθαι ναὺς μακρὰς ἐξηρτυμένας διακοσίας τεσσαράκοντα· τούτων δ' ἦσαν τετρήρεις μὲν ἐννενήκοντα πενήτρεις δὲ δέκα, ἐννήρεις δὲ τρεῖς, δεκῆρεις δὲ δέκα, ἄφρακτοι δὲ τριάκοντα. (9) διελόμενος δὲ τὸν στόλον πενήκοντα μὲν ναὺς ἐξέπεμψεν εἰς Πελοπόννησον, τῶν δ' ἄλλων ναύαρχον καταστήσας Διοσκουρίδην τὸν ἀδελφιδοῦν προσέταξε περιπλεῖν τοῖς τε συμμάχοις παρεχόμενον τὴν ἀσφάλειαν καὶ τῶν νήσων τὰς μήπω μετεχούσας τῆς συμμαχίας προσαγόμενον. Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὸν Ἀντίγονον ἐν τούτοις ἦν.

63. Ἡμεῖς δ' ἐπεὶ τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν πραχθέντα διήλθομεν, ἐν μέρει πάλιν τὰ κατὰ τὴν Εὐρώπην διέξιμεν. Ἀπολλωνίδης γὰρ ὁ ταχθεὶς ὑπὸ Κασάνδρου στρατηγὸς ἐπὶ τῆς Ἀργείων πόλεως ἐξοδεύσας εἰς Ἀρκαδίαν νυκτὸς ἐκυρίευσεν τῆς τῶν Στυμφαλίων πόλεως· (2) περὶ ταῦτα δ' αὐτοῦ διατρίβοντος τῶν Ἀργείων οἱ πρὸς Κασάνδρον ἀλλοτριῶς ἔχοντες ἐπεκαλέσαντο τὸν Πολυπέρχοντος Ἀλέξανδρον, ἐπαγγελλούμενοι παραδώσειν τὴν πόλιν. τοῦ δ' Ἀλεξάνδρου βραδύνοντος Ἀπολλωνίδης φθάσας κατήντησεν εἰς Ἄργος. τῶν δ' ἐναντιουμένων καταλαβὼν εἰς πεντακοσίους συνηδρευκότας ἐν τῷ πρυτανεῖῳ τούτους μὲν ἀποκλείσας τῆς ἐξόδου ζῶντας κατέκαυσε, τῶν δ' ἄλλων τοὺς μὲν πλείους ἐφυγάδευσεν, ὀλίγους δὲ συλλαβὼν ἀπέκτεινε. (3) Κασάνδρος δὲ πυθόμενος τὸν Ἀριστοδήμου κατάπλουν εἰς Πελοπόννησον καὶ τὸ συνηθροισμένον πλῆθος τῶν ξένων τὸ μὲν πρῶτον ἐπεχείρησεν ἀφιστάναι τοὺς περὶ Πολυπέρχοντα

Myrmidona z Aten z dziesięcioma tysiącami żołnierzy, a także Polikleta, który prowadził sto okrętów. Dowódcą wszystkich sił zbrojnych mianował swojego brata Menelaosa. Wszyscy oni popłynęli na Cypr i gdy tam spotkali się z Seleukosem, zasiedli razem do stołu, by zdecydować o dalszych działaniach. (5) W trakcie narady postanowili, aby Poliklet z pięćdziesięcioma okrętami płynął na Peloponez i tam prowadził walkę z Aristodemosem i Aleksandrem, a także Polyperchonem. Natomiast Myrmidon z obcymi wojskami zaciężnymi miał płynąć do Karii z pomocą dla wojsk Kasandra²¹⁹, który zmagał się ze strategiem Ptolemeuszem, podczas gdy Seleukos i Menelaos mieli pozostać na Cyprze z królem Nikokreonem²²⁰ oraz pozostałymi sprzymierzeńcami, aby prowadzić walkę z przeciwnikami. (6) Gdy w ten sposób podzielili już całość sił wojskowych, Seleukos obległ i zdobył Keryneję. Zdołał także pozyskać króla Marion Stasiojkosa²²¹, a władcę Amatuzjów²²² zmusił do lojalności, biorąc zakładników. Wreszcie Kition, które nie chciało mu się podporządkować, zamknął w oblężeniu całością swoich sił wojskowych. (7) W tym samym czasie do Antygona przypłynął Themison, prowadząc z Hellespontu czterdzieści okrętów. Podobnie Dioskurides sprowadził z Hellespontu i Rodos okręty w liczbie osiemdziesięciu. (8) Jeszcze przed tym udało się zwodować pierwsze okręty zbudowane w Fenicji. Było ich razem z tymi, które dostały się w ręce zdobywców w Tyrze, sto dwadzieścia. Tak więc Antygonowi łącznie udało się zgromadzić dwieście czterdzieści obsadzonych załogami i wyposażonych dużych okrętów. W tej liczbie było dziewięćdziesiąt czterorzędowców, dziesięć pięćrzędowców, dziewięćrzędowców trzy i dziesięć dziesięćrzędowców, a oprócz tego trzydzieści statków transportowych. (9) Wówczas to dokonał on podziału swojej floty. Pięćdziesiąt okrętów wysłał na Peloponez, zaś dowódcą pozostałych mianował swojego bratanka Dioskuridesa^{222a}, rozkazując mu, aby opływał wybrzeża w celu zapewnienia bezpieczeństwa sojusznikom, a także w celu pozyskania nowych sprzymierzeńców wśród wyspiarzy. Takie to decyzje w owym czasie podjął Antygon.

63. Skoro już opowiedzieliśmy o wydarzeniach w Azji, zwróćmy się teraz po raz kolejny w stronę Europy²²³. Apollonides, który został mianowany przez Kasandra strategiem miasta Argos, wyprawił się do Arkadii i nocą opanował miasto Stymfalińczyków²²⁴. (2) Tymczasem podczas jego nieobecności przeciwnicy Kasandra z Argos wezwali Aleksandra syna Polyperchona, obiecując, że otworzą mu bramy miasta. Ponieważ jednak Aleksander działał w sposób opieszały, Apollonides zdążył przed nim dotrzeć do Argos. Przypadek sprawił, że zaskoczył około pięciuset swoich przeciwników w czasie narady w prytanejonie²²⁵. Otoczył więc budynek i nie pozwoliwszy nikomu uciec, wszystkich spalił żywcem. Wielu innych skazał przy tym na wygnanie, niektórych po prostu pojął i zgładził. (3) Gdy Kasander dowiedział się o lądowaniu Aristodemos na Peloponezie oraz zaciągu przez niego dużej ilości wojska, podjął próbę odcięcia Poly-

τῆς Ἀντιγόνης φιλίας· οὐχ ὑπακούοντων δ' αὐτῶν συναγαγὼν δύναμιν ἤκε διὰ τῆς Θετταλίας εἰς Βοιωτίαν. (4) ἐνταῦθα δὲ συνεπιλαβόμενος τοῖς Θηβαίοις τῆς τῶν τειχῶν οἰκοδομίας παρήλθεν εἰς Πελοπόννησον· καὶ τὸ μὲν πρῶτον Κεγχρεὰς ἐκπολιορκήσας ἐδήλωσε τὴν χώραν τῶν Κορινθίων, μετὰ δὲ ταῦτα δύο φρουρία κατὰ κράτος ἐλὼν τοὺς ὑπ' Ἀλεξάνδρου καθεσταμένους φρουροὺς ὑποσπόνδους ἀφῆκεν. (5) ἐξῆς δὲ τῇ τῶν Ὀρχομενίων πόλει προσβολὰς ποιησάμενος καὶ παρειαχθεὶς ὑπὸ τῶν ἀλλοτρίως ἐχόντων πρὸς Ἀλέξανδρον τῆς μὲν πόλεως φυλακὴν ἀπέλιπε, τῶν δὲ φίλων τῶν Ἀλεξάνδρου καταφυγόντων εἰς τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν τοῖς πολίταις ὃ βούλονται πρᾶξαι. οἱ μὲν οὖν Ὀρχομενιοὶ τοὺς ἰκέτας βιαίως ἀναστήσαντες ἅπαντας ἀνεῖλον παρὰ τὰ κοινὰ τῶν Ἑλλήνων νόμιμα.

64. Ὁ δὲ Κάσανδρος παρελθὼν εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ καταλαβὼν φρουρουμένην ὑπὸ Πολυέρχοντος τὴν πόλιν τὸ μὲν πολιορκεῖν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπέγνω, παρελθὼν δ' εἰς Ἀρκαδίαν Δάμιν μὲν ἐπιμελητὴν τῆς Μεγάλης πόλεως ἀπέλιπε, αὐτὸς δὲ παρελθὼν εἰς τὴν Ἀργεῖαν καὶ θεὶς τὸν τῶν Νεμέων ἄγωνα τὴν εἰς Μακεδονίαν ἐπάνοδον ἐποιήσατο. (2) τοῦτου δὲ χωρισθέντος Ἀλέξανδρος ἐπιὼν τὰς ἐν Πελοποννήσῳ πόλεις μετ' Ἀριστοδήμου τὰς μὲν ὑπὸ Κασάνδρου καθεσταμένας φρουρὰς ἐκβαλεῖν ἐπειρᾶτο, ταῖς δὲ πόλεσιν ἀποκαθιστᾶν τὴν ἐλευθερίαν. (3) ἃ δὴ πυθόμενος ὁ Κάσανδρος ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν Πρεπέλαον, ἀξίων Ἀντιγόνης μὲν ἀποστῆναι, συμμαχεῖν δ' αὐτῷ γνησίως. τοῦτο δ' αὐτοῦ πρᾶξαντος στρατηγίαν δώσειν ἔφησε πάσης Πελοποννήσου καὶ δυνάμεως ἀποδείξειν κύριον, ἔτι δὲ κατ' ἀξίαν τιμήσειν. (4) ὁ δ' Ἀλέξανδρος ὁρῶν αὐτῷ συγχωρούμενον οὐ χάριν ἐξ ἀρχῆς ἐπολέμει πρὸς Κάσανδρον, συμμαχίαν ποιησάμενος ἀπεδείχθη στρατηγὸς Πελοποννήσου. Ἄμα δὲ τούτοις πραττομένοις Πολύκλειτος ὁ πεμφθεὶς ὑπὸ τῶν περὶ Σέλευκον ἐκ Κύπρου πλεύσας κατήρην εἰς Κεγχρεάς, (5) ἀκούσας δὲ τὴν Ἀλεξάνδρου μετάθεσιν καὶ θεωρῶν μηδὲν ὑπάρχον πολέμιον σύστημα τὸν πλοῦν ἐπὶ Παμφυλίας ἐποιήσατο. ἐντεῦθεν δὲ παρακομισθεὶς εἰς Ἀφροδισιάδα τῆς Κιλικίας, ὡς ἤκουσεν ὅτι Θεόδοτος μὲν ὁ Ἀντιγόνης ναύαρχος ἐκ Πατάρων τῆς Δυκίας παραπλεῖ ταῖς ἀπὸ Ῥόδου ναυσίν, ἐχούσαις ἀπὸ Καρίας πληρώματα, καὶ διότι περίλαος μετὰ στρατιωτῶν παράγει πεζῇ, παρεχόμενος τῷ στόλῳ τῆς ἀγωγῆς τὴν ἀσφάλειαν, ἀμφοτέρους κατεστρατήγησε. (6) τοὺς μὲν γὰρ στρατιώτας ἀποβιβάσας ἔκρυνεν ἐν εὐθέτῳ τόπῳ, καθ' ὃν ἀναγκαῖον ἦν τοὺς πολεμίους τὴν πάροδον ποιήσασθαι, αὐτὸς δὲ πάσαις ταῖς ναυσίν ἐπιπλεύσας καὶ πρὸ αὐτοῦ λαβὼν ἀκρωτήριον ἐπετήρει τὴν τῶν πολεμίων παρουσίαν. ἐμπεσόντων δὲ πρῶτον τῶν πεζῶν εἰς τὴν ἐνέδραν συνέβη τὸν τε Περίλαον ἀλῶναι καὶ τῶν ἄλλων τοὺς μὲν πεσεῖν μαχομένους, οὓς δὲ ζωγρηθῆναι. (7) ἐπιχειρούντων δὲ τῶν ἀπὸ Ῥόδου νεῶν παραβοηθεῖν τοῖς ἰδίους ἐπιπλεύσας ὁ Πολύκλειτος ἄφνω συντεταγμένῳ τῷ στόλῳ ῥαδίως ἐτρέψατο τεταραγμένους τοὺς πολεμίους. διόπερ συνέβη τὰς τε ναῦς ἀλῶναι

perchona od sojuszu z Antygonem. Gdy jednak to się nie udało, zebrał wojsko i wyruszył przez Tesalię do Beocji. (4) Tam najpierw dopomógł Tebańczykom przy budowie murów miejskich²²⁶, a następnie przeszedł na Peloponez, gdzie rozpoczął od szturm i zdobycia Kenchreaj²²⁷ oraz spustoszenia ziem Koryntian. Następnie wziął siłą dwa zamki obsadzone załogami przez Aleksandra. Załogi na mocy układu puścił wolno. (5) Potem zaatakował Orchomenos²²⁸, w którego mury został wprowadzony przez przeciwników Aleksandra. Miasto obsadził własną załogą. Gdy dowiedział się, że zwolennicy Aleksandra schronili się w świątyni Artemidy, ogłosił, że obywatele Orchomenos mogą z nimi zrobić, co chcą. Wtedy to Orchomenejczycy z użyciem siły zmusili błagalników bogini do opuszczenia sanktuarium, po czym wymordowali ich z zaprzeczeniem wszelkich powszechnie respektowanych przez Hellenów obyczajów.

64. Potem Kasander wkroczył do Mesenii²²⁹, gdzie zastał miasto obsadzone przez załogę Polyperchona, wobec czego tymczasem zrezygnował z oblężenia i pomaszerował do Arkadii, gdzie na stanowisku namiestnika Megalopolis²³⁰ pozostawił Damisa²³¹. Sam natomiast pomaszerował do Argos, gdzie zorganizował igrzyska nemejskie²³², po których powrócił do Macedonii. (2) Gdy Kasander odszedł, Aleksander wraz z Aristodemosem zaatakowali miasta na Peloponezie, próbując z jednych usunąć garnizony pozostawione przez Kasandra, innym z kolei przywrócić wolność. (3) Gdy Kasander dowiedział się o tym, wysłał do Aleksandra Prepelaosa²³³, domagając się od niego, aby odstąpił od Antygona i jawnie stanął po jego stronie. W zamian za to obiecywał mu zwierzchnictwo nad całym Peloponezem i stanowisko dowódcy sił zbrojnych, a także traktowanie go z należnym mu szacunkiem. (4) Gdy Aleksander zobaczył, że dostaje to, o co od początku walczył, zmagając się z Kasandrem, zawarł pokój i został mianowany strategiem Peloponezu²³⁴. W tym samym czasie Poliklet, ten, którego z Cypru wysłał z flotą Seleukos, przybił do brzegu w Kenchreaj, (5) gdzie dowiedział się, że Aleksander przeszedł na drugą stronę, a ponieważ wokół nie było żadnych wojsk nieprzyjacielskich pożegłował do Pamfilii. Stamtąd z kolei popłynął wzdłuż brzegów do Afrodizjas w Cylicji²³⁵, gdzie dowiedział się, że wzdłuż brzegów z Patary²³⁶ w Licji na czele okrętów rodyjskich obsadzonych karyjskimi załogami płynie admirał Antygona Teodot²³⁷, a jednocześnie lądem prowadzi wojsko Perilaos²³⁸, zabezpieczając w ten sposób przemarsz swoich oddziałów. Wiedząc to, Poliklet wymanewrował jednego i drugiego. (6) Żołnierzy swoich wysadził na brzeg i ukrył w dobrze osłoniętym miejscu przy drodze, którą musieli nadejść wrogowie, podczas gdy sam, wypłynawszy ze wszystkimi okrętami, zajął stanowisko za jakimś cyplem zasłaniającym jego eskadrę i czatował na nadejście wrogów. Najpierw w zasadzkę wpadła kolumna piechoty. Sam Perilaos dostał się do niewoli. Z jego ludzi jedni zginęli w walce, inni zostali wzięci żywcem. (7) Gdy okręty rodyjskie ruszyły z pomocą swoim znajdującym się na brzegu, Poliklet niespodziewanie wypłynął naprzeciw w szyku i łatwo

πάσας καὶ τῶν ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγους, ἐν οἷς καὶ αὐτὸν τὸν Θεόδοτον τραυματίαν γενόμενον μετ' ὀλίγας ἡμέρας τελευτήσαι. (8) Πολύκλειτος μὲν οὖν χωρὶς κινδύνων τηλικαῦτα πλεονεκτήσας ἀπέπλευσεν εἰς Κύπρον, ἐντεῦθεν δ' εἰς Πηλούσιον· ὁ δὲ Πτολεμαῖος τοῦτον μὲν ἐπαινέσας δωρεαῖς μεγάλαις ἐτίμησε καὶ πολὺ μᾶλλον προῆγεν ὡς ἀρχηγὸν γεγονότα μεγάλου προτερήματος, τὸν δὲ Περίλαον καὶ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων τινὰς ἀπέλυσεν, ἐλθούσης περὶ τούτων πρεσβείας παρ' Ἀντιγόνου. αὐτὸς δὲ παρῆλθεν ἐπὶ τὸ καλούμενον Ἑκρηγμα κάκει συνελθὼν εἰς λόγους Ἀντιγόνῳ πάλιν ἀπῆλθεν, οὐ συγχωροῦντος Ἀντιγόνου τὰ ἀξιούμενα.

65. Ἡμεῖς δὲ διεληλυθότες τὰ πραχθέντα τῶν Ἑλλήνων τῆς Εὐρώπης περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Μακεδονίαν ἐν μέρει διέξιμεν περὶ τῶν πρὸς ἐσπέραν νευόντων μερῶν. Ἀγαθοκλῆς γὰρ ὁ τῶν Συρακουσίων δυνάστης κατέχων φρούριον τῶν Μεσσηνίων ἐπηγγείλατο λαβὼν παρ' αὐτῶν τριάκοντα τάλαντα παραδώσειν τὸν τόπον. (2) δόντων δὲ τῶν Μεσσηνίων τὰργύριον οὐ μόνον διεψεύσατο τοὺς πιστεύσαντας τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ καὶ τὴν Μεσσήνην αὐτὴν ἐπεχείρησε καταλαβέσθαι. πυθόμενος γὰρ μέρος τι τοῦ τείχους ἐν αὐτῇ πεπτωκέναι πεζῇ μὲν τοὺς ἵππεῖς ἀπέστειλεν ἐκ Συρακουσσῶν, αὐτὸς δ' ἀναλαβὼν ναὺς ἡμιολίας νυκτὸς κατέπλευσε πλησίον τῆς πόλεως. (3) προαισθημένων δὲ τῶν ἐπιβουλευομένων ταύτης μὲν τῆς ἐπιβολῆς ἀπέτυχεν, ἐπὶ δὲ τὰς Μύλας πλεύσας καὶ πολιορκήσας τὸ φρούριον δι' ὁμολογίας παρέλαβε. καὶ τότε μὲν εἰς Συρακούσας ἔχωρίσθη, κατὰ δὲ τὰς τῶν καρπῶν συγκομιδὰς πάλιν ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Μεσσήνην. (4) πλησίον δὲ τῆς πόλεως στρατοπεδεύσας καὶ προσβολὰς συνεχεῖς ποιούμενος οὐδὲν ἀξιόλογον ἴσχυσε βλάψαι τοὺς πολεμίους· καὶ γὰρ τῶν ἐκ Συρακουσσῶν φυγάντων πολλοὶ συνεδεδραμήκεισαν εἰς τὴν πόλιν, οἱ καὶ διὰ τὴν ἰδίαν ἀσφάλειαν καὶ διὰ τὸ πρὸς τὸν τύραννον μίσος ἐκθύμως ἠγωνίζοντο. (5) καθ' ὃν δὴ χρόνον ἦκον ἐκ Καρχηδόνας πρέσβεις, οἱ τῷ μὲν Ἀγαθοκλεῖ περὶ τῶν πραχθέντων ἐπετίμησαν ὡς παραβαίνοντι τὰς συνθήκας, τοῖς δὲ Μεσσηνίοις εἰρήνην παρεσκεύασαν καὶ τὸ φρούριον ἀναγκάσαντες ἀποκαταστήσαι τὸν τύραννον ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Λιβύην. (6) ὁ δ' Ἀγαθοκλῆς παρελθὼν εἰς Ἀβάκαινον πόλιν σύμμαχον, τοὺς δοκοῦντας ἀλλοτρίως ἔχειν τὰ πρὸς αὐτὸν ἀπέσφαξεν, ὄντας πλείους τῶν τεσσαράκοντα. (7) Ἄμα δὲ τούτοις πραττομένοις Ῥωμαῖοι μὲν διαπολεμοῦντες Σαμνίταις Φερέντην, πόλιν τῆς Ἀπουλίας, κατὰ κράτος εἶλον. οἱ δὲ τὴν Νουκερίαν τὴν Ἀλφατέρναν καλούμενην οἰκοῦντες πεισθέντες ὑπὸ τινων τῆς μὲν Ῥωμαίων φιλίας ἀπέστησαν, πρὸς δὲ τοὺς Σαμνίτας συμμαχίαν ἐποιήσαντο.

66. Τοῦ δ' ἔτους τούτου διελθόντος Ἀθήνησι μὲν ἦρχε Νικόδωρος, ἐν Ῥώμῃ δ' ἦσαν ὕπατοι Λεύκιος Παπείριος τὸ τέταρτον καὶ Κόιντος Πόπλιος τὸ δεύτερον. (2) ἐπὶ δὲ τούτων Ἀριστόδημος μὲν ὁ κατασταθεὶς ὑπ' Ἀντιγόνου στρατηγὸς ὡς ἐπύθετο

je pokonał, ponieważ płynęły w rozproszeniu. W taki to sposób zostały opalone wszystkie okręty, a wraz z nimi dostała się do niewoli niemała liczba ludzi. Wśród jeńców znajdował się sam Teodot, który wskutek ran odniesionych w walce zmarł parę dni później. (8) Tak więc Poliklet, zdobywszy tak wiele bez większego ryzyka, odpłynął na Cypr, a stamtąd do Peluzjum²³⁹. Ptolemeusz pochwalił go publicznie i obsypał darami, oddając mu znacznie większe honory niż te, które przysługują dowódcy, który odniesie naprawdę wielkie zwycięstwo. Gdy jednak od Antygona przybyło poselstwo w sprawie pojmanych, Ptolemeusz uwolnił samego Perilaosa, a wraz z nim pewną liczbę innych pojmanych. Potem udał się do miejsca zwanego Ekregma²⁴⁰, gdzie odbył rozmowy z Antygonem. Ponieważ jednak ten nie przystał na jego żądania, Ptolemeusz odjechał.

65. Skoro już opowiedzieliśmy o czynach europejskich Greków w Helladzie i Macedonii, teraz kolejno zrelacjonujemy w szczegółach to, co zdarzyło się w krajach leżących na zachodzie²⁴¹. Otóż Agatokles, w którego rękach znajdował się akropol meseński, obiecał, że przekaże go w ręce Meseńczyków za trzydzieści talentów. (2) Gdy jednak Meseńczycy dali mu pieniądze, nie tylko oszukał tych, którzy zaufali jego przyrzeczeniu, ale nawet jeszcze próbował zdobyć samą Mesenę²⁴². Otóż doszło do jego wiadomości, że w jakimś miejscu zawalił się mur obronny miasta, wobec czego łodem posłał z Syrakuz oddział kawalerii, a sam wziął jakieś lekkie okręty i podpłynął pod same mury. (3) Ponieważ jednak Meseńczycy w porę zorientowali się w jego knowaniach, atak mu się nie udał. Odpłynął więc do Mylaj²⁴³, które obległ, i ostatecznie pozyskał w drodze układów. Wtedy oddalił się do Syrakuz, by w okresie zbiorów ponownie wyprowadzić się przeciw Mesenie. (4) Jakkolwiek jednak z położonego blisko miasta obozu często wysyłał swoje wojsko do szturmów w niczym istotnym nie był w stanie zaszkodzić jego obrońcom, ponieważ w mieście zgromadziło się wielu wygnańców z Syrakuz, a ci raz – ze względu na swoje własne bezpieczeństwo, dwa – z powodu nienawiści do tyrana, bronili się z zaciętością. (5) W tym też czasie przybyli posłowie z Kartaginy. Skrytykowali oni działania Agatoklesa, który ich zdaniem naruszał warunki przymierza, Meseńczykom zaofiarowali układ pokojowy i wymogli, aby tyran ewakuował zamek, po czym odpłynęli do Libii²⁴⁴. (6) Wtedy Agatokles pomaszerował do sprzymierzonego z nim miasta Abakajnon²⁴⁵, gdzie wymordował ponad czterdziestu ludzi, których uważał za swoich przeciwników. (7) W tym samym czasie Rzymianie, prowadząc wojnę z Samnitami zdobyli szturmem apulijskie miasto Ferentę²⁴⁶. Z kolei mieszkańcy Nucerii, zwanej Alfaterną²⁴⁷, ulegli namowom jakichś ludzi i wypowiedziawszy sojusz Rzymianom, zawarli przymierze z Samnitami.

66. Gdy minął ten rok w Atenach rządził Nikodoros²⁴⁸, w Rzymie natomiast konsulowie – Lucjusz Papiriusz po raz czwarty i Kwintus Publiusz po raz drugi²⁴⁹. (2) Właśnie w okresie ich kadencji Aristodemos, mianowany przez Antygona

τὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Πολυπέρχοντος ἀπόστασιν, ἐπὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Αἰτωλῶν δικαιολογησάμενος προετρέψατο τὰ πλήθη βοηθεῖν τοῖς Ἀντιγόνου πράγμασιν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν μισθοφόρων διαβάς ἐκ τῆς Αἰτωλίας εἰς Πελοπόννησον κατέλαβεν Ἀλέξανδρον τε καὶ τοὺς Ἡλείους πολιορκούντας τὴν Κυλλήνην, εὐκαίρως δὲ τοῖς κινδυνεύουσιν ἐπιφανεῖς ἔλυσε τὴν πολιορκίαν. (3) καταλιπὼν δ' ἐνταῦθα τοὺς παρεξομένους τῷ φρουρίῳ τὴν ἀσφάλειαν ἀνέξεν εἰς τὴν Ἀχαΐαν καὶ Πάτρας μὲν ἡλευθέρωσε φρουρουμένας ὑπὸ **τῶν/τοῦ** Κασάνδρου στρατιωτῶν, Αἴγιον δὲ ἐκπολιορκήσας τῆς τε φρουρᾶς ἐκυρίευσεν καὶ τοῖς Αἰγίεῦσι κατὰ δόγμα τὴν ἐλευθερίαν βουλόμενος ἀποκαταστήσαι διὰ ταύτην τὴν περίστασιν ἐκωλύθη· τῶν γὰρ στρατιωτῶν τραπέντων πρὸς ἀρπαγὴν πολλοὶ μὲν ἀπεσφάγησαν τῶν Αἰγίων πλείσται δὲ τῶν οἰκίων διεφθάρησαν. (4) μετὰ δὲ ταῦτα διαπλεύσαντος εἰς Αἰτωλίαν αὐτοῦ Δυμαῖοι, φρουρὰν ἔχοντες παρὰ Κασάνδρου, διετείχισαν τὴν πόλιν, ὥστε κατ' ἰδίαν οὖσαν ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως διεξεῦχθαι. παρακαλέσαντες δ' ἀλλήλους ἀντέχεσθαι τῆς αὐτονομίας περιστρατοπέδωσαν (5) τὴν ἄκραν καὶ συνεχεῖς προσβολὰς ἐποιοῦντο. ἃ δὲ πύθόμενος ὁ Ἀλέξανδρος ἤκεν μετὰ δυνάμεως καὶ βιασάμενος ἐντὸς τοῦ τείχους ἐκυρίευσεν τῆς πόλεως, τῶν δὲ Δυμαίων τοὺς μὲν ἀπέσφαξεν, τοὺς δ' εἰς φυλακὴν ἀπέθετο, πολλοὺς δὲ ἐφυγάδευσεν. (6) οἱ δὲ περιλειφθέντες ἀπαλλαγέντος ἐκ τῆς πόλεως Ἀλεξάνδρου χρόνον μὲν τινα τὴν ἡσυχίαν ἦγον, καταπεπληγμένοι τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, ἅμα δὲ καὶ συμμάχων ὄντες ἔρημοι· μετὰ δὲ τινα χρόνον ἐξ Αἰγίου τοὺς Ἀριστοδήμου μισθοφόρους μεταπεμψάμενοι πάλιν ἐπέθεντο τῇ φρουρᾷ καὶ κυριεύσαντες τῆς ἄκρας τὴν μὲν πόλιν ἡλευθέρωσαν, τῶν δὲ καταλειφθέντων τοὺς πλείστους ἀποσφάζαντες συνανείλαν καὶ τῶν ἰδίων πολιτῶν ὅσοι πρὸς Ἀλέξανδρον εἶχον φιλίαν.

67. Ἄμα δὲ τούτοις πρassoμένους Ἀλέξανδρος μὲν ὁ Πολυπέρχοντος ἐκ Σικυῶνος ἀναξυγνῶν μετὰ τῆς δυνάμεως ὑπ' Ἀλεξίωνος τοῦ Σικυωνίου καὶ τινων ἄλλων προσποιουμένων εἶναι φίλων ἀνηρέθη, ἡ δὲ γυνὴ Κρατησίπολις διαδεξαμένη τὰ πράγματα συνεῖχε τὸ στρατόπεδον, ἀγαπωμένη διαφερόντως ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διὰ τὰς εὐεργεσίας· διετέλει γὰρ βοηθοῦσα τοῖς ἀτυχοῦσι καὶ πολλοὺς τῶν ἀπόρων ὑπολαμβάνουσα. (2) ἦν δὲ περὶ αὐτὴν καὶ σύνεσις πραγματικὴ καὶ τόλμα μείζων ἢ κατὰ γυναῖκα· τῶν γὰρ Σικυωνίων καταφρονησάντων αὐτῆς διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς τελευτήν καὶ συνδραμόντων μετὰ τῶν ὀπλῶν ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν, παραταξαμένη καὶ νικήσασα πολλοὺς μὲν ἀνείλε, συλλαβοῦσα δὲ περὶ τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν ἀνεσταύρωσεν. ἀσφαλισαμένη δὲ τὰ κατὰ τὴν πόλιν ἐδυνάστευε τῶν Σικυωνίων, ἔχουσα πολλοὺς στρατιώτας ἐτοίμους εἰς πάντα κίνδυνον. Καὶ τὰ μὲν περὶ Πελοπόννησον ἐν τούτοις ἦν. (3) Κασάνδρος δ' ὄρων τοὺς Αἰτωλοὺς συναγωνιζομένους μὲν Ἀντιγόνῳ, πόλεμον δ' ἔχοντας ὁμορον πρὸς Ἀκαρνᾶνας ἔκρινε συμφέρειν ἅμα συμμάχους μὲν Ἀκαρνᾶνας ποιήσασθαι ταπεινῶσαι δὲ τοὺς Αἰτωλοὺς. διόπερ ἀναξεύξας ἐκ Μακεδονίας μετὰ δυνάμεως μεγάλης ἤκεν εἰς Αἰτωλίαν καὶ κατεστρατοπέδωσεν περὶ τὸν καλούμενον Καμπύλον ποταμόν· (4) συναγαγὼν

strategiem, dowiedział się o zdradzie Aleksandra, syna Polyperchona, wobec czego wystąpił na zgromadzeniu Eteolów z mową w obronie sprawy Antygona i przekonał ich do sojuszu. Następnie przeprowadzając się z wojskami zaciężnymi z Etolii na Peloponez, zaskoczył Aleksandra i Eteolów podczas oblężenia Kyllene²⁵⁰ i uwolnił miasto, przybywając oblężonym z odsieczą nieomal w ostatniej chwili. (3) W mieście pozostawił garnizon, który miał pilnować jego bezpieczeństwa i wyruszył do Achai, gdzie oswobodził Patraj²⁵¹ obsadzone przez wojsko Kasandra, a także zdobył Ajgion²⁵², które opanował wraz z koszarami. Wydarzenia, jakie się wówczas rozegrały, nie pozwoliły mu jednak zgodnie z uchwałą przywrócić mieszkańcom Ajgion wolności. Otóż żołnierze jego ruszyli na rabunek i wymordowali wielu mieszkańców miasta, niszcząc przy tym bardzo wiele domów. (4) Gdy już odpłynął do Etolii, Dymajowie²⁵³, w których mieście stacjonował garnizon Kasandra, otoczyli murem znajdujące się w ich rękach miasto w taki sposób, że odgradzili je od akropolu, po czym zachęcając jedni drugich do obrony wolności, oblegli zamek, który z zaciekłością atakowali. (5) Na wieść o tym Aleksander przybył z wojskiem, przełamał umocnienia i opanował miasto. Jednych wymordował, innych uwięził, jeszcze innych wygnał. (6) Gdy Aleksander już odszedł, ci, którzy przeżyli, przygnieci ogromem nieszczęścia, jakiś czas zachowywali się spokojnie, zresztą nie mieli żadnych sojuszników, ale po pewnym czasie wezwali z Ajgion zaciężne wojska Aristodemosia i znowu uderzyli na garnizon i gdy już opanowali zamek i oswobodzili miasto, z całym okrucieństwem wymordowali pozostałych przy życiu żołnierzy garnizonu oraz tych spośród swoich obywateli, którzy sprzyjali Aleksandrowi.

67. W tym samym czasie Aleksander, syn Polyperchona, ciągnąc z wojskiem z Sykionu²⁵⁴, został zabity²⁵⁵ przez Aleksjona Sykionczyka i jeszcze paru innych, jak on udających przyjaźń. W tych okolicznościach przejęła sprawy w swoje ręce żona Aleksandra Kratesipolis, której udało się zgromadzić żołnierzy, ponieważ cieszyła się wśród nich niezwykłą popularnością ze względu na wyświadczone im liczne dobrodziejstwa. Zawsze bowiem pomagała dotkniętym nieszczęściem i wielu wydzwignęła z biedy. (2) Była osobą bardzo przedsiębiorczą, a przy tym cechowała ją niezwykła jak na kobietę odwaga. Gdy więc Sykionczycy, którzy po śmierci męża przestali się z nią liczyć, zgromadzili się z bronią, chcąc odzyskać wolność, ta uderzyła na nich na czele zwartych oddziałów i odniosła zwycięstwo, wielu z nich zabijając. Około trzydziestu jeńców, którzy dostali się w jej ręce, kazała ukrzyżować, po czym umocniła się w mieście i rządziła Sykionczycami, mając pod swoją komendą wielu gotowych na wszystko żołnierzy. Takie oto wydarzenia rozegrały się w owym czasie na Peloponezie. (3) Gdy Kasander dowiedział się, że Eteolowie sprzymierzili się z Antygonem, a jednocześnie prowadzą wojnę ze swoimi sąsiadami Akarnanami²⁵⁶, doszedł do wniosku, że będzie rzeczą korzystną z jednej strony zawrzeć przymierze

δὲ τοὺς Ἀκαρνᾶνας εἰς κοινὴν ἐκκλησίαν καὶ διελθὼν ὅτι πόλεμον ἔχουσιν ὁμορον ἐκ παλαιῶν χρόνων, συνεβούλευεν ἐκ τῶν ἀνοχύρων καὶ μικρῶν χωρίων εἰς ὀλίγας πόλεις μετοικῆσαι, ὅπως μὴ διεσπαρμένης τῆς οἰκίσεως ἀδυνατῶσιν ἀλλήλοις βοηθεῖν καὶ πρὸς τὰς ἀπροσδοκίτους τῶν πολεμίων ἐπιθέσεις δυσχερῶς ἀθροίζονται. πεισθέντων δὲ τῶν Ἀκαρνάνων οἱ πλείστοι μὲν εἰς Στράτον πόλιν συνώκησαν, ὀχυρωτάτην οὖσαν καὶ μεγίστην, Οἰνιάδαι δὲ καὶ τινες ἄλλοι συνῆλθον ἐπὶ Σαυρίαν, Δερειεῖς δὲ μεθ' ἐτέρων εἰς Ἀγρίνιον. (5) ὁ δὲ Κάσανδρος ἀπολιπὼν στρατηγὸν Λυκίσκον μετὰ τῶν ἱκανῶν στρατιωτῶν τούτῳ μὲν παρήγγειλε βοηθεῖν Ἀκαρνᾶσιν, αὐτὸς δὲ μετὰ δυνάμεως παρελθὼν ἐπὶ Λευκάδος τὴν πόλιν διὰ πρεσβείας προσηγάγετο. (6) μετὰ δὲ ταῦτα τὴν ὁρμὴν ἐπὶ τὸν Ἀδρίαν ποιησάμενος Ἀπολλωνίαν ἐξ ἐφόδου παρέλαβεν. εἰς δὲ τὴν Ἰλλυρίδα προελθὼν καὶ διαβάς τὸν Ἑβρον ποταμὸν παρετάξατο πρὸς Γλαυκίαν τὸν Ἰλλυριῶν βασιλέα. (7) περιγενόμενος δὲ τῇ μάχῃ πρὸς μὲν τοῦτον συνθήκας ἐποιήσατο, καθ' ἧς οὐκ ἐξῆν τῷ Γλαυκίᾳ στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Κασάνδρου συμμάχους, τὴν δὲ τῶν Ἐπιδαμνίων πόλιν προσαγαγόμενος καὶ φρουρὰν ἐγκαταστήσας ἐπανῆλθεν εἰς Μακεδονίαν.

68. Ἀπαλλαγέντος δὲ ἐκ τῆς Αἰτωλίας τοῦ Κασάνδρου συστραφέντες τῶν Αἰτωλῶν εἰς τρισχίλιους καὶ περιχαρὰκώσαντες Ἀγρίνιον ἐπολιόρκουν, τῶν δὲ κατοικούντων τὸ χωρίον ὁμολογίας ποιησαμένων ὥστε τὴν μὲν πόλιν παραδοῦναι, τῆς δ' ἀσφαλείας τυχόντας αὐτοὺς ἀπαλλαγῆναι, οὗτοι μὲν πιστεύοντες ταῖς σπονδαῖς ἀπήεσαν, οἱ δ' Αἰτωλοὶ παραβάντες τὰς συνθήκας καὶ καταδιώξαντες τοὺς οὐδὲν ἐλπίζοντας πείσεσθαι δεινὸν πλὴν ὀλίγων πάντας ἀπέσφαξαν. (2) ὁ δὲ Κάσανδρος παραγενόμενος εἰς Μακεδονίαν, καὶ πυθόμενος πολεμεῖσθαι τὰς ἐν Καρίᾳ πόλεις ὅσαι συνεμάχουν τοῖς περὶ Πτολεμαῖον καὶ Σέλευκον, ἐξέπεμψε δυνάμιν εἰς τὴν Καρίαν, ἧμα μὲν βουλόμενος βοηθεῖν τοῖς συμμάχοις, ἧμα δὲ σπεύδων εἰς περισπασμοὺς ἐμβαλεῖν Ἀντίγονον ἵνα μὴ σχολὴν ἔχῃ διαβαίνειν εἰς τὴν Εὐρώπην. (3) ἔγραψε δὲ καὶ πρὸς Δημήτριον τὸν Φαληρέα καὶ Διονύσιον τὸν φρουροῦντα τὴν Μουνυχίαν, προστάττων εἴκοσι ναῦς εἰς Λῆμνον ἐκπέμψαι. ἀποστειλάντων δ' αὐτῶν εὐθὺς τὰ σκάφη καὶ ναύαρχον ἐπ' αὐτῶν Ἀριστοτέλη οὗτος μὲν καταπλεύσας εἰς Λῆμνον καὶ μεταπεμψάμενος Σέλευκον μετὰ στόλου τοὺς Λημνίους ἔπειθεν ἀποσθῆναι τῶν περὶ Ἀντίγονον· οὐ προσεχόντων δ' αὐτῶν τὴν τε χώραν ἐδήλωσε καὶ τὴν πόλιν περιχαρὰκώσας ἐπολιόρκει. (4) μετὰ δὲ ταῦτα Σέλευκος μὲν ἀπέπλευσεν εἰς Κῶν, Διοσκουρίδης δὲ κατασταθεὶς ναύαρχος ὑπ' Ἀντιγόνου, πυθόμενος τὸν πλοῦν Σελεύκου, κατήρην εἰς Λῆμνον καὶ τὸν μὲν Ἀριστοτέλη ἐξέβαλεν ἐκ τῆς νήσου, τῶν δὲ νεῶν τὰς πλείους αὐτάνδρους εἴλε. (5) Ἀσανδρος δὲ καὶ Πρεπέλαος ἀφηγοῦντο μὲν τῆς ὑπὸ Κασάνδρου πεμφθείσης δυνάμεως εἰς τὴν Καρίαν, πυθόμενοι δὲ Πτολεμαῖον τὸν Ἀντιγόνου στρατηγὸν τὴν δυνάμιν εἰς

z Akarnanami, z drugiej upokorzyć Etołów. Dlatego też wyruszył z Macedonii z licznym wojskiem i wkroczył do Etolii, gdzie rozbił obóz nad rzeką, którą nazywają Kampylos²⁵⁷. (4) Następnie zebrawszy Akarnańczyków na wspólnym zgromadzeniu, zauważył, że skoro prowadzą od najdawniejszych czasów wojnę ze swoimi sąsiadami, radzi im, aby przeprowadzili się ze swoich małych i nieobwarowanych wsi do paru miast, ponieważ żyjąc w rozproszeniu, nie są w stanie pomagać sobie nawzajem, a także szybko zgromadzić się razem w obliczu niespodziewanych ataków swoich wrogów. Wielu z Akarnańczyków dało się przekonać i zamieszkało razem w dużym i umocnionym mieście Stratos²⁵⁸. Ojniadowie wraz z grupą swoich sąsiadów zamieszkali w Saurii, Deriowie wraz z innymi w Agrynion. (5) Kasander pozostawił więc stratega Lykiskosa z odpowiednią liczbą żołnierzy, obiecując Akarnanom pomoc, a następnie wyruszył z wojskiem do Leukadii²⁵⁹, której miasto pozyskał za pomocą negocjacji. (6) Potem skierowawszy się w stronę Adriatyku, z marszu wziął szturmem Apollonię²⁶⁰, a następnie pociągnął dalej do Illirii²⁶¹ i przekroczywszy rzekę Hebros²⁶², stoczył bitwę z królem Illirów Glaukiasem²⁶³. (7) Bitwę wygrał i zawarł z królem pokój²⁶⁴, na mocy którego Glaukiasowi nie wolno było atakować sprzymierzeńców Kasandra. Pozyskał także miasto Epidamnijczyków²⁶⁵, gdzie osadził swój garnizon, po czym powrócił do Macedonii.

68. Gdy jednak Kasander opuścił Etolię, Etołowie zebrali około trzech tysięcy wojska, otoczyli palisadą Agrinion i rozpoczęli oblężenie. W tej sytuacji mieszkańcy miasta zawarli umowę, na mocy której mieli poddać miasto, a sami bezpiecznie się oddalić. Gdy jednak zafawszy porozumieniu odeszli, Etołowie złamali warunki układu, doścignęli niczego nie spodziewających się wygnańców i prawie wszystkich w okrutny sposób wymordowali. (2) Gdy Kasander przybył do Macedonii i dowiedział się, że miasta karyjskie, które sprzymierzyły się z Ptolemeuszem i Seleukosem, zmagają się z wrogiem, wysłał wojsko do Karii, ponieważ z jednej strony chciał dopomóc sprzymierzeńcom, z drugiej zaś, na czym mu szczególnie zależało, przysporzyć kłopotów Antygonowi, tak aby ten nie był w stanie wkroczyć do Europy. (3) Wysłał również list do Demetriusza z Faleronu²⁶⁶ i Dionizjosa, który był dowódcą garnizonu w Murnichii²⁶⁷, rozkazując im, aby wysłali dwadzieścia okrętów na Lemnos²⁶⁸. Ci szybko wysłali okręty pod dowództwem Arystotelesa²⁶⁹, który dopłynąwszy do Lemnos, wezwał do pomocy Seleukosa z jego flotą i zaczął przekonywać Lemnijczyków, aby wypowiedzieli przymierze Antygonowi. Skoro jednak ci nie dali się przekonać, Arystoteles spustoszył kraj, otoczył miasto palisadą i rozpoczął oblężenie. (4) W tej sytuacji Seleukos odpłynął na Kos. Gdy o tym dowiedział się Dioskurides²⁷⁰ mianowany przez Antygona nauarchą²⁷¹, wylądował na Lemnos i wyrzucił z wyspy Arystotelesa, a jednocześnie opanował wiele okrętów wraz z załogami. (5) Tymczasem Kasander²⁷² i Prepelaos maszerowali z wojskiem wysłanym przez Kasandra do Karii. Po drodze dowiedzieli się,

παραχειμασίαν διηρηκέναι καὶ αὐτὸν ἀσχολεῖσθαι περὶ τὴν ταφὴν τοῦ πατρός, Εὐπόλεμον ἀπέστειλαν ἐνεδρεῦσαι τοῖς πολεμίοις περὶ Κάπριμα τῆς Καρίας· συνεξέπεμψαν δ' αὐτῷ πεζοὺς μὲν ὀκτακισχιλίους, (6) ἵππεῖς δὲ διακοσίους. καθ' ὃν δὴ χρόνον Πτολεμαῖος παρὰ τινων αὐτομόλων ἀκούσας τὴν προαίρεσιν τῶν πολεμίων ἤθροισε μὲν τῶν πλησίον χειμαζόντων στρατιωτῶν πεζοὺς μὲν ὀκτακισχιλίους τριακοσίους, (7) ἵππεῖς δ' ἑξακοσίους. ἀνελπίστως δὲ περὶ μέσας νύκτας ἐπιβαλὼν τῷ χάρακι τῶν ἐναντίων καὶ καταλαβὼν ἀφυλάκτους καὶ κοιμωμένους αὐτόν τε τὸν Εὐπόλεμον ἐζώγησε καὶ τοὺς στρατιώτας συνήγαγε παραδοῦναι σφᾶς αὐτοῦς. Τὰ μὲν οὖν συμβάντα περὶ τοὺς ἀποσταλέντας ὑπὸ Κασάνδρου στρατηγοῦς εἰς τὴν Ἀσίαν τοιαῦτ' ἦν.

69. Ἀντίγονος δ' ὁρῶν τὸν Κασάνδρον ἀντεχόμενον τῆς Ἀσίας Δημήτριον μὲν τὸν υἱὸν ἀπέλιπεν ἐν τῇ Συρίᾳ, προστάξας ἐνεδρεῦειν τοὺς περὶ Πτολεμαῖον, οὓς ὑπώπτευν ἐκ τῆς Αἰγύπτου προάξειν μετὰ δυνάμεως ἐπὶ Συρίας, συναπέλιπε δ' αὐτῷ πεζοὺς μὲν ξένους μυρίους, Μακεδόνας δὲ δισχιλίους, Λυκίους δὲ καὶ Παμφυλίους πεντακοσίους, Πέρσας δὲ τοξότας καὶ σφενδονήτας τετρακοσίους, ἵππεῖς δὲ πεντακισχιλίους, ἐλέφαντας δὲ τρεῖς πλείους τῶν τεσσαράκοντα. παρακατέστησε δ' αὐτῷ καὶ συμβούλους τέσσαρας, Νέαρχόν τε τὸν Κρήτα καὶ Πίθωνα τὸν Ἀγήνορος, ὃς καταβεβήκει πρότερον ὀλίγαις ἡμέραις ἐκ Βαβυλῶνος, πρὸς δὲ τούτοις Ἀνδρόνικόν τε τὸν Ὀλύνθιον καὶ Φίλιππον, ἄνδρας πρεσβυτέρους καὶ συνεστρατευκότας Ἀλεξάνδρῳ πᾶσαν τὴν στρατείαν· ἦν γὰρ Δημήτριος ἔτι νέος τὴν ἡλικίαν, ὥς ἂν γεγωνὸς ἔτη δύο πρὸς τοῖς εἴκοσιν. (2) αὐτὸς δὲ τὴν ἄλλην δύναμιν ἀνέλαβε καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὑπερβάλλον τὸν Ταῦρον καὶ περιπεσὼν χιόνι πολλῇ συχνοὺς ἀπέβαλε τῶν στρατιωτῶν. διὸ καὶ πάλιν ἀναστρέψας εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ μεταλαβὼν ἕτερον καιρὸν διεξῆλθε μὲν ἀσφαλέστερον τὸ προειρημένον ὅρος, παραγενόμενος δ' εἰς Κελαινὰς τῆς Φρυγίας διεῖλε τὸ στρατόπεδον εἰς χειμασίαν. (3) μετὰ δὲ ταῦτα τὸν στόλον ἐκ Φοινίκης μετεπέμψατο Μηδίου ναυαρχοῦντος, ὃς περιτυχὼν ταῖς Πυδναίων ναυσίν, οὐσαις τριάκοντα ἑξ, καὶ καταναυμαχήσας αὐτάνδρων τῶν σκαφῶν ἐκυρίευσεν. Καὶ τὰ μὲν περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀσίαν ἐν τούτοις ἦν.

70. Κατὰ δὲ τὴν Σικελίαν οἱ τῶν Συρακοσίων φυγάδες διατρίβοντες ἐν Ἀκράγαντι παρεκάλουν τοὺς προεσθηκότας τῆς πόλεως μὴ περιορᾶν Ἀγαθοκλέα συσκευαζόμενον τὰς πόλεις· αἰρετώτερον γὰρ εἶναι πρὸ τοῦ τὸν τύραννον ἰσχυρὸν γενέσθαι διαπολεμεῖν ἐκουσίως ἢ περιμένειν αὐτοῦ τὴν αὐξήσιν ἐξ ἀνάγκης πρὸς ἰσχυρότερον διαγωνίζεσθαι. (2) δοξάντων δ' αὐτῶν ἀληθῆ λέγειν ὁ μὲν δῆμος τῶν Ἀκραγαντίνων ἐψηφίσατο τὸν πόλεμον καὶ Γελῶνους μὲν καὶ Μεσσηνίους εἰς τὴν συμμαχίαν προσελάβοντο, εἰς δὲ τὴν Λακεδαιμονίαν τῶν φυγάδων τινὰς ἐξέπεμψαν, ἐντειλάμενοι πειρᾶσθαι στρατηγὸν ἄγειν τὸν δυνάμενον πραγμάτων ἀφηγήσασθαι· (3) τοὺς γὰρ πολιτικοὺς ὑπώπτευν ὥς ὄντας οἰκείους τυραννίδος, τοὺς δ' ἐξωθεν ὑπελάμβανον δικαίως ποιήσεσθαι τὴν τῶν ὅλων ἐπιμέλειαν, ἀναμιμνησκόμενοι τῆς Τιμο-

że strateg Antygona Ptolemeusz²⁷³ rozśrodkował swoją armię na kwaterach zimowych, a sam zajął się pogrzebem ojca, wobec czego wystali Eupolemosa, aby zastawił zasadzkę na wrogów w okolicach karyjskich Kaprima. Dali mu osiem tysięcy piechurów i dwustu jeźdźców. (6) Ptolemeusz jednak szybko zorientował się w planach wrogów dzięki informacjom przekazanim mu przez jakichś dezertersów, zebrał więc żołnierzy z najbliższych kwater w liczbie 8300 pieszych i 600 konnych, (7) i niespodziewanie w środku nocy uderzył na obóz przeciwników, a ponieważ ci spali, nie wystawiwszy nawet straży, pojmał samego Eupolemosa, a żołnierzy jego zmusił do kapitulacji. Takie były losy strategów wysłanych przez Kasandra do Azji.

69. Antygon zorientował się, że Kasander nie rezygnuje z Azji, zostawił więc w Syrii Demetriusza, któremu rozkazał przygotować zasadzkę na wojska Ptolemeusza, podejrzewał bowiem, że wyruszy on zbrojnie z Egiptu na Syrię. Demetriuszowi zostawił dziesięć tysięcy piechoty cudzoziemskiej, dwa tysiące Macedończyków, pięciuset Licyjczyków i Pamfilów, trzystu łuczników i procarzy perskich, oraz ponad czterdzieści słoni. Dał mu również czterech doradców – Nearcha z Krety, Pithona syna Agenora²⁷⁴, który właśnie przed paroma dniami przybył z Babilonu, a ponadto Andronika z Olintu²⁷⁵ i Filipa²⁷⁶, ludzi doświadczonych, którzy walczyli u boku Aleksandra od samego początku. Demetriusz był wtedy jeszcze bardzo młody. Nie mógł mieć więcej niż osiemnaście lat. (2) Sam Antygon natomiast z drugą armią pomaszerował przez Taurus, gdzie jednak ugrzązł w śniegach i stracił wielu żołnierzy. W wyniku tego zawrócił do Cylicji i wybraawszy stosowniejszy czas, przekroczył bezpiecznie wspomniane góry. Osiągnąwszy Kelajnaj²⁷⁷ we Frygii, rozśrodkował armię na kwaterach zimowych²⁷⁸. (3) Potem wezwał z Fenicji flotę pod dowództwem Mediososa²⁷⁹, który przypadkowo w czasie rejsu, natknąwszy się na okręty z Pydny²⁸⁰ w liczbie trzydziestu sześciu, pokonał je w bitwie morskiej, zdobywając statki wraz z załogami. Tak wyglądała sytuacja w Helladzie i w Azji.
70. Na Sycylii natomiast wygnańcy z Syrakuz, którzy przebywali w Akragas, nie przestawali namawiać miejscowych przywódców, aby przeszkodzili Agatoklesowi zdobywać kolejne miasta. Będziemy mieli więcej szans, mówili, jeśli sami wybierzemy chwilę stosowną do ataku, zanim on jeszcze nie stanie się naprawdę potężny. Gdy bowiem, przekonywali, pozwolimy mu zgromadzić wielkie siły, będziemy zmuszeni prowadzić wojnę z silniejszym przeciwnikiem pod naciskiem konieczności. (2) Ponieważ przyznano im rację, lud Akragas przegłosował wojnę, na którą pozyskano jako sojuszników Gelotów²⁸¹ i Meseńczyków. Następnie Akragantycjczycy wysłali kilku wygnańców z poselstwem do Lacedemonu, polecając im, aby spróbowali sprowadzić stamtąd stratega, który będzie w stanie poprowadzić działania wojenne. (3) Wysłali ich, ponie-

λέοντος τοῦ Κορινθίου στρατηγίας. (4) οἱ δὲ πεμφθέντες ὥς ποθ' ἦκον εἰς τὴν Λακωνικὴν, εὔρον Ἀκρότατον τὸν Κλεομένους τοῦ βασιλέως υἱὸν προσκεκοφῶτα πολλοῖς τῶν νέων καὶ διὰ τοῦτο ξενικῶν πραγμάτων ὀρεγόμενον. (5) τῶν γὰρ Λακεδαιμονίων μετὰ τὴν πρὸς Ἀντίπατρον μάχην ἀπολύνοντων τῆς ἀτιμίας τοὺς ἐκ τῆς ἥττης διασωθέντας μόνος ἐνέστη τῷ δόγματι. διόπερ αὐτὸν συνέβη καὶ τῶν ἄλλων οὐκ ὀλίγοις προσκόψαι, μάλιστα δ' οἷς ἦν τῶν νόμων τὰ πρόστιμα· οὗτοι γὰρ συστραφέντες πληγὰς τε ἐνεφόρησαν αὐτῷ καὶ διετέλουν ἐπιβουλεύοντες. (6) διὰ ταῦτα δὴ ξενικῆς ἡγεμονίας ἐπιθυμῶν ἀσμένως ὑπήκουσε τοῖς Ἀκραγαντίνοις. τὴν δ' ἀποδημίαν ποιήσας ἀνευ τῆς τῶν ἐφόρων γνώμης ἀνήχθη ναυσὶν ὀλίγαις, (7) ὡς διαίρων ἐπ' Ἀκράγαντος. ἀπενεχθεὶς δ' ὑπ' ἀνέμων εἰς τὸν Ἀδρίαν κατήρε μὲν εἰς τὴν τῶν Ἀπολλωνιατῶν χώραν, καταλαβὼν δὲ τὴν πόλιν πολιορκουμένην ὑπὸ Γλαυκίου τοῦ βασιλέως τῶν Ἰλλυριῶν ἔλυσε τὴν πολιορκίαν, πείσας τὸν βασιλέα συνθήκας ποιήσασθαι πρὸς τοὺς Ἀπολλωνιάτας. (8) ἐντεῦθεν δὲ πλεύσας εἰς Τάραντα καὶ παρακαλέσας τὸν δῆμον συνελευθεροῦν Συρακοσίους, ἔπεισε ψηφίσασθαι ναυσὶν εἴκοσι βοηθεῖν· διὰ γὰρ τὴν συγγένειαν καὶ τὸ τῆς οἰκίας σχῆμα προσένεμον τοῖς λόγοις αὐτοῦ πίστιν τε μεγάλην καὶ βάρος.

71. Τῶν δὲ Ταραντίνων περὶ τὴν παρασκευὴν ὄντων αὐτὸς αὐτόθεν ἐκπλεύσας εἰς τὸν Ἀκράγαντα παρέλαβε τὴν στρατηγίαν καὶ τὸ μὲν πρῶτον μετεωρήσας τὰ πλήθη μεγάλαις ἐλπίσι παρεστήσατο πάντας προσδοκᾶν σύντομον κατάλυσιν τοῦ τυράννου, (2) τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος πρᾶξιν μὲν οὐδεμίαν οὔτε τῆς πατρίδος οὔτε τῆς περὶ τὸ γένος ἐπιφανείας ἀξίαν διεπράξατο, τὸναντίον δὲ φονικὸς ὢν καὶ τῶν τυράννων ὠμότερος προσέκοπτε τοῖς πλήθεσι. (3) πρὸς δὲ τούτοις τὴν πάτριον δίαίταν μετέβαλεν καὶ ταῖς ἡδοναῖς ἐνετρύφησεν οὕτως ἀσελγῶς ὥστε Πέρσῃν εἶναι δοκεῖν καὶ οὐ Σπαρτιάτην. (4) ἐπεὶ δὲ τῶν προσόδων τὸ πλεῖον μέρος ἀνήλωσεν τὰ μὲν πολιτευόμενος, τὰ δὲ διανοσφιζόμενος τέλος Σωσίστρατον, ἐπιφανέστατον τῶν φυγᾶδων, πολλάκις δυνάμεων ἀφηγησάμενον, ἐπὶ τὸ δεῖπνον παραλαβὼν ἐδολοφόνησεν, ἐγκαλέσαι μὲν ἀπλῶς οὐδ' ὅτιοῦν ἔχων, ἐκ ποδῶν δὲ ποιήσασθαι σπεύδων δραστικὸν ἄνδρα καὶ δυνάμενον ἐφεδρεῦσαι τοῖς κακῶς προϊσταμένοις τῆς ἡγεμονίας. (5) διαβοηθείσης δὲ τῆς πράξεως εὐθὺς οἱ τε φυγάδες συνέτρεχον ἐπ' αὐτὸν καὶ πάντες οἱ λοιποὶ διετέθησαν ἄλλοτρίως καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀπέστησαν αὐτὸν τῆς στρατηγίας, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ βάλλειν τοῖς λίθοις ἐπεχείρησαν· διόπερ φοβηθεὶς τὴν τοῦ πλήθους ὀρμὴν νυκτὸς ἔφυγε καὶ λαθὼν διήρην εἰς τὴν Λακωνικὴν. (6) τούτου δ' ἀπαλλαγέντος Ταραντῖνοι μὲν ἀπεσταλκότες εἰς Σικελίαν τὸν στόλον μετεπέμψαντο, Ἀκραγαντῖνοι δὲ καὶ Γελῶοι καὶ Μεσσηνιοὶ κατέλυσαν τὸν πρὸς Ἀγαθοκλέα πόλεμον, μεσιτεύσαντος τὰς

waż własnych obywateli podejrzewali o sprzyjanie tyranii, a także dlatego, że mając w pamięci strategię Timoleona z Koryntu, wierzyli, iż to właśnie ludzie z zewnątrz potrafią najlepiej zadbać o całość spraw państwowych²⁸². (4) Gdy posłowie przybyli do Lakonii, zwrócili uwagę na Akrotatos, syna króla Kleomenesa²⁸³, który skłócony z wieloma rówieśnikami rozmyślał o jakiejś zagranicznej wyprawie. (5) Otóż Akrotatos jako jedyny sprzeciwił się uchwale Lacedemończyków podjętej po bitwie z Antypatrem²⁸⁴, która uwalniała od niesławy tych, którzy przeżyli klęskę. Z tego też powodu znienawidzili go, a szczególnie ci, którzy ponosili przewidziane prawem kary. Oni to właśnie zebrali się i wymierzili mu karę chłosty i nie przestawali przeciw niemu spiskować. (6) Dlatego też Akrotatos, który bardzo chciał zdobyć jakieś stanowisko dowódcze za granicą, łatwo dał się przekonać Akragantyczykom. Opuścił więc kraj bez wiedzy eforów, wypływając na paru okrętach z zamiarem dotarcia do Akragas. (7) Zniesiony jednak przez wiatry na Morze Adriatyckie, wylądował w kraju Apolloniatów²⁸⁵. Jak się okazało, miasto ich właśnie oblegał król Illirów Glaukias²⁸⁶. Akrotatos przekonał króla do zawarcia przymierza z Apolloniatai i zakończył oblężenie. (8) Stamtąd popłynął do Tarentu i przekonał lud do wspólnej wojny o wyzwolenie Syrakuz. Za jego namową uchwalono wysłać z pomocą dwadzieścia okrętów. Ze względu na związki pokrewieństwa łączące oba miasta oraz ustrój państwa lacedemońskiego, Tarantyczycy przyjmowali słowa Akrotatosa z wielką powagą i całkowitym zaufaniem.

71. Gdy więc Tarantyczycy czynili przygotowania do wyprawy, Akrotatos popłynął do Akragas i przejął tam dowództwo. Zaczął od roznieczania w sercach ludu wielkich nadziei na przyszłość, wskutek czego wszyscy niecierpliwie oczekiwali rychłego upadku tyranii. (2) Jednakże z czasem okazało się, że nie dokonał niczego, co godne byłoby jego ojczyzny czy sławy jego narodu. Przeciwnie, ponieważ dopuszczając się zabójstw, okazał się okrutniejszy od tyranów, ludzie powszechnie odwrócili się od niego z odrazą. (3) W dodatku zarzucił on ojczyście obyczaje, pławiąc się we wszelkich rozkoszach w sposób tak rozwiązły, że wydawał się raczej Persem niż Spartiatą. (4) Gdy już wydał większą część zgromadzonych z podatków pieniędzy, z których jedne poszły na wydatki państwowe, inne do jego własnej kieszeni, zaprosił na ucztę Sosistratosa²⁸⁷, który był najwybitniejszą osobistością pośród wygnańców, a zarazem doświadczonym dowódcą wojskowym, i tam go podstępnie zamordował, nie mając mu zresztą nic do zarzucenia. Chciał po prostu usunąć z drogi człowieka energicznego, który był w stanie zorganizować spisek przeciwko ludziom nadużywającym władzy. (5) Kiedy wieść o zbrodni obiegła już całe miasto, najpierw zaczęli się do niego zbiegać emigranci, a następnie wszyscy wrogo wobec niego nastawieni. Najpierw pozbawili go strategii²⁸⁸, potem zaczęli nawet rzucać kamieniami. W tej sytuacji Akrotatos, przestraszony gniewną reakcją tłumu, uciekł najbliższej nocy i potajemnie wylądował w Lakonii. (6) Skoro już wyjechał, Tarantyczycy

συνθήκας Ἀμίλκου τοῦ Καρχηδονίου. (7) ἦσαν δὲ τὰ κεφάλαια τῶν συντεθέντων τοιάδε, τῶν Ἑλληνίδων πόλεων τῶν κατὰ Σικελίαν Ἡράκλειαν μὲν καὶ Σελινοῦντα καὶ πρὸς ταύταις Ἰμέραν ὑπὸ Καρχηδονίοις τετάχθαι, καθὰ καὶ προϋπῆρχον, τὰς δ' ἄλλας πάσας αὐτονόμους εἶναι, τὴν ἡγεμονίαν ἐχόντων Συρακοσίων.

72. Μετὰ δὲ ταῦτα Ἀγαθοκλῆς ὁρῶν ἔρημον οὖσαν τὴν Σικελίαν στρατοπέδων πολεμίων ἀδεῶς προσήγετο τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία. ταχὺ δὲ πολλῶν ἐγκρατὴς γενόμενος ἰσχυρὰν κατεσκευάσατο τὴν δυναστείαν· καὶ γὰρ συμμάχων πλῆθος καὶ προσόδους ἀδράς καὶ στρατόπεδον ἀξιόλογον περιποιήσατο. (2) χωρὶς γὰρ τῶν συμμάχων καὶ τῶν ἐκ Συρακουσσῶν καταγραφέντων εἰς τὴν στρατείαν μισθοφόρους ἐπιλέκτους εἶχε πεζοὺς μὲν μυρίους, ἵππεῖς δὲ τρισχιλίους πεντήκοντα. ἐποιήσατο δὲ καὶ παρασκευὴν ὄπλων καὶ βελῶν παντοδαπῶν, εἰδὼς τοὺς Καρχηδονίους ἐπιτετιμηκότας τῷ Ἀμίλκῃ περὶ τῶν συνθηκῶν, συντόμως δὲ πρὸς αὐτὸν τὸν πόλεμον ἐξοίσοντας. Καὶ τὰ μὲν περὶ Σικελίαν ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις τοιαύτην ἔσχε τὴν κατάστασιν. (3) Κατὰ δὲ τὴν Ἰταλίαν Σαμνῖται διαπολεμοῦντες Ῥωμαίοις ἔτη πλείονα περὶ τῆς ἡγεμονίας Πληστικὴν μὲν φρουρὰν ἔχουσιν Ῥωμαϊκὴν ἐξεπολιόρκησαν, Σωρανοὺς δ' ἔπεισαν κατασφάζειν μὲν τοὺς παρ' αὐτοῖς Ῥωμαίους, συμμαχίαν δὲ πρὸς Σαμνίτας συνθέσθαι. (4) μετὰ δὲ ταῦτα Ῥωμαίων Σατικόλαν πολιορκούντων ἐπεφάνησαν μετὰ δυνάμεως ἀδράς, σπεύδοντες λῦσαι τὴν πολιορκίαν· γενομένης οὖν μάχης ἰσχυρὰς πολλοὶ μὲν παρ' ἀμφοτέρων ἀνιέρθησαν, τέλος δὲ ἐπὶ τοῦ προτερήματος ἐγένοντο Ῥωμαῖοι. μετὰ δὲ τὴν μάχην ἐκπολιορκήσαντες τὴν πόλιν ἐπήεσαν ἀδεῶς τὰ πλησίον πολίσματα καὶ χωρία προσαγόμενοι. (5) τοῦ δὲ πολέμου περὶ τὰς ἐν Ἀπουλίᾳ πόλεις συνεστῶτος οἱ μὲν Σαμνῖται πάντας τοὺς ἐν ἡλικίᾳ στρατείας ὄντας καταγράψαντες ἐστρατοπέδευσαν πλησίον τῶν πολεμίων, ὡς περὶ τῶν ὄλων κριθησόμενοι. (6) ἃ δὲ πυθόμενος ὁ δῆμος τῶν Ῥωμαίων καὶ διαγωνιάσας περὶ τοῦ μέλλοντος δύναμιν προέπεμψε πολλήν. εἰωθότες δ' ἐν τοῖς ἐπικινδύνοις καιροῖς αὐτοκράτορα τοῦ πολέμου καθιστᾶν τινὰ τῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν προεχειρίσαντο τότε Κόιντον Φάβιον καὶ μετ' αὐτοῦ Κόιντον Αὔλιον ἵππαρχον. (7) οὗτοι δὲ τὰς δυνάμεις παραλαβόντες παρετάξαντο πρὸς τοὺς Σαμνίτας περὶ τὰς καλουμένας Λαυστόλας καὶ πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν ἀπέβαλον. τροπῆς δὲ γενομένης καθ' ἅπαν τὸ στρατόπεδον ὁ μὲν Αὔλιος καταισχυρθεὶς ἐπὶ τῇ φυγῇ μόνος ὑπέστη τῷ τε πλήθει τῶν πολεμίων, οὐ κρατήσιν ἐλπίζων, ἀλλ' ἀήττητον τὴν πατρίδα τὸ καθ' αὐτὸν μέρος ἀποδεικνύων. (8) οὗτος μὲν οὖν οὐ μετασχὼν τοῖς πολίταις τῆς κατὰ τὴν φυγὴν αἰσχύνῃς ἰδίᾳ περιποιήσατο θάνατον ἔνδοξον· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι φοβηθέντες μὴ τὰ κατὰ τὴν Απουλίαν πράγματα τελέως ἀποβάλωσιν, ἀποικίαν ἐξέπεμψαν εἰς Λουκερίαν πόλιν ἐπιφανεστάτην τῶν ἐν τοῖς τόποις. ἐκ ταύτης δὲ ὁρμώμενοι διεπολέμουν

odwołali flotę wysłaną wcześniej na Sycylię, podczas gdy Akragantyńczycy, Geloci i Messeńczycy zaprzestali działań wojennych przeciw Agatoklesowi i za pośrednictwem Hamilkara z Kartaginy podpisali układ pokojowy. (7) Główne uzgodnienia tego traktatu były następujące: spośród miast helleńskich na Sycylii Herakleja²⁸⁹, Selinunt²⁹⁰, a ponadto Himera²⁹¹ miały pozostać pod rządami Kartagińczyków, tak jak było do tego czasu, podczas gdy wszystkie inne miasta miały zachować wolność, z utrzymaniem zasady hegemonii Syrakuz.

72. W tej sytuacji Agatokles, wykorzystując pokój, który zapanował na Sycylii, zaczął przyłączać kolejne miasta i ziemie, tym razem już bez obaw przed jakimikolwiek wojskami nieprzyjaciela. Szybko stał się panem rozległych ziem i zdołał zbudować prawdziwą potęgę. Pozyskał wielu sojuszników, jego dochody były znaczne, armia naprawdę potężna. (2) Składało się na nią oprócz sił sojuszniczych i powołanych do służby wojskowej w samych Syrakuzach dziesięć tysięcy doborowych żołnierzy piechoty zaciężnej oraz trzy tysiące pięćdziesięciu kawalerzystów. Gromadził jednocześnie broń i wszelkiego rodzaju pociski, wiedząc, że Kartagińczycy są krytycznie nastawieni wobec podpisanych przez Hamilkara układów pokojowych, w związku z czym już wkrótce znowu rozpoczną z nim wojnę. Tak przedstawiała się w owym czasie sytuacja na Sycylii. (3) Tymczasem w Italii Samnici, którzy już od wielu lat prowadzili z Rzymianami wojnę o hegemonię, zdobyli Plestikę²⁹², której strzegł rzymski garnizon, podczas gdy Soranów²⁹³ namówili do wymordowania mieszkających wśród nich Rzymian i zawarcia przymierza z Samnitami. (4) Następnie stanęli z wielką siłą pod obleganą przez Rzymian Satikolą²⁹⁴, dążąc do rozstrzygającego starcia. Doszło do strasznej bitwy, w której po obu stronach zginęło wielu żołnierzy, a którą ostatecznie wygrali Rzymianie. Po bitwie zdobyli miasto i już bez obawy uderzyli na okoliczne grody i wsie, przyłączając je do swego państwa. (5) Gdy następnie doszło do wojny o miasta apulijskie, Samnici powołali do wojska wszystkich zdolnych do walki i pomaszerowali na wrogów, dążąc do ostatecznej konfrontacji. (6) Gdy wieści te doszły do Rzymu, lud, ogarnięty wielkim niepokojem o przyszłość, wysłał do walki znaczne siły wojskowe. Ponieważ w okresach zagrożenia Rzymianie mieli zwyczaj ustanawiać na czas wojny dyktatora, spośród najbardziej poważanych obywateli wybrali więc Kwintusa Fabiusza²⁹⁵, a z nim Kwintusa Auliusa²⁹⁶ jako dowódcę jazdy. (7) Poprowadzili oni wojska pod miejscowość zwaną Laustolaj²⁹⁷ i tam wydawszy bitwę Samnitom, stracili wielu żołnierzy. Gdy cała armia rzuciła się już do ucieczki, jeden Aulius, ogarnięty wstydem, przeciwstawił się masie nacierających wrogów. Nie zrobił tego w nadziei powstrzymania ich, lecz aby pokazać, że w jego osobie ojczyzna pozostała niezwyciężona. Ta piękna śmierć sprawiła, że on jeden nie podzielił hańby, która spadła z powodu ucieczki na jego współobywateli. (8) W tej sytuacji Rzymianie, bojąc się, aby ostatecznie

τοῖς Σαμνίταις, οὐ κακῶς τῆς ἀσφαλείας προνοησάμενοι· (9) διὰ γὰρ ταύτην τὴν πόλιν οὐ μόνον ἐν τούτῳ τῷ πολέμῳ προετέρησαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα γενομένους ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διετέλεσαν ὀρμητηρίῳ χρώμενοι κατὰ τῶν πλησίον ἐθνῶν.

73. Τῶν δὲ κατὰ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν πράξεων τέλος ἔχουσῶν Ἀθήνησι μὲν παρέλαβε τὴν ἀρχὴν Θεόφραστος, ἐν Ῥώμῃ δ' ὕπατοι κατεστάθησαν Μάρκος Πόπλιος καὶ Γάιος Σουλπίκιος. ἐπὶ δὲ τούτων Καλλαντιανοὶ κατοικοῦντες ἐν τοῖς ἐν ἀριστερᾷ μέρεσι τοῦ Πόντου καὶ φρουρὰν ἔχοντες παρὰ Λυσίμαχου ταύτην ἐξέβαλον καὶ τῆς αὐτονομίας ἀντείχοντο. (2) ὡσαύτως δὲ τὴν τε τῶν Ἰστριανῶν πόλιν καὶ τὰς ἄλλας τὰς πλησιοχώρους· ἐλευθερώσαντες συνέθεντο συμμαχίαν ὡς κοινῇ πολεμεῖν τῷ δυνάστη· προσελάβοντο δ' εἰς τὴν φιλίαν τῶν τε Θρακῶν καὶ Σκυθῶν τοὺς ὁμοροῦντας, ὥστε τὸ πᾶν εἶναι σύστημα βάρους ἔχον καὶ δυνάμενον ἀδραῖς δυνάμεσιν ἀντιτάσσεσθαι. (3) ὁ δὲ Λυσίμαχος πυθόμενος τὰ πεπραγμένα μετὰ τῆς δυνάμεως ὥρμησεν ἐπὶ τοὺς ἀφεστηκότας. ποιούμενος δὲ τὴν πορείαν διὰ τῆς Θράκης καὶ τὸν Αἷμον ὑπερβαλὼν κατεστρατοπέδευσε πλησίον τῆς Ὀδησσοῦ. πολιορκίαν δὲ συστήσάμενος ταχὺ τοὺς ἔνδον κατεπλήξατο καὶ δι' ὁμολογίας παρέλαβε τὴν πόλιν. (4) μετὰ δὲ ταῦτα τῷ παραπλησίῳ τρόπῳ τοὺς Ἰστριανοὺς ἀνακτησάμενος ἀνέξευξεν ἐπὶ Καλλαντιανούς. καθ' ὃν δὴ χρόνον ἦκον οἱ τε Σκύθαι καὶ Θράκες σὺν πολλῇ δυνάμει βοηθήσαντες τοῖς συμμάχοις κατὰ τὰς συνθήκας. (5) οἷς ἀπαντήσας Λυσίμαχος καὶ συμβαλὼν ἐξ ἐφόδου τοὺς μὲν Θρᾶκας καταπληξάμενος ἔπεισε μεταθέσθαι, τοὺς δὲ Σκύθας ἐκ παρατάξεως νικήσας καὶ πολλοὺς ἀνελὼν τούτων μὲν τοὺς ὑπολειφθέντας ἐδίωξεν ἐκτὸς τῶν ὄρων, τὴν δὲ τῶν Καλλαντιανῶν πόλιν περιστρατοπεδεύσας συνεστήσατο πολιορκίαν, φιλοτιμούμενος ἐκ παντὸς τρόπου κολάσαι τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως. (6) περὶ ταῦτα δ' ὄντος αὐτοῦ παρήσαν τινες ἀπαγγέλλοντες ὅτι δύο δυνάμεις ἀπέσταλκεν Ἀντίγονος ἐπὶ βοήθειαν τοῖς Καλλαντιανοῖς, τὴν μὲν πεζῇ, τὴν δὲ κατὰ θάλασσαν, καὶ διότι τῷ μὲν στόλῳ Λύκων ὁ στρατηγὸς παραπέπλευκεν εἰς τὸν Πόντον, Πανσανίας δ' ἔχων οὐκ ὀλίγους στρατιώτας περὶ τὸ καλούμενον Ἰερὸν κατεστρατοπέδευσεν. (7) ἐφ' οἷς ὁ Λυσίμαχος διαταραχθεὶς ἐπὶ μὲν τῆς πολιορκίας ἀπέλιπεν τοὺς ἱκανοὺς στρατιώτας, τὸ δὲ κράτιστον τῆς δυνάμεως ἀναλαβὼν αὐτὸς ἠπείγετο, σπεύδων συνάψαι τοῖς πολεμίῳις. (8) παραγενόμενος δὲ ἐπὶ τὴν κατὰ τὸν Αἷμον ὑπερβολὴν εὔρε Σεύθην τὸν βασιλέα τῶν Θρακῶν ἀφεστηκότα πρὸς Ἀντίγονον μετὰ πολλῶν στρατιωτῶν φυλάσσοντα τὰς παρόδους. (9) συνάψας δ' αὐτῷ μάχην ἐφ' ἱκανὸν χρόνον τῶν τε ιδίων ἀπέβαλεν οὐκ ὀλίγους καὶ τῶν πολεμίων ἀνελὼν παμπληθεὶς ἐβιάσατο τοὺς βαρβάρους. (10) ἐπιφανεῖς δὲ καὶ τοῖς περὶ τὸν Πανσανίαν καὶ καταλαβὼν αὐτοὺς εἰς δυσχωρίας συμπεφευγότας ταύτας τ' ἐξεπολιόρκησε

nie utracić kontroli nad Apulią, wysłali osadników do Lukerii²⁹⁸, która była w tym kraju miastem najbardziej znaczącym. Wykorzystując więc Lukerię jako bazę do ataków, prowadzili wojnę z Samnitami, co zresztą okazało się dobrym zabezpieczeniem na przyszłość. (9) Nie tylko w tej wojnie bowiem zwyciężyli, mając ją w posiadaniu, ale też i w czasie późniejszych wojen z sąsiednimi ludami aż po nasze czasy zawsze wykorzystywali Lukerię jako bazę wypadową.

73. Gdy nadejście zimy zahamowało prowadzenie działań wojennych, w Atenach urządowanie przejął Teofrast²⁹⁹, w Rzymie natomiast ustanowiono konsulami Marka Publiusza i Gajusza Sulpicjusza³⁰⁰. Za ich kadencji Kallantianie³⁰¹, którzy zamieszkiwali kraj po lewej stronie Pontu, usunęli garnizon pozostawiony w ich mieście przez Lizymacha i z całą determinacją postanowili bronić swojej autonomii. (2) Dalej oswobodzili miasto Istriaków³⁰² wraz z innymi położonymi w pobliżu miastami, a następnie powołali sojusz sprzymierzonych w celu wspólnej obrony przed władcą. Układem sojuszniczym objęli również sąsiadujących z nimi Traków i Scytów, w wyniku czego powstała naprawdę silna armia, która była w stanie przeciwstawić się nawet licznym wojskom przeciwnika. (3) Gdy Lizymach dowiedział się o tym, wyruszył z wojskiem przeciwko zbuntowanemu. Przeszedł przez Trację, przekroczył Haimos³⁰³ i rozbił obóz w pobliżu Odessos³⁰⁴. Rozpoczął oblężenie i szybko zdołał złamać morale obrońców, tak że ostatecznie opanował miasto w wyniku układów. (4) Gdy następnie w podobny sposób pozyskał miasto Istriaków, pomaszerował przeciw Kallatianom. Ale właśnie w tym czasie nadeszli z pomocą swoim sprzymierzeńcom, zgodnie z układem, Trakowie i Scytowie. (5) Lizymach wyruszył więc naprzeciw i uderzył na nich z marszu, w wyniku czego przerażeni Trakowie przeszli na jego stronę, a Scytowie zostali zwyciężeni w walce, przy czym wielu z nich Lizymach zabił, innych ścigał aż poza góry. Następnie powtórnie obległ miasto Kallatianów, chcąc ze wszystkich sił ukarać sprawców buntu. (6) Gdy zajęty był oblężeniem, przybyli do obozu jacyś ludzie, którzy poinformowali go, że Antygon wysłał z pomocą Kallatianom dwie ekspedycje – morską i lądową. Dowódca floty Lykon³⁰⁵ wpłynął już na wody Pontu, a Pauzaniusz z niemałą liczbą żołnierzy rozbił obóz w miejscu zwanym Hieron³⁰⁶. (7) Zaniepokojony sytuacją Lizymach pozostawił wystarczającą liczbę żołnierzy, którzy mieli kontynuować oblężenie, sam natomiast pospieszył ze swoimi najlepszymi wojskami z zamiarem doprowadzenia do jak najszybszej konfrontacji z wrogiem. (8) Gdy maszerując przez góry Haimos, dotarł do przełęczy, okazało się, że te zostały już obsadzone przez liczne wojska sprzymierzonego z Antygonem króla Traków Seuthesa³⁰⁷. (9) Uderzył więc na niego. Doszło do długotrwałej walki, w której stracił niemało własnych żołnierzy, i dopiero gdy zdołał zabić znaczną liczbę wrogów, wojska jego wzięły górę nad barbarzyńcami. (10) Następnie wyruszył przeciw Pauzaniuszowi³⁰⁸,

καὶ Πausανίαν ἀνελὼν τῶν στρατιωτῶν οὓς μὲν ἐλύτρωσεν, οὓς δὲ εἰς τὰς ἰδίας τάξεις διένειμεν. Τὰ μὲν οὖν περὶ Λυσίμαχον ἐν τούτοις ἦν.

74. Ὁ δ' Ἀντίγονος ἀποτυχὼν ταύτης τῆς ἐπιβολῆς ἐξέπεμψε Τελεσφόρον εἰς Πελοπόννησον, δοὺς αὐτῷ πεντήκοντα ναῦς καὶ στρατιώτας τοὺς ἱκανοὺς, καὶ τὰς πόλεις ἐλευθεροῦν ἐνετείλατο· τοῦτο γὰρ πράξας ἤλπιζε πίστιν κατασκευάζειν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὅτι πρὸς ἀλήθειαν φροντίζει τῆς αὐτονομίας αὐτῶν· καὶ ἅμα γινώσκειν ὑπέλαβε τὰ Κασάνδρου πράγματα. (2) ὁ δὲ Τελεσφόρος ἐπειδὴ τάχιστα κατέπλευσεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπῆλθε τὰς ὑπ' Ἀλεξάνδρου φρουρουμένας πόλεις καὶ πάσας ἡλευθέρωσε πλὴν Σικυῶνος καὶ Κορίνθου· ἐν ταύταις γὰρ Πολυπέρχων διέτριβεν δυνάμεις ἀδράς ἔχων καὶ πιστεύων ταύταις τε καὶ ταῖς τῶν τόπων ὀχυρότησιν. (3) ἅμα δὲ τούτοις πραττομένοις Φίλιππος ὑπὸ Κασάνδρου πεμφθεὶς στρατηγὸς εἰς τὸν πρὸς Αἰτωλοὺς πόλεμον, ὡς τάχισθ' ἦκεν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν μετὰ τῆς δυνάμεως, τὸ μὲν πρῶτον ἐπεχείρει λεηλατεῖν τὴν Αἰτωλίαν, μετ' ὀλίγον δὲ πυθόμενος Αἰακίδην τὸν Ἑπειρώτην εἰς τὴν βασιλείαν κατεληλυθότα καὶ δύναμιν ἀδρὰν συνηθροικότα ταχέως ὥρμησεν ἐπ' αὐτόν· ἔσπευδε γὰρ κατ' ἰδίαν διαγωνίσασθαι πρὶν ἢ συμμῖξαι τὴν τῶν Αἰτωλῶν δύναμιν. (4) εὐρὼν δὲ τοὺς Ἑπειρώτας ἐτοίμους εἰς μάχην ἐξ ἐφόδου συνηψεν εἰς χεῖρας καὶ πολλοὺς μὲν ἀνείλεν, οὐκ ὀλίγους δ' ἐζώγρησεν, ἐν οἷς συνέβαιnen εἶναι καὶ τῶν αἰτίων τῆς τοῦ βασιλέως καθόδου περὶ πεντήκοντα τὸν ἀριθμόν, οὓς δῆσας ἀπέστειλε πρὸς Κάσανδρον. (5) τῶν δὲ περὶ τὸν Αἰακίδην ἀθροισθέντων ἐκ τῆς φυγῆς καὶ τοῖς Αἰτωλοῖς συμμιζάντων πάλιν ἐπελθὼν ὁ Φίλιππος μάχῃ ἐκράτησεν καὶ πολλοὺς ἀνείλεν, ἐν οἷς ἦν καὶ Αἰακίδης ὁ βασιλεὺς. (6) ἐν ὀλίγαις δ' ἡμέραις τηλικαῦτα ποιήσας προτερήματα κατεπλήξατο πολλοὺς τῶν Αἰτωλῶν ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε τὰς ἀνοχύρους πόλεις ἐκλιπεῖν, εἰς δὲ τὰ δυσβατώτατα τῶν ὄρων συμφυγεῖν μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν. Καὶ τὰ μὲν περὶ τὴν Ἑλλάδα πραχθέντα τοιοῦτον ἔσχε τὸ τέλος.

75. Κατὰ δὲ τὴν Ἀσίαν Ἄσανδρος ὁ τῆς Καρίας κυριεύων πιεζόμενος τῷ πολέμῳ διελύσατο πρὸς Ἀντίγονον ἐφ' ᾧ τοὺς μὲν στρατιώτας παραδώσει πάντας Ἀντιγόνῳ, τὰς δ' Ἑλληνίδας πόλεις αὐτονόμους ἀφήσει, τὴν δὲ σατραπείαν ἣν πρότερον εἶχε δωρεὰν καθέξει, (2) βέβαιος ὢν φίλος Ἀντιγόνῳ. δοὺς δὲ περὶ τούτων ὅμηρον Ἀγάθωνα τὸν ἀδελφὸν καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας μεταμεληθεὶς ἐπὶ ταῖς συνθήκαις τὸν μὲν ἀδελφὸν ἐξέκλεψεν ἐκ τῆς ὁμηρίας πρὸς δὲ Πτολεμαῖον καὶ Σέλευκον διαπρεσβευσάμενος ἡξίου βοηθεῖν τὴν ταχίστην. (3) ἐφ' οἷς Ἀντίγονος δεινοπαθήσας δύναμιν ἀπέστειλεν ἐπὶ τὴν ἐλευθέρωσιν τῶν πόλεων καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, τοῦ μὲν στόλου ναύαρχον ἀποδείξας Μήδιον, τοῦ δὲ στρατοπέδου καταστήσας στρατηγὸν Δόκιμον. (4) οὗτοι δὲ παραγενόμενοι πρὸς τὴν πόλιν τῶν Μιλησίων τοὺς τε πολίτας ἐκάλουν ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν φρουρουμένην ἄκραν ἐκπολιορκήσαντες

którego całkowicie zaskoczył i zmusił do ucieczki. Gdy Pauzaniasz zajął pozycje w jakimś trudno dostępnym terenie, Lizymach zdobył obóz i zabił samego Pauzaniusza. Część żołnierzy uwolnił za okupem, innych porozdzielał po własnych oddziałach. Tak przedstawiały się sprawy Lizymacha.

74. Gdy więc plan się nie powiódł, Antygon wysłał na Peloponez Telesforosa³⁰⁹ z pięćdziesięcioma okrętami i odpowiednią liczbą żołnierzy, rozkazując mu, aby wyzwalał greckie miasta. Czyniąc to, miał nadzieję utwierdzić Greków w przekonaniu, że naprawdę zależy mu na ich autonomii. Sądził także, że przy okazji pozna plany Kasandra. (2) Telesforos, gdy tylko wylądował na wybrzeżach Peloponezu, wyruszył przeciwko miastom obsadzonym przez garnizony Aleksandra i wszystkie uwolnił oprócz Koryntu i Sykionu³¹⁰. W tych dobrze ufortyfikowanych miastach przebywał Polyperchon ze znaczną liczbą wierzonych sobie żołnierzy. (3) W tym samym czasie Filip³¹¹, strateg wysłany przez Kasandra na wojnę przeciw Etołom, po wkroczeniu do Akarnanii natychmiast rozpoczął pustoszenie Etolii. Gdy wkrótce dowiedział się, że Ajakides Epirota powrócił na tron i zdołał już nawet zgromadzić znaczne siły wojskowe, wyruszył natychmiast przeciw niemu. Zależało mu bowiem na tym, aby stoczyć bitwę z nim samym, zanim jeszcze zdąży połączyć się z wojskami Etołów. (4) Na stojących w szyku bojowym Epirotów uderzył z marszu. Wielu z nich zabił, niemało wziął do niewoli, a wśród nich wskutek zbiegu okoliczności około pięćdziesięciu ludzi bezpośrednio odpowiedzialnych za powrót króla do władzy. Kazał ich więc odesłać w pętach do Kasandra. (5) Sam wyruszył w pościg za tymi, którzy uciekli wraz z Ajakidesem i połączyli się z Etołami. Pokonał ich w bitwie, wielu z nich zabijając. Wśród zabitych był sam król Ajakides. (6) Dokonawszy tak wielu rzeczy w ciągu zaledwie paru dni, wprowadził Etołów w tak wielkie przerażenie, że opuścili oni nieufortyfikowane miasta, uciekając w najwyższe partie gór wraz z dziećmi i kobietami. Taki był wynik zmagających wojennych w Helladzie.
75. W Azji natomiast panujący nad Karią Kasander³¹², który wskutek działań wojennych znalazł się w trudnej sytuacji, pogodził się z Antygonem, zobowiązując się przekazać mu wszystkich swoich żołnierzy, za co w nagrodę otrzymał swoją satrapię, przyrzekając zarazem wierną służbę Antygonowi. (2) Jego brat Agaton³¹³ oddany jako zakładnik miał być gwarantem zawartego układu. Po paru dniach pożałował jednak podpisania układu, brata wykradł z miejsca pobytu, natomiast do Ptolemeusza i Seleukosa wysłał posłów, domagając się jak najszybszej interwencji. (3) W tej sytuacji Antygon publicznie wyraził swoje niezadowolenie i wysłał ekspedycję w celu wyzwolenia miast na lądzie i na wyspach. Dowódcą floty mianował Mediosa³¹⁴, wojsk pieszych – Dokimosa. (4) Gdy przybyli oni pod mury Miletu, wezwali obywateli do walki o wolność, następnie zdobyli ufortyfikowany zamek i przywrócili Milezycykom wolno-

εἰς αὐτονομίαν ἀποκατέστησαν τὸ πολίτευμα. (5) περὶ ταῦτα δ' ὄντων τούτων Ἀντίγονος Τράλλεις ἐξεπολιόρκησεν· εἰς δὲ Καῦνον παρελθὼν καὶ τὸν στόλον μεταπεμπάμενος εἴλε καὶ ταύτην τὴν πόλιν πλὴν τῆς ἄκρας· ταύτην δὲ περιχαρᾶς, καθ' ὃ μέρος ἦν προσμάχεσθαι, συνεχεῖς προσβολὰς ἐποιεῖτο. ἐπὶ δὲ τὴν Ἰασὸν πόλιν ἐκπεμφθεὶς Πτολεμαῖος μετὰ δυνάμεως ἱκανῆς ἠνάγκασε προσθέσθαι τοῖς περὶ Ἀντίγονον. (6) αὗται μὲν οὖν τῆς Καρίας οὔσαι τοῦτον τὸν τρόπον ὑπετάγησαν Ἀντιγόνῳ. μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας ἐλθόντων πρὸς αὐτὸν πρεσβευτῶν παρ' Αἰτωλῶν καὶ Βοιωτῶν πρὸς μὲν τούτους συμμαχίαν συνέθετο, τῷ δὲ Κασάνδρῳ συνελθὼν εἰς λόγους ὑπὲρ εἰρήνης περὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἀπῆλθεν ἄπρακτος, οὐ δυναμένων αὐτῶν οὐδαμῶς συμφωνῆσαι. διόπερ ὁ Κάσανδρος ἀπογνοὺς τὰς διαλύσεις διέγνω τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα πάλιν πραγμάτων ἀντέχεσθαι. (7) ἀναζεύξας οὖν μετὰ τριάκοντα νεῶν εἰς Ὠρεὸν ἐπολιόρκει τὴν πόλιν. ἐνεργῶς δ' αὐτοῦ ταῖς προσβολαῖς χρωμένου καὶ τοῦ πολίσματος ἤδη κατὰ κράτος ἀλISCOμένου παρεγένετο βοηθήσων τοῖς Ὠρεΐταις Τελεσφόρος μὲν ἐκ Πελοποννήσου μετὰ νεῶν εἴκοσι καὶ στρατιωτῶν χιλίων, Μήδιος δ' ἐκ τῆς Ἀσίας ἔχων ναῦς ἑκατόν. (8) οὗτοι δ' ὀρῶντες ἐφορμούσας τῷ λιμένι τὰς τοῦ Κασάνδρου ναῦς πῦρ ἐνήκαν καὶ τέσσαρας μὲν κατέκαυσαν, παρ' ὀλίγον δὲ καὶ πάσας διέφθειραν· τοῖς δ' ἐλαττουμένοις παραγενομένης βοηθείας ἐξ Ἀθηνῶν ἐπέπλευσαν οἱ περὶ Κάσανδρον καταφρονουσι τοῖς πολεμίοις. συμβαλόντες δ' αὐτοῖς μίαν μὲν κατέδυσαν, τρεῖς δ' αὐτάνδρους ἔλαβον. Καὶ τὰ μὲν πραχθέντα περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Πόντον τοιαῦτ' ἦν.

76. Κατὰ δὲ τὴν Ἰταλίαν Σαμνῖται μὲν μετὰ πολλῆς δυνάμεως ἐπήρσαν πορθοῦντες τῶν κατὰ Καμπανίαν πόλεων ὅσαι τοῖς ἐναντίοις συνηγωνίζοντο, οἱ δ' ὕπατοι τῶν Ῥωμαίων μετὰ στρατοπέδου παραγενόμενοι παραβοθεῖν ἐπειρῶντο τοῖς κινδυνεύουσιν τῶν συμμάχων. (2) ἀντεστρατοπεδεύσαντο δὲ τοῖς πολεμίοις περὶ Ταρακίναν πόλιν καὶ ταύτην μὲν εὐθὺς ἐρύσαντο τῶν ἐπικειμένων φόβων, μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας ἐκταξάντων ἀμφοτέρων τὰς δυνάμεις ἐγένετο μάχη καρτερὰ καὶ συχνοὶ παρ' ἀμφοτέροις ἔπεσον. τὸ δὲ τέλος οἱ Ῥωμαῖοι βιασάμενοι κατὰ κράτος περιεγένοντο τῶν πολεμίων, ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον χρησάμενοι τῷ διωγμῷ πλείους τῶν μυρίων ἀνείλον. (3) καὶ τῆς μάχης ἀγνοουμένης ἔτι Καμπανοὶ μὲν καταφρονήσαντες τῶν Ῥωμαίων ἀπέστησαν, ὁ δὲ δῆμος εὐθὺς δυνάμιν τε τὴν ἱκανὴν ἐξέπεμψεν ἐπ' αὐτοὺς καὶ στρατηγὸν αὐτοκράτορα Γάιον Μάνιον καὶ μετ' αὐτοῦ κατὰ τὸ πάτριον ἔθος Μάνιον Φούλβιον ἵπαρχον. (4) τούτων δὲ πλησίον τῆς Καπύης καταστρατοπεδεύσαντων οἱ Καμπανοὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπεχείρουν ἀγωνίζεσθαι, μετὰ δὲ ταῦτα πυθόμενοι τὴν τῶν Σαμνιτῶν ἦτταν καὶ νομίσαντες πάσας τὰς δυνάμεις ἥξειν ἐπ' αὐτοὺς διελύσαντο πρὸς Ῥωμαίους· (5) τοὺς γὰρ αἰτίους τῆςαραχῆς ἐξέδωκαν, οἱ προτεθείσης κρίσεως οὐ περιμείναντες τὴν ἀπόφασιν αὐτοὺς ἀνείλαν. αἱ δὲ πόλεις τυχοῦσαι συγγνώμης εἰς τὴν προϋπάρχουσαν συμμαχίαν ἀποκατέστησαν.

ści obywatelskie. (5) W tym samym czasie Antygon zdobył Tralleis³¹⁵. Potem wyruszył pod Kaunos³¹⁶ i z pomocą sprowadzonej floty zdobył miasto oprócz cytadeli. Zamek otoczył palisadą i rozpoczął oblężenie, wyprowadzając częste ataki z tej strony, od której było to możliwe. Z kolei Ptolemeusz³¹⁷ wysłany przeciw Jasos³¹⁸ z wystarczającymi siłami zmusił miasto do przejścia na stronę Antygona. (6) W taki to sposób miasta karyjskie zostały podporządkowane Antygonowi. Gdy po upływie następnych paru dni do Antygona przybyli posłowie wysłani przez Etołów i Beotów, zawarł z nimi przymierze, podczas gdy z samym Kasandrem nad Hellespontem podjął rozmowy pokojowe, z których jednak z braku jakichkolwiek rezultatów, wobec zupełnej niemożliwości ustalenia wspólnego stanowiska, ostatecznie zrezygnował³¹⁹. Również i Kasander, zwątpiwszy w możliwość pojednania, zdecydował nadal trzymać się spraw greckich. (7) Wyruszył więc pod Oreus³²⁰ na czele floty złożonej z trzydziestu okrętów i obległ miasto. Gdy wskutek energicznie prowadzonego oblężenia obrońcy już zaczęli ustępować przed atakami, z pomocą mieszkańcom Oreus przybył Telesforos, prowadząc z Peloponezu dwadzieścia okrętów z tysiącem żołnierzy, a także Medios z Azji z setką okrętów. (8) Gdy ujrzeni zakotwiczone u wejścia do portu okręty Kasandra, rzucili na nie ogień i cztery z nich spalili. Niewiele brakowało, a zniszczyliby wszystkie. Gdy jednak ustępującym ludziom Kasandra przybyła odsiecz z Aten³²¹, wypłynęli oni przeciw wrogom, którzy zlekceważyli zagrożenie, i zatopili jeden z okrętów, a trzy wraz z załogami wzięli do niewoli. Tak przedstawiał się ówczesny bieg wydarzeń w Helladzie i wokół Pontu.

76. Tymczasem w Italii³²² Samnici wyruszyli z wielkimi siłami wojskowymi, pustosząc te miasta italskie, które znajdowały się w przymierzu z wrogami. W tej sytuacji przybyli konsulowie rzymscy, starając się przyjść z pomocą zagrożonym sojusznikom. (2) Starli się z wrogami pod miastem Kinna³²³, które szybko uwolnili od grożącego mu niebezpieczeństwa. Parę dni później obie armie starły się w straszliwej bitwie, w wyniku której po obu stronach padło wielu ludzi. Ostatecznie Rzymianie wzięli górę nad wrogami, zmuszając ich do ustąpienia. Ścigali ich długo po bitwie, zabijając ponad dziesięć tysięcy. (3) Tymczasem bunt podnieśli nie wiedzący jeszcze o bitwie, a pogardzający Rzymianami Kampanowie. Lud rzymski natychmiast wysłał przeciw nim wojsko w odpowiedniej ilości, a na czele armii jako dowódcę postawił dyktatora Gajusza Maniusza³²⁴. Obok niego zgodnie z ojczystym zwyczajem – Maniusza Fulwiusza³²⁵ jako dowódcę konnicy. (4) Gdy rozbili obóz w pobliżu Kapui, Kampanowie z początku próbowali podjąć z nimi walkę, lecz gdy wkrótce dowiedzieli się o klęsce Samnitów, sądząc jednocześnie, że mają do czynienia z całą rzymską potęgą wojskową, pogodzili się z Rzymianami. (5) Winni buntu, którzy zostali wydani w ręce Rzymian, postawieni przed sądem, popełnili samobójstwo, zanim jeszcze został wydany wyrok. Zbuntowane miasta spotkały się z wybaczeniem i powróciły do poprzedniego sojuszu.

77. Τοῦ δ' ἔτους τούτου διελθόντος Ἀθήνησι μὲν ἦρχε Πολέμων, ἐν Ῥώμῃ δ' ὑπῆρχον ὑπατοὶ Λεύκιος Παπείριος τὸ πέμπτον καὶ Γάιος Ἰούνιος, ἤχθη δὲ καὶ Ὀλυμπιάς κατὰ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν ἐβδόμη πρὸς ταῖς ἑκατὸν καὶ δέκα, καθ' ἣν ἐνίκα στάδιον Παρμενίων Μιτυληναῖος. (2) ἐπὶ δὲ τούτων τῶν χρόνων Ἀντίγονος ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα στρατηγὸν Πτολεμαῖον τοὺς Ἑλληνας ἐλευθερώσοντα, συνέπεμψε δ' αὐτῷ ναῦς μὲν μακρὰς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα, Μήδιον ἐπιστήσας ναύαρχον, στρατιώτας δὲ πεζοὺς μὲν πεντακισχιλίους, ἵππεῖς δὲ πεντακοσίους. (3) ἐποίησατο δὲ καὶ πρὸς Ῥοδίους συμμαχίαν καὶ προσελάβετο παρ' αὐτῶν ναῦς ἐξηρτισμένας πρὸς τὸν πόλεμον δέκα πρὸς τὴν τῶν Ἑλλήνων ἐλευθέρωσιν. (4) ὁ δὲ Πτολεμαῖος μετὰ παντὸς τοῦ στόλου καταπλεύσας τῆς Βοιωτίας εἰς τὸν Βαθὺν καλούμενον λιμένα παρὰ μὲν τοῦ κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν προσελάβετο στρατιώτας πεζοὺς μὲν δισχιλίους διακοσίους, ἵππεῖς δὲ χιλίους τριακοσίους. μετεπέμψατο δὲ καὶ τὰς ἐξ Ὀρεοῦ ναῦς καὶ τειχίσας τὸν Σαλγανέα συνήγαγεν ἐνταῦθα πᾶσαν τὴν δύναμιν· ἤλπιζε γὰρ προσδέξασθαι τοὺς Χαλκιδεῖς, οἵπερ μόνοι τῶν Εὐβοέων ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐφρουροῦντο. (5) ὁ δὲ Κάσανδρος ἀγωνίων ὑπὲρ τῆς Χαλκίδος τὴν Ὀρεοῦ πολιορκίαν ἔλυσεν, εἰς δὲ τὴν Χαλκίδα παρήλθεν καὶ τὰς δυνάμεις μετεπέμπετο. Ἀντίγονος δὲ πυθόμενος περὶ τὴν Εὐβοίαν ἐφεδρεῖν ἀλλήλοις τὰ στρατόπεδα, μετεπέμψατο τὸν Μήδιον εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ τοῦ στόλου, εὐθὺς δὲ καὶ τὰς δυνάμεις ἀναλαβὼν προῆγεν ἐφ' Ἑλλησπόντῳ κατὰ τάχος, ὥς διαβησόμενος εἰς Μακεδονίαν, ὅπως ἡ μένοντος Κασάνδρου περὶ τὴν Εὐβοίαν αὐτὸς ἔρημον καταλάβῃ Μακεδονίαν τῶν ἀμυνομένων ἢ τῇ βασιλείᾳ βοηθῶν ἀποβάλῃ τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα πράγματα. (6) ὁ δὲ Κάσανδρος συνιδὼν τὴν ἐπίνοιαν αὐτοῦ Πλείσταρχον μὲν ἀπέλιπεν ἐπὶ τῆς ἐν Χαλκίδι φρουρᾶς, αὐτὸς δὲ μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως ἀναζεύξας Ὠρωπὸν μὲν κατὰ κράτος εἴλε, Θηβαίους δ' εἰς τὴν αὐτοῦ συμμαχίαν κατέστησεν· πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους Βοιωτοὺς ἀνοχὰς ποιησάμενος καὶ καταλιπὼν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος στρατηγὸν Εὐπόλεμον ἀπῆλθεν εἰς Μακεδονίαν, ἀγωνίων περὶ τῆς τῶν πολεμίων διαβάσεως. (7) ὁ δ' Ἀντίγονος ἐπειδὴ κατήντησεν εἰς τὴν Προποντίδα, διεπρεσβεύσατο πρὸς Βυζαντίους, ἀξιῶν μετέχειν τῆς συμμαχίας. παραγενομένων δὲ καὶ παρὰ Λυσιμάχου πρεσβευτῶν καὶ παρακαλούντων μηδὲν ποιεῖν μήτε κατ' αὐτοῦ μήτε κατὰ Κασάνδρου τοῖς μὲν Βυζαντίοις ἔδοξε μένειν ἐφ' ἡσυχίας καὶ τηρεῖν τὴν πρὸς ἀμφοτέρους εἰρήνην ἅμα καὶ φιλίαν. ὁ δ' Ἀντίγονος δυσχρηστούμενος ἐπὶ τούτοις, ἅμα δὲ καὶ τῆς χειμερινῆς ὥρας συγκλειούσης διέδωκε τοὺς στρατιώτας κατὰ πόλιν εἰς τὴν χεῖμασίαν.

78. Ἄμα δὲ τούτοις πραττομένοις Κορκυραῖοι μὲν βοηθήσαντες Ἀπολλωνιάταις καὶ τοῖς Ἐπιδαμνίοις τοὺς μὲν στρατιώτας Κασάνδρου ὑποσπόνδους ἀφῆκαν, τῶν δὲ πόλεων Ἀπολλωνίαν μὲν ἠλευθέρωσαν, Ἐπίδαμνον δὲ Γλαυκίᾳ τῷ τῶν Ἰλλυριῶν βασιλεῖ παρέδωκαν. (2) ὁ δ' Ἀντιγόνου στρατηγὸς Πτολεμαῖος χωρισθέντος εἰς Μακεδονίαν Κασάνδρου καταπληξάμενος τοὺς φρουροῦντας τὴν Χαλκίδα παρέλαβε τὴν πόλιν καὶ τοὺς Χαλκιδεῖς ἀφῆκεν ἀφρουρήτους, ὥστε γενέσθαι φανερόν

77. Z końcem tego roku władzę w Atenach przejął Polemon³²⁶, w Rzymie rozpoczęli urzędowanie konsulowie Lucjusz Papirius po raz piąty oraz Gajusz Junius³²⁷. Był to rok 117 olimpiady³²⁸, w czasie której wyścig wygrał Parmenion z Mitylene. (2) W tym właśnie czasie Antygon wysłał do Grecji stratega Ptolemeusza z zadaniem wyzwolenia Hellenów. Dał mu w tym celu sto pięćdziesiąt wielkich okrętów wojennych, których dowódcą mianował Mediosa, oprócz tego pięć tysięcy żołnierzy piechoty i pięciuset kawalerzystów. (3) Zawarł również pokój z Rodyjczykami, od których otrzymał dziesięć okrętów, aby wzięły udział w wojnie o wolność Hellenów. (4) Natomiast Ptolemeusz z całą flotą wpłynął do położonego w Beocji portu zwanego Bathys³²⁹, gdzie przejął od Związku Tebańskiego dwa tysiące dwieście żołnierzy piechoty oraz stu trzydziestu konnych. Następnie odwołał okręty spod Oreus i umocniwszy Salganeus³³⁰, skoncentrował tam całość swoich sił, liczył bowiem na to, że uda mu się pozyskać Chalkis, jedyne miasto na Euboi strzeżone przez garnizon wrogów. (5) Na to Kasander, którego niepokoiła sytuacja Chalkis przerwał oblężenie Oreus, przeszedł pod Chalkis i posłał po posiłki. Gdy Antygon dowiedział się, że dwie armie na Eubei stoją naprzeciw siebie, wyczekując stosownej chwili do ataku, zawezwał Mediosa wraz z flotą do Azji, natychmiast poderwał swoją armię i szybko ruszył w stronę Hellespontu, ażeby wkroczyć do Macedonii, licząc na to, że jeśli Kasander zostanie na Eubei, to on Antygon zdobędzie pozbawioną obrony Macedonię, albo jeśli tamten ruszy z pomocą królestwu, będzie musiał porzucić sprawę interwencji w Helladzie. (6) Ale Kasander, który domyślał się, co zamierza Antygon, pozostawił na straży w Chalkis Plejstarcha³³¹, a sam z całością swoich wojsk ruszył na Oropos³³², który zdobył szturmem, po czym zawarł sojusz z tamtejszymi Tebańczykami. Gdy następnie zawarł zawieszenie broni również z innymi Tebańczykami, pozostawiwszy w Helladzie stratega Eupolemosa pomaszerował do Macedonii pełen niepokoju o to, że wrogowie mogą przekroczyć cieśniny. (7) Z kolei Antygon, gdy tylko przybył nad Propontydę³³³, wysłał poselstwo do Bizantyńczyków, domagając się od nich, aby przyłączyli się do jego przymierza. Ponieważ jednak przybyli także posłowie od Lizymacha i przekonywali ich, aby nie łączyli się ani z Antygonem, ani z Kasandrem, Bizantyńczycy³³⁴ ostatecznie zdecydowali zachować neutralność, utrzymując pokojowe i przyjazne stosunki z jednym i drugim. Antygon znalazł się więc w trudnym położeniu, tym bardziej że zaczynała się już zima. W tej sytuacji rozśrodkował swoje wojska po miastach na kwaterach zimowych³³⁵.
78. W tym samym czasie Korkyrejczycy³³⁶ przybyli z odsieczą Apolloniatom i Epidamnijszykom, żołnierzy Kasandra uwolnili na mocy układu, Apollonii przywrócili wolność, natomiast Epidamnos przekazali królowi Illirów Glaukiasowi³³⁷. (2) Tymczasem Ptolemeusz³³⁸, gdy Kasander odszedł już do Macedonii, zdołał złamać morale załogi strzegącej Chalkis³³⁹ i wkroczył do miasta. Chalkidyjczyków pozostawił jednak bez garnizonu, ażeby

ὥς πρὸς ἀλήθειαν Ἀντίγονος ἐλευθεροῦν προήρηται τοὺς Ἕλληνας· ἐπικαιρὸς γὰρ ἡ πόλις ἐστὶ τοῖς βουλομένοις ἔχειν ὀρμητήριον πρὸς τὸ διαπολεμεῖν περὶ τῶν ὅλων. (3) ὁ δ' οὖν Πτολεμαῖος ἐκπολιορκήσας Ὠρωπὸν παρέδωκε τοῖς Βοιωτοῖς καὶ τοὺς Κασάνδρου στρατιώτας ὑποχειρίους ἔλαβε. μετὰ δὲ ταῦτα Ἑρετριεῖς καὶ Καρυστῖους εἰς τὴν συμμαχίαν προσλαβόμενος ἐστράτευσεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ἐπιστατοῦντος τῆς πόλεως. (4) οἱ δ' Ἀθηναῖοι τὸ μὲν πρῶτον λάθρα διεπέμποντο πρὸς Ἀντίγονον ἀξιοῦντες ἐλευθερῶσαι τὴν πόλιν· τότε δὲ τοῦ Πτολεμαίου παραγεννηθέντος πλησίον τῆς πόλεως θαρρήσαντες ἠνάγκασαν τὸν Δημήτριον ἀνοχὰς ποιήσασθαι καὶ πρεσβείας ἀποστέλλειν πρὸς Ἀντίγονον περὶ συμμαχίας. (5) ὁ δὲ Πτολεμαῖος ἀναζεύξας ἐκ τῆς Ἀττικῆς εἰς τὴν Βοιωτίαν τὴν τε Καδμεῖαν εἴλε καὶ τὴν φρουρὰν ἐκβαλὼν ἡλευθέρωσε τὰς Θήβας. μετὰ δὲ ταῦτα πορευθεὶς εἰς τὴν Φωκίδα καὶ τὰς μὲν πλείους τῶν πόλεων προσαγόμενος ἐξέβαλε πανταχόθεν τὰς Κασάνδρου φρουράς· ἐπῆλθε δὲ καὶ τὴν Λοκρίδα καὶ τῶν Ὀπουντίων τὰ Κασάνδρου φρονούντων συνεστήσατο πολιορκίαν καὶ συνεχεῖς προσβολὰς ἐποιεῖτο.

79. Τῆς δ' αὐτῆς θερίας οἱ Κυρηναῖοι μὲν ἀποστάντες Πτολεμαῖου τὴν ἄκραν περιεστρατοπέδευσαν, ὥς αὐτίκα μάλα τὴν φρουρὰν ἐκβαλοῦντες, παραγενομένων δὲ πρεσβευτῶν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ παρακαλοῦντων παύσασθαι τῆς φιλοτιμίας τούτους μὲν ἀπέκτειναν, τὴν δ' ἄκραν ἐνεργέστερον ἐπολιόρκουν. (2) ἐφ' οἷς παροξυνθεὶς ὁ Πτολεμαῖος ἀπέστειλεν Ἄγιν στρατηγὸν μετὰ δυνάμεως πεζῆς, ἐξέπεμψε δὲ καὶ στόλον τὸν συλληψόμενον τοῦ πολέμου, ναύαρχον ἐπιστήσας Ἑπαινετόν. (3) ὁ δὲ Ἄγισ ἐνεργῶς διαπολεμήσας τοῖς ἀφεστηκόσιν ἐκυρίευσεν κατὰ κράτος τῆς πόλεως καὶ τοὺς μὲν αἰτίους τῆς ἀποστάσεως δῆσας ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ τῶν ἄλλων τὰ ὅπλα παρελόμενος καὶ τὰ κατὰ τὴν πόλιν διοικήσας ὥς ποτ' ἔδοξεν αὐτῷ συμφέρειν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. (4) Πτολεμαῖος δέ, τῶν περὶ Κυρήνην αὐτῷ κατὰ νοῦν ἀπνητηκότων, διῆρεν ἐκ τῆς Αἰγύπτου μετὰ δυνάμεως εἰς τὴν Κύπρον ἐπὶ τοὺς ἀπειθοῦντας τῶν βασιλέων. Πυγμαλίωνα δὲ εὐρὼν διαπρεσβευόμενον πρὸς Ἀντίγονον ἀνεῖλε, Πράξιππον δὲ τὸν τῆς Λαπιθίας βασιλέα καὶ τὸν τῆς Κερυνίας δυνάστην ὑποπτεύσας ἄλλοτρίως ἔχειν συνέλαβε, καὶ Στασιόικον τὸν τῶν Μαριέων· καὶ τὴν μὲν πόλιν κατέσκαψε, (5) τοὺς δ' ἐνοικοῦντας μετήγαγεν εἰς Πάφον. ταῦτα δὲ διαπραξάμενος τῆς μὲν Κύπρου κατέστησε στρατηγὸν Νικοκρέοντα, παραδοὺς τὰς τε πόλεις καὶ τὰς προσόδους τῶν ἐκπεπτωκότων βασιλέων, (6) αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς δυνάμεως ἐκπλεύσας ἐπὶ Συρίας τῆς ἄνω καλουμένης Ποσειδίου καὶ Ποταμοῦς Καρῶν ἐκπολιορκήσας διήρπασεν. ἐτοίμως δὲ πλεύσας ἐπὶ Κιλικίας Μάλων εἴλε καὶ τοὺς ἐγκαταληφθέντας ἐλαφυροπώλησεν. ἐπόρθησε δὲ καὶ τὴν ἐγγὺς χώραν καὶ τὸ στρατόπεδον ὠφελείας ἐμπλήσας ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Κύπρον. (7) ἐπολιτεύετο δὲ πρὸς τοὺς στρατιώτας, οὕτως ἐκκαλούμενος αὐτῶν τὰς προθυμίας εἰς τοὺς ἐπιφερομένους κινδύνους.

było dla wszystkich jasne, że sprawę wolności Hellenów Antygon traktuje z całą powagą. Dla każdego, kto myśli o kontrolowaniu całego regionu, miasto Chalkis jest kluczowym punktem strategicznym. (3) Potem Ptolemeusz zdobył i przekazał Beotom Oropos. Żołnierzy Kasandra wziął do niewoli. Następnie pozyskawszy dla sojuszu Eretrię³⁴⁰ i Karystos³⁴¹, wyprawił się na Attykę. Miastem rządził wówczas Demetriusz z Faleronu. (4) Już wcześniej Ateńczycy slali poselstwa do Antygona, prosząc, aby wyzwolił ich miasto. Gdy więc Ptolemeusz zbliżył się do miasta, zebrali się na odwagę i wymusili na Demetriuszu, aby zawarł zawieszenie broni i wysłał do Antygona posłów w sprawie zawarcia sojuszu. (5) Potem Ptolemeusz wyruszył z Attyki do Beocji, gdzie zdobył Kadmeję, usunął garnizon macedoński i uwolnił Teby, po czym pomaszerował do Fokidy, gdzie zdobył wiele miast, usuwając zewsząd garnizony Kasandra. Uderzył również na Lokrydę, gdzie obległ strzeżone przez załogę Kasandra miasto Opuntjczyków³⁴² i rozpoczął z całą energią szturmowanie jego umocnień.

79. Tego samego lata³⁴³ Cyrenejczycy podnieśli bunt³⁴⁴ przeciwko Ptolemeuszowi i obległszy cytadelę, o mało nie usunęli z niej załogi. Gdy następnie przybyli z Aleksandrii posłowie i wezwali ich, aby wyrzekli się upor, zabili ich i z całą energią kontynuowali oblężenie zamku. (2) Rozgniewany tym Ptolemeusz wysłał Agisa³⁴⁵ na czele wojsk pieszych, wysłał również flotę, aby wspomagała operacje piechoty. Jej dowódcą mianował Epajnetosa³⁴⁶. (3) Agis, który z całą energią poprowadził kampanię wojenną przeciw zbuntowanym, już wkrótce wziął miasto szturmem, przywódców buntu w pętach odesłał do Aleksandrii, pozostałych rozbroił, uporządkował sprawy miasta według własnego uznania i powrócił do Egiptu. (4) Ptolemeusz, któremu udało się rozwiązać sprawy Cyreny po własnej myśli, przeprowił się z wojskiem z Egiptu na Cypr, aby podporządkować sobie nieposłusznych królów. Gdy dowiedział się, że Pigmalion³⁴⁷ śle posłów do Antygona, zabił go. Następnie schwytał króla Lapitii Praksippa³⁴⁸, potem władcę Kerynii [lacuna], którego podejrzewał o wrogie zamiary, oraz Stasiojkosa z Marion [tekst uszkodzony]³⁴⁹. Miasto zburzył doszczętnie, jego mieszkańców przesiedlił do Pafos³⁵⁰. (5) Gdy już tego wszystkiego dokonał, ustanowił Nikokreona³⁵¹ strategiem na Cyprze, przekazując mu miasta wraz z podatkami po odsuniętych od władzy królach, (6) sam natomiast z wojskiem popłynął do Syrii zwanej Górną, gdzie zdobył i złupił Posejdion³⁵² oraz Potamoj Karyjczyków³⁵³. Zachęcony sukcesami popłynął do Cylicji, gdzie zdobył Malos³⁵⁴. Schwytych do niewoli sprzedał. Spustoszył również okolice i rozdawszy łupy pomiędzy żołnierzy, odpłynął na Cypr. (7) Z jego strony było to świadome działanie. Chciał w ten sposób rozbudzić w żołnierzach wolę walki wobec zbliżającej się konfrontacji z wrogiem.

80. Δημήτριος δὲ ὁ Ἀντιγόνου διέτριβεν αἰεὶ περὶ Κοίλην Συρίαν, ἐφεδρεύων ταῖς τῶν Αἰγυπτίων δυνάμεσιν. ὥς δ' ἤκουσε τὰς τῶν πόλεων ἀλώσεις Πίθωνα μὲν ἐπὶ τῶν τόπων κατέλιπε στρατηγόν, δοὺς αὐτῷ τοὺς ἐλέφαντας καὶ τὰ βαρέα τῶν ταγμάτων, αὐτὸς δ' ἀναλαβὼν τοὺς τε ἵππεῖς καὶ τὰ ψιλικά τάγματα προῆγεν ἐπὶ Κιλικίας συντόμῳ, βοηθήσων τοῖς κινδυνεύουσιν. (2) ὑστερήσας δὲ τῶν καιρῶν καὶ καταλαβὼν ἀποπεπλευκότας τοὺς πολεμίους ἐπανῆλθε συντόμῳ ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, ἀποβεβληκῶς τῶν ἵππων τοὺς πλείους κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν· διέτεινε γὰρ ἕξ ἡμέραις ἐπὶ Μάλου σταθμοὺς εἴκοσι καὶ τέσσαρας, ὥστε διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς κακοπαθίας μήτε σκευοφόρον ἀκολουθήσασθαι μηδὲνα μήτε τοὺς ἵπποκόμους. (3) ὁ δὲ Πτολεμαῖος, κατὰ νοὺν αὐτῷ τῶν πραγμάτων ἀπνηθηκότων, τότε μὲν ἀπῆρεν εἰς Αἴγυπτον, μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον παροξυνόμενος ὑπὸ Σελεύκου διὰ τὴν πρὸς Ἀντίγονον ἀλλοτριότητα διέγνω στρατεύειν ἐπὶ Κοίλην Συρίαν καὶ παρατάττεσθαι τοῖς περὶ τὸν Δημήτριον. (4) συναγαγὼν οὖν πανταχόθεν τὰς δυνάμεις ἀνέζευξεν ἀπὸ Ἀλεξανδρείας εἰς Πηλούσιον, ἔχων πεζοὺς μὲν μυρίους ὀκτακισχιλίους, ἵππεῖς δὲ τετρακισχιλίους, ὧν ἦσαν οἱ μὲν Μακεδόνες, οἱ δὲ μισθοφόροι, Αἰγυπτίων δὲ πλῆθος, τὸ μὲν κομίζον βέλη καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν, τὸ δὲ καθωπλισμένον καὶ πρὸς μάχην χρήσιμον. (5) ἀπὸ δὲ Πηλουσίου διὰ τῆς ἐρήμου διελθὼν κατεστρατοπέδευσε πλησίον τῶν πολεμίων περὶ τὴν παλαιὰν Γάζαν τῆς Συρίας. ὁμοίως δὲ καὶ Δημήτριος μεταπεμψάμενος πανταχόθεν τοὺς ἐκ τῆς χειμασίας στρατιώτας εἰς τὴν παλαιὰν Γάζαν ὑπέμεινε τὴν τῶν ἐναντίων ἔφοδον.

81. Τῶν δὲ φίλων αὐτῷ συμβουλευόντων μὴ παρατάττεσθαι πρὸς ἡγεμόνα τηλικούτον καὶ δύναμιν μείζω, τούτοις μὲν οὐ προσεῖχεν, εἰς δὲ τὸν κίνδυνον παρεσκευάζετο τεθαρρηκῶς, καίπερ νέος ὢν παντελῶς καὶ τηλικαύτην μάχην μέλλων ἀγωνίζεσθαι χωρὶς τοῦ πατρός. (2) συναγαγόντος δ' ἐν τοῖς ὅπλοις ἐκκλησίαν αὐτοῦ καὶ στάντος ἐπὶ τινος ἀναστήματος μετὰ ἀγωνίας καὶ διατροπῆς ὁ μὲν ὄχλος ἀνεβόησε μιᾷ φωνῇ θαρρεῖν καὶ πρὸ τοῦ τὸν κήρυκα καταπαῦσαι τοὺς θορυβοῦντας ἅπαντες σιωπὴν παρείχοντο. (3) οὔτε γὰρ στρατιωτικὸν ἔγκλημα ὑπῆρχε περὶ αὐτὸν οὔτε πολιτικόν, ἅτε προσφάτως ἐφ' ἡγεμονίας τεταγμένον· ὅπερ εἴωθε γίνεσθαι τοῖς παλαιοῖς στρατηγοῖς, ὅταν ἐκ πολλῶν προφάσεων ἐν ἔγκλημα πρὸς ἓνα καιρὸν ἀθροίζηται· τὸ γὰρ πλῆθος αἰεὶ δυσάρεστον ἐπὶ τῶν αὐτῶν μένον καὶ πᾶν τὸ μὴ πλεονάζον κεχαρισμένην ἔχει τὴν μεταβολήν· τοῦ τε πατρὸς ἤδη γεγηρακότος αἰ τῆς βασιλείας ἐλπίδες εἰς τὴν τούτου διαδοχὴν ἦγον ἅμα τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν τῶν ὄχλων εὐνοίαν. (4) ἦν δὲ καὶ τῷ κάλλει καὶ τῷ μεγέθει διάφορος, ἔτι δὲ κεκοσμημένος ὅπλοις βασιλικοῖς εἶχε πολλὴν ὑπεροχὴν καὶ κατάπληξιν, δι' ἧς εἰς ἐλπίδας ἀδράς ἦγε τοὺς πολλοὺς· πρὸς δὲ τούτοις πρᾶτος τις ἦν περὶ αὐτόν, ἀρμόζουσα νέῳ βασιλεῖ, δι' ἧς εἰς προθυμίαν ἐξεκαλεῖτο πάντας, ὥστε καὶ τοὺς ἐκτὸς τάξεως συνδραμεῖν ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν, συναγωνιῶντας τῇ νεότητι καὶ τῇ μελλούσῃ γίνεσθαι κρίσει διὰ τῆς παρατάξεως. (5) οὐ μόνον γὰρ πρὸς πλείονας ἡμελλε διακινδυνεύειν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡγεμόνας

80. Tymczasem Demetriusz syn Antygona ciągle przebywał w Celesyrii³⁵⁵, czyhając na wojska egipskie. Kiedy dowiedział się o złupieniu miast nadmorskich, pozostawił na miejscu pod dowództwem Pithona słonie oraz oddziały ciężkozbrojnej piechoty, sam natomiast wziął konnicę i oddziały lekkozbrojnych i szybko ruszył do Cylicji, aby nieść pomoc zaatakowanym. (2) Skoro jednak przybył za późno i zorientował się, że wrogowie już odpłynęli, szybko powrócił do obozu. Podczas tego marszu padło większość koni. Otóż pokonał on w ciągu sześciu dni drogę z Malos³⁵⁶, drogę, która obejmowała dwadzieścia cztery postoje. Marsz był tak szybki i wyczerpujący, że trzeba było pozostawić za sobą tabory i koniuszych. (3) Tymczasem Ptolemeusz, któremu udało się zrealizować wszystko, co zaplanował, udał się do Egiptu, gdzie już wkrótce zachęcony przez żywiącego niechęć do Antygona Seleukosa zdecydował o podjęciu wyprawy wojennej do Celesyrii w celu zaatakowania Demetriusza. (4) Zebrawszy więc zewsząd oddziały wojskowe, wyruszył z Aleksandrii do Peluzjum³⁵⁷, prowadząc ze sobą osiemnaście tysięcy pieszych i cztery tysiące jazdy, wśród których byli Macedończycy, żołnierze zaciężni oraz tłum Egipcjan. Spośród tych ostatnich jedni nieśli pociski i wszelki sprzęt wojenny, inni uzbrojeni byli do walki. (5) Wyruszywszy spod Peluzjum, przeszedł przez pustynię i rozbił obóz w okolicach Starej Gazy³⁵⁸ w Syrii. Podobnie Demetriusz ściągnął zewsząd swoich żołnierzy z kwater zimowych i wyczekiwał pod Starą Gazą na nadejście wrogów.

81. Jakkolwiek przyjaciele radzili mu, aby nie stawał naprzeciw tak sławnego wodza, który w dodatku prowadził siły większe od jego własnych, nie posłuchał ich i z wiarą we własne możliwości przygotowywał się do dalszej walki i choć był jeszcze bardzo młody³⁵⁹, zamierzał stoczyć tak ważną bitwę bez udziału ojca. (2) Gdy już zwołał zgromadzenie całego wojska pod broń i gdy wzburzony i zdenerwowany stanął na jakimś pagórku, tłum krzyknął jednym głosem, aby był dobrej myśli, po czym zanim jeszcze herold dał znak krzyczącym, aby się uspokoili, zapadło całkowite milczenie. (3) Nikt bowiem nie miał mu nic do zarzucenia ani w sprawach wojskowych, ani w zwykłych codziennych sprawach, ponieważ dopiero niedawno został powołany na stanowisko dowódcze. Często zdarza się bowiem w przypadku starych dowódców, że różne zarzuty kumulują się w określonym czasie w jedno oskarżenie. Tłum zawsze jest z nich niezadowolony, a wszyscy niezaspokojeni w swoich oczekiwaniach przyjmują możliwość zmiany swojej sytuacji z radością. Co więcej, ojciec był już stary³⁶⁰, wszelkie więc nadzieje związane z królestwem skupiano na nim jako następcy, przy czym z nadziejami na jego królowanie szła w parze sympatia tłumów. (4) Demetriusz wyróżniał się urodą i wzrostem, a przystrojony w królewską zbroję roztaczał wokół siebie aurę jakiejś niezwyklej godności, która wywoływała powszechne onieśmienie, a w konsekwencji i wielkie nadzieje na przyszłość dla wielu. Cechował się ponadto szczególnie ujmującym sposobem bycia, który harmoni-

σχεδὸν μεγίστους, Πτολεμαῖον καὶ Σέλευκον· οὗτοι γὰρ πάντας τοὺς πολέμους Ἀλεξάνδρῳ συστρατευσάμενοι καὶ πολλάκις καθ' αὐτοὺς δυνάμεων ἡγησάμενοι μέχρι τῶν καιρῶν τούτων ὑπῆρχον ἀνίκητοι. (6) ὁ δ' οὖν Δημήτριος παρακαλέσας τὰ πλήθη τοῖς οἰκείοις λόγοις καὶ δωρεάς τε δώσειν κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὰ λάφυρα συγχωρήσειν ἐπαγγειλάμενος ἐξέταξε τὴν δύναμιν εἰς τὴν μάχην.

82. Ἐπὶ μὲν οὖν τὸ λαιὸν κέρας ἔταξε, καθ' ὃ τὸν κίνδυνον αὐτὸς ἡμελλε ποιεῖσθαι, πρώτους μὲν τοὺς περὶ αὐτὸν ἵππεῖς ἐπιλέκτους διακοσίους, ἐν οἷς ἦσαν οἱ τε ἄλλοι φίλοι πάντες καὶ Πίθων ὁ συνεστρατευμένος μὲν Ἀλεξάνδρῳ, συγκαθιστάμενος δὲ ὑπ' Ἀντιγόνου στρατηγὸς καὶ τῶν ὅλων μέτοχος. (2) πρόταγμα δὲ τρεῖς εἷλας ἱππέων ἔταξεν καὶ πλαγιοφυλάκους τὰς ἴσας καὶ χωρὶς ἔξω τοῦ κέρατος ἀπολελυμένας τρεῖς Ταραντίνων, ὥστ' εἶναι τοὺς περὶ τὸ σῶμα τεταγμένους ἵππεῖς ξυστοφόρους μὲν πεντακοσίους Ταραντίνους δὲ ἑκατόν. (3) ἐξῆς δ' ἔταξε τῶν ἱππέων τοὺς καλουμένους μὲν ἐταίρους, ὄντας δὲ τὸν ἀριθμὸν ὀκτακοσίους, μετὰ δὲ τούτους παντοδαποὺς ἵππεῖς οὐκ ἐλάττους τῶν χιλίων πεντακοσίων. πρὸ παντὸς δὲ τοῦ κέρατος ἔστησε τῶν ἐλεφάντων τριᾶκοντα καὶ τὰ διαστήματα αὐτῶν ἐπλήρωσε τοῖς ψιλικοῖς τάγμασιν, ὧν ἦσαν ἀκοντισταὶ μὲν καὶ τοξόται χίλιοι, σφενδονῆται δὲ Πέρσαι πεντακόσιοι. (4) τὸ μὲν οὖν εὐώνυμον κέρας οὕτω κατασκευάσας διενοεῖτο τούτῳ κρίνειν τὴν μάχην. ἐχομένην δ' ἔστησε τὴν τῶν πεζῶν φάλαγγα, συνεστῶσαν ἐξ ἀνδρῶν μυρίων χιλίων· τούτων δὲ ἦσαν Μακεδόνες μὲν δισχιλίοι, Λύκιοι δὲ καὶ Παμφύλιοι χίλιοι, μισθοφόροι δ' ὀκτακισχιλίοι. ἐπὶ δὲ τὸ δεξιὸν κέρας ἔταξε τοὺς λοιποὺς ἵππεῖς χιλίους πεντακοσίους, ὧν Ἀνδρόνικος ἡγεῖτο. τούτῳ δ' ἦν συντεταγμένον λοξὴν φυλάττειν τὴν στάσιν καὶ φυγομαχεῖν, караδοκοῦντα τὴν δι' αὐτοῦ γινομένην κρίσιν. τοὺς δὲ λοιποὺς τῶν ἐλεφάντων τρεῖσκαίδεκα ἔστησε πρὸ τῆς τῶν πεζῶν φάλαγγος, μίξας εἰς τὰ διαστήματα τῶν ψιλῶν τοὺς ἱκανοὺς. Δημήτριος μὲν οὖν διεκόσμησε τὴν ἰδίαν δύναμιν τὸν τρόπον τοῦτον.

83. Οἱ δὲ περὶ τὸν Πτολεμαῖον καὶ Σέλευκον τὸ μὲν πρῶτον ἔταξαν ἰσχυρὰν τὴν εὐώνυμον τάξιν, ἀγνοοῦντες τῶν ἐναντίων τὴν ἐπιβολήν· μαθόντες δὲ παρὰ τῶν κατασκόπων τὸ γεγονὸς ταχέως ἐξέταξαν τὴν δύναμιν ὅπως τὸ δεξιὸν κέρας ἰσχὺν ἔχον καὶ δύναμιν τὴν κρατίστην διαγωνίσηται πρὸς τοὺς μετὰ Δημητρίου τεταγμένους ἐν τοῖς εὐωνύμοις μέρεσιν. ἔταξαν δὲ ἐπὶ τοῦ κέρατος τούτου τῶν ἱππέων τοὺς κρατίστους τρισχιλίους, ἐν οἷς καὶ αὐτοὶ διεγνώκεισαν ἀγωνίσασθαι. (2) προέταξαν δὲ τῆς στάσεως ταύτης τοὺς κομίζοντας

zował z wyglądem prawdziwie królewskiego dziecka, co sprawiało, że budził powszechną sympatię. Dlatego też zbiegła się również cała obozowa służba, ażeby go posłuchać, ogarnięta niepokojem o młodzieńca, który zamierzał rzucić wszystko na jedną szalę, wydając wrogom bitwę. (5) Zamierzał wszak podjąć walkę nie tylko przeciw liczniejszemu wojsku, lecz jednocześnie przeciw wielkim dowódcom, Ptolemeuszowi i Seleukosowi, którzy brali udział we wszystkich wyprawach Aleksandra, niejednokrotnie sami dowodzili wojskami i pozostawali jak dotąd niepokonani. (6) Demetriusz zachęcił zebrane tłumy słowami pełnymi przyjaźni, obiecał obdarować tych, którzy okażą się najdzielniejsi w boju, obiecał wreszcie podział łupów, po czym uszykował wojsko do bitwy.

82. Na lewym skrzydle³⁶¹, na którego czele zamierzał walczyć sam, ustawił swoją gwardię przyboczną w liczbie dwustu jeźdźców. Znajdowali się wśród nich jego najbliżsi przyjaciele, wraz z uczestnikiem wypraw Aleksandra Pithonem, którego Antygon ustanowił współdowodzącym, a zarazem współnikiem we wszystkich przedsięwzięciach. (2) Na czele szyku ustawił trzy oddziały jazdy oraz trzy dalsze, aby osłaniały szyk z flanki. Ponadto na zewnątrz skrzydła trzy manewrowe oddziały jazdy Tarantyczyków, tak że w konsekwencji jego oddział gwardii otaczało pięciuset konnych włóczników oraz stu Tarantyczyków. (3) Następnie ustawił oddział konny tak zwanych hetajrów, których było ośmiuset, a następnie różnie uzbrojone oddziały jazdy w liczbie nie mniejszej niż tysiąc pięćset ludzi. Przed szykiem całego skrzydła postawił trzydzieści słoni, wypełniając przestrzeń pomiędzy nimi oddziałami lekkobrojnych, wśród których było tysiąc oszczepników i łuczników, oraz pięciuset perskich procarzy. (4) Przygotowawszy w ten sposób swoje lewe skrzydło do walki, zamierzał z jego pomocą stoczyć decydujący bój. Z lewym skrzydłem sąsiadowała bezpośrednio falanga piechoty składająca się z jedenastu tysięcy żołnierzy, wśród których było dwa tysiące Macedończyków, tysiąc Licyjczyków i Pamfilów oraz osiem tysięcy zaciężnych. Na prawym skrzydle ustawił pozostałą część jazdy w liczbie tysiąca pięciuset ludzi. Dowodził nimi Andronikos. Miał on rozkaz utrzymać szyk ukośny i walczyć w odwrocie, jednocześnie wyczekując rozstrzygnięcia na skrzydle Demetriusza. Pozostałe trzynaście słoni ustawił przed pieszą falangą, wypełniając wolne przestrzenie odpowiednią liczbą lekkobrojnych. W taki oto sposób uszykował swoje własne siły Demetrios.
83. Tymczasem Ptolemeusz i Seleukos, nie znając planów przeciwnika, w pierwszej chwili ustawili swoje najlepsze oddziały na lewym skrzydle, gdy jednak dowiedzieli się od zwiadowców, jak się sprawy mają, szybko przegrupowali swoje siły tak, aby najmocniejsze było ich prawe skrzydło, i wskutek tego, żeby ich najlepsze siły starły się w boju z oddziałami dowodzonymi osobiście przez Demetriusza uszykowanymi na jego lewym skrzydle. Ustawili więc na tym skrzydle swoje najlepsze oddziały konnicy w liczbie trzech tysięcy ludzi.

χάρακα σεσιδηρωμένον καὶ δεδεμένον ἀλύσεσιν, ὃν παρεσκευάσαντο πρὸς τὴν τῶν ἐλεφάντων ἔφοδον· ταθέντος γὰρ τούτου ῥάδιον ἦν εἶργειν τὰ θηρία τῆς εἰς τοῦμπροσθεν πορείας. (3) προέταξαν δὲ τοῦ κέρατος τούτου καὶ τὰ ψιλικά τάγματα, παραγγείλαντες τοῖς τε ἀκοντισταῖς καὶ τοξόταις συνεχῶς κατατιτρώσκειν τὰ θηρία καὶ τοὺς ἐπ' αὐτοῖς ἀναβεηκότας. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ὀχυρωσάμενοι τὸ δεξιὸν κέρας καὶ τὴν ἄλλην δύναμιν ἐκτάξαντες ἐνδεχομένως ἐπῆγον τοῖς πολεμίοις μετὰ πολλῆς κραυγῆς. Ἀντεπαγόντων δὲ καὶ τῶν ἐναντίων τὸ μὲν πρῶτον ἐπ' ἄκρων τῶν κεράτων ἵππομαχία συνέστη τῶν προτεταγμένων ἱππέων, ἐν οἷς πολὺ προετέρουν οἱ περὶ τὸν Δημήτριον. (4) μετ' ὀλίγον δὲ τῶν περὶ Πτολεμαῖον καὶ Σέλευκον περιππευσάντων τὸ κέρας καὶ βιαίτερον ἐπενεχθέντων ὀρθαῖς ταῖς εἵλαις συνέστη καρτερὰ μάχῃ διὰ τὰς ἐκατέρων προθυμίας. (5) κατὰ μὲν οὖν τὴν πρώτην ἔφοδον τοῖς ξυστοῖς ἀγωνισάμενοι τούτων τε τὰ πλεῖστα συνέτριψαν καὶ τῶν ἀγωνιζομένων οὐκ ὀλίγους κατετραυμάτισαν· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἀναστροφὴν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ξίφους μάχην ὥρμησαν καὶ συμπλεκόμενοι πολλοὺς ἀλλήλων ἀνήρουν, οἳ τε ἡγεμόνες αὐτοὶ πρὸ πάντων κινδυνεύοντες προετρέποντο τοὺς ὑποτεταγμένους εὐρώστως ὑπομένειν τὸ δεινόν, οἳ τ' ἐπὶ τῶν κεράτων ἱππεῖς, ἅπαντες ἐπιλελεγμένοι κατ' ἀρετὴν, ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους, θεατὰς ἔχοντες τῆς ἀνδρείας τοὺς συναγωνιζομένους στρατηγούς.

84. Ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον τῆς ἵππομαχίας οὔσης ἐφαμίλλου τὰ θηρία διὰ τῶν Ἰνδῶν εἰς τὸν ἀγῶνα παρορμηθέντα μέχρι μὲν τινος προῆγεν καταπληκτικῶς, ὥς οὐδενὸς ὑποστησόμενου· ὥς δ' ἐπὶ τὸν σεσιδηρωμένον χάρακα κατήντησε, τὸ μὲν πλῆθος τῶν ἀκοντιστῶν καὶ τοξοτῶν συνεχῶς βαλλόντων κατετίτρωσκε τὰ σώματα τῶν ἐλεφάντων καὶ τοὺς ἐπ' αὐτοῖς ἀναβεηκότας· (2) βιαζομένων δὲ τῶν Ἰνδῶν καὶ κολαζόντων τὰ θηρία τινὰ μὲν αὐτῶν περιεπείροντο τῷ φιλοτεχνηθέντι χάρακι, καὶ ταῖς πληγαῖς καὶ πυκνότησι τῶν τιτρωσκόντων περιώδυνα γινόμενα ἐποίει θόρυβον. (3) τὸ γὰρ γένος τοῦτο κατὰ μὲν τοὺς ὀμαλοὺς καὶ μαλακοὺς τόπους ἀνυπόστατον παρέχεται κατὰ στόμα τὴν ῥώμην, ἐν δὲ τοῖς τραχέσι καὶ δυσβάτοις τελέως ἄπρακτον ἔχει τὴν ἀλκὴν διὰ τὴν τῶν ποδῶν μαλακότητα. (4) διὸ καὶ τότε, τῶν περὶ Πτολεμαῖον συνετῶς προεωραμένων τὸ μέλλον ἐκ τοῦ χάρακος τῆς πῆξεως, ἄπρακτον ἐποίει τὴν βίαν αὐτῶν. τέλος δὲ τῶν πλείστων Ἰνδῶν κατακοντισθέντων ὑποχειρίους συνέβη γενέσθαι πάντας τοὺς ἐλέφαντας. (5) οὗ τελεσθέντος οἱ πολλοὶ τῶν περὶ τὸν Δημήτριον ἱππέων καταπλαγέντες πρὸς φυγὴν ὥρμησαν· αὐτὸς δὲ μετ' ὀλίγων ἀπολειφθεὶς καὶ δεόμενος ἐκάστου στήναι καὶ μὴ καταλιπεῖν αὐτόν, ὥς οὐδεὶς προσεῖχε, συναποχωρεῖν ἠναγκάζετο. (6) μέχρι μὲν οὖν Γάζης οἱ πολλοὶ τῶν ἱππέων συνακολουθοῦντες ὑπήκουον καὶ κατέστησαν εἰς τάξεις, ὥστε μηδένα ῥαδίως τολμᾶν προσάγειν τῶν εἰκῇ διωκόντων· τὸ γὰρ πεδίον εὐρύχωρον ὃν καὶ μαλακὸν συνήργει τοῖς βουλομένοις ἐν τάξει ποιεῖσθαι τὴν ἀποχώρησιν.

Tutaj też zdecydowali się walczyć sami. (2) Przed szykiem ustawili ludzi z żelaznymi kolczatkami spiętymi łańcuchami. Zaporę tę przygotowali wcześniej, aby powstrzymać atak słoni. Przy pomocy takiej zapory łatwo było zahamować posuwanie się słoni do przodu. (3) Oprócz tego ustawili przed czołem skrzydła oddziały lekkobrojnych, rozkazując im, aby szyjąc bezustannie z łuków i miotając oszczepy, zadawały rany zarówno zwierzętom, jak i ich załogom. Wzmocniwszy w ten sposób prawe skrzydło i rozstawwszy pozostałą część sił najlepiej jak to było możliwe, ruszyli do przodu, zbliżając się do wrogów z wielkim krzykiem. Ponieważ jednocześnie ruszyli również do przodu przeciwnicy, najpierw na samych krańcach skrzydeł doszło do starcia wysuniętych do przodu oddziałów konnicy. W walce tej przewagę zaczął uzyskiwać Demetriusz. (4) Gdy jednak po niedługim czasie konnica Ptolemeusza i Seleukosa okrążyła skrzydło i z impetem uderzyła zwartymi oddziałami jazdy, doszło do strasznej bitwy, ponieważ obie strony walczyły z równą zaciętością. (5) W pierwszej fazie natarcia walczyli włócznie, z których większość skruszyli, ale też i niemała liczba ludzi w tej walce odniosła rany. W drugim więc nawrocie ruszyli do walki na miecze i walcząc twarzą w twarz, wielu zabili. Sami dowódcy walczyli w pierwszym szeregu, służąc za przykład swoim podkomendnym, aby ci dali z siebie wszystko. A ponieważ na skrzydłach walczyły wszystkie najlepsze i najdzielniejsze oddziały kawalerii, żołnierze współzawodniczyli między sobą w walce, patrząc na walczących dzielnie u ich boku dowódców.

- 84.** Wyrównana walka konnicy toczyła się dłuższy czas. Tymczasem zaczęły zbliżać się budzące grozę słonie, poganiane do walki przez swoje indyjskie załogi. Wydawało się, że nic nie jest w stanie powstrzymać ich natarcia. Gdy jednak doszły do żelaznej bariery, tłum oszczepników i łuczników zasypał je gradem strzał, raniąc zarówno wiele słoni, jak i siedzące na ich grzbietach załogi. (2) Ponieważ w tej sytuacji Hindusi zaczęli karcieć zwierzęta i poganiać je do przodu, niektórzy z nich nabiły się na przemyślnie wykonaną zaporę. (3) Ranione pociskami wyrzucanymi z gęstych szeregów atakujących, rozdzierane bólem, zaczęły się zamieszać. Czołowy atak tych zwierząt na równym i miękkim gruncie jest nie do powstrzymania, niestety na nierównym i trudnym do pokonania terenie tracą one wszelką wartość bojową ze względu na miękkość podbicia. (4) Przewidując zawczasu tę sytuację, Ptolemeusz pozbawił ich atak wszelkiej wartości przy pomocy powodującej poważne zranienia zapory. Gdy więc ostatecznie większość Hindusów zginęła od ciosów włócznie, słonie dostały się w ręce wrogów. (5) W tej sytuacji wielu kawalerzystów skupionych wokół Demetriusza, ogarniętych przerażeniem rzuciło się do ucieczki. On sam, pozostawiony jedynie z garstką żołnierzy, zaczął błagać każdego po kolei, aby go nie porzucali. Ponieważ jednak nikt nie reagował, zmuszony został przyłączyć się do uciekających. (6) Aż do Gazy znaczna część konnicy posuwała się w zwartym, karnym szyku, co sprawiło, że ścigającym w rozproszeniu wrogom nie było łatwo zdobyć się na atak. Teren

(7) συνείποντο δὲ καὶ πεζῶν οἱ βουλευθέντες λιπεῖν τὰς τάξεις καὶ χωρὶς τῶν ὄπλων διασώζειν ἑαυτοὺς ἐλαφροῦς. παραλλάσσοντος δὲ αὐτοῦ Γάζαν περὶ ἡλίου δύσιν ἀπολιπόντες τῶν ἱππέων τινὲς παρήλθον εἰς τὴν πόλιν, ἐκκομίσαι βουλόμενοι τὰς ἀποσκευάς. (8) ἀνοιχθεῖσων οὖν τῶν πυλῶν καὶ πλήθους ὑποζυγίων ἀθροισθέντος, ἔτι δ' ἐκάστου πρώτου σπεύδοντος ἐξαγαγεῖν τὰ σκευοφόρα τοσοῦτον θόρυβον γενέσθαι συνέβη περὶ τὰς πύλας ὥστε τῶν περὶ Πτολεμαῖον ἐπιόντων μηδὲνα δύνασθαι φθάσαι συγκλείσαντα. διόπερ εἰσπεσόντων τῶν πολεμίων ἐντὸς τοῦ τείχους ἢ πόλιν ὑποχείριος ἐγένετο τοῖς περὶ Πτολεμαῖον.

85. Τῆς δὲ μάχης τοιοῦτο τὸ τέλος λαβούσης Δημήτριος μὲν διέτεινεν εἰς Ἀζωτον περὶ μέσας νύκτας, διελθὼν σταδίους ἑβδομήκοντα καὶ διακοσίους. ἐντεῦθεν δὲ κήρυκα περὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναιρέσεως ἐξέπεμψεν, σπεύδων ἐκ παντὸς τρόπου τῆς ἐπιβαλλούσης κηδεῖας ἀξιῶσαι τοὺς τετελευτηκότας· (2) ἐτύγγανον γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν φίλων πεπτωκότες, ὧν ἦσαν ἐπιφανέστατοι Πίθων τε ὁ μετέχων τῆς στρατηγίας ἐπ' ἴσης αὐτῷ καὶ Βοιωτὸς πολὺν χρόνον συνεζηκῶς Ἀντιγόνῳ τῷ πατρὶ καὶ μετεσχηκῶς παντὸς ἀπορρήτου· (3) κατὰ δὲ τὴν παράταξιν ἔπεσον μὲν πλείους τῶν πεντακοσίων, ὧν ἦσαν οἱ πλείους ἱππεῖς τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ἐάλωσαν δ' ὑπὲρ ὀκτακισχιλίους. οἱ δὲ περὶ Πτολεμαῖον καὶ Σέλευκον δόντες τὴν ἀναίρεσιν τῶν νεκρῶν τὴν τε ἀλοῦσαν βασιλικὴν ἀποσκευὴν καὶ τῶν αἰχμαλώτων τοὺς περὶ τὴν αὐλὴν εἰωθότας διατρίβειν χωρὶς λύτρων ἀπέστειλαν πρὸς Δημήτριον· οὐ γὰρ περὶ τούτων ἔφασαν διαφέρεισθαι πρὸς Ἀντίγονον, ἀλλ' ὅτι τοῦ πολέμου γενομένου κοινοῦ πρότερον μὲν πρὸς Περδίκκαν, ὕστερον δὲ πρὸς Εὐμενῇ τὰ μέρη τῆς δορικτήτου χώρας οὐκ ἀποδοίῃ τοῖς φίλοις καὶ συνθέμενος φιλίαν πρὸς αὐτὸν τοῦναντίον ἀφέλοιτο τὴν σατραπείαν τῆς Βαβυλωνίας Σελεύκου παρὰ πάντα τὰ δίκαια. (4) ὁ δὲ Πτολεμαῖος τοὺς μὲν ἀλόντας στρατιώτας ἀποστείλας εἰς Αἴγυπτον προσέταξεν ἐπὶ τὰς νομαρχίας διελεῖν, αὐτὸς δὲ θάψας τῶν ἰδίων τοὺς ἐν τῇ μάχῃ τελευτήσαντας ἅπαντας μεγαλοπρεπῶς μετὰ τῆς δυνάμεως ἐπῆει τῶν κατὰ Φοινίκην πόλεων τὰς μὲν πολιορκῶν, (5) τὰς δὲ πειθοῖ προσαγόμενος. Δημήτριος δὲ δύναμιν οὐκ ἔχων ἀξιόχρεων πρὸς μὲν τὸν πατέρα βυβλιαφόρον ἀπέστειλεν, ἀξιῶν βοηθεῖν τὴν ταχίστην· αὐτὸς δὲ παρελθὼν εἰς Τρίπολιν τῆς Φοινίκης μετεπέμπετό τε τοὺς ἐκ Κιλικίας στρατιώτας καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι παρεφύλαττον ἢ πόλεις ἢ φρούρια μακρὰν ἀφεστῶτα τῶν πολεμίων.

86. Πτολεμαῖος δὲ κρατῶν τῶν ὑπαίθρων Σιδῶνα μὲν προσηγάγετο, τῆς δὲ Τύρου πλησίον στρατοπεδεύσας παρεκάλεσεν Ἀνδρόνικον τὸν φρούραρχον παραδοῦναι τὴν πόλιν καὶ δωρεάς τε καὶ τιμὰς ἀδράς ἐπηγγείλατο δοῦναι. (2) ὁ δὲ φήσας μηδενὶ τρόπῳ προδώσειν τὴν δεδομένην ὑπ' Ἀντιγόνου καὶ Δημητρίου πίστιν, ἐλοιδόρησε φορτικῶς τὸν Πτολεμαῖον. ὕστερον δὲ στασι-

był płaski i piaszczysty, co oczywiście sprzyjało tym, którzy chcieli wycofywać się w szyku. Razem z konnicą szli również piesi, którzy porzuciwszy ciężące im uzbrojenie, ratowali się ucieczką z pola bitwy. (7) Kiedy jednak o zachodzie słońca Demetriusz przechodził obok Gazy, część kawalerzystów opuściła szeregi, kierując się do miasta, aby wyprowadzić stamtąd swoje bagaże. (8) Ponieważ bramy były otwarte, a wokół nich kłębiły się stada zwierząt jucznych, a do tego wszystkiego każdy próbował przed innymi wyprowadzić swoje zwierzęta, doszło do takiego zamieszania, że gdy nadeszli ludzie Ptolemeusza, nikt nawet nie był w stanie na czas zamknąć bram. Wskutek tego wrogowie wtargnęli w obręb murów, i w taki oto sposób miasto dostało się w ręce Ptolemeusza.

85. Po rozstrzygniętej w ten sposób bitwie, z nastaniem nocy Demetriusz dotarł do Azotos³⁶², pokonując odległość dwustu siedemdziesięciu stadiów³⁶³. Stamtąd wysłał posła w sprawie pogrzebu zabitych, bardzo mu bowiem zależało, aby uczcić poległych pogrzebem z wszystkimi należnymi im honorami. (2) W bitwie poległa większość najbliższych mu ludzi, wśród nich największą sławą cieszyli się – Python, który piastował obok Demetriusza równorzędne mu stanowisko dowódcze, oraz Bojotos, który spędził u boku ojca Demetriusza, Antygona, znaczną część życia i był powiernikiem wszystkich jego tajemnic. (3) W walce poległo ponad pięciuset żołnierzy, z których większość stanowili służący w konnicy ludzie o najdosłojniejszych imionach. Do niewoli dostało się ponad osiem tysięcy. Ptolemeusz i Seleukos zgodzili się na pogrzeb zabitych, odesłali również Demetriuszowi bez okupu bagaże królewskie, które wpadły w ich ręce, jak również tych spośród jeńców, którzy sprawowali posługę dworzan. Powiedzieli przy tym, że nie o te rzeczy prowadzą walkę z Antygonem, lecz o to, że częścią zdobytej we wcześniejszej wspólnie prowadzonej wojnie z Perdikkasem i późniejszej przeciw Eumenesowi ziemi nie podzielili się z przyjaciółmi, choć był przecież związany z nimi sojuszem, lecz przeciwnie, jeszcze odebrał Seleukosowi satrapię z pogwałceniem wszelkich praw. (4) Następnie Ptolemeusz odesłał do Egiptu wziętych do niewoli żołnierzy, rozkazując, aby porozysłać ich do różnych *nomów*, po czym pogrzebał z wielką wystawnością wszystkich swoich ludzi poległych w bitwie i wyruszył do Fenicji, gdzie miasta zdobywając siłą, inne pozyskując na drodze negocjacji. (5) Demetriusz, który nie posiadał odpowiednich sił, wysłał do ojca list, prosząc go o jak najszybszą pomoc. Następnie dotarł do Tripolis³⁶⁴ w Fenicji, dokąd wezwał swoje wojska stacjonujące w Cylicji, a także znajdujące się z dala od wrogów garnizony miast i twierdz.
86. Ptolemeusz, panując w terenie, zdołał pozyskać Sydon³⁶⁵, a następnie rozbił obóz w pobliżu Tyru³⁶⁶, wzywając dowódcę garnizonu do poddania miasta, w zamian za co obiecywał bogate dary i swoją przyjaźń. (2) Andronikos³⁶⁷ odpowiedział, że za nic nie zdradzi zaufania pokładanego w nim przez Antygona i Demetriusza, przy czym zelżył Ptolemeusza, nie przebiegając w słowach. W późniejszym cza-

ασάντων τῶν στρατιωτῶν ἐκπεσὼν ἐκ Τύρου καὶ γενόμενος ὑποχείριος προσεδόκα μὲν τιμωρίας τεύξεσθαι διὰ τε τὴν γενομένην λοιδορίαν καὶ διὰ τὸ μὴ βεβουλήσθαι τὴν Τύρον παραδοῦναι· οὐ μὴν ὅ γε Πτολεμαῖος ἐμνησικακήσεν, ἀλλὰ τοῦναντίον δούς δωρεὰς εἶχε περὶ αὐτόν, ἓνα τῶν φίλων ποιησάμενος καὶ προάγων ἐντίμως. (3) ἦν γὰρ ὁ δυνάστης οὗτος καθ' ὑπερβολὴν ἐπικηρὴς καὶ συγγνωμονικός, ἔτι δ' εὐεργετικός, ὅπερ καὶ μάλιστα αὐτὸν ἠύξησε καὶ πολλοὺς ἐποίησεν ἐπιθυμεῖν κοινωνῆσαι τῆς φιλίας. (4) καὶ γὰρ τὸν Σέλευκον ἐκ τῆς Βαβυλωνίας ἐκπεσόντα φιλοτίμως ὑπεδέξατο καὶ κοινὴν παρείχετο τούτῳ τε καὶ τοῖς ἄλλοις φίλοις τὴν περὶ αὐτὸν εὐδαιμονίαν. (5) διὸ καὶ τότε παρακαλοῦντος αὐτὸν Σελεύκου δοῦναι στρατιώτας τοὺς ἀναβησομένους εἰς Βαβυλῶνα προθύμως ὡμολόγησε καὶ προσεπηγγείλατο πάντα συμπράξειν μέχρι ἀνακτήσαιτο τὴν προϋπάρχουσαν σατραπείαν. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐν τούτοις ἦν.

87. Κατὰ δὲ τὴν Εὐρώπῃν Τελεσφόρος μὲν ὁ Ἀντιγόνου ναύαρχος διατρίβων περὶ Κόρινθον, ἐπειδὴ Πτολεμαῖον ἐώρα μᾶλλον ἑαυτοῦ προαγόμενον καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα πραγμάτων πιστευόμενον ἀπάντων, ἐγκαλέσας Ἀντιγόνῳ περὶ τούτων τὰς μὲν ναῦς ἃς εἶχεν ἀπέδοτο, τῶν δὲ στρατιωτῶν τοὺς βουλομένους κοινωνεῖν τῆς προαιρέσεως ἀναλαβὼν ἴδια πράγματα συνίστατο. (2) παρελθὼν γὰρ εἰς Ἥλιν ὡς ἔτι φυλάττων τὴν πρὸς Ἀντίγονον φιλίαν, τὴν ἀκρόπολιν ἐντείχισε καὶ τὴν πόλιν κατεδουλώσατο. ἐσύλησεν δὲ καὶ τὸ ἱερὸν τὸ κατὰ τὴν Ὀλυμπίαν καὶ συναγαγὼν ἀργυρίου πλείω τῶν πεντήκοντα ταλάντων ξένους ἐμισθοῦτο. (3) Τελεσφόρος μὲν οὖν ζηλοτυπήσας τὴν προαγωγὴν Πτολεμαίου τοῦτον τὸν τρόπον ἐγένετο προδότης τῆς πρὸς Ἀντίγονον φιλίας. Πτολεμαῖος δ' ὁ Ἀντιγόνου στρατηγὸς ἦν μὲν τεταγμένος ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα πραγμάτων, πυθόμενος δὲ τὴν ἀπόστασιν τὴν Τελεσφόρου καὶ τὴν κατάληψιν τῆς Ἡλείων πόλεως, ἔτι δὲ τὴν σύλησιν τῶν κατὰ τὴν Ὀλυμπίαν χρημάτων παρῆλθεν εἰς Πελοπόννησον μετὰ δυνάμεως. καταντήσας δ' εἰς Ἥλιν καὶ τὴν ἐντετειχισμένην ἀκρόπολιν κατασκάψας τήν τε ἐλευθερίαν ἀπέδωκε τοῖς Ἡλείοις καὶ τὰ χρήματα ἀποκατέστησεν τῷ θεῷ. μετὰ δὲ ταῦτα τὸν Τελεσφόρον πείσας παρέλαβεν τὴν Κυλλήνην, φρουρουμένην ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τοῖς Ἡλείοις ἀποκατέστησεν.

88. Ἄμα δὲ τούτοις πρassoμένοις Ἡπειρῶται τελευτήσαντος Αἰακίδου τοῦ βασιλέως αὐτῶν Ἀλκέτα τὴν βασιλείαν παρέδωκαν, ὃς ἦν πεφυγαδευμένος μὲν ὑπὸ Ἀρύμβου τοῦ πατρός, ἀλλοτρίως δὲ διακείμενος πρὸς Κάσανδρον. (2) διὸ καὶ Λυκίσκος ὁ τεταγμένος ἐπὶ τῆς Ἀκαρνανίας στρατηγὸς ὑπὸ Κασάνδρου παρῆλθε μετὰ δυνάμεως εἰς τὴν Ἡπειρον, ἐλπίδας ἔχων ῥαδίως τὸν Ἀλκέταν ἀποστήσειν τῆς ἀρχῆς ἀσυντάκτων ἔτι τῶν κατὰ τὴν βασιλείαν ὄντων. (3) καταστρατοπεδεύσαντος δ' αὐτοῦ περὶ Κασσωπίαν πόλιν Ἀλκέτας τοὺς μὲν υἱοὺς Ἀλέξανδρον καὶ Τεῦκρον ἀπέστειλεν ἐπὶ τὰς πόλεις, διακελευσάμενος στρατολογεῖν ὡς πλείστους, αὐτὸς δὲ μεθ' ἧς εἶχε δυνάμεως ἀναζεύξας,

sie, gdy żołnierze podnieśli bunt, Andronikos został wyrzucony z miasta i dostał się do niewoli Ptolemeusza, spodziewał się z jego strony zemsty za wyzwiska i odmowę poddania Tyru. Ale Ptolemeusz nie tylko nie chował w sercu urazy, ale jeszcze obdarował Andronikosa i zatrzymał go przy sobie. (3) Traktował go jak innych swoich przyjaciół, których wyróżniał okazywanym im szacunkiem. Ptolemeusz był władcą nadzwyczajnie uczciwym i wyrozumiałym, a do tego jeszcze hojnym. Temu właśnie w dużej mierze zawdzięczał swoją potęgę oraz fakt, że wielu ludzi pragnęło pozyskać jego przyjaźń. (4) Również Seleukosa, który uciekł z Babilonu, przyjął z wielką przyjaźnią, dzieląc się z nim oraz innymi przyjaciółmi swoim bogactwem. (5) Dlatego też i wtedy, kiedy Seleukos poprosił go o pomoc wojskową, w celu wyprawy na Babilon chętnie na to przystał i co więcej, przyrzekł uczynić wszystko, aby Seleukos odzyskał swoją wcześniejszą satrapię. Takie wydarzenia rozegrały się w tym czasie w Azji.

87. Tymczasem w Europie³⁶⁸ stacjonujący w okolicach Koryntu nauarcha Antygona Telesforos³⁶⁹, gdy zorientował się, że Ptolemeusz³⁷⁰ cieszy się większym uznaniem Antygona niż on sam, i że to jemu powierzono zwierzchnictwo nad wszystkimi sprawami w Helladzie, użył tego jako oskarżenie przeciw Antygonowi, okręty znajdujące się pod swoim dowództwem sprzedał, wziął żołnierzy, którzy byli skłonni pójść za nim i zaczął działać na własną rękę. (2) Wkroczył do Elidy, nadal udając lojalność wobec Antygona, po czym ufortyfikował akropol i podporządkował sobie miasto. Przy okazji obrabował świątynię w Olimpii i zgromadziwszy łącznie ponad pięćdziesiąt talentów w srebrze, rozpoczął zaciąg wojska. (3) W taki to sposób zazdroszcząc pierwszeństwa Ptolemeuszowi, Telesforos zdradził Antygona. Gdy Ptolemeusz, który z ramienia Antygona kierował całością spraw w Helladzie, dowiedział się o buncie Telesforosa oraz jego napadzie na miasto Eleatów³⁷¹, i co więcej o rabunku skarbcza olimpijskiego, pomaszerował z wojskiem na Peloponez. Gdy wkroczył do Elidy, zburzył umocnienia akropolu, przywrócił wolność Eleatom i zwrócił skarby Zeusowi³⁷². Następnie na drodze negocjacji z Telesforem przejął obsadzoną przez jego załogę Kyllene³⁷³, a następnie przekazał ją Eleatom.
88. W tym samym czasie Epiroci po śmierci króla Ajakidesa³⁷⁴ przekazali władzę monarszą Alketasowi³⁷⁵, który został kiedyś wygnany przez swojego ojca Arymbosa. Alketas był wobec Kasandra nastawiony wrogo. (2) W tej sytuacji Lykiskos, strateg z ramienia Kasandra w Akarnanii, wkroczył do Epiru, żywiąc nadzieję, że w związku z zamieszaniami jakie zazwyczaj związane jest z przejęciem tronu łatwo mu przyjdzie pozbawić Alketasa władzy. (3) Gdy więc Lykiskos rozbił swój obóz pod miastem Kassopia³⁷⁶, Alketas wysłał swoich synów Aleksandra i Teukra do miast epirockich z rozkazem zaciągu jak największej ilości żołnierzy, a sam wyruszył w pole z tym wojskiem,

ἐπειδὴ πλησίον ἐγένετο τῶν πολεμίων, ἀνέμενε τὴν τῶν υἱῶν παρουσίαν. (4) τῶν δὲ περὶ Λυκίσκον ἐπικειμένων καὶ πολὺ τοῖς πλήθεσιν ὑπερέχοντων οἱ μὲν Ἑπειῶται καταπλαγέντες προσεχώρησαν τοῖς πολεμίοις, ὁ δ' Ἀλκέτας καταλειφθεὶς κατέφυγεν εἰς Εὐρυμενᾶς πόλιν Ἑπειρωτικὴν. (5) ἐνταῦθα δ' αὐτοῦ πολιορκουμένου παρεγενήθησαν οἱ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον βοήθειαν φέροντες τῷ πατρί. γενομένης οὖν μάχης ἰσχυρᾶς ἀνιρέθησαν πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν, ἐν οἷς ἦσαν ἄλλοι τέτινες τῶν ἀνδρῶν καὶ Μίκυθος ὁ στρατηγὸς καὶ Λύσανδρος Ἀθηναῖος ὁ κατασταθεὶς ἐπὶ τῆς Λευκάδος ὑπὸ Κασάνδρου. (6) μετὰ δὲ ταῦτα Δεινίου βοηθήσαντος τοῖς ἐλαττουμένοις ἐγένετο δευτέρα μάχη, καθ' ἣν οἱ μὲν περὶ Ἀλέξανδρον καὶ Τεῦκρον ἡττηθέντες ἔφυγον εἰς τι χωρίον ἐρυμνὸν μετὰ τοῦ πατρός, ὁ δὲ Λυκίσκος Εὐρυμενᾶς ἐκπολιορκήσας καὶ διαρπάσας κατέσκαψε.

89. Καθ' ὃν δὴ χρόνον Κάσανδρος ἀκηκοὺς μὲν τὴν τῶν ἰδίων ἦτταν, ἀγνοῶν δὲ τὸ μετὰ ταῦτα γεγονὸς εὐτύχημα κατὰ σπουδὴν ἤκεν εἰς τὴν Ἑπειρον βοηθήσων τοῖς περὶ Λυκίσκον. καταλαβὼν δ' αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ προτερήματος γεγονότας πρὸς μὲν Ἀλκέταν διαλυσάμενος φιλίαν συνέθετο, τῆς δὲ δυνάμεως μέρος ἀναλαβὼν ἀνέξευξεν εἰς τὸν Ἀδρίαν, πολιορκήσων Ἀπολλωνιάτας, ὅτι τὴν φρουρὰν ἐκβαλόντες τὴν αὐτοῦ προσέθεντο τοῖς Ἰλλυριοῖς. (2) οὐ μὴν οἱ γε ἐν τῇ πόλει κατεπλάγησαν, ἀλλὰ βοήθειαν μεταπεμψάμενοι παρὰ τῶν ἄλλων συμμάχων πρὸ τῶν τειχῶν παρετάξαντο. γενομένης δὲ καρτερᾶς μάχης ἐπὶ πολὺν χρόνον οἱ μὲν Ἀπολλωνιάται τοῖς πλήθεσιν ὑπερέχοντες τοὺς ἀντιτεταγμένους φυγεῖν ἠνάγκασαν, ὁ δὲ Κάσανδρος πολλοὺς στρατιώτας ἀποβαλὼν καὶ δύναιμι μὲν οὐκ ἔχων περὶ αὐτὸν ἀξίόχρεω τὴν δὲ χειμερινὴν ὥραν θεωρῶν ἐπανῆλθεν εἰς Μακεδονίαν. (3) τούτου δὲ χωρισθέντος Λευκάδιοι προσλαβόμενοι βοήθειαν παρὰ Κορκυραίων ἐξέβαλον τὴν φρουρὰν τοῦ Κασάνδρου. οἱ δ' Ἑπειῶται χρόνον μὲν τινα διέμενον ὑπ' Ἀλκέτου βασιλευόμενοι, χρωμένου δ' αὐτοῦ χαλεπώτερον τοῖς πλήθεσιν αὐτόν τε κατέσφαζαν καὶ δύο τῶν υἱῶν παῖδας ὄντας τὴν ἡλικίαν Ἑσιονέα καὶ Νίσον.

90. Κατὰ δὲ τὴν Ἀσίαν Σέλευκος μετὰ τὴν γενομένην ἦτταν Δημητρίῳ περὶ Γάζαν τῆς Συρίας ἀναλαβὼν παρὰ Πτολεμαίου πεζοὺς μὲν οὐ πλείους τῶν ὀκτακοσίων, ἵππεῖς δὲ περὶ διακοσίους ἀνέξευξεν ἐπὶ Βαβυλῶνος, ἐπὶ τοσοῦτον μεμετεωρισμένος ταῖς ἐλπίσιν ὥστ' εἰ καὶ μηδεμίαν εἶχε δύναιμι τὸ παράπαν, μετὰ τῶν φίλων καὶ τῶν ἰδίων παιδῶν τὴν εἰς τοὺς ἄνω τόπους ἀνάβασιν ποιῆσθαι· ὑπελάμβανε γὰρ τοὺς μὲν Βαβυλωνίους διὰ τὴν προϋπάρχουσαν εὖνοιαν ἐτοίμως αὐτῷ προσθήσεσθαι, τοὺς δὲ περὶ Ἀντίγονον μετὰ τῆς δυνάμεως μακρὰν ἀπεσπασμένους παραδεδωκέναι καιρὸν οἰκεῖον ταῖς ἰδίαις ἐπιβολαῖς. (2) τοιαύτης δ' οὔσης τῆς περὶ αὐτὸν ὁρμῆς οἱ συνόντες φίλοι θεωροῦντες ὅτι μετ' αὐτῶν μὲν εἰσι παντελῶς ὀλίγοι συστρατεύοντες, τοῖς δὲ πολεμίοις ἐφ' οὓς προάγουσι καὶ δυνάμεις ὑπάρχουσιν ἔτοιμοι μεγάλοι καὶ χορηγίαι λαμπραὶ καὶ συμμάχων πλῆθος, οὐ μετρίως ἠθύμουν. (3) οὓς ὁρῶν

jakie miał u swego boku. Obóz rozbił niedaleko od wrogów i czekał na nadejście swoich synów. (4) Ale Epiroci, atakowani przez wojsko Lykiskosa³⁷⁷ i przerażeni jego znaczną przewagą liczebną, przeszli na stronę wrogów, wobec czego opuszczony Alketas uciekł do epirockiego miasta Eurymenaj³⁷⁸. (5) Z odsieczą oblężonemu ojcu przybył Aleksander. Doszło do strasznej bitwy, w której padło wielu żołnierzy, a wśród nich wielu sławnych mężów, jak strateg Mikythos czy Lyzander z Aten, mianowany przez Kasandra zarządcą Leukas³⁷⁹. (6) Kiedy jednak później przybył z pomocą przegranym Dejnias³⁸⁰, doszło do drugiej bitwy, w wyniku której Aleksander i Teukros zostali pokonani i uciekli, chroniąc się wraz z ojcem w jakimś ufortyfikowanym miejscu. Lykiskos tymczasem zdobył szturmem, splądrował i doszczętnie zburzył Eurymenaj.

89. W tym właśnie czasie Kasander, który dowiedział się o klęsce swoich wojsk, a jeszcze nie wiedział o ich późniejszym powodzeniu, wyruszył do Epiru z pomocą Lykiskosowi. Gdy jednak dowiedział się już o zwycięstwie pojednał się z Alketasem i zawarł z nim sojusz, a następnie z częścią wojsk wyruszył w kierunku Adriatyku, zamierzając oblegać Apolloniatów, którzy usunęli jego garnizon i przyłączyli się do Illiryjczyków. (2) Nie przeraziło to wcale mieszkańców miasta, którzy zwrócili się z prośbą o pomoc do swoich sprzymierzeńców i razem pod murami miasta stanęli do walki. Doszło do długiej i strasznej bitwy, w której górujący liczebowo Apolloniaci zmusili przeciwników do ucieczki. W tej sytuacji Kasander, który stracił wielu żołnierzy, jako że nie miał przy sobie wystarczających sił, a nadciągała już zima³⁸¹, powrócił do Macedonii. (3) Gdy już odszedł, mieszkańcy Leukas z pomocą Korkyrejczyków usunęli ze swojego miasta garnizon Kasandra. Epiroci natomiast jakiś czas jeszcze znosili panowanie Alketasa, gdy jednak stał się on uciążliwy dla tłumu, zamordowali go, a wraz z nim jego dwóch wnuków, którzy byli jeszcze dziećmi – Esionesa i Nizosa.

90. Tymczasem w Azji³⁸² Seleukos, po klęsce Demetriusza pod Gazą syryjską, wziął od Ptolemeusza ponad ośmiuset piechurów oraz około dwustu jeźdźców i wyruszył w kierunku Babilonu. Żywił tak wielkie nadzieje na przyszłość, że jakkolwiek prawdę mówiąc, nie dysponował właściwie żadną siłą, to przecież odważył się wraz ze swoimi przyjaciółmi i własną służbą na wyprawę w głąb Azji. Zakładał bowiem, że Babilończycy chętnie przyłączą się do niego ze względu na żywioną wobec niego w przeszłości życzliwość, podczas gdy Antygon, który znajduje się daleko od teatru wydarzeń, sam użycza mu chwili stosownej do uderzenia. (2) Jakkolwiek Seleukos był pełen wielkiego zapału, to przecież otaczających go przyjaciół ogarnęło głębokie przygnębienie, ponieważ widzieli, że podążające z nimi na wyprawę siły wojskowe są bardzo szczupłe, gdy przeciwnie wrogowie, przeciw którym idą, dysponują wystarcza-

καταπεπληγμένους ὁ Σέλευκος παρεκάλει, διδάσκων ὅτι τοὺς Ἀλεξάνδρῳ συνεστρατευκότας καὶ δι' ἀρετὴν ὑπ' ἐκείνου προηγμένους προσήκει μὴ πάντως δυνάμει καὶ χρήμασι πεποιθότας ἀντέχεσθαι πραγμάτων, ἀλλ' ἐμπειρίᾳ καὶ συνέσει, δι' ὧν κακεῖνος τὰ μεγάλα καὶ παρὰ πᾶσι θαυμαζόμενα κατειργάσατο. πιστεύειν δὲ δεῖν καὶ ταῖς τῶν θεῶν προρρήσεσι τὸ τέλος ἔσεσθαι τῆς στρατείας ἄξιον τῆς ἐπιβολῆς· (4) ἐν μὲν γὰρ Βραγχίδασι αὐτοῦ χρηστηριαζομένου τὸν θεὸν προσαγορεύσαι Σέλευκον βασιλέα, τὸν δὲ Ἀλέξανδρον καθ' ὕπνον ἐπιστάντα φανερῶς διασημᾶναι περὶ τῆς ἐσομένης ἡγεμονίας, ἧς δεῖ τυχεῖν αὐτὸν προϊόντος τοῦ χρόνου. (5) πρὸς δὲ τούτοις ἀπεφαίνετο διότι πάντα γίνεται τὰ καλὰ καὶ παρ' ἀνθρώποις θαυμαζόμενα διὰ πόνων καὶ κινδύνων. ἐπολιτεύετο δὲ καὶ πρὸς τοὺς συστρατεύοντας καὶ κατεσκεύαζεν αὐτὸν ἴσον ἅπασιν, ὥσθ' ἕκαστον αἰδεῖσθαι καὶ τὸ παράβολον τῆς τόλμης ἐκουσίως ὑπομένειν.

91. Ἐπεὶ δὲ προάγων κατήντησεν εἰς Μεσοποταμίαν, τῶν ἐν Κάραις κατῳκισμένων Μακεδόνων οὓς μὲν ἔπεισεν, οὓς δ' ἐβιάσατο συστρατεύειν αὐτῷ. ὥς δ' εἰς τὴν Βαβυλωνίαν ἐνέβαλεν, οἱ πλείους τῶν ἐγγχωρίων ἀπήντων καὶ προστιθέμενοι πᾶν ἔφασαν αὐτῷ τὸ δοκοῦν συμπράξειν· (2) τετραετὴ γὰρ χρόνον γεγονὼς σατράπης τῆς χώρας ταύτης πᾶσι προσενήνεκτο καλῶς, ἐκκαλούμενος τὴν εὖνοιαν τοῦ πλήθους καὶ πόρρωθεν προπαρασκευαζόμενος τοὺς συμπράζοντας, ἐὰν αὐτῷ δοθῇ καιρὸς ἀμφισβητεῖν ἡγεμονίας. (3) προσεχώρησε δ' αὐτῷ καὶ Πολύαρχος, τεταγμένος ἐπὶ τινος διοικήσεως, μετὰ στρατιωτῶν πλειόνων ἢ χιλίων. οἱ δὲ διαφυλάττοντες τὴν πρὸς Ἀντίγονον φιλίαν, ὀρῶντες ἀκατάσχετον οὖσαν τὴν τοῦ πλήθους ὁρμὴν, συνέφευγον εἰς τὴν ἄκραν, ἧς φύλαξ ἀπεδέδεικτο Δίφιλος. (4) ὁ δὲ Σέλευκος συστησάμενος πολιορκίαν καὶ κατὰ κράτος ἐλὼν τὴν ἄκραν ἐκομίσασατο τὰ φυλαττόμενα σώματα τῶν φίλων καὶ τῶν παιδων, ὅσοι παρεδόθησαν εἰς φυλακὴν παρ' Ἀντιγόνου μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος εἰς Αἴγυπτον ἀποχώρησιν. (5) ἀπὸ δὲ τούτων γενόμενος στρατιώτας συνήγαγεν καὶ συναγοράσας ἵππους ἀνεδίδου τοῖς δυναμένοις χρᾶσθαι. πᾶσι δὲ φιланθρώπως ὁμιλῶν καὶ καθιστὰς εἰς ἀγαθὰς ἐλπίδας ἐτοίμους εἶχε καὶ προθύμους ἐν πάσῃ περιστάσει τοὺς συγκινδυνεύοντας. Σέλευκος μὲν οὖν τοῦτον τὸν τρόπον ἀνεκτήσατο τὴν Βαβυλωνίαν.

92. Νικάνορος δὲ τοῦ περὶ Μηδῖαν στρατηγοῦ συναγαγόντος ἐπ' αὐτὸν ἐκ τε Μηδίας καὶ Περσίδος καὶ τῶν συνέγγυς τόπων στρατιώτας πεζοὺς μὲν πλείους τῶν μυρίων, ἵππεῖς δὲ περὶ ἑπτακισχιλίους ὥρμησεν κατὰ σπουδὴν ἀπαντήσων τοῖς πολεμίοις. (2) εἶχε δὲ τοὺς σύμπαντας πεζοὺς μὲν πλείους τῶν τρισχιλίων, ἵππεῖς δὲ τετρακοσίους. διαβὰς δὲ τὸν Τίγριν ποταμὸν καὶ πυνθανόμενος

jako dużą armią, a ponadto obfitymi zasobami pieniężnymi oraz znaczną ilością sprzymierzeńców. (3) Seleukos, widząc, że jego ludzie podupadli na duchu, pocieszał ich, mówiąc, że tym, którzy poszli na wyprawę z Aleksandrem i byli przez niego wyróżniani za dzielność w boju, godzi się w realizacji swoich zamierzeń odwoływać się raczej nie do siły czy pieniędzy, lecz do doświadczenia i przytomności umysłu, dzięki którym on sam Aleksander dokonał budzących powszechny podziw wielkich czynów. Mówił również, że należy ufać bogom, którzy przepowiedzieli mu, iż owoc wyprawy będzie godny podjętego ryzyka. (4) Otóż kiedyś, jak mówił, gdy zasięgnął rady w wyroczni Branchidów³⁸³, bóg odpowiedział, że Seleukos będzie królem, a ponadto we śnie stanął przed nim sam Aleksander i w sposób nie budzący żadnych wątpliwości wieszczył o przyszłym królestwie, które kiedyś osiągnie. (5) Oprócz tego Seleukos mówił również, że wszystko najlepiej udaje się ludziom odważnym i zdolnym do podjęcia ryzyka. Starał się jednocześnie pozyskać sympatię towarzyszy wyprawy, twierdząc, że on sam jest w stanie sprostać wszystkim wyzwaniom, wskutek czego nikt nie odważył się przyznać do słabości, a jednocześnie był gotów ponieść wszelkie konsekwencje ryzykownego przedsięwzięcia.

91. Gdy już doszedł do Mezopotamii w Karraj³⁸⁴ zaciągnął do swojego oddziału osadników macedońskich, jednych siłą, innych dobrowolnie. Gdy zaś wkroczył do Babilonii, znaczna ilość miejscowych wyszła naprzeciw i przyłączyła się do niego, mówiąc, że dopomogą mu we wszystkich jego zamierzeniach. (2) Będąc przez okres czterech lat satrapą³⁸⁵ w tym kraju, do wszystkich zwracał się po ludzku, przez co zdobył sobie powszechną sympatię i zawczasu pozyskał przyszłych sojuszników z myślą o czasie, kiedy sam sięgnie po pełnię władzy. (3) Przyłączył się do niego wtedy również Polyarchos, który zarządzał jednym z dystryktów, przyprowadzając ze sobą ponad tysiąc żołnierzy. W tej sytuacji ludzie wierni Antygonowi widząc, że nie da się zapanować nad zbuntowanym tłumem, schronili się w cytadeli, której komendantem został mianowany Difilos. (4) Wtedy Seleukos obległ zamek i wziął go szturmem, uwalniając z więzienia swoich przyjaciół i służbę, wszystkich których Antygon oddał pod straż po ucieczce Seleukosa z Babilonu do Egiptu. (5) Gdy już tego dokonał, zebrał żołnierzy, kupił konie i przydzielił je tym, którzy umieli jeździć konno. A ponieważ do wszystkich odnosił się z przyjaźnią i umiał natchnąć ludzi nadzieją, pozyskał sobie gorliwych i gotowych na każde ryzyko współników. W taki to sposób Seleukos odzyskał Babilonię.

92. Gdy Nikanor, będący strategiem Medii³⁸⁶, zgromadził przeciw Seleukosowi z Medii, Persji i okolicznych krain ponad dziesięć tysięcy piechoty i około siedem tysięcy jazdy, ten natychmiast wyruszył, aby zetrzeć się z wrogiem, (2) a miał wszystkiego ponad trzy tysiące pieszych i czterystu jeźdźców. Gdy przekroczył rzekę Tygrys i dowiedział się, że wrogowie znajdują się w odległo-

ὀλίγων ἡμερῶν ὁδὸν ἀπέχειν τοὺς πολεμίους, ἔκρυσσε τοὺς στρατιώτας ἐν τοῖς πλησίον ἔλεσι, διανοούμενος ἀπροσδόκητον ποιήσασθαι τὴν ἐπίθεσιν. (3) ὁ δὲ Νικάνωρ ἐπειδὴ παραγεννηθεὶς ἐπὶ τὸν Τίγριν ποταμὸν οὐχ ἠῦρισκε τοὺς πολεμίους, κατεστρατοπέδευσε πρὸς τινὶ βασιλικῷ σταθμῷ, νομίζων αὐτοὺς πεφευγέναι μακρότερον. ἐπιγενομένης δὲ νυκτὸς καὶ τῶν περὶ Νικάνωρα καταπεφρονηκότως καὶ ῥαθύμως ἐχόντων τὰ περὶ τὰς φυλακὰς ἐπιπεσῶν ὁ Σέλευκος ἄφνω πολλὴν ταραχὴν καὶ κατάπληξιν κατεσκεύασε· (4) συναψάντων γὰρ μάχην τῶν Περσῶν συνέβη τὸν τε σατράπην αὐτῶν Εὐαγρον πεσεῖν καὶ τινὰς τῶν ἄλλων ἡγεμόνων. οὗ συμβάντος οἱ πλείους τῶν στρατιωτῶν τὰ μὲν τὸν κίνδυνον καταπεπληγμένοι, τὰ δὲ προσκόπτοντες τοῖς ὑπ' Ἀντιγόνου πραττομένοις μετεβάλλοντο πρὸς Σέλευκον. (5) ὁ δὲ Νικάνωρ μετ' ὀλίγων ἀπολειφθεὶς καὶ δεδιὼς μὴ παραδοθῇ τοῖς πολεμίοις, ἔφυγε μετὰ τῶν φίλων διὰ τῆς ἐρήμου. Σέλευκος δὲ δυνάμεως ἀδράς κυριεύσας καὶ φιланθρώπως πᾶσι προσφερόμενος ῥαδίως προσηγάγετο τὴν τε Σουσιανὴν καὶ Μηδιάν καὶ τινὰς τῶν σύνεγγυς τόπων· περὶ τε τῶν διωκημένων ἔγραψε πρὸς Πτολεμαῖον καὶ τοὺς ἄλλους φίλους, ἔχων ἤδη βασιλικὸν ἀνάστημα καὶ δόξαν ἀξίαν ἡγεμονίας.

93. Ἄμα δὲ τούτοις πραττομένοις Πτολεμαῖος μὲν διέτριβε περὶ Κοίλην Συρίαν, νενικηκὼς Δημήτριον τὸν Ἀντιγόνου παρατάξει μεγάλῃ. ὃν πυνθανόμενος ἐκ Κιλικίας ἀνестραφέναι καὶ στρατοπεδεύειν περὶ τὴν ἄνω Συρίαν, προεχειρίσατο τῶν περὶ αὐτὸν φίλων Κίλλην τὸν Μακεδόνα· (2) τούτῳ δὲ δοὺς δύναμιν ἱκανὴν προσέταξεν ἐκδιῶξαι τὸν Δημήτριον τὸ παράπαν ἐκ τῆς Συρίας ἢ περικαταλαβόντα συντρίψαι. τούτου δ' ὄντος κατὰ πορείαν Δημήτριος διὰ τῶν σκοπῶν ἀκούσας τὸν Κίλλην στρατοπεδεύειν καταπεφρονηκότως περὶ Μυοῦντα, τὴν μὲν ἀποσκευὴν ἀπέλιπε, τοὺς δὲ στρατιώτας εὐζώνους παραλαβὼν νυκτὸς πορείαν σύντομον ἐποιήσατο, προσπεσῶν δὲ τοῖς πολεμίοις ἐωθινής φυλακῆς ἄφνω τῆς τε δυνάμεως ἄνευ μάχης ἐκυρίευσεν καὶ αὐτὸν τὸν στρατηγὸν ἐξώγρησε. τηλικούτου δ' εὐτυχήματος γεγεννημένου τὴν ἥτταν ἀναμαχήσασθαι διειλήφει. (3) οὐ μὴν ἀλλὰ τὸν Πτολεμαῖον ὑπολαμβάνων ἥξειν ἐπ' αὐτὸν μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως, ἐστρατοπέδευσε προβλήματα τῆς παρεμβολῆς ποιησάμενος ἔλη καὶ λίμνας. ἔγραψε δὲ καὶ πρὸς τὸν πατέρα περὶ τοῦ γενομένου κατορθώματος, παρακαλῶν αὐτὸν ἢ δύναμιν ἀποστεῖλαι τὴν ταχίστην ἢ καὶ αὐτὸν παραβαλεῖν εἰς τὴν Συρίαν. (4) ὁ δ' Ἀντίγονος ἐτύγχανε μὲν ὢν ἐν Κελαιναῖς τῆς Φρυγίας, κομισάμενος δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἐχάρη διαφερόντως ἐπὶ τῷ δοκεῖν τὸν υἱὸν νέον ὄντα κατωρθωκέναι δι' αὐτοῦ καὶ φαίνεσθαι βασιλείας ἄξιον. αὐτὸς δὲ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν ἀνέξευξεν ἐκ τῆς Φρυγίας καὶ τὸν Ταῦρον ὑπερβαλὼν ὀλίγαις ἡμέραις συνέμιξε τοῖς περὶ τὸν Δημήτριον. (5) Πτολεμαῖος δὲ πυθόμενος τὴν Ἀντιγόνου παρουσίαν καὶ συναγαγὼν τοὺς ἡγεμόνας καὶ φίλους ἐβουλεύετο πότερον συμφέρει μένειν καὶ ἀγωνίζεσθαι περὶ τῶν ὅλων κατὰ Συρίαν ἢ προάγειν εἰς Αἴγυπτον καὶ πολεμεῖν ἐκεῖθεν, καθάπερ καὶ πρότερον Περδίκκα. (6) πάντες οὖν συνεβούλευον μὴ διακινδυνεύειν

ści paru dni marszu, ukrył swoich żołnierzy w pobliskich bagnach, zamierzając dokonać niespodziewanego ataku. (3) Nikanor tymczasem, skoro przybył nad rzekę Tygrys i nie znalazł wrogów, rozbił obóz przy jednej z królewskich stacji³⁸⁷ postojowych, sądząc, że uciekli i znajdują się w znacznej od niego odległości. Gdy zapadła noc, a ludzie Nikanora, żywiąc pogardę dla wroga, nie zadbali należycie nawet o wystawienie straży, Seleukos uderzył niespodziewanie, wywołując zamieszanie i przerażenie. (4) Persowie zdołali, co prawda, nawiązać walkę, ale w walce tej poległ ich satrapa Euagros³⁸⁸ wraz z paroma innymi oficerami. W konsekwencji tych wydarzeń znaczna część żołnierzy czy to ogarniętych przerażeniem, czy też niezadowolonych z poczynąń Antygona przeszła na stronę Seleukosa. (5) Wtedy Nikanor, pozostawiony z garstką ludzi, bojąc się, że zostanie wydany wrogom, uciekł z przyjaciółmi przez pustynię. Stanąwszy na czele znacznych sił wojskowych i odnosząc się do wszystkich z wielką wyrozumiałością, Seleukos łatwo zdobył Suzjanę, Medię i parę innych okolicznych krain. O decyzjach, które podjął, zawiadomił listownie Ptolemeusza oraz innych sojuszników, jako że zdobył sobie już pozycję równą królewskiej i cieszył się prestiżem proporcjonalnym do władzy, jaką posiadał.

93. W tym samym czasie Ptolemeusz, zwyciężywszy w wielkiej bitwie³⁸⁹ Demetriusza syna Antygona, przebywał w Celesyrii³⁹⁰. Gdy dowiedział się, że Demetriusz wycofał się z Cylicji i obozuje gdzieś w Górnej Syrii, wybrał Killesa Macedończyka, jednego ze swoich przyjaciół; (2) dał mu odpowiednie siły wojskowe i rozkazał, aby wyparł zupełnie Demetriusza z Syrii albo otoczył go i zniszczył. Demetriusz tymczasem dowiedział się o jego wyprawie od zwiadowców, jak również i o tym, że Killes obozuje w okolicach Myus³⁹¹ z zaniedbaniem wszelkich środków ostrożności. Zostawił więc tabory, zabrał ze sobą lekkozbrojnych i szybkim nocnym marszem pokonał dzielącą ich odległość, a następnie o świcie uderzył niespodziewanie na wrogów i bez walki przejął kontrolę nad wojskiem wroga, a samego dowódcę wziął do niewoli. Odniósłszy tak wspaniałe zwycięstwo uznał, że powetował poniesioną klęskę. (3) Podejrzewając jednak, że Ptolemeusz wyruszy przeciw niemu z całą potęgą wojskową, rozbił obóz w miejscu osłoniętym bagnami i jeziorami. Napisał również do ojca, zawiadamiając go o odniesionym sukcesie, a zarazem prosząc, aby albo jak najszybciej przysłał mu posiłki, albo sam wkroczył do Syrii. (4) Gdy Antygon, który właśnie znajdował się we frygijskim Kelajnaj³⁹², otrzymał list, ucieszył się ogromnie, ponieważ uświadomił sobie, że jego syn samodzielnie odniósł zwycięstwo, a więc okazał się godnym królewskiej korony. Poderwał więc swoją armię i wyruszył z Frygii, przekroczył Taurus i połączył się z Demetriuszem. (5) Gdy Ptolemeusz dowiedział się o nadejściu Antygona, zebrał swoich oficerów na naradzie, aby zadecydować, czy należy pozostać w Syrii i tutaj dążyć do decydującego starcia, czy też pomaszerować do Egiptu, aby wojnę prowadzić na tamtym terenie, tak jak poprzednio przeciw Perdikkasowi. (6) Wszyscy radzili, aby nie ryzykować

πρὸς δύναμιν πολλαπλασίονα καὶ θηρίων πλῆθος, ἔτι δὲ στρατηγὸν ἀήττητον· εὐχερέστερον γὰρ πολλῶ διαγωνιεῖσθαι κατὰ τὴν Αἴγυπτον, ταῖς τε χορηγαίαις ὑπερέχοντα καὶ τόπων ὀχυρότητι πιστεύοντα. (7) διὸ καὶ κρίνας ἐκλιπεῖν τὴν Συρίαν κατέσκαψε τὰς ἀξιολογωτάτας τῶν κεκρατημένων πόλεων, Ἄκην μὲν τῆς Φοινίκης Συρίας, Ἰόππην δὲ καὶ Σαμάρειαν καὶ Γάζαν τῆς Συρίας, αὐτὸς δὲ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν καὶ τῶν χρημάτων ὅσα δυνατόν ἦν ἄγειν ἢ φέρειν ἐπανήλθεν εἰς Αἴγυπτον.

94. Ἀντίγονος δ' ἀκινδύνως ἀνακτησάμενος τὴν τε Συρίαν πᾶσαν καὶ Φοινίκην ἐπέβαλετο στρατεύειν ἐπὶ τὴν χώραν τῶν Ἀράβων τῶν καλουμένων Ναβαταίων. κρίνας γὰρ τὸ ἔθνος τοῦτο τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων ἀλλότριον εἶναι, προεχειρίσατο τῶν αὐτοῦ φίλων Ἀθηναίων, δοὺς δ' αὐτῷ πεζοὺς μὲν εὐζώνους τετρακισχιλίους, ἵππεῖς δὲ τοὺς ἐπιτηδεῖους εἰς δρόμον ἐξακοσίους συνέταξεν ἐπιθέσθαι τοῖς βαρβάροις ἄφνω καὶ τὴν λεῖαν πᾶσαν ἀποτεμέσθαι. (2) Χρησιμον δ' ἐστὶ τῶν ἀγνοούντων ἔνεκα διελθεῖν τὰ νόμιμα τῶν Ἀράβων τούτων, οἷς χρώμενοι δοκοῦσι τὴν ἐλευθερίαν διαφυλάττειν. ἔχουσι τοῖνον τὸν βίον ὑπαίθριον, πατρίδα καλοῦντες τὴν ἀοίκητον τὴν μήτε ποταμοὺς ἔχουσιν μήτε κρήνας δαψιλεῖς ἐξ ὧν δυνατόν στρατόπεδον πολέμιον ὑδρεύσασθαι. (3) νόμος δ' ἐστὶν αὐτοῖς μήτε σῖτον σπεῖρειν μήτε φυτεύειν μηδὲν φυτὸν καρποφόρον μήτε οἶνον χρῆσθαι μήτε οἰκίαν κατασκευάζειν· ὅς δ' ἂν παρὰ ταῦτα ποιῶν εὐρίσκηται, θάνατον αὐτῷ πρόστιμον εἶναι. (4) χρῶνται δὲ τῷ νόμῳ τούτῳ διαλαμβάνοντες τοὺς ταῦτα κτωμένους ἀναγκασθῆσθαι ῥαδίως ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἔνεκα τῆς τούτων χρείας ποιεῖν τὸ προστασσόμενον. τρέφουσι δ' αὐτῶν οἱ μὲν καμήλους, οἱ δὲ πρόβατα, τὴν ἔρημον ἐπινέμοντες. οὐκ ὀλίγων δ' ὄντων Ἀραβικῶν ἐθνῶν τῶν τὴν ἔρημον ἐπινεμόντων οὗτοι πολὺ τῶν ἄλλων προέχουσι ταῖς εὐπορίαις, τὸν ἀριθμὸν ὄντες οὐ πολὺ πλείους τῶν μυρίων· (5) εἰώθασιν γὰρ αὐτῶν οὐκ ὀλίγοι κατάγειν ἐπὶ θάλασσαν λιβανωτὸν τε καὶ σμύρναν καὶ τὰ πολυτελέστατα τῶν ἀρωμάτων, διαδεχόμενοι παρὰ τῶν κομιζόντων ἐκ τῆς Εὐδαίμονος καλουμένης Ἀραβίας. (6) φιλελεύθεροι δὲ εἰσι διαφερόντως καὶ ὅταν πολεμίων δύνამιν ἀδρᾶ προσή, φεύγουσιν εἰς τὴν ἔρημον, ταύτῃ χρώμενοι ὀχυρώματι· ἄνδρος γὰρ οὐσα τοῖς μὲν ἄλλοις ἀνεπίβατός ἐστι, τούτοις δὲ κατεσκευακὸσιν ἀγγεῖα κατὰ γῆς ὀρυκτὰ κεκονιαμένα μόνοις παρέχεται τὴν ἀσφάλειαν. (7) τῆς γὰρ γῆς οὐσης τῆς μὲν ἀργιλώδους, τῆς δὲ πέτραν ἐχούσης μαλακὴν ὀρύγματα μεγάλα ποιοῦσιν ἐν αὐτῇ, ὧν τὰ μὲν στόμια μικρὰ παντελῶς κατασκευάζουσι, κατὰ βάθους δ' αἰεὶ μᾶλλον εὐρυχωρῇ ποιοῦντες τὸ τελευταῖον τηλικούτ' ἀποτελοῦσι τὸ μέγεθος ὥστε γίνεσθαι πλευρὰν ἐκάστην πλέθρου. (8) ταῦτα δὲ τὰ ἀγγεῖα πληροῦντες ὕδατος ὀμβρίου τὰ στόματ' ἐμφράττουσι καὶ ποιοῦντες ἰσόπεδον τῇ λοιπῇ χώρᾳ σημεῖα καταλείπουσιν ἑαυτοῖς μὲν γιγνωσκόμενα, τοῖς δ' ἄλλοις ἀνεπινόητα. (9) ποτίζουσι δὲ καὶ τὴν λεῖαν δι' ἡμερῶν τριῶν, ὅπως ἐν ταῖς ἀνυδρίαις καὶ φυγαῖς μὴ προσδέωνται συνεχῶν ὑδάτων. αὐτοὶ δὲ χρῶνται τροφῇ κρέας

walki ze znacznie większymi siłami i dużą ilością słońi, a ponadto z wodzem, który dotąd nie został jeszcze przez nikogo pokonany. Znacznie łatwiej, mówili, będzie walczyć w Egipcie, gdzie będzie miał przewagę, gdy chodzi o zaopatrzenie armii i gdzie będzie mógł wykorzystać naturalną obronność kraju. (7) Dlatego też, ponieważ podjął decyzję o opuszczeniu Syrii, zrównał z ziemią najważniejsze spośród zdobytych miast, a więc Akę³⁹³ w Syrii fenickiej, Joppę³⁹⁴ i Samarię³⁹⁵, a także Gazę syryjską. Następnie uprowadzając zdobycz, ile tylko można było unieść lub pognać, powrócił na czele swojej armii do Egiptu.

94. Tymczasem Antygon, który bez narażania się na jakiekolwiek straty odzyskał całą Syrię i Fenicję, wymyślił, aby wyprawić się przeciw krajowi Arabów zwanych Nabatejczykami³⁹⁶. Ponieważ był przekonany, że lud ten był mu wrogi, wybrał jednego ze swoich przyjaciół, Atenajosa, oddał pod jego komendę cztery tysiące lekkozbrojnych żołnierzy piechoty oraz zdolny do szybkiego przemieszczania się oddział kawalerii w liczbie sześciuset ludzi, i rozkazał niespodziewanie uderzyć na barbarzyńców i zagarnąć wszystkie ich stada. (2) Ze względu na osoby, które spraw tych nie znają, będzie rzeczą stosowną dokładniej opowiedzieć o obyczajach tych właśnie Arabów, obyczajach, których przestrzeganie pozwala im, jak się uważa, zachować wolność. Życie wiodą pod otwartym niebem. Za swoją ojczyznę uważają niezamieszkane obszary pozbawione rzek i obfitych źródeł, z których wojska wrogów mogłyby zaopatrywać się w wodę. (3) Nie mają zwyczaju zasiewać zbóż ani hodować żadnych drzew owocowych, nie piją też wina i nie budują domów. Jeśli się jednak okaże, że ktoś to czyni, wymierzają mu karę śmierci. (4) Prawa tego przestrzegają, ponieważ są przekonani, że panującym łatwo jest zmusić do posłuszeństwa ludzi, którzy mając jakąś własność, są przywiązani do dóbr materialnych. Część z nich hoduje wielbłądy, część owce, wypasając je na pustyni. Spośród wielu plemion arabskich zamieszkujących pustynię właśnie Nabatejczycy przewyższają bogactwami pozostałych. Jest ich nieco ponad dziesięć tysięcy. (5) Wielu z nich zwyczajowo zajmuje się dostarczaniem do portów nadmorskich wonnych żywic, myrry i najdroższych pachnideł, pośrednicząc w handlu z Arabią zwaną Szczęśliwą³⁹⁷. (6) Cechuje ich niezwykle umiłowanie wolności. Kiedy nadciągają liczne wojska wrogów, uciekają na pustynię, która daje im schronienie. A ponieważ jest to obszar bezwodny nikt obcy nie jest w stanie go przebyć, podczas gdy im jedynym zapewnia bezpieczeństwo. Mają tam bowiem przygotowane zawczasu, wykopane pod ziemią a z wierzchu zasypane piaskiem cysterny. (7) Ponieważ ziemia jest miejscami gliniasta, miejscami skalista, ale skała jest miękka, wykonują w głębi duże sztolnie, do których prowadzą małe otwory. Wkopując się w ziemię, czynią cysterny stopniowo coraz większymi. Ostatecznie zbiorniki uzyskują tak znaczne rozmiary, że każdy z ich boków osiąga długość pletronu³⁹⁸. (8) Następnie wypełniają je wodą deszczową, zamykają wejście i wyrównawszy grunt wokół,

καὶ γάλακτι καὶ τῶν ἐκ τῆς γῆς φυομένων τοῖς ἐπιτηδείοις· (10) φύεται γὰρ παρ' αὐτοῖς τὸ πέπερι καὶ ἀπὸ τῶν δένδρων μέλι πολὺ τὸ καλούμενον ἄγριον, ὃ χρῶνται ποτὶ μεθ' ὕδατος. ἔστι δὲ καὶ ἄλλα γένη τῶν Ἀράβων, ὧν ἓν καὶ γεωργεῖ μινγνύμενα τοῖς φορολογουμένοις καὶ μετέχει τῶν αὐτῶν τοῖς Σύροις πλὴν τοῦ κατασκευοῦν ἐν οἰκίαις.

95. Τὰ μὲν οὖν νόμιμα τῶν Ἀράβων τοιαῦτ' εἶναι συμβέβηκεν. ὑπογούου δ' αὐτοῖς οὔσης πανηγύρεως, εἰς ἣν εἰώθασιν οἱ περίοικοι καταντᾶν οἱ μὲν ἀποδωσόμενοι τῶν φορτίων, οἱ δ' ἀγοράσοντές τι τῶν αὐτοῖς χρησίμων, εἰς ταύτην ἐπορεύθησαν, ἀπολιπόντες ἐπὶ τινος πέτρας τὰς κτήσεις καὶ τοὺς πρεσβυτάτους, (2) ἔτι δὲ τέκνα καὶ γυναῖκας. τὸ δὲ χωρίον ὑπῆρχεν ὄχυρόν μὲν καθ' ὑπερβολὴν ἀτείχιστον δέ, καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπέχον δυεῖν ἡμερῶν ὁδόν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀθήναιον παρατηρήσαντες τοῦτον τὸν καιρὸν ὥρμησαν ἐπὶ τὴν πέτραν εὐζώνον ἔχοντες τὴν δύναμιν· διανύσαντες δ' ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας ἐπαρχίας ἐν ἡμέραις τρισὶ καὶ νυξὶ ταῖς ἴσαις σταδίους δισχιλίους καὶ διακοσίους ἔλαθον τοὺς Ἀραβας περὶ μέσας νύκτας καταλαβόμενοι τὴν πέτραν. (3) εὐθὺς δὲ τῶν ἐγκατελιμμένων οὓς μὲν ἀνήρουν, οὓς δ' ἐζώγρουν, ἐνίους δὲ τραυματίας ἀπέλιπον καὶ τοῦ μὲν λιβανωτοῦ καὶ τῆς σμύρνης συνεσκευάσαντο τὸ πλεῖον μέρος, ἀργυρίου δὲ περὶ πεντακόσια τάλαντα. ἐνδιατρίψαντες δ' οὐ πλείω χρόνον φυλακῆς ἐωθινής εὐθὺς ἀνέστρεψαν κατὰ σπουδὴν, διαλαμβάνοντες ὑπὸ τῶν βαρβάρων διωχθήσεσθαι. διατείναντες δὲ σταδίους διακοσίους κατεστρατοπέδευσαν, ὄντες κατάκοποι καὶ ῥαθύμως ἔχοντες τὰ περὶ τὰς φυλακάς, ὥς ἂν νομίζοντες μὴ πρότερον δύνασθαι τοὺς πολεμίους ἐλθεῖν δυεῖν ἢ τριῶν ἡμερῶν. (4) οἱ δ' Ἀραβες πυθόμενοι παρὰ τῶν ἑωρακότων τὸ στρατοπέδον παραχρήμα ἠθροίσθησαν καὶ τὴν πανήγυριν ἀπολιπόντες ἦκον ἐπὶ τὴν πέτραν· παρὰ δὲ τῶν τραυματιῶν μαθόντες τὰ γεγονότα κατὰ σπουδὴν ἐδίωκον τοὺς Ἑλλήνας. (5) τῶν δὲ περὶ τὸν Ἀθήναιον στρατοπεδευσάντων καταπεφρονηκότως καὶ διὰ τὸν κόπον ἐν ὕπνῳ καθεστῶτων ἔλαθόν τινες τῶν αἰχμαλῶτων διαδράντες, παρ' ὧν οἱ Ναβαταῖοι μαθόντες τὰ κατὰ τοὺς πολεμίους ἐπέθεντο τῇ στρατοπεδείᾳ περὶ τρίτην φυλακὴν, ὄντες οὐκ ἐλάσσω ὀκτακισχιλίων. καὶ τοὺς πλείους μὲν ἐν ταῖς κοίταις ὄντας ἔτι κατέσφαζαν, τοὺς δὲ διεγειρομένους καὶ χωροῦντας εἰς ὅπλα κατηκόντιζον· καὶ πέρας οἱ μὲν πεζοὶ πάντες ἀνηρέθησαν, τῶν δὲ ἵππέων διεσώθησαν εἰς πεντήκοντα καὶ τούτων οἱ πλείους τραυματαῖα. (6) Οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν Ἀθήναιον ἐν ἀρχῇ κατορθώσαντες ἐξ ὕστερου διὰ τὴν ἑαυτῶν ἀβουλίαν τοῦτον τὸν τρόπον ἐσφάλισαν· ταῖς γὰρ εὐτυχίαις εἶωθεν ὥς ἐπίπαν ἀκολουθεῖν ῥαθυμία καὶ καταφρόνησις. (7) διόπερ ἔνιοι προσηκόντως ὑπολαμβάνουσιν εὐχερέστερον ὑπάρχειν συμφορὰς ἐνεγκεῖν ἐπιδεξίως ἢ τὰς εὐμεγέθεις εὐημερίας ἐμφρόνως· αἱ μὲν γὰρ διὰ τὸν περὶ

pozostawiają znaki czytelne tylko dla nich samych, a nierozpoznawalne dla innych. (9) Swoje stada poją przez trzy dni, aby na bezwodnych pustkowiach nie potrzebowały już większej ilości wody. Żywią się mięsem, mlekiem oraz pokarmem pochodzącym z dzikich roślin. (10) Rośnie u nich pieprz, mają również pod dostatkiem miodu drzewnego zwanego dzikim, który piją razem z wodą. Są również inne plemiona arabskie. Niektóre spośród nich wymieszane z ludnością płacącą podatki uprawiają ziemię. W swoich zwyczajach nie różnią się niczym od Syryjczyków oprócz tego, że mieszkają w namiotach.

95. Takie oto są obyczaje opisywanych plemion arabskich. Ponieważ właśnie wtedy obchodzili oni swoje święto, na które mają zwyczaj schodzić się mieszkańcy z okolicznych ziem, jedni, aby sprzedać coś ze swoich towarów, inni, aby coś potrzebnego dla siebie kupić, udali się tam wszyscy, pozostawiając w Petrze³⁹⁹ swoją własność, starców, a także dzieci i kobiety. (2) Jest to miejsce nadzwyczaj niedostępne, aczkolwiek pozbawione fortyfikacji. Oddalone jest o dwa dni drogi od obszarów zamieszkałych. Na ten właśnie moment czekał Atenajos. Ruszył więc natychmiast na Petrę⁴⁰⁰ z oddziałem lekkobrojnnych. Drogę z eparchii idumejskiej⁴⁰¹ przebyli w trzy dni i trzy noce, pokonując odległość dwóch tysięcy dwustu stadiów (tekst uszkodzony)⁴⁰² niezauważeni przez Arabów i z zaskoczenia opanowali Petrę. (3) W krótkim czasie zabili część pozostawionych tam ludzi, innych wzięli do niewoli, pojedynczych rannych porzucili. Spakowali do juków znaczne ilości wonnych żywic i myrry, a ponadto około pięćdziesięciu talentów srebra. Nie zatrzymując się tam długo, w godzinie porannej straży ruszyli szybkim marszem z powrotem, ponieważ wiedzieli, że barbarzyńcy będą ich ścigać. Przebywszy odległość dwustu stadiów⁴⁰³, rozbili obóz. Ponieważ byli bardzo znużeni, zaniedbali straży, tym bardziej że byli przekonani, że barbarzyńcy nie będą w stanie przybyć wcześniej niż za dwa trzy dni. (4) Tymczasem Arabowie dowiedzieli się o obecności wrogów od ludzi, którzy widzieli grecki obóz. Zebrali się więc szybko, opuścili święto i przybyli do Petry. Gdy od rannych dowiedzieli się, co zaszło, natychmiast ruszyli w pościg za Hellenami. (5) Ponieważ Atenajos i jego ludzie obozowali z zaniedbaniem wszelkich środków ostrożności, a w dodatku z powodu zmęczenia zmorzył ich sen, uszło ich uwadze, że niektórzy z jeńców uciekli. To od nich Nabatejczycy dowiedzieli się, gdzie jest wróg i uderzyli na obóz w godzinie trzeciej straży nocnej, a było ich co najmniej osiem tysięcy. Wielu zarżnęli jeszcze w posłaniach, innych, którzy zdążyli się obudzić i ruszyć po broń, zakłuli włóczniami. Zginęli prawie wszyscy żołnierze piechoty, spośród kawalerzystów ocalało około pięćdziesięciu, przy czym w większości byli ranni. (6) W ten to sposób Atenajos, który na początku odniósł sukces, później z powodu swojej własnej bezmyślności doznał klęski. Tak to już na ogół bywa, że poczucie sukcesu prowadzi do gnuśności i niedbalstwa. (7) Stąd też niektórzy słusznie uważają, że łatwiej jest dobrze sobie radzić wśród nieszczęść, niż zachować równowagę w obliczu wielkiego powodzenia.

τοῦ μέλλοντος φόβον ἐπαναγκάζουσιν ἐπιμελεῖσθαι, αἱ δὲ διὰ τὸ προγεγονὸς εὐτύχημα προτρέπονται καταφρονεῖν πάντων.

96. Οἱ δὲ Ναβαταῖοι τοὺς πολεμίους κολάσαντες ἀνδρωδῶς αὐτοὶ μὲν ἐπανήλθον εἰς τὴν πέτραν τὰ σφέτερα κεκομισμένοι, πρὸς δ' Ἀντίγονον ἐπιστολὴν γράψαντες Συρίοις γράμμασι τῶν μὲν περὶ Ἀθήναιον κατηγόρουν, ὑπὲρ ἑαυτῶν δὲ ἀπελογοῦντο. (2) ὁ δ' Ἀντίγονος ἀντέγραψεν αὐτοῖς, προσμαρτυρῶν ὡς δικαίως μὲν ἡμύναντο, τῶν δὲ περὶ Ἀθήναιον κατήγορει, φάσκων παρὰ τὰς δεδομένας ἐντολὰς ὑπ' αὐτοῦ πεποιῆσθαι τὴν ἐπίθεσιν. τοῦτο δ' ἔπραττε κρύπτων τὴν ἑαυτοῦ προαίρεσιν καὶ βουλόμενος ὑπαγαγέσθαι τοὺς βαρβάρους εἰς ῥαθυμίαν, ὅπως ἀνελπίστως ἐπιθέμενος κρατήσῃ τῆς ἐπιβολῆς· οὐ γὰρ ῥάδιον ἦν ἄνευ δόλου τινὸς ἀνδρῶν περιγενέσθαι νομάδα βίον ἐξηλωκότων καὶ καταφυγὴν ἀπρόσιτον ἐχόντων τὴν ἔρημον. (3) οἱ δ' Ἀραβες περιχαρεῖς μὲν ἦσαν ἐπὶ τῷ δοκεῖν ἀπολελύσθαι μεγάλων φόβων, οὐ μὴν παντελῶς ἐπίστευόν γε τοῖς Ἀντιγόνου λόγοις, ἀλλὰ τὰς ἐλπίδας ἔχοντες ἀμφιδοξουμένας σκοποὺς μὲν κατέστησαν ἐπὶ τῶν λόφων, ἀφ' ὧν ἦν ῥάδιον συνορᾶν πόρρωθεν τὰς εἰς τὴν Ἀραβίαν ἐμβολὰς, αὐτοὶ δὲ συνταξάμενοι τὰ περὶ ἑαυτοὺς προσηκόντως ἐκαρὰδόκουν τὸ ἀποβησόμενον. (4) ὁ δ' Ἀντίγονος φιλοποιησάμενος χρόνον τινὰ τοὺς βαρβάρους καὶ νομίσας αὐτοὺς ἐξηπατημένους παραδεδωκέναι τὸν καθ' αὐτῶν καιρὸν, ἐξέλεξεν ἐξ ἀπάσης τῆς δυνάμεως πεζοὺς μὲν ψιλοὺς καὶ πρὸς δρόμον εὖ πεφυκότες τετρακισχιλίους, ἵππεῖς δὲ πλείους τῶν τετρακισχιλίων καὶ τούτοις μὲν παρήγγειλε φέρειν ἄνυρα σῖτα πλειόνων ἡμερῶν, Δημήτριον δὲ τὸν υἱὸν καταστήσας ἡγεμόνα πρώτης φυλακῆς ἐξέπεμψε, προστάξας κολάσαι τοὺς Ἀραβας καθ' ὃν ἂν δύνηται τρόπον.

97. Οὗτος μὲν οὖν ἐφ' ἡμέρας τρεῖς ἀνοδία πορευόμενος ἔσπευδε λαθεῖν τοὺς βαρβάρους, οἱ δὲ σκοποὶ κατανοήσαντες πολεμίαν δύναμιν εἰσβεβληκυῖαν ἐσήμηναν τοῖς Ναβαταίοις διὰ τῶν συγκειμένων πυρσῶν· διόπερ οἱ βάρβαροι νομίσαντες συντόμως ἦκειν τοὺς Ἕλληνας, εἰς μὲν τὴν πέτραν ἀπέθεντο τὰς ἀποσκευὰς καὶ φυλακὴν τὴν ἱκανὴν ἐπέστησαν, οὔσης μιᾶς ἀναβάσεως χειροποιήτου, αὐτοὶ δὲ διελόμενοι τὴν λείαν ἄλλοι κατ' ἄλλους τόπους ἀπήλυνον εἰς τὴν ἔρημον. (2) Δημήτριος δὲ παραγενόμενος εἰς τὴν πέτραν καὶ τὴν λείαν καταλαβὼν ἀπηλλαγμένην προσβολὰς συνεχεῖς ἐποιεῖτο τῷ χωρίῳ. ἀμυνομένων δὲ τῶν ἔνδον εὐρώστως καὶ περιγίγνομένων ῥαδίως διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῶν τόπων τότε μὲν μέχρι δείλης ἀγωνισάμενος ἀνεκαλέσατο τῇ σάλπιγγι τοὺς στρατιώτας. (3) Τῇ δ' ὑστεραία προσαγαγόντος αὐτοῦ τῇ πέτρᾳ τῶν βαρβάρων τις ἀνεβόησεν “Βασιλεῦ Δημήτριε, τί βουλόμενος ἢ τίνας ἀναγκάζοντος πολεμεῖς ἡμᾶς, οἰκοῦντας ἐν ἐρημίᾳ καὶ τόποις οὐθ' ὕδωρ ἔχουσιν οὔτε σῖτον οὔτε οἶνον οὔτ' ἄλλο τι ἀπλῶς οὐδὲν τῶν παρ’

Bowiem strach przed przyszłością zmusza do wytężenia wszystkich sił, podczas gdy wcześniejsze powodzenie skłania do lekceważenia wszystkiego.

96. Tymczasem Nabatejczycy, wymierzywszy po męsku karę swoim wrogom, powrócili do Petry wraz ze swoją odzyskaną własnością, a następnie napisali do Antygona list po syryjsku⁴⁰⁴, w którym oskarżali Atenajosa, usprawiedliwiając swoje własne postępowanie wobec Antygona. Wtedy Antygonos odpowiedział im listownie, zgadzając się, iż mieli prawo do samoobrony, oskarżał zarazem Atenajosa, że ataku dokonał na własną rękę, przekraczając swoje uprawnienia. (2) Antygonos postąpił tak, aby ukryć swoje rzeczywiste plany. Chciał bowiem uspokoić czujność barbarzyńców, a następnie poprzez niespodziewane uderzenie zrealizować swój zamiar. Nie było bowiem rzeczą łatwą bez zastosowania jakiegoś podstępu pokonać ludzi prowadzących prawdziwie nomadyczny tryb życia, ludzi którzy mogli przecież schronić się za barierą niedostępnej pustyni. (3) Arabów ogarnęła wielka radość, ponieważ wydawało im się, że uniknęli poważnego zagrożenia. Nie dali jednak słowom Antygona całkowitej wiary. Jakkolwiek byli dobrej myśli, to jednak powątpiewając w ich prawdziwość, wystawili na górach strażę, od których łatwo zawczasu mogli dowiedzieć się o ataku na Arabię. Następnie stosownie do potrzeb uporządkowali swoje sprawy i z uwagą oczekiwali dalszego biegu wydarzeń. (4) Tymczasem Antygonos przez jakiś czas traktował barbarzyńców jak sojuszników. Skoro jednak doszedł do wniosku, że dali się już zwieść, i że oto nadarza się stosowna chwila do ataku, wybrał z całej swojej armii cztery tysiące dobrze przygotowanych do szybkiego marszu lekkobrojnych piechurów oraz ponad trzy tysiące kawalerzystów i rozkazał im, aby wzięli ze sobą suchy prowiant na wiele dni. Na czele postawił Demetriusza i kazał mu wyruszyć w godzinie pierwszej straży. Nakazał wymierzyć Arabom karę w taki sposób, w jaki to tylko będzie możliwe.
97. Demetriusz maszerował przez trzy dni przez bezdroża, starając się ująć uwagi Arabów, ale zwiadowcy dostrzegli przemarsz wrogich wojsk i dali Nabatejczykom znak za pomocą umówionych sygnałów ogniowych. Dlatego też barbarzyńcy, orientując się, że Grecy wkrótce nadejdą, zgromadzili w Petrze zapasy oraz pozostawili tam odpowiednią załogę, która miała strzec jedynej wykutej w skale ścieżki. Następnie podzielili stada i pognali je w różne miejsca na pustynię. (2) Gdy więc Demetriusz przybył pod Petrę i zobaczył, że stada już zostały uprowadzone, rozpoczął intensywne ataki na stanowisko wrogów. Ponieważ jednak ukryci wewnątrz obrońcy stawiali zacięty opór, z łatwością odpierając ataki ze względu na wyniosłość miejsca, prowadził tego dnia walkę tylko do zmierzchu, po czym sygnałem trąby dał swoim żołnierzom znak do odwrotu. (3) Gdy następnego dnia znowu zbliżył się do Petry któryś z barbarzyńców wykrzyknął: „O królu Demetriuszu, dlaczego czy to z własnej woli, czy z cudzej namowy toczysz z nami wojnę? Zamieszkujemy pustkowia,

ὕμιν εἰς τὴν χρεῖαν ἀνηκόντων; (4) ἡμεῖς γὰρ οὐδενὶ τρόπῳ προσιέμενοι δουλεύειν συμπεφύγαμεν εἰς χώραν σπανίζουσιν πάντων τῶν ἐν τοῖς ἄλλοις χρησίμων καὶ βίον εἰλόμεθα ζῆν ἔρημον καὶ θηριώδη παντελῶς, οὐδὲν ὑμᾶς βλάπτοντες. ἀξιοῦμεν οὖν καὶ σὲ καὶ τὸν πατέρα μὴ ἀδικεῖν ἡμᾶς, ἀλλὰ λαβόντας δωρεὰς παρ' ἡμῶν ἀπαγαγεῖν τὸ στρατόπεδον καὶ φίλους νομίζειν Ναβαταίους εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον. (5) οὔτε γὰρ βουλόμενος δύνασαι μένειν ἐνταῦθα πλείους ἡμέρας, ἀπορούμενος ὕδατος καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδεῖων ἀπάντων, οὐθ' ἡμᾶς δύνασαι συναναγκάσαι βίον ζῆν ἕτερον, ἀλλὰ τινὰς αἰχμαλώτους ἕξεις δούλους ἀθύμους καὶ ζῆν οὐκ ἂν ὑπομείναντας ἐν ἄλλοις νομίμοις.” (6) ῥηθέντων δὲ τοιούτων λόγων Δημήτριος μὲν ἀπαγαγὼν τὴν στρατιὰν ἐκέλευσεν αὐτοὺς πρέσβεις ἀποστέλλειν περὶ τούτων· οἱ δὲ Ἀραβες ἐξέπεμψαν τοὺς πρεσβυτάτους, οἱ παραπλήσια τοῖς προειρημένοις διελθόντες ἔπεισαν δεξάμενον δῶρα τὰ πολυτελέστατα τῶν παρ' αὐτοῖς διαλύσασθαι.

98. Ὁ μὲν οὖν Δημήτριος λαβὼν ὁμήρους καὶ τὰς ὁμολογηθείσας δωρεὰς ἀνέζευξεν ἀπὸ τῆς πέτρας· διατείνας δὲ σταδίους τριακοσίους κατεστρατοπέδευσε πλησίον τῆς Ἀσφαλτίτιδος λίμνης, ἧς τὴν φύσιν οὐκ ἄξιον παραδραμεῖν ἀνεπισήμαντον. κεῖται γὰρ κατὰ μέσην τὴν σατραπείαν τῆς Ἰδουμαίας, τῇ μὲν μήκει παρεκτείνουσα σταδίους μάλιστά που πεντακοσίους, τῷ δὲ πλάτει περὶ ἐξήκοντα. τὸ δ' ὕδωρ ἔχει διάπικρον καὶ καθ' ὑπερβολὴν δυσώδες, ὥστε μήτ' ἰχθὺν δύνασθαι τρέφειν μήτ' ἄλλο τῶν καθ' ὕδατος εἰωθότων ζώων εἶναι. ἐμβαλλόντων δ' εἰς αὐτὴν ποταμῶν μεγάλων τῇ γλυκύτητι διαφόρων τούτων μὲν περιγίνεται κατὰ τὴν δυσωδίαν, ἐξ αὐτῆς δὲ μέσης ἐκφυσᾷ κατ' ἐνιαυτὸν ἀσφάλτου στερεᾶς μέγεθος ποτὲ μὲν μεῖζον ἢ τρίπλεθρον, ἔστι δ' ὅτ' οὐ πολὺ λειπόμενον πλέθρου· ἐφ' ᾧ δὴ συνήθως οἱ περιοικοῦντες βάρβαροι τὸ μὲν μεῖζον καλοῦσι ταῦρον, τὸ δὲ ἔλασσον μόσχον. ἐπιπλεούσης δὲ τῆς ἀσφάλτου πελαγίας ὁ τόπος φαίνεται τοῖς ἐξ ἀποστήματος θεωροῦσιν οἰονεῖ τις νῆσος. τὴν δ' ἔκπτωσιν φανεράν συμβαίνει γίνεσθαι πρὸ ἡμερῶν εἴκοσι· κύκλῳ γὰρ τῆς λίμνης ἐπὶ πολλοὺς σταδίους ὁσμή τῆς ἀσφάλτου προσπίπτει μετὰ πνεύματος μοχθηροῦ καὶ πᾶς ὁ περὶ τὸν τόπον ἄργυρος καὶ χρυσὸς καὶ χαλκὸς ἀποβάλλει τὴν ιδιότητα τοῦ χρώματος. ἀλλ' αὕτη μὲν ἀποκαθίσταται πάλιν ἐπειδὴ ἀναφυσήθητι συμβῇ πᾶσαν τὴν ἄσφαλτον· ὁ δὲ πλησίον τόπος ἔμπυρος ὢν καὶ δυσώδης ποιεῖ τὰ σώματα τῶν περιοικούντων ἐπίνοσα καὶ παντελῶς ὀλιγοχρόνια. ἀγαθὴ δ' ἐστὶ φοινικόφυτος ὅσην αὐτῆς συμβαίνει διεληφθαι ποταμοῖς χρησίμοις ἢ πηγαῖς δυναμέναις ἀρδεύειν. γίνεται δὲ περὶ τοὺς τόπους τούτους ἐν αὐλῶνι τινὶ καὶ τὸ καλούμενον βάλαμον, ἐξ οὗ πρόσοδον ἀδρὰν εἶναι συμβαίνει, οὐδαμοῦ μὲν τῆς ἄλλης οἰκουμένης εὕρισκομένου τοῦ φυτοῦ, τῆς δ' ἐξ αὐτοῦ χρείας εἰς φάρμακα τοῖς ἰατροῖς καθ' ὑπερβολὴν εὐθετούσης.

miejsca pozbawione wody, nie mamy ani zboża, ani wina, ani niczego, co wam służy w codziennym życiu. (4) Ponieważ pod żadnym warunkiem nie możemy zgodzić się na życie w niewoli, chronimy się w kraju ubogim we wszystko, co innym niezbędne jest do życia. Dlatego właśnie wybraliśmy życie na pustyni, zupełnie jak zwierzęta. Nie wyrządziliśmy wam żadnej krzywdy. Prosimy więc, ciebie i twojego ojca, abyście i nam nie wyrządzali żadnej krzywdy. Przyjmijcie od nas dary, zabierzcie swoje wojska i uważajcie Nabatejczyków odtąd za swoich sojuszników. (5) Nawet jeśli będziesz tego chciał i tak nie będziesz w stanie pozostawać tu przez większą ilość dni, ponieważ brakuje ci wody i wszystkiego innego potrzebnego do przetrwania. Nie jesteś również w stanie zmusić nas do zmiany trybu życia. Oczywiście możesz wziąć pewną ilość zupełnie biernych niewolników, którzy jednak nie będą w stanie wieść żywota w społecznościach kierujących się innymi prawami”. (6) Gdy Demetriusz usłyszał te słowa, wycofał wojsko i rozkazał, aby przysłali posłów w sprawie negocjacji. Arabowie przysłali więc swoich najbardziej szanowanych ludzi, którzy powtórzyli mniej więcej to samo, co już zreferowałem i przekonali go, aby przyjąwszy dary, najcenniejsze jakie mają, zawarł z nimi pokój.

98. Tak więc Demetriusz, wzięwszy zakładników i wynegocjowane dary, wyruszył spod Petry w drogę powrotną. Pokonawszy odległość trzystu stadiów⁴⁰⁵, rozbił obóz nad samymi wybrzeżami Jeziora Asfaltowego⁴⁰⁶, którego szczególniej natury nie godzi się pominąć bez słowa komentarza⁴⁰⁷. Jezioro to leży w środku satrapii idumejskiej. Ma ono około pięciuset stadiów długości i około sześćdziesięciu szerokości. Wodę ma gorzką i wyjątkowo cuchnącą, w wyniku czego nie może tam przeżyć żadna ryba ani żadne inne stworzenie spośród tych, które normalnie żyją w wodzie. Wpływa do niego wiele wielkich rzek, których wody należą do wyjątkowo słodkich, a mimo to zatruwa je swoim odorem. Przez cały rok wyrzuca ze swojego wnętrza twarde płyty asfaltu, których rozmiary przekraczają czasem nawet trzy pletra. Bywają i niewiele mniejsze od jednego pletronu⁴⁰⁸. Zamieszkujący okolice jeziora barbarzyńcy większe nazywają „bykami”, mniejsze „cielakami”. Jeżeli spojrzeć się z góry na pływające na środku jeziora płyty asfaltu, wydaje się, jakby były to jakieś wyspy. Zaobserwowaliśmy, że do erupcji asfaltu dochodzi w okresie nie przekraczającym dwudziestu dni. Nawet w odległości wielu stadiów od jeziora uderza swoim złym wyziewem odór asfaltu. W okolicach tych srebro, złoto i miedź tracą swoją zwykłą barwę. Powraca ona jednak, gdy wydalą już z siebie asfalt. Ponieważ okolice te są spalone słońcem i cuchnące, zamieszkujący je ludzie są chorowici i żyją krótko. Udają się tam za to palmy, w tych miejscach mianowicie, gdzie płyną rzeki i źródła dobrej wody, która nawadnia ziemię. To właśnie w tych okolicach w jednej z dolin występuje tak zwany *balsamon*, z którego uprawy czerpią duże zyski. Roślina ta nie występuje nigdzie indziej na znanych obszarach ziemi. Lekarze wykorzystują ją jako składnik do wytwarzania najlepszych leków.

99. Τὴν δ' ἐκπίπτουσιν ἀσφαλτον οἱ περιοικοῦντες ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τὴν λίμνην διαρπάζουσι πολεμικῶς διακείμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἄνευ πλοίων ἰδιαζόντως τὴν κομιδὴν ποιούμενοι. παρασκευασάμενοι γὰρ δέσμας καλὰ μων εὐμεγέθεις ἐμβάλλουσιν εἰς τὴν λίμνην· ἐπὶ δὲ τούτων ἐπικάθηνται οὐ πλείω τριῶν, ὧν δύο μὲν ἔχοντες προσδεδεμένας πλάτας κωπηλατοῦσιν, εἷς δὲ φορῶν τόξα τοὺς προσπλέοντας ἐκ τοῦ πέραν ἢ βιάζεσθαι τολμῶντας ἀμύνεται. (2) ὅταν δὲ πλησίον γένωνται τῆς ἀσφάλτου, πελέκεις ἔχοντες ἐπιτηδῶσι καὶ καθάπερ μαλακῆς πέτρας ἀποκόπτοντες γεμίζουσι τὴν δέσμην, εἶτα ἀποπλέουσιν εἰς τοῦπίσω. ἂν δέ τις αὐτῶν ἀποπέσῃ τῆς δέσμης διαλυθείσης μὴ δυνάμενος νεῖν, οὐ καταδύεται καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ὕδασι, ἀλλὰ ἐπινήχεται τοῖς ἐπισταμένοις ὁμοίως. (3) φύσει γὰρ τοῦτο τὸ ὕγρον παραδέχεται βάρος ὃ συμβαίνει μετέχειν αὐξήσεως ἢ πνεύματος, ἔξω τῶν στερεῶν, ἃ τὴν πυκνότητα δοκεῖ παραπλησίαν ἔχειν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ καὶ μολύβδῳ καὶ τοῖς ὁμοίοις· καὶ ταῦτα μὲν πολὺ βραδύτερον καταφέρεται τῶν αὐτῶν ἐν ταῖς ἄλλαις λίμναις ῥιπτουμένων. ταύτην δ' ἔχοντες οἱ βάρβαροι πρόσοδον ἀπάγουσι τὴν ἀσφαλτον εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ πωλοῦσιν εἰς τὰς ταριχείας τῶν νεκρῶν· μὴ μινυμένης γὰρ ταύτης τοῖς λοιποῖς ἀρώμασιν οὐ δυνατόν γενέσθαι τὴν τῶν σωμάτων φυλακὴν πολυχρόνιον.

100. Ὁ δ' Ἀντίγονος, ἐπανελθόντος τοῦ Δημητρίου καὶ τὰ κατὰ μέρος τῶν πεπραγμένων ἀπαγγείλαντος, ἐπὶ μὲν τῇ συνθέσει τῇ πρὸς τοὺς Ναβαταίους ἐπετίμησεν αὐτῷ, λέγων ὅτι πολλῷ θρασυτέρους πεποίηκε τοὺς βαρβάρους ἑάσας ἀτιμωρήτους· δόξειν γὰρ αὐτοὺς τετευχέναι συγγνώμης οὐ δι' ἐπιείκειαν, ἀλλὰ δι' ἀδυναμίαν τοῦ κρατῆσαι· ἐπὶ δὲ τῷ κατασκέψασθαι τὴν λίμνην καὶ δοκεῖν εὐρηκεῖν τινὰ τῇ βασιλείᾳ πρόσοδον ἐπαινέσας ἐπὶ μὲν ταύτης ἐπιμελητὴν ἔταξεν Ἰερώνυμον τὸν τὰς ἱστορίας συγγράψαντα, (2) τοῦτ' αὖ δὲ συνετέτακτο πλοῖα παρασκευάσασθαι καὶ πᾶσαν τὴν ἀσφαλτον ἀναλαβόντα συνάγειν εἰς τινα τόπον. οὐ μὴν ἀπέβη γε καὶ τὸ τέλος κατὰ τὴν ἐλπίδα τοῖς περὶ τὸν Ἀντίγονον· οἱ γὰρ Ἄραβες συστραφέντες εἰς ἑξακισχιλίους, ἐπιπλεύσαντες ἐν ταῖς δέσμασι ἐπὶ τοὺς ἐν τοῖς πλοίοις, σχεδὸν ἅπαντας κατετόξευσαν. (3) ἐξ οὗ δὴ συνέβη τὸν Ἀντίγονον ἀπογνῶναι τὰς προσόδους ταύτας διὰ τὸ γεγονὸς παράπτωμα καὶ διὰ τὸν νοῦν ἔχειν πρὸς ἑτέροις μεῖζοσι. παρεγένετο γὰρ κατὰ τούτους τοὺς καιροὺς βυβλιαφόρος ἔχων ἐπιστολὴν παρὰ Νικάνορος τοῦ στρατηγοῦ τῆς τε Μηδίας καὶ τῶν ἄνω σατραπειῶν· ἐν ταύτῃ δ' ἦν γεγραμμένον περὶ τε τῆς ἀναβάσεως τῆς Σελεύκου καὶ τῶν γεγονότων περὶ αὐτὸν ἀτυχημάτων. (4) διόπερ ἀγωνιῶν ὁ Ἀντίγονος περὶ τῶν ἄνω σατραπειῶν ἐξέπεμψε Δημήτριον τὸν υἱὸν ἔχοντα πεζοὺς Μακεδόνας μὲν πεντακισχιλίους, μισθοφόρους δὲ μυρίους, ἵππεῖς δὲ τετρακισχιλίους· συνετέτακτο δ' αὐτῷ μέχρι Βαβυλῶνος ἀναβῆναι καὶ τὴν σατραπείαν ἀνακτησάμενον καταβαίνειν συντόμως ἐπὶ θάλασσαν. (5) ὁ μὲν

99. Gdy na powierzchni pojawiają się nowe płyty asfaltu, okoliczni mieszkańcy z obydwu brzegów jeziora porywają je, walcząc o nie pomiędzy sobą. Podjąwszy ryzyko dotarcia do nich w bardzo szczególny sposób, nie posługując się łodziami. Otóż przygotowują sobie znacznych rozmiarów wiązki trzciny i wrzucają je do jeziora. Następnie siadają na nich w taki sposób, że dwóch wiosłuje za pomocą przywiązanych do trzciny wiosł, a trzeci zaopatrzony w łuk i strzały odgania nadpływających z przeciwka lub broni się, jeśli mają odwagę zaatakować. (2) Kiedy znajdują się już blisko takiego płyta asfaltu, wyskakują z siekierami w dłoniach i tną go niczym jakąś miękką skałą, a następnie ładują na wiązkę trzciny i płyną z powrotem. Jeśli zdarzy się, że wiązka rozsypie się i któryś z nich wpadnie do wody, nie tonie tak, jak to się dzieje w innych wodach, nawet jeśli nie umie pływać, lecz utrzymuje się na powierzchni tak, jak ci którzy umieją. (3) Z natury woda ta utrzymuje na swojej powierzchni ciężar⁴⁰⁹, który charakteryzuje się wzrostem i oddechem, z wyjątkiem rzeczy twardych, których gęstość bliska jest, jak się sądzi, gęstości srebra, złota, ołowiu i tym podobnych. Przy czym nawet i te opadają znacznie wolniej niż w innych wodach. Ponieważ przynosi im to dochód, barbarzyńcy zawożą asfalt do Egiptu na sprzedaż. Wykorzystywany jest on tam do balsamowania zwłok, przy czym jeśli się go nie wymiesza z innymi wonnościami, nie zabezpiecza on ciał zmarłych w sposób trwały.
100. Gdy Demetriusz powrócił i szczegółowo zrelacjonował Antygonowi to, czego dokonał, ten skrytykował go za układ zawarty z Nabatejczykami, mówiąc, że pozostawiając ich bez kary, doprowadził do tego, iż staną się oni jeszcze bardziej zuchwali. Będą bowiem sądzić, mówił Antygon, że zawarty układ nie był wynikiem łagodności, lecz niezdolności do wyegzekwowania na nich kary. Pochwalił natomiast pomysł zbadania właściwości jeziora, ponieważ uznał, że oto nadarza się okazja zwiększenia królewskich dochodów. Mianował więc zarządcą jeziora autora tej historii Hieronima⁴¹⁰, (2) rozkazał mu zbudować statki, zebrać wszystek asfalt i zwieźć go na jedno miejsce. Nadzieje Antygona nie sprawdziły się jednak, gdyż Arabowie, zebrawszy się w liczbie około sześciu tysięcy, podpłynęli na trzciniowych wiązkach do statków i pozabijali prawie wszystkich strzałami z łuków. (3) Wówczas to Antygon zrezygnował z pozyskiwania tych dochodów i to zarówno z powodu poniesionej porażki, jak i dlatego, że umysł zajęty miał już poważniejszymi sprawami. W tym czasie bowiem przybył posłaniec z listem od Nikanora stratega Medii⁴¹¹ i satrapii górnych. W liście była mowa o wyprawie Seleukosa i związanych z nim nieszczęściach. (4) Stąd też Antygon, pełen obaw o los górnych satrapii, wysłał swojego syna Demetriusza z piechotą macedońską w liczbie pięciu tysięcy, dziesięcioma tysiącami zaciężnych oraz czterema tysiącami jazdy. Rozkazał mu wkroczyć do Babilonu i po odzyskaniu satrapii szybko wracać nad morze. (5) Demetriusz, wyruszywszy z Damaszku⁴¹²

οὖν Δημήτριος ὀρμήσας ἐκ Δαμασκοῦ τῆς Συρίας τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐπετέλει μετὰ σπουδῆς· ὁ δὲ καθεσταμένος ὑπὸ Σελεύκου τῆς Βαβυλωνίας στρατηγὸς Πατροκλῆς πυθόμενος περὶ Μεσοποταμίαν εἶναι τοὺς πολεμίους, ὑπομεῖναι μὲν τὴν ἑφοδὸν αὐτῶν οὐκ ἐτόλμησεν, ὀλίγους ἔχων περὶ αὐτόν, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἄλλοις προσέταξεν ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν διαβάντας τὸν Εὐφράτην φυγεῖν εἰς τὴν ἔρημον, τοὺς δὲ περάσαντας τὸν Τίγριν ἀπελθεῖν εἰς τὴν Σουσιανὴν πρὸς Εὐτελῇ καὶ τὴν Ἐρυθρὰν θάλατταν, (6) αὐτὸς δὲ μεθ' ὧν εἶχε στρατιωτῶν προβολαῖς χρώμενος ρεύμασι ποταμῶν καὶ διώρυξιν ἀνεστρέφετο περὶ τὴν σατραπείαν, ἅμα μὲν ἐφεδρεῦον τοῖς πολεμίους, ἅμα δὲ πέμπων πρὸς Σέλευκον εἰς Μηδίαν περὶ τῶν αἰὲ συντελουμένων καὶ παρακαλῶν βοηθεῖν τὴν ταχίστην. (7) ὁ δὲ Δημήτριος ἐπειδὴ παραγενόμενος εἰς Βαβυλῶνα τὴν πόλιν ἐκλελειμμένην εὗρεν, πολιορκεῖν ἐπεχειρεῖ τὰς ἀκροπόλεις. ὧν τὴν ἐτέραν ἔλων ἔδωκε τοῖς ἰδίοις στρατιώταις εἰς διαρπαγὴν· τὴν δ' ἐτέραν πολιορκήσας ἡμέρας τινάς, ἐπειδὴ χρόνου προσεδεῖτο, Ἀρχέλαον μὲν ἓνα τῶν φίλων ἀπέλιπε στρατηγὸν ἐπὶ τῆς πολιορκίας, δούς αὐτῷ πεζοὺς μὲν πεντακισχιλίους, ἵππεῖς δὲ χιλίους, αὐτὸς δέ, τοῦ χρόνου συντρέχοντος ἐν ᾧ συντεταγμένον ἦν τὴν ἄφοδον αὐτῷ ποιήσασθαι, μετὰ τῆς λοιπῆς δυνάμεως τὴν ἐπὶ θάλασσαν κατὰβασιν ἐποιεῖτο.

- 101.** Ἄμα δὲ τούτοις πραττομένοις κατὰ μὲν τὴν Ἰταλίαν Ῥωμαίων διαπολεμούντων τὸν πρὸς Σαμνίτας πόλεμον συνεχεῖς ἐγίνοντο προνομαὶ τῆς χώρας καὶ πολιορκία πόλεων καὶ δυνάμεων ἐν ὑπαίθρῳ στρατοπεδεῖν· τὰ γὰρ μαχिमώτατα τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἐθνῶν περὶ ἡγεμονίας φιλοτιμούμενα παντοίους συνίσταντο κινδύνους. (2) οἱ μὲν οὖν τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι μέρος τῆς δυνάμεως ἀναλαβόντες ἀντεστρατοπέδευσαν ταῖς τῶν πολεμίων παρεμβολαῖς καὶ πρὸς μὲν μάχην καιρὸν ἐπετήρουν οἰκεῖον, ταῖς δὲ συμμαχίσι πόλεσι παρείχοντο τὴν ἀσφάλειαν. (3) τὸ δὲ λοιπὸν στρατόπεδον ἀναλαβὼν Κόιντος Φάβιος, ὃς ἦν αὐτοκράτωρ ἡρήμενος, τὴν τε Φρεγελλανῶν πόλιν εἴλε καὶ τῶν ἀλλοτρίως διακειμένων πρὸς τὴν Ῥώμην τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐζώγησεν. τούτους δὲ τὸν ἀριθμὸν ὄντας πλείους τῶν διακοσίων ἀπήγαγεν εἰς Ῥώμην καὶ προαγαγὼν εἰς τὴν ἀγορὰν ραβδίσας ἐπελέκῃσε κατὰ τὸ ἀτρίον ἔθος. μετ' ὀλίγον δὲ ἐμβαλὼν εἰς τὴν τῶν πολεμίων χώραν Καλατίαν καὶ τὴν Νωλάνων ἀκρόπολιν ἐξεπολιόρκησεν καὶ λαφύρων μὲν πλῆθος ἀπέδoto, τοῖς δὲ στρατιώταις πολλὴν τῆς χώρας κατεκληρούχησεν. ὁ δὲ δῆμος, κατὰ νοῦν τῶν πραγμάτων αὐτῷ προχωρούντων, ἀποικίαν ἀπέστειλεν εἰς τὴν νῆσον τὴν Ποντίαν καλουμένην.
- 102.** Ἐν δὲ τῇ Σικελίᾳ τῆς εἰρήνης ἄρτι γεγεννημένης Ἀγαθοκλεῖ πρὸς τοὺς Σικελιώτας πλὴν Μεσσηνίων οἱ μὲν φυγάδες τῶν Συρακοσίων ἠθροίσθησαν εἰς τὴν Μεσσήνην, ταύτην ὀρῶντες λοιπὴν οὖσαν τῶν ἀλλοτρίως ἐχουσῶν πρὸς τὸν δυνάστην, (2) ὁ δ' Ἀγαθοκλῆς σπεύδων αὐτῶν καταλῦσαι τὸ σύστημα Πασίφιλον στρατηγὸν ἐξαπέστειλε μετὰ δυνάμεως εἰς τὴν Μεσσήνην,

w Syrii, szybko wypełnił rozkaz ojca. Patrokles⁴¹³, mianowany przez Seleukosa namiestnikiem Babilonii, jakkolwiek dowiedział się, że wrogowie są już w Mezopotamii, nie odważył się stawić im czoła w otwartej walce, ponieważ miał wokół siebie tylko niewielu ludzi. Wydał natomiast innym rozkaz do opuszczenia miasta, przy czym jedni mieli przekroczyć Eufrat i uciec na pustynię, jeszcze inni przepłynąć Tygrys i udać się do Suzjany do Eutelesa oraz nad Morze Czerwone⁴¹⁴. (6) Sam wraz z żołnierzami, których miał pod swoją komendą, pozostał na terenach satrapii, chroniąc się za naturalnymi przeszkodami rzek i rowów nawadniających. Z jednej strony czyhał więc na wrogów, z drugiej wysyłał do znajdującego się w Medii Seleukosa informacje dotyczące bieżących wydarzeń wzywając go do jak najszybszego przybycia z pomocą. (7) Demetriusz tymczasem, gdy wkroczył do Babilonu i zastał miasto opustoszałe, rozpoczął oblężenie zamków. Jeden z nich zdobył i wydał wojsku na łup. Drugi oblegał przez kilka dni. Skoro jednak zorientował się, że będzie do tego potrzebował więcej czasu, pozostawił na miejscu Archelasa, jednego z przyjaciół, aby dalej prowadził oblężenie, dał mu pięć tysięcy piechoty i tysiąc jazdy, a sam z pozostałym wojskiem wyruszył z powrotem nad morze, ponieważ nie pozostało mu już wiele czasu, aby przybyć w dniu wyznaczonym rozkazem.

101. W tym samym czasie⁴¹⁵ w Italii Rzymianie toczyli wojnę z Samnitami, w czasie której kraj został wielokrotnie spustoszony, oblegano wiele miast, a Rzymianie wielokrotnie obozowali na terytorium wroga. Najbardziej waleczne spośród plemion italskich podejmowały różnorodne działania wojenne, rywalizując o hegemonię. (2) Tak więc konsulowie rzymscy z częścią sił wojskowych rozbili obóz naprzeciw obozów nieprzyjacielskich i wyczekiwali na chwilę stosowną do bitwy, jednocześnie zapewniając ochronę miastom sprzymierzonym. (3) Natomiast Kwintus Fabiusz⁴¹⁶, wybrany na dyktatora, zabrał pozostałą część wojska, zdobył miasto Fregellanów⁴¹⁷ i wziął do niewoli wrogo nastawionych do Rzymu przywódców, a było ich ponad dwustu. Odstawił ich do Rzymu, wyprowadził na forum, wychłostał i ściał zgodnie z ojcystym obyczajem. Wkrótce potem uderzył na terytorium nieprzyjaciela i po oblężeniu zdobył Kalatię⁴¹⁸ oraz akropol Noli⁴¹⁹. Zdobyte tam w znacznych ilościach łupy sprzedawał. Dużą część kraju rozdzielił pomiędzy żołnierzy. Ponieważ wszystko poszło po jego myśli, lud rzymski wysłał kolonistów na wyspę zwaną Pontią⁴²⁰.

102. Tymczasem na Sycylii⁴²¹ nazajutrz po podpisaniu pokoju zawartego przez Agatoklesa z Sycylijczykami, pokoju, który nie objął jednak Messeny, wygnañcy z Syrakuz zgromadzili się właśnie w jej murach, ponieważ widzieli, że tylko Messena ostała się ze wszystkich wrogich władcy miast. (2) Ponieważ Agatokles bardzo chciał rozbić ich sojusz, posłał przeciw Messenie stratega

(3) ἐντειλάμενος ἐν ἀπορρήτοις ἃ χρηὶ πράττειν. οὗτος δὲ ἀπροσδοκίτως ἐμβαλὼν εἰς τὴν χώραν καὶ πολλῶν αἰχμαλώτων καὶ τῆς ἄλλης λείας ἐγκρατὴς γενόμενος ἡξίου τοὺς Μεσσηνίους βούλεσθαι τὴν φιλίαν καὶ μὴ συναναγκάζεσθαι τοῖς πολεμιωτάτοις αὐτοῦ διαλύεσθαι. (4) οἱ δὲ Μεσσήνιοι λαβόντες ἐλπίδας τοῦ χωρὶς κινδύνων ἀπολυθῆσεσθαι τοῦ πολέμου τοὺς τε φυγάδας τοὺς ἐκ Συρακουσσῶν ἐξέβαλον καὶ τὸν Ἀγαθοκλέα παραγενόμενον μετὰ δυνάμεως προσεδέξαντο. (5) ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον φιλανθρώπως αὐτοῖς προσεφέρετο καὶ τοὺς φυγάδας ἔπεισεν καταδέξασθαι τοὺς συστρατευομένους μὲν αὐτῷ, πεφυγαδευμένους δὲ νόμῳ ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων. (6) μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς ἐναντιουμένους ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις τῇ δυναστείᾳ μεταπεμψάμενος ἔκ τε Ταυρομενίου καὶ τῆς Μεσσήνης ἅπαντας ἀπέσφαξεν, οὐκ ἐλάττους ὄντας ἑξακοσίων· (7) διανοούμενος γὰρ πόλεμον ἐκφέρειν τοῖς Καρχηδονίοις πᾶν τὸ διακείμενον ἄλλοτρίως κατὰ τὴν Σικελίαν ἐκ ποδῶν ἐποιεῖτο. οἱ δὲ Μεσσήνιοι τῶν ξένων τοὺς εὐνουστάτους αὐτοῖς καὶ δυναμένους ἀμύνασθαι τὸν τύραννον ἐκβεβληκότες ἐκ τῆς πόλεως καὶ τῶν πολιτῶν τοὺς ἄλλοτρίως ἔχοντας πρὸς τὸν δυνάστην ὀρῶντες ἀνηρημένους, ἔτι δὲ τοὺς ἐπὶ κακουργίᾳ καταδεδικασμένους ἠναγκασμένοι καταδέξασθαι μετεμέλοντο μὲν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις, ἠναγκάζοντο δὲ καρτερεῖν, καταπεπληγμένοι τὴν ὑπεροχὴν τῶν κρατούντων. (8) ὁ δ' Ἀγαθοκλῆς τὸ μὲν πρῶτον ἀνέξευξεν ἐπ' Ἀκράγαντος, διανοούμενος καὶ ταύτην τὴν πόλιν συσκευάσασθαι· τῶν δὲ Καρχηδονίων καταπλευσάντων ναυσὶν ἐξήκοντα ταύτης μὲν τῆς προθέσεως ἀπέστη, τὴν δὲ χώραν τὴν ὑπὸ Καρχηδονίους ἐπιὼν ἐλεηλάτει καὶ τῶν φρουρίων ἃ μὲν ἦρει κατὰ κράτος, ἃ δὲ δι' ὁμολογίας προσήγετο.

- 103.** Ἄμα δὲ τούτοις πρᾶσσομένοις Δεινοκράτης ὁ τῶν Συρακοσίων φυγάδων ἡγούμενος πρὸς μὲν τοὺς Καρχηδονίους διεπέμπετο, βοηθεῖν ἀξιῶν πρὶν ἢ τὸν Ἀγαθοκλέα πᾶσαν ὑφ' ἑαυτὸν ποιήσασθαι Σικελίαν, (2) αὐτὸς δὲ προσδεξάμενος τοὺς ἐκ Μεσσήνης ἐκβεβλημένους φυγάδας, ἔχων ἀδρᾶν δύναμιν, ἀπέστειλεν τινα τῶν περὶ αὐτὸν Νυμφόδωρον, δοὺς μέρος τῶν στρατιωτῶν, (3) ἐπὶ τὴν Κεντοριπίνων πόλιν· ταύτην γὰρ φρουρουμένην ὑπ' Ἀγαθοκλέους τῶν πολιτικῶν τινες ἐπηγγείλαντο παραδώσειν, ἐφ' ὅτῳ τὴν αὐτονομίαν δοθῆναι τῷ δήμῳ. παρεισπεσόντος δ' εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ νυκτὸς οἱ προεστῶτες τῆς φρουρᾶς αἰσθόμενοι τὸ γεγονὸς αὐτόν τε τὸν Νυμφόδωρον ἀνεῖλον καὶ τοὺς βιαζομένους ἐντὸς τοῦ τείχους. (4) ταύτης δὲ τῆς ἀφορμῆς λαβόμενος Ἀγαθοκλῆς ἐνεκάλεσέ τε τοῖς Κεντοριπίνοις καὶ τοὺς δόξαντας αἰτίους γεγονέναι τοῦ νεωτερισμοῦ πάντας ἀπέσφαξε. περὶ ταῦτα δ' ὄντος τοῦ δυνάστου Καρχηδόνιοι καταπλεύσαντες εἰς τὸν μέγαν λιμένα τῶν Συρακοσίων πεντήκοντα σκάφειν ἄλλο μὲν οὐδὲν ἡδυνήθησαν πρᾶξαι, δυσι δὲ περιπεσόντες φορτηγοῖς πλοίοις ἐξ Ἀθηνῶν, τὰ μὲν κατέδυ-

Pasifilosa⁴²² z wojskiem, przekazując mu ściśle tajne instrukcje odnośnie do zasad postępowania. (3) Pasifilos uderzył niespodziewanie na terytoria Messeny, w wyniku czego wziął do niewoli wielu jeńców i zagarnął inne łupy. Następnie zażądał od Messeńczyków [aby zawarli z nim przymierze i nie wojowali z nim więcej ramię w ramię z jego wrogami]⁴²³. (4) W tej sytuacji Messeńczycy, którzy uwierzyli, że uda im się uniknąć wojny, nie narażając się na żadne niebezpieczeństwa, usunęli z miasta Syrakuzan i przyjęli Agatoklesa, który przybył ze swoimi wojskami, jako przyjaciela. (5) Początkowo okazywał im życzliwość. Przekonał ich, aby przyjęli z powrotem wygnanców, którzy walczyli pod jego sztandarami, a zostali kiedyś zgodnie z prawem skazani przez Messeńczyków. (6) Potem jednak kazał przywieźć z Tauromenion⁴²⁴ i Messeny tych, którzy w przeszłości przeciwstawiali się jego panowaniu i wszystkim, a było ich prawie sześciuset, wymordował. (7) Agatokles chciał się w ten sposób pozbyć wszystkich swoich wrogów na Sycylii, ponieważ planował rozpoczęcie wojny z Kartagińczykami. Messeńczycy tymczasem, gdy usunęli już z miasta tak bardzo przecież im przyjaznych emigrantów z Syrakuz, którzy byli w stanie stawiać opór tyranowi, i gdy w dodatku zobaczyli, że ich współobywatele, którzy byli wrogo nastawieni wobec władcy, zostali zgładzeni, a do tego jeszcze musieli przyjąć na powrót ludzi skazanych sądownie za pospolite zbrodnie, pożałowali tego, co zrobili, ale sterroryzowani przez przygniatającą potęgę sprawujących władzę, musieli wszystko to znosić. (8) Zaś Agatokles najpierw wyruszył na Akragas, zamierzając pozyskać dla siebie również i to miasto. Gdy jednak nadpłynęło sześćdziesiąt okrętów kartagińskich, zrezygnował z tych planów, najechał na ziemie, które znajdowały się pod kontrolą Kartagińczyków i splądrował je, przy czym część twierdz zdobył szturmem, inne pozyskał w drodze układów.

103. W tym samym czasie Dejnokrates⁴²⁵, przywódca emigrantów syrakuzkańskich, wysłał do Kartagińczyków posłańca z prośbą, aby przybyli z pomocą, zanim jeszcze Agatokles nie zdąży podporządkować sobie całej Sycylii. (2) Następnie przyjął w swoje szeregi emigrantów wygnanych z Messeny, a ponieważ dysponował znaczną siłą wojskową, wyprawił z częścią swoich wojsk Nymfodorosa, jednego ze swoich współpracowników, przeciw miastu Kentoripe⁴²⁶, (3) gdyż jakaś grupa obywateli przyrzekła, że w zamian za uwolnienie ludu przekaze mu miasto strzeżone przez garnizon Agatoklesa. Gdy jednak nocą wkradł się do miasta, co nie uszło uwagi dowódców garnizonu, został zabity wraz z tymi którzy chwycili za broń wewnątrz murów. (4) Agatokles wykorzystał ten fakt jako pretekst do oskarżenia mieszkańców Kentoripe i wszystkich tych, których uznał za winnych buntu wymordował. Gdy władca zajmował się tymi sprawami, Kartagińczycy wpłynęli do wielkiego portu Syrakuz, lecz nie byli w stanie niczego więcej dokonać oprócz tego, że zaatakowawszy dwa statki handlowe, które [przywiozły towary]⁴²⁷ z Aten, zatopili je, a marynarzom

σαν, τῶν δ' ἐπιπλέοντων τὰς χεῖρας ἀπέκοψαν. (5) δοξάντων δ' αὐτῶν ὡμῶς κεκρῆσθαι μὴδ' ὅτιοῦν ἀδικοῦσι ταχὺ τὸ δαιμόνιον αὐτοῖς ἐπεσήμαινεν· εὐθὺ γὰρ τοῦ στόλου τινὲς νῆες ἀποσχισθεῖσαι περὶ τὴν Βρεττανίαν ἐάλωσαν ὑπὸ τῶν Ἀγαθοκλέους στρατηγῶν καὶ τὸ παραπλήσιον οἱ ζωογρηθέντες τῶν Φοινίκων ἔπαθον οἷς ἔπραξαν εἰς τοὺς ἁλόντας.

104. Οἱ δὲ περὶ τὸν Δεινοκράτην φυγάδες, ἔχοντες πεζοὺς μὲν ὑπὲρ τοὺς τρισχιλίους, ἵππεῖς δὲ οὐκ ἐλάττους δισχιλίων, τὴν καλουμένην Γαλερίαν κατελάβοντο, τῶν πολιτῶν ἐκουσίως ἐπικαλεσαμένων, καὶ τοὺς μὲν Ἀγαθοκλέους ἐξέβαλον, αὐτοὶ δὲ πρὸ τῆς πόλεως ἐστρατοπέδευσαν. (2) Ἀγαθοκλέους δὲ ταχέως ἀποστείλαντος ἐπ' αὐτοὺς Πασίφιλον καὶ Δημόφιλον μετὰ στρατιωτῶν πεντακισχιλίων ἐγένετο μάχη πρὸς τοὺς φυγάδας, ὧν ἡγεῖτο Δεινοκράτης καὶ Φιλωνίδης, τὰ κέρατα διειληφότες. ἐφ' ἱκανὸν μὲν οὖν χρόνον ἰσόρροπος ἦν ὁ κίνδυνος, φιλοτίμως ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων ἀγωνιζομένων· τοῦ δ' ἐτέρου τῶν στρατηγῶν Φιλωνίδου πεσόντος καὶ τοῦ κατὰ τοῦτον μέρους τραπέντος ἠναγκάσθη καὶ Δεινοκράτης ἀποχωρῆσαι. οἱ δὲ περὶ τὸν Πασίφιλον τούτων τε πολλοὺς κατὰ τὴν φυγὴν ἀνείλον καὶ τὴν Γαλερίαν ἀνακτησάμενοι τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως ἐκόλασαν. (3) Ἀγαθοκλῆς δὲ πυνθανόμενος τοὺς Καρχηδονίους τὸν Ἑκνομον καλούμενον λόφον ἐν τῇ Γελῳά κατεिल्φέναι, διέγνω πάσῃ τῇ δυνάμει διαγωνίσασθαι. ὀρμήσας δ' ἐπ' αὐτοὺς καὶ πλησίον γενόμενος προεκαλεῖτο εἰς μάχην, ἐπληρμένος τῇ προγεγενημένῃ νίκῃ. (4) οὐ τολμώντων δὲ τῶν βαρβάρων παρατάξασθαι νομίσας ἀκονιτὶ κρατεῖν τῶν ὑπαίθρων ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Συρακούσας καὶ τῶν ναῶν τοὺς ἐπιφανεστάτους τοῖς σκύλοις ἐκόσμησεν. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπράχθη κατὰ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν ὧν ἡμεῖς ἐδυνήθημεν ἐφικέσθαι.

105. Ἐπ' ἄρχοντος δ' Ἀθήνησι Σιμωνίδου Ῥωμαῖοι μὲν ὑπάτους κατέστησαν Μάρκον Οὐαλλέριον καὶ Πόπλιον Δέκιον. ἐπὶ δὲ τούτων οἱ περὶ Κάσανδρον καὶ Πτολεμαῖον καὶ Λυσίμαχον διαλύσεις ἐποιήσαντο πρὸς Ἀντίγονον καὶ συνθήκας ἔγραψαν. ἐν δὲ ταύταις ἦν Κάσανδρον μὲν εἶναι στρατηγὸν τῆς Εὐρώπης μέχρι ἂν Ἀλέξανδρος ὁ ἐκ Ῥωξάνης εἰς ἡλικίαν ἔλθῃ, καὶ Λυσίμαχον μὲν τῆς Θράκης κυριεύειν, Πτολεμαῖον δὲ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν συνοριζουσῶν ταύτῃ πόλεων κατὰ τε τὴν Λιβύην καὶ τὴν Ἀραβίαν, Ἀντίγονον δὲ ἀφῆγεσθαι τῆς Ἀσίας πάσης, τοὺς δὲ Ἕλληνας αὐτονόμους εἶναι. οὐ μὴν ἐνέμεινάν γε ταῖς ὁμολογίαις ταύταις, ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν προφάσεις εὐλόγους ποριζόμενος πλεονεκτεῖν ἐπειράτο. (2) Κάσανδρος δὲ ὀρῶν Ἀλέξανδρον τὸν ἐκ Ῥωξάνης αὐξόμενον καὶ κατὰ τὴν Μακεδονίαν λόγους ὑπὸ τινων διαδιδόμενους ὅτι καθήκει προάγειν ἐκ τῆς φυλακῆς τὸν παῖδα καὶ τὴν πατρώαν βασιλείαν παραδοῦναι, φοβηθεὶς ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσέταξε Γλαυκίᾳ τῇ προεστηκότῃ τῆς τοῦ παιδὸς φυλακῆς τὴν μὲν Ῥωξάνην καὶ τὸν βασιλεῖα κατασφάζει καὶ κρύψαι τὰ σώματα, τὸ δὲ γεγονός μὴδενί

poobcinali ręce. (5) Samo bóstwo pokazało im szybko, że postąpili wyjątkowo okrutnie wobec ludzi, którzy w niczym im nie zawinili. Gdy mianowicie niedługo potem w okolicach Brettii⁴²⁸ parę okrętów odłączyło się od kolumny i wpadło w ręce dowódców Agatoklesa, schwytanym Fenicjanom wymierzono karę bardzo podobną do tej, jaką oni wcześniej wymierzili swoim jeńcom.

104. Tymczasem Dejokrates na czele wygnańców z wojskiem liczącym ponad trzy tysiące pieszych oraz blisko dwa tysiące konnych zdobył miasto o nazwie Galeria⁴²⁹, wezwany tam zresztą na pomoc przez samych obywateli, usunął zwolenników Agatoklesa i rozbił obóz pod murami miasta. (2) Ponieważ Agatokles szybko skierował przeciw nim Pasifilosa i Demofilosa, którym dał pięć tysięcy żołnierzy, doszło do bitwy przeciw wygnańcom, na których czele dowodząc skrzydłami, stanęli Dejokrates i Filonides. Przez długi czas losy bitwy pozostawały nierozstrzygnięte, ponieważ obydwie wojska walczyły z równą zaciętością, lecz gdy jeden ze strategów, mianowicie Filonides, zginął, a jego skrzydło rzuciło się do ucieczki, musiał również ustąpić Dejokrates. Wielu z nich żołnierze Pasifilosa zabili w czasie pościgu. Gdy następnie odzyskali Galerię, ukarali przywódców buntu. (3) Agatokles tymczasem, gdy dowiedział się, że Kartagińczycy zajęli wzniesienie zwane Eknomos w Geloj⁴³⁰, zdecydował, że podejmie z nimi walkę z użyciem wszystkich sił wojskowych. Wyruszył więc naprzeciw, a gdy był już blisko, zaczął wzywać ich do otwartej walki, pyszniąc się swoim najnowszym zwycięstwem. (4) Skoro jednak barbarzyńcy nie odważyli się stanąć naprzeciwko w szyku bojowym, uznał, że zwyciężył bez walki, powrócił do Syrakuz i przystroił trofeami reprezentacyjne okręty swojej floty. Takie wydarzenia, o których byliśmy w stanie zdobyć wiadomości, rozegrały się w tym roku.

105. W okresie archontatu Simonidesa w Atenach⁴³¹ Rzymianie powołali na konsulów Marka Waleriusza i Publiusza Decjusza⁴³². W tym właśnie czasie Kasander, Ptolemeusz i Lizymach zawarli z Antygonem zawieszenie broni, a następnie podpisali układ pokojowy⁴³³. Układ ten stanowił, że Kasander pozostanie strategiem Europy do czasu, gdy Aleksander syn Roksany nie osiągnie pełnoletności, Lizymach będzie władał Tracją, a Ptolemeusz Egiptem wraz z przyległymi miastami w Libii i Arabii, natomiast Antygonos będzie panował nad całą Azją, Hellenowie zaś będą cieszyć się autonomią. Nie przestrzegali jednak warunków pokoju. Każdy z nich bowiem starał się powiększyć swoje posiadłości, wymyślając ładnie brzmiące usprawiedliwienia. (2) Gdy Kasander zobaczył, że Aleksander syn Roksany dorasta, a jednocześnie doszło do niego, że jacyś ludzie w Macedonii rozprzestrzeniają pogląd, że należy uwolnić chłopca z więzienia i przekazać mu ojcowski tron, przestraszył się o swoją przyszłość i rozkazał Glaukiasowi, pod którego strażą znajdował się chłopiec, aby zamordował i Roksanę, i króla, ciała ukrył, a czyn

τῶν ἄλλων ἀπαγγεῖλαι. (3) ποιήσαντος δ' αὐτοῦ τὸ προσταχθὲν οἱ περὶ Κά-
σανδρον καὶ Λυσίμαχον καὶ Πτολεμαῖον, ἔτι δ' Ἀντίγονον ἀπηλλάγησαν τῶν
ἀπὸ τοῦ βασιλέως προσδοκωμένων φόβων· (4) οὐκέτι γὰρ ὄντος οὐδενὸς
τοῦ διαδεξιμένου τὴν ἀρχὴν τὸ λοιπὸν ἕκαστος τῶν κρατούντων ἐθνῶν
ἢ πόλεων βασιλικὰς εἶχεν ἐλπίδας καὶ τὴν ὑφ' αὐτὸν τεταγμένην χώραν
εἶχεν ὥσανεὶ τινα βασιλείαν δορίκτητον. Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὰ
περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Μακεδονίαν ἐν τούτοις ἦν. (5) Κατὰ δὲ τὴν Ἰταλίαν
Ῥωμαῖοι δυνάμειν ἀδραῖς πεζῶν τε καὶ ἱππέων ἐστράτευσαν ἐπὶ Πολλίτιον,
Μαρρουκίων οὔσαν πόλιν. ἀπέστειλαν δὲ καὶ τῶν πολιτῶν εἰς ἀποικίαν
καὶ κατῴκισαν τὴν προσαγορευομένην Ἰντέραμναν.

- 106.** Κατὰ δὲ τὴν Σικελίαν αἰεὶ μᾶλλον αὐξομένου Ἀγαθοκλέους καὶ δυνάμειν
ἀδροτέρας ἀθροίζοντος Καρχηδόνιοι πυνθανόμενοι τὸν δυνάστην συσκευ-
αζόμενον τὰς ἐν τῇ νήσῳ πόλεις ταῖς δὲ δυνάμειν ὑπερέχοντα τῶν σφε-
τέρων στρατιωτῶν ἔδοξαν ἐνεργέστερον ἄψασθαι τοῦ πολέμου. (2) εὐθὺς
οὖν τριήρεις μὲν κατήρτησαν τριάκοντα πρὸς ταῖς ἑκατόν, στρατηγὸν δὲ
προχειρισάμενοι τῶν παρ' αὐτοῖς ἐπιφανεστάτων Ἀμίλκαν ἔδωκαν αὐτῷ
τῶν μὲν πολιτικῶν στρατιωτῶν δισχιλίους, ἐν οἷς ἦσαν πολλοὶ καὶ τῶν
ἐπιφανῶν, τῶν δ' ἀπὸ τῆς Λιβύης μυρίους, ἐκ δὲ τῆς Τυρρηνίας μισθοφόρους
χιλίους καὶ ζευγίππας διακοσίους, ἔτι δὲ Βαλιάρας σφενδονήτας χιλίους,
ὁμοίως δὲ χρημάτων πλῆθος καὶ βελῶν καὶ σίτου καὶ τῶν ἄλλων τῶν εἰς
πόλεμον χρησίμων τὴν καθήκουσαν παρασκευήν. (3) ἀναχθέντος δ' ἐκ τῆς
Καρχηδόνης τοῦ στόλου παντὸς καὶ γενομένου πελαγίου χειμῶν ἐξαίφνης
ἐπιπεσὼν ἐξήκοντα μὲν τριήρεις ἠφάνισε, διακόσια δὲ τῶν σιτηγῶν πλοίων
διέφθειρεν· ὁ δὲ λοιπὸς στόλος μεγάλοις περιπεσὼν χειμῶσι μόλις διεσώθη
πρὸς τὴν Σικελίαν. (4) ἀπώλοντο δὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν Καρχηδονίων οὐκ
ὀλίγοι, δι' οὓς συνέβη τὴν πόλιν δημόσιον ἄρασθαι πένθος· εἰώθασι γάρ,
ἐπειδὰν μείζων τις ἀτυχία γένηται περὶ τὴν πόλιν, μέλασι σακκίοις κατακα-
λύπτειν τὰ τείχη. (5) Ἀμίλκας δ' ὁ στρατηγὸς ἀναλαβὼν τοὺς διασωθέντας
ἐκ τοῦ χειμῶνος μισθοφόρους συνήγε καὶ τῶν κατὰ Σικελίαν συμμάχων
ἐστρατολόγει τοὺς εὐθέτους. παρέλαβε δὲ καὶ τὰς προὑπαρχούσας δυνάμεις
καὶ πάντων τῶν εἰς πόλεμον εὐθέτων ἐπιμέλειαν ποιησάμενος ἐν ὑπαίθρῳ
συνεῖχε τὰ στρατόπεδα, πεζοὺς μὲν ἔχων περὶ τοὺς τετρακισμυρίους, ἱππεῖς
δὲ σχεδὸν πεντακισχιλίους. ταχὺ δὲ τὴν γεγενημένην ἀτυχίαν διορθωσάμενος
καὶ δόξας ἀγαθὸς στρατηγὸς εἶναι τῶν μὲν συμμάχων τὰς ψυχὰς προκα-
ταπεπληγμένας ἀνεκτήσατο, τοῖς δὲ πολεμίοις οὐ τὴν τυχοῦσαν ἀγωνίαν
ἐπέστησεν.

zachował w całkowitej tajemnicy. (3) Wykonując rozkaz⁴³⁴, Glaukias uwolnił Kasandra, Lizymacha i Ptolemeusza, ale także Antygona, od lęku, jaki budziła w nich myśl o przyszłym panowaniu króla. (4) Ponieważ od tej chwili nie było już żadnego dziedzica z prawami do tronu⁴³⁵, każdy z nich, panując nad ludami i miastami, zaczął żywić prawdziwie królewskie nadzieje, a podporządkowane swojej władzy ziemie traktować niczym jakieś zdobyte w walce królestwo. Takie oto wydarzenia miały miejsce w tym czasie w Azji, Europie, w Helladzie i Macedonii. (5) Tymczasem w Italii Rzymianie wyprawili się ze znacznymi siłami wojskowymi na Pollitium⁴³⁶, miasto Marrukinów⁴³⁷. Wysłali również kolonistów, aby osiedlili się w miejscu zwanym Interamna⁴³⁸.

106. Gdy potęga Agatoklesa na Sycylii⁴³⁹ rosła z dnia na dzień, i gdy zdołał już zgromadzić poważne siły wojskowe, Kartagińczycy uświadomili sobie, że skupił on pod swoją władzą właściwie wszystkie znajdujące się na wyspie miasta, że wreszcie jego siły wojskowe przewyższają liczebnie ich własne wojska. Postanowili więc bardziej energicznie zabrać się do prowadzenia wojny. (2) Szybko wyposażyli sto trzydzieści trier, wybrali na dowódcę Hamilkara⁴⁴⁰, męża cieszącego się wśród nich największym poważaniem, i dali mu dwutysięczny oddział złożony z samych obywateli, w którym służyło wielu przedstawicieli najlepszych domów, ponadto dziesięć tysięcy Libijczyków, tysiąc zaciężnych z Etrurii i dwustu zeugippów⁴⁴¹, a do tego tysiąc procarzy z Balearów, a ponadto odpowiednio dużą liczbę pieniędzy, oraz stosowne do wielkości armii zapasy pocisków, żywności oraz wszystkiego innego, czego potrzeba do prowadzenia wojny. (3) Gdy jednak flota wypłynęła już z Kartaginy i znalazła się na pełnym morzu, przyszła gwałtowna burza i unicestwiła sześćdziesiąt trier, a ponadto zniszczyła dwieście statków transportowych. Pozostała część floty, zmagając się z groźnymi burzami, ledwie dotarła do Sycylii. (4) Wśród tych, którzy zginęli, była niemała liczba Kartagińczyków z najdostojniejszych rodzin. Stąd też w mieście ogłoszono publiczną żałobę. Jeśli wydarzy się w ich mieście jakieś większe nieszczęście, mają zwyczaj wywieszać na murach czarne oznaki żałoby. (5) Tymczasem dowódca Kartagińczyków Hamilkar pozbierał ocalałych z burzy morskiej żołnierzy zaciężnych, a także przyjął w swoje szeregi przygotowanych do służby wojskowej sprzymierzeńców sycylijskich. Przejął również komendę nad wojskami od dawna znajdującymi się na Sycylii i przygotował wszystko, co niezbędne do prowadzenia wojny, skupił całą armię w rozbitym w terenie obozie wojskowym. Miał około czterdziestu tysięcy pieszych i blisko pięć tysięcy konnych. Szybko też po doznanych nieszczęściach przywrócił w wojsku porządek, a ponieważ miał opinię dobrego dowódcy, odbudował również nadwątlone morale sprzymierzeńców i w ten sposób rzucił swoim wrogom prawdziwe wyzwanie.

107. Ἀγαθοκλῆς δὲ τὰς τῶν Καρχηδονίων δυνάμεις ὄρων ὑπερεχούσας τῶν ἑαυτοῦ διέλαβε τῶν τε φρουρίων οὐκ ὀλίγα μεταθήσεσθαι πρὸς τοὺς Φοίνικας καὶ τῶν πόλεων ὅσαι προσέκοπτον αὐτῷ. (2) μάλιστα δ' εὐλαβεῖτο περὶ τῆς τῶν Γελῶν, πυνθανόμενος ἐν τῇ τούτων χώρα πάσας εἶναι τὰς τῶν πολεμίων δυνάμεις. ἐγένετο δ' αὐτῷ περὶ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ περὶ τὸν στόλον οὐ μικρὸν ἐλάσσωμα· τῶν γὰρ νεῶν εἴκοσιν ἐπὶ τὸν πορθμὸν ὑποχείριοι τοῖς Καρχηδονίοις κατέστησαν σὺν αὐτοῖς ἀνδράσιν. (3) οὐ μὴν ἀλλὰ κρίνας τὴν τῶν Γελῶν πόλιν ἀσφαλίσασθαι φρουρᾷ, φανερώς οὐκ ἐτόλμα δύναμιν εἰσαγαγεῖν, ἵνα μὴ φθάσαι συμβῇ τοὺς Γελῶν προφάσεως δεομένους καὶ τὴν πόλιν ἀποβάλλῃ μεγάλας ἀφορμὰς αὐτῷ παρεχομένην. (4) ἀπέστειλεν οὖν κατ' ὀλίγους τῶν στρατιωτῶν ὡς ἐπὶ τινὰς χρεῖας, ἕως ὅτου συνέβῃ τῷ πλήθει πολὺ προτερῆσαι τῶν πολιτικῶν. μετ' ὀλίγον δὲ καὶ αὐτὸς παραγενόμενος προδοσίαν ἐνεκάλεσε καὶ μετάθεσιν τοῖς Γελῶν, εἴτε καὶ κατ' ἀλήθειαν αὐτῶν διανοηθέντων τι πρᾶξαι τοιοῦτον, εἴτε καὶ ψευδέσι διαβολαῖς φυγάδων πεισθεῖς ἢ καὶ χρημάτων βουλόμενος εὐπορῆσαι, καὶ ἀπέσφαξε τῶν Γελῶν πλείους τῶν τετρακισχιλίων καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν ἀνέλαβε. προσέταξε δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις Γελῶν πᾶσι τὰ τε νομίσματα καὶ τὸν ἄσημον ἄργυρόν τε καὶ χρυσὸν ἀνενεγκεῖν, διαπειλησάμενος τιμωρῆσασθαι τοὺς ἀπειθήσαντας. (5) ταχὺ δὲ πάντων πραξάντων τὸ προσταχθὲν διὰ τὸν φόβον χρημάτων τε πλῆθος ἤθροισε καὶ πᾶσι τοῖς ταπτομένοις ὑφ' ἑαυτὸν δεινὴν ἐνεποίησε κατάπληξιν. δόξας δ' ὥμότερον κεκρῆσθαι τοῦ καθήκοντος τοῖς Γελῶν τοὺς μὲν ἀποσφαγόντας εἰς τὰς ἐκτὸς τῶν τειχῶν τάφρους συνέχωσεν, ἐν δὲ τῇ πόλει τὴν ἱκανὴν φρουρὰν ἀπολιπὼν ἀντεστρατοπέδευσε τοῖς πολεμίοις.

108. Κατεῖχον δὲ Καρχηδόνιοι μὲν τὸν Ἑκνομον λόφον, ὃν φασὶ φρούριον γεγενῆσθαι Φαλάριδος. ἐν τούτῳ δὲ λέγεται κατεσκευακέναι τὸν τύραννον ταῦρον χαλκοῦν τὸν διαβεβοημένον, πρὸς τὰς τῶν βεβασανισμένων τιμωρίας ὑποκαιομένου τοῦ κατασκευάσματος· διὸ καὶ τὸν τόπον Ἑκνομον ἀπὸ τῆς εἰς τοὺς ἀτυχοῦντας ἀσεβείας προσηγορευθῆναι. (2) ἐκ δὲ θατέρου μέρους Ἀγαθοκλῆς ἕτερον τῶν Φαλάριδος γεγενημένων φρουρίων κατεῖχε, τὸ προσαγορευθὲν ἀπ' ἐκείνου Φαλάριον. καὶ διὰ μέσων μὲν τῶν παρεμβολῶν ἦν ποταμός, ὃν ἀμφότεροι πρόβλημα τῶν πολεμίων ἐπεποίηντο, φῆμαι δὲ κατεῖχον ἀπὸ τῶν προτέρων χρόνων ὅτι δεῖ περὶ τὸν τόπον τοῦτον πλῆθος ἀνθρώπων ἐν μάχῃ διαφθαρῆναι. οὐκ ὄντος δὲ φανεροῦ παρ' ὁποτέρους γενήσεται τὸ ἀτύχημα, συνέβαινε δεισιδαιμονεῖν τὰ στρατόπεδα καὶ πρὸς μάχην ὀκνηρῶς ἔχειν. (3) διόπερ ἐπὶ πολὺν χρόνον οὐδέτεροι τὸν ποταμὸν ἐτόλμων διαβαίνειν ἀθρόοις στρατιώταις ἕως ὅτου παράλογός τις αἰτία προεκαλέσατο αὐτοὺς εἰς τὸν ὀλοσχερῇ κίνδυνον. τῶν γὰρ Λιβύων κατατρεχόντων τὴν πολέμιαν Ἀγαθοκλῆς παρωξύνθη τὸ

107. Tymczasem Agatokles, widząc przeważające siły przeciwnika, uświadomił sobie, że wiele załóg twierdz przejdzie na stronę Fenicjan, po czym to samo zrobią te miasta, którym obmierzło już jego panowanie. (2) Szczególnie zależało mu na mieście Gelotów⁴⁴², ponieważ dowiedział się, że to właśnie w ich kraju znajdują się wszystkie siły wrogów. W tym też czasie jego flota doznała ciężkich strat. Otóż dwadzieścia spośród jego okrętów wraz z załogami wpadło w Cieśninie⁴⁴³ w ręce Kartagińczyków. (3) Jakkolwiek zdecydował się zabezpieczyć miasto Gelotów załogą wojskową, to jednak nie odważył się na otwarte wprowadzenie swoich wojsk do miasta, aby przypadkiem Geloci, którzy czekali tylko na pretekst, nie ubiegli go, bo w takiej sytuacji straciłby miasto, które było strategiczną bazą operacyjną⁴⁴⁴. Wysłał więc żołnierzy małymi grupami, jak gdyby mieli tam coś do załatwienia. Trwało to do chwili, gdy liczba ich przewyższyła już znacznie liczbę mieszkańców. (4) Po niedługim czasie przybył do miasta osobiście. Zarzucił Gelotom zdradę i przejście na stronę wroga, czy to dlatego, że rzeczywiście zamierzali coś takiego zrobić, czy też, że uwierzył kłamstwom i oszczerstwom emigrantów, czy po prostu dlatego, że chciał skonfiskować ich majątki. Tak więc wymordował ponad cztery tysiące Gelotów i przejął ich własność. Ponadto rozkazał wszystkim innym Gelotom, aby oddali mu zarówno bitą monetę, jak i nieoznaczone srebro i złoto, grożąc, że ci którzy się nie podporządkują, poniosą karę. (5) Ponieważ wszyscy pod wpływem strachu szybko wypełnili rozkaz, zgromadził znaczne ilości pieniędzy, wywołując jednocześnie wielkie przerażenie wśród wszystkich swoich poddanych. Ciała pomordowanych wrzucił na stos do rowów wykopanych poza murami miasta, co uznano za akt przekraczający miarę zwykłego okrucieństwa. W mieście pozostawił garnizon w odpowiedniej liczbie żołnierzy i wyruszył na wroga.
108. Tymczasem Kartagińczycy zajęli wzniesienie Eknomos⁴⁴⁵, gdzie jak mówią, znajdował się niegdyś zamek Falarisa⁴⁴⁶. To właśnie tam, jak wieść niesie, tyran skonstruował osławionego jako narzędzie tortur byka z brązu⁴⁴⁷, pod którym rozpalał ogień. Dlatego też miejsce to po dziś dzień nazywa się Eknomos⁴⁴⁸ – od bezbożności tyrana, jakiej doświadczyły jego nieszczęsne ofiary. (2) Naprzeciwko na innym wzgórzu, gdzie stał kiedyś drugi zamek Falarisa, zajął stanowisko Agatokles. Wzgórze to od imienia tyrana nosiło nazwę Falarion⁴⁴⁹. Pośrodku pomiędzy obozami była rzeka⁴⁵⁰, którą obie strony wykorzystywały jako przeszkodę dla wojsk nieprzyjacielskich. Krążyła kiedyś wieść, że na miejscu tym zginie w jakiejś bitwie bardzo wielu ludzi. (3) Wskutek tego, że nie było wiadomo, której ze stron przydarzy się to nieszczęście, wojska ogarnął zabobonny lęk, co sprawiło, że ociągano się z podjęciem walki. Dlatego też przez długi czas żadna ze stron nie mogła zdecydować się na przekroczenie rzeki zwartymi oddziałami i trwało to aż do czasu, gdy jakieś całkowicie przypadkowe wydarzenie nie pchnęło jednych

παραπλήσιον ποιῆσαι. ἀγόντων δὲ λείαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τινα τῶν ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς ὑποζυγίων ἀπαγαγόντων ἐπεξηλθον ἐκ τοῦ Καρχηδονίων χάρακος οἱ τούτους διώζοντες. (4) ὁ δ' Ἀγαθοκλῆς προϊδόμενος τὸ μέλλον ἔσσεσθαι παρὰ τὸν ποταμὸν ἔθηκεν ἐνέδραν ἀνδρῶν ἐπιλέκτων ταῖς ἀρεταῖς. οὗτοι δέ, τῶν Καρχηδονίων τοὺς τὴν λείαν ἄγοντας ἐπιδιωκόντων καὶ διαβάντων τὸν ποταμὸν, ἐξανέστησαν ἐκ τῆς ἐνέδρας ἄφνω καὶ προσπесόντες ἀτάκτοις ῥαδίως ἐτρέψαντο. (5) φονευομένων δὲ τῶν βαρβάρων καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν παρεμβολὴν φευγόντων Ἀγαθοκλῆς, νομίσας ἥκειν τὸν καιρὸν τοῦ διαγωνίσασθαι, πᾶσαν ἤγαγε τὴν δύναμιν ἐπὶ τὴν τῶν πολεμίων στρατοπεδείαν. προσπесῶν δ' αὐτοῖς ἀπροσδοκῆτως καὶ ταχὺ μέρος τῆς τάφρου χώσας ἀνέσπασε τὸν χάρακα καὶ βιαζόμενος εἰς τὴν παρεμβολὴν παρεισέπεσεν. (6) οἱ δὲ Καρχηδόνιοι διὰ τε τὸ παράδοξον καταπεπληγμένοι καὶ πρὸς ἑκταξιν οὐ δυνάμενοι λαβεῖν ἀναστροφὴν, ὥς ἔτυχε τοῖς πολεμίοις ἀπῆντων καὶ ἡγωνίζοντο. περὶ δὲ τὴν τάφρον ἀμφοτέρων ἐρρωμένως κινδυνευόντων ταχὺ πᾶς ὁ πλησίον τόπος νεκρῶν κατεστρώθη· οἱ τε γὰρ τῶν Καρχηδονίων ἐπιφανέστατοι τὴν παρεμβολὴν ὀρῶντες ἀλίσκομένην ἐβοήθουν, οἱ τε περὶ τὸν Ἀγαθοκλέα τῷ προτερήματι τεθαρρηκότες καὶ νομίζοντες ἐνὶ κινδύνῳ καταλύσειν πάντα τὸν πόλεμον ἐνέκειντο τοῖς βαρβάροις.

- 109.** Ὁ δ' Ἀμίλκας ὁρῶν κατισχυομένους τοὺς ἑαυτοῦ καὶ τῶν Ἑλλήνων αἰεὶ πλείους παρεισπίπτοντας εἰς τὴν παρεμβολὴν ἐπέστησε τοὺς σφενδονήτας τοὺς ἐκ τῶν Βαλιαρίδων νήσων, ὄντας οὐκ ἐλάττους τῶν χιλίων. (2) οὗτοι δὲ συνεχεῖς καὶ μεγάλους λίθους ἀφιέντες πολλοὺς μὲν ἐτραυμάτιζον οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ τῶν βιαζομένων ἀπέκτεινον, τῶν δὲ πλείστων τὰ σκεπάζοντα τῶν ὅπλων συνέτριβον· οἱ γὰρ ἄνδρες οὗτοι μναιαίους λίθους βάλλειν εἰωθότες μεγάλα συμβάλλονται πρὸς νίκην ἐν τοῖς κινδύνοις, ὥς ἂν ἐκ παίδων παρ' αὐτοῖς τῆς ἐν ταῖς σφενδόναῖς γυμνασίας διαπονουμένης. (3) τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ τοὺς Ἑλληνας ἐκ τῆς παρεμβολῆς ἐκβαλόντες ἐκράτησαν. πάλιν δὲ οἱ περὶ τὸν Ἀγαθοκλέα κατ' ἄλλους τόπους προσβολὰς ἐποιοῦντο καὶ δὴ τῆς παρεμβολῆς ἤδη κατὰ κράτος ἀλίσκομένης κατέπλευσε τοῖς Καρχηδονίοις δύναμις ἐκ Λιβύης ἀνέλπιστος. (4) διὸ καὶ ταῖς ψυχαῖς πάλιν θαρρήσαντες οἱ μὲν ἐκ τῆς παρεμβολῆς κατὰ στόμα ἐκινδύνευον, οἱ δὲ παρόντες ἐπὶ τὴν βοήθειαν κύκλῳ περίεσταντο τοὺς Ἑλληνας. ὧν τιτρωσκομένων παραδόξως ἢ μὲν μάχῃ ταχὺ παλίντροπος ἐγένετο, ἔφευγον δ' οἱ μὲν εἰς τὸν Ἰμέραν ποταμὸν, οἱ δ' εἰς τὴν παρεμβολὴν. τεσσαράκοντα σταδίους δ' ἐχούσης τῆς ἀποχωρήσεως καὶ ταῦτα σχεδὸν πάσης πεδινῆς οὔσης ἐπέδωκον οἱ τῶν βαρβάρων ἱππεῖς, οὐκ ἔλασσον ὄντες πεντακισχλίων. διὸ καὶ συνέβη τὸν μεταξὺ τόπον νεκρῶν πληρωθῆναι, πολλὰ συμβαλλομένου καὶ τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀπώλειαν· (5) ὑπὸ κύνα γὰρ οὔσης τῆς ὥρας καὶ τοῦ

i drugich do generalnej bitwy. Sprowokowany wyprawami rabunkowymi Libijczyków na ziemię przeciwnika Agatokles zrobił to samo. Gdy więc któregoś dnia Hellenowie gnali zrabowane bydło, a przy tym uprowadzili kilka sztuk zwierząt jucznych spod obozu wrogów, zza palisady kartagińskiej wypadli jacyś żołnierze, aby ich ścigać. (4) Agatokles, przewidując bieg wydarzeń, urządził nad rzeką zasadzkę, powierzając zadanie najlepszym spośród swoich ludzi. Gdy więc Kartagińczycy, ścigając Greków, którzy pędzili bydło, przekraczali rzekę, żołnierze Agatoklesa nieoczekiwanie wypadli z ukrycia i uderzywszy na biegnących bezładnie wrogów, łatwo zmusili ich do ucieczki. Gdy rozpoczęła się rzeź barbarzyńców, którzy uciekali w stronę własnego obozu, Agatokles uznał, że nadeszła stosowna chwila do walki. Poprowadził więc całość swoich wojsk naprzeciw obozu wrogów. Ponieważ uderzenie było niespodziewane szybko zasypał część fosy, zniszczył palisadę i wdarł się do wnętrza obozu. (6) W obliczu niespodziewanego biegu wydarzeń Kartagińczycy popadli w przerażenie, zwłaszcza że nie byli w stanie sformować szyku, zwierali się więc z wrogami i walczyli, gdzie który stał. Ponieważ walka o rów była szczególnie zacięta, przyległy teren szybko pokryły ciała zabitych. Widząc, że wrogowie wdarli się już w głąb obozu, do walki ruszyli również sami najznacniejsi spośród Kartagińczyków, z drugiej strony Agatokles i jego ludzie, rozochoceni sukcesem z wiarą, że losy całej wojny uda się im rozstrzygnąć w jednej bitwie, nie przestawali nacierać na wrogów.

- 109.** Gdy więc Hamilkar zobaczył, że jego ludzie ustępują, a w głąb obozu wdziera się coraz więcej i więcej Hellenów, ustawił z tyłu procarzy z Wysp Balearskich w liczbie blisko tysiąca. (2) Miotając dużą ilość ciężkich kamieni, wielu Hellenów poranili, niemało spośród atakujących zabili, większości zaś roztrzaskali części pancerza lub tarcze. Ludzie ci, wprawieni w rzucaniu kamieni o wadze jednej miny⁴⁵¹, w czasie bitwy znacznie przyczyniają się do zwycięstwa, ponieważ od dziecka ćwiczeni są w sztuce posługiwania się procą. (3) W ten to sposób udało się im przejąć inicjatywę i wyrzucić Hellenów z obozu. Ludzie Agatoklesa uderzyli jednak jeszcze raz na całej długości rowu i gdy znowu wzięli szturmem obóz, niespodziewanie od strony morza przybyła Kartagińczykom pomoc z Libii. (4) Dlatego też znajdujący się w obozie żołnierze kartagińscy, ponownie podniesieni na duchu, rzucili się do walki twarzą w twarz, podczas gdy jednocześnie przybywający z odsieczą zamknęli Hellenów w okrążeniu. Skoro w tej sytuacji Grecy zaczęli otrzymywać rany z zupełnie nieoczekiwanej strony, losy bitwy odwróciły się. Jedni zaczęli uciekać w stronę rzeki Himery, inni do obozu. Ponieważ odległość pomiędzy obozami wynosiła czterdzieści stadiów⁴⁵², a teren był prawie w całości płaski do pościgu ruszyła kawaleria barbarzyńców w sile co najmniej pięciu tysięcy. Skutek był taki, że cała równina między dwoma wzniesieniami pokryła się ciałami zabitych. Do zagłady Greków znacznie

διωγμοῦ περὶ μέσον ἡμέρας γινομένου οἱ πολλοὶ τῶν φευγόντων διὰ τε τὸ καῦμα καὶ τὴν ἐκ τῆς φυγῆς κακοπάθειαν ἔκδιψοι γιγνόμενοι λάβρως ἔπινον, καὶ ταῦθ' ἄλυκοῦ τοῦ ρεύματος ὄντος, διόπερ οὐκ ἐλάττους τῶν ἐν τῷ διωγμῷ σφαγέντων εὐρέθησαν παρὰ τὸν ποταμὸν τετελευτηκότες ἄτρωτοι. ἔπεσον δ' ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ τῶν μὲν βαρβάρων περὶ πεντακοσίους, τῶν δ' Ἑλλήνων οὐκ ἐλάττους ἐπτακισχιλίων.

- 110.** Ἀγαθοκλῆς δὲ τηλικαύτῃ συμφορᾷ περιπεσὼν τοὺς ἐκ τῆς τροπῆς διασωθέντας ἀνέλαβεν καὶ τὴν παρεμβολὴν ἐμπήσας εἰς Γέλαν ἀπεχώρησε. διὰ δόντος δ' αὐτοῦ λόγον ὡς κατὰ σπουδὴν εἰς Συρακούσας ἀναζευγνύειν διέγνωνκε, τριακόσιοι τῶν ἐκ Λιβύης ἱππέων κατὰ τὴν χώραν περιέπεσόν τισι τῶν Ἀγαθοκλέους στρατιωτῶν. ὧν εἰπόντων ὡς Ἀγαθοκλῆς εἰς Συρακούσας ἀποκεχώρηκεν, εἰσῆλθον εἰς Γέλαν ὡς φίλοι καὶ διαψευσθέντες τῆς ἐλπίδος κατηκοντίσθησαν. (2) ὁ δ' Ἀγαθοκλῆς συνέκλεισεν αὐτὸν εἰς τὴν Γέλαν, οὐκ ἀδυνατῶν εἰς Συρακούσας διασωθῆναι, βουλόμενος δὲ περισπᾶσαι τοὺς Καρχηδονίους πρὸς τὴν πολιορκίαν τῆς Γέλας, ἵν' οἱ Συρακόσιοι πολλὴν ἄδειαν σχῶσι συγκομίσαι τοὺς καρπούς, ἀναγκάζοντος τοῦ καιροῦ. (3) ὁ δ' Ἀμίλκας τὸ μὲν πρῶτον ἐπεχείρει πολιορκεῖν τὴν Γέλαν, πυνθανόμενος δὲ ἐν ταύτῃ καὶ δύνάμει εἶναι τὴν ἀμυνομένην καὶ πάντων εὐπορεῖν τὸν Ἀγαθοκλέα ταύτης μὲν ἀπέστη τῆς ἐπιβολῆς, τὰ δὲ φρούρια καὶ τὰς πόλεις ἐπιπορευόμενος προσήγετο καὶ πᾶσιν ἐχρῆτο φιλανθρωπῶς, ἐκκαλούμενος τοὺς Σικελιώτας πρὸς εὖνοιαν. καὶ Καμαριναῖοι μὲν καὶ Λεοντῖνοι, πρὸς δὲ τούτοις Καταναῖοι καὶ Ταυρομενῖται παραχρῆμα πρέσβεις ἐκπέμψαντες προσέθεντο Καρχηδονίοις· (4) μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας οἱ τε Μεσσήνιοι καὶ Ἀβακαινῖνοι καὶ συχναὶ τῶν πόλεων ἀλλήλας φθάνουσαι πρὸς Ἀμίλκαν ἀφίσταντο· τοσαύτῃ τοῖς ὄχλοις ἐνέπεσεν ὁρμὴ μετὰ τὴν ἦτταν διὰ τὸ πρὸς τὸν τύραννον μίσος. (5) ὁ δ' Ἀγαθοκλῆς ἀπαγαγὼν τὴν ὑπολειμμένην δύνάμει εἰς Συρακούσας τὰ πεπονηκότα τῶν τειχῶν ἐπεσκεύαζε καὶ τὸν ἀπὸ τῆς χώρας σῆτον ἀπεκόμιζε, διανοούμενος τῆς μὲν πόλεως τὴν ἱκανὴν ἀπολιπεῖν φυλακὴν, τῆς δὲ δυνάμεως τὴν κρατίστην μετάγειν εἰς Λιβύην καὶ μετατιθέναι τὸν πόλεμον εἰς τὴν ἡπειρον ἐκ τῆς νήσου. Ἡμεῖς δὲ κατὰ τὴν ἐν ἀρχῇ πρόθεσιν τὴν εἰς Λιβύην Ἀγαθοκλέους διάβασιν ἀρχὴν ποιησόμεθα τῆς ἐπομένης βίβλου.

przyczyniła się sama rzeka. (5) Ponieważ był to okres letniej kanikuly⁴⁵³, a pościg rozgrywał się w środku dnia, wielu spośród uciekających z powodu żaru słonecznego, jak i wyczerpania biegiem, było tak spragnionych, że gdy dotarli do rzeki zaczynali łapczywie pić, choć woda była słona⁴⁵⁴. Dlatego też po bitwie znaleziono wzdłuż rzeki tyle martwych ciał bez śladów jakichkolwiek ran, nie mniej niż tych, którzy zostali zabici w czasie ucieczki. W bitwie poległo około pięciuset barbarzyńców, Hellenów nie mniej niż siedem tysięcy.

- 110.** Agatokles, który poniósł tak wielką klęskę, zebrał ocalałych z pogromu i spaliwszy obóz, odszedł do Geli. Przy czym rozsiewał wiadomości, że zdecydował się wyruszyć szybkim marszem do Syrakuz. Otóż przypadek sprawił, że trzystu libijskich kawalerzystów natknęło się w głębi kraju na jakichś żołnierzy Agatoklesa. Gdy dowiedzieli się od nich, że Agatokles odszedł w kierunku Syrakuz, nieświadomi zagrożenia i pełni przyjaznych intencji, wkroczyli do Geli i tam zostali wykluci oszczepami. (2) W tym czasie Agatokles zamknął się w Geli, lecz nie dlatego, że nie byłby w stanie dotrzeć do Syrakuz. Zrobił tak, ponieważ chciał sprowokować Kartagińczyków do podjęcia oblężenia Geli, aby pozwolić Syrakuzanom bezpiecznie zebrać zbiory, a była właśnie pora żniw. (3) Hamilkar istotnie początkowo zabrał się do oblężania Geli, lecz gdy dowiedział się, że znajdują się tam siły wojskowe zdolne stawiać mu opór, a ponadto, że Agatokles ma w obfitości wszystkiego, co potrzeba do obrony, zrezygnował z oblężenia i wyruszył w drogę, aby przejąć kontrolę nad zamkami i miastami, a ponieważ postępował łagodnie, zyskał sobie przychylność Sycylijczyków. Tak więc mieszkańcy Kamari-ny⁴⁵⁵ i Leontinoj⁴⁵⁶, a ponadto Katani⁴⁵⁷ i Tauromenion z miejsca wysłali posłów i przeszli na stronę Kartagińczyków. (4) Po paru dniach przyłączyli się również do Hamilkara mieszkańcy Messeny, Abakajnon oraz wielu innych miast i to śpiesząc się, aby zdążyć przed innymi. Tak wielka gorliwość z powodu nienawiści do tyrana opanowała pospólstwo po klęsce. (5) Tymczasem Agatokles odprowadził do Syrakuz pozostałe mu wojska i przystąpił do naprawy uszkodzeń w murach obronnych. Zebrał również zboże z pól. Planował bowiem, że pozostawi w mieście odpowiednią do obrony załogę, a najlepszą część swoich wojsk przeprawi do Libii i w ten sposób przeniesie wojnę z wyspy na ląd stały.

O libijskiej wyprawie Agatoklesa opowiemy na początku następnej książki, zgodnie z planem, który przedstawiliśmy na początku dzieła.

KOMENTARZ (do tekstu polskiego)

Tekst w przypisach poprzedzony gwiazdką (*) pochodzi od tłumacza.

- 1 Przyjmuje się, że ostracyzm ustanowiony został w roku 508/507 przed Chr. przez Klejstenesa, stosowany był do roku 417/416; po raz pierwszy sięgnięto do tej procedury w 488/487 r.; celem ostracyzmu było przeszkodzenie wprowadzeniu tyranii; obywatele na zgromadzeniu ludowym, w postępowaniu tajnym, przy zachowaniu kworum (6 tys.), na skorupie ceramicznej (ostrakon, stąd nazwa) wypisywali imię osoby, podejrzanej o działanie na szkodę ludu; ten, który najczęściej był wymieniony, szedł na dziesięcioletnie wygnanie; KIPauly 4, s. 376; DNP 9 (2000), s. 103-104; SKA, s. 366.
- 2 Był archontem w Atenach w latach 594/593 – 593/592; przeprowadził gruntowne reformy społeczne i polityczne.
- 3 Tyran w Atenach w latach 561/560 – 529/528 (z przerwami).
- 4 To jest przed rokiem 264, czyli przed wybuchem pierwszej wojny punickiej (264-241), której efektem było zagarnięcie przez Rzym prawie całej Sycylii.
- 5 Agatokles, tyran Syrkuz w latach 316-289 przed Chr., w roku 304 ogłosił się królem; KIPauly 1, s. 118-119; DNP 1 (1996/1999), s. 237-239; LexHell, s. 21-23; SKA, s. 22; B. Bravo, E. Wipszycka, Historia starożytnych Greków, tom III: Okres hellenistyczny, Warszawa 1992, s. 135-137 („Tyrania Agathoklesa”).
- 6 Syrakuzy (Syrakusai, Syracusae; dzis. Siracusa); miasto w południowej części wschodniego wybrzeża Sycylii, założone zostało w roku 734 przez kolonistów z Koryntu, których przyprowadził Archiasz z rodu Bakchiadów. Początkowo zasiedlono tylko niewielką (1600 × 600 m) wyspę Ortygię, oddzieloną od lądu wąską cieśniną, skąd przepędzono Sykulów. Szybko jednak miasto rozrosło się na samą Sycylię, gdzie powstały cztery dzielnice: Achradina, Neapolis, Tyche i Temenites. Syrakuzanie wcześniej podjęli ekspansję w głąb Sycylii, gdzie założyli kolonie Akrai i Kasmenai (VII w.) oraz Kamarinę i Morgantinę (VI w.). Powierzchnia miasta w okresie jego największego rozwoju wynosiła 325 ha. Syrakuzy były najludniejszym i najbogatszym miastem Sycylii, należały zresztą do najważniejszych greckich miast w ogóle; H.-P. Drögemüller, Syrakus. Zur Topographie und Geschichte einer griechischen Stadt, Heidelberg 1969 (Gymnasium Beihefte 6): omawia dzieje miasta do roku 413; idem, Syrakusai, RE Suppl.

- XIII (1973), s. 815-836; PECS, s. 871-874; ASM, s. 191-194; DNP 12/2 (2002), s. 1159-1172; IACP, s. 225-231; Wroński, s. 92-101; SKA, s. 465-466.
- 7 Przez to pojęcie należy rozumieć obszar między Cyrenajką a posiadłościami Kartaginy; Geer I, s. 227.
- 8 Rok 317/316 przed Chr.; Rathmann, s. 387; Geer I, s. 228.
- 9 Lucius Plotius, Manius Fulvius, rok 318; Broughton I, s. 154; Geer I, s. 228; Rathmann, s. 388.
- 10 Region (Rhegion, Rhegium, Reggio di Calabria), w Italii nad Cieśniną Mesyńską; jego początki sięgają roku 730/720 przed Chr.; PECS, s. 753; ASM, s. 144-146.
- 11 Thermai Himerai, miasto na północnym wybrzeżu Sycylii, dzisiaj Termini Imerse w odległości 37 km na wschód od Palermo; założone zostało przez Kartagińczyków w roku 407 przed Chr. jako kolonia fenicko-libijska (por. Diodor XIII 79.8); wielu jednak nowych mieszkańców było pochodzenia greckiego i wywodziło się ze zniszczonej dwa lata wcześniej przez Kartagińczyków Himery; Geer I, s. 229; PECS, s. 909; KIPauly 5, s. 739-740; DNP 12/1 (2002), s. 412-413; Rathmann, s. 388.
- 12 Agatokles urodził się około 360 r. przed Chr.; KIPauly 1, s. 118; SKA, s. 22; Geer I, s. 231; Rathmann, s. 388.
- 13 Timoleon z Koryntu (około 411-337 przed Chr.), syn Timodemosa i Damariste, brat tyrana Koryntu Timofanesa; zaakceptował mord na swoim bracie; jako strateg Koryntu wysłany został w roku 345/344 na pomoc Syrakuzanom w ich walce z tyranem Dionizjuszem II i Kartaginą; doprowadził do usunięcia tyrana (który został zesłany do Koryntu), a wkrótce potem rozbił wojska kartagińskie; w Syrakuzach i innych miastach Sycylii przywrócił ustrój demokratyczny; po utworzeniu Związku Miast Sycylijskich dobrowolnie zrezygnował z władzy; KIPauly 5, s. 844-845; DNP 12/1 (2002), s. 589-590; SKA, s. 489; P.J. Rhodes, *Historia Grecji. Okres klasyczny 478-423 p.n.e.*, tłum. Lech Trzcionkowski, Kraków 2009, s. 337-342.
- 14 Bitwa nad rzeką Krimisos (Crimissus / Crimissus; przypuszczalnie Belice, która wpada do morza opodal Selinuntu) miała miejsce w roku 342 przed Chr.; Geer I, s. 222; KIPauly 3, s. 346; DNP 6 (1999), s. 848; 12/1 (2002), s. 589; Rathmann, s. 388; zob. Rhodes, s. 340.
- 15 Dowódca oddziału tysiąca żołnierzy; Rathmann, s. 389.
- 16 Brettii, Bruttii, Brucjowie, plemię italskie pochodzenia lukanckiego; Brucjowie zamieszkiwali na południe od linii Laus – Metapont; zob. Diodor ks. XVI 15.2; KIPauly 1, s. 953-954; DNP 2 (1997/1999), s. 803-804.
- 17 Około roku 325; Geer I, s. 234.
- 18 Kroton (dzis. Crotone), kolonia achajska w południowej Italii (Kalabria), nad Morzem Jońskim; jedno z największych miast greckich na terenie Półwyspu, powstało około roku 710 przed Chr.; ASM, s. 114-117; PECS, s. 470-471; SKA, s. 282.

- 19 Tarent, Taras, Tarentum (dzis. Taranto), miasto w Apulii nad Zatoką Tarencką, założone w roku 706 przed Chr. przez Spartan; wedle legendy osadnikami byli Parteniowie, to jest pozamałżeńskie dzieci kobiet spartańskich ze związku z Helotami w czasie, gdy ich mężowie walczyli z Meseńczykami (wojny meseńskie); jedno z najważniejszych miast Wielkiej Grecji; szczytowy okres rozwoju przeżywało w V-IV w. przed Chr.; ważny ośrodek sztuki i produkcji rzemieślniczej (tkactwo, ceramika); to Tarentczycy, z obawy przed Rzymianami, ściągnęli na pomoc Pyrrusa, króla Epiru, który wylądował w Italii w roku 280, interwencja ta nie przyniosła jednak spodziewanych efektów; od roku 272 przed Chr. w rękach Rzymian; PECS, s. 878-879, s.v. Taras; ASM, s. 147-149; DNP 12/1 (2002), s. 20-22; SKA, s. 473.
- 20 Czyli mieszkańcom greckiego miasta Region.
- 21 Raczej ugrupowanie, a nie oficjalnie ustanowiona instytucja; Geer I, s. 237.
- 22 Gela, kolonia grecka na południowym wybrzeżu Sycylii, założona w roku 690 przed Chr. przez osadników z Rodos i Krety; nazwa pochodzi od rzeki Gelas, przy jej źródłach wzniesiono akropol miasta; zniszczone przez Kartagińczyków w roku 405 przed Chr.; w IV w. przeszło pod władzę tyranów Syrakuz; wyzwolenie i odbudowa dokonały się za sprawą Timoleona, który zasiedlił Gelę osadnikami z wyspy Keos; ponownego spustoszenia miasta dokonał Agatokles, tyran, a następne król Syrakuz, mordując 4 tys. mieszkańców; reszta została wysiedlona; u schyłku starej ery Gela była już miastem całkowicie wymarłym; PECS, s. 346-347; AMS, s. 169-170; Wroński, s. 123-129; SKA, s. 198; zob. P. Orlandini, *Storia e topografia di Gela dal 405 al 282 A.C. alla luce delle nuove scoperte archeologiche*, Kokalos 2, 1965, s. 158-176.
- 23 Po śmierci Timoleona wprowadzono w Syrakuzach zasadę, że na funkcję stratega do wojen zewnętrznych zawsze wybierać się będzie obywatela Koryntu; Geer I, s. 238-239.
- 24 Na przedmieściach Achradine, zob. Diodor XIV 63.1; Drögemüller, s. 56-57.
- 25 Czyli mieszkańców Morgantiny, miasta Sykulów w środkowej Sycylii, położonego na obszarze Serra Orlando w pobliżu Ajdone, w odległości około 15 km na północny wschód od Piazza Armerina, zasiedlonego przez Greków około 560 r.; miasto leżało na przecięciu ważnych szlaków komunikacyjnych, prowadzących do Messyny z południowego (Gela) i wschodniego (Katania) wybrzeża wyspy; PECS, s. 594-595; KIPauly 3, s. 1427-1428; DNP 8 (2000), s. 396-397; AMS, s. 177-179; Wroński, s. 111-113.
- 26 Timoleon pochowany został na koszt państwa przy agorze w Syrakuzach (Diodor XVI 90.1); nad jego grobem wzniesiono gimnazjon, które nazwano Timoleonion (Timoleonteion); KIPauly 5, s. 845; DNP 12/1 (2002), s. 590; Rathmann, s. 390; Drögemüller, s. 111.
- 27 Liczba nierealna; Rathmann, s. 390.
- 28 Akragas, Agrigentum (dzis. Agrigento) miasto na południowo-zachodnim wybrzeżu Sycylii, położone w głębi lądu mniej więcej w odległości 4 km od

brzegu morskiego. Założone zostało w roku 582 przez kolonistów z innego miasta sycylijskiego – Geli, na stromym skalistym wzgórzu, osiagającym wysokość 351 m n.p.m. Opływają je dwie rzeki: Hypsas (dzis. Drago) od strony zachodniej i Akragas (dzis. S. Biagio) od strony wschodniej. Na południe od miasta rzeki łączą się ze sobą. Powierzchnia miasta obejmowała 625 ha, opasywał ją mur o łącznej długości 10 km. Apogeum swej politycznej, militarnej i gospodarczej prosperity osiągnęła Akragas w latach 488-471 pod rządami tyrana Terona. Wojska Akragas wzięły udział w bitwie pod Himera w 480 r., co przyniosło miastu chwałę i bogate łupy. Bogactwo mieszkańców Akragas było w okresie klasycznym wręcz przysłowiowe. W roku 405 jednak Akragas została zdobyta przez Kartagińczyków i mimo późniejszej odbudowy nigdy już nie odzyskała swojej dawnej świetności; KIPauly 1, s. 220-221; PECS, s. 23-26; DNP 1 (1996/1999), s. 406-408; IACP, s. 186-189 nr 9; Wroński, s. 132-138; SKA, s. 30.

- 29 Stanął potem na czele syrakuzkańskich wygnańców, zob. dalej, rozdz. 103.1; Rathmann, s. 390.
- 30 Formalnie uzyskanej w sposób całkowicie legalny, zob. Bravo, Wipszycka, s. 135.
- 31 Według Diodora jest to rok 317/316, jednak w świetle Marmor Parium (FGr-Hist 239 B 14) początek tyranii Agatoklesa przypada na rok 316/315, zob. Rathmann, s. 390-391.
- 32 Czyli nie ogłosił się królem; stanie się to później, w roku 304, na wzór Antygona Jednookiego (306) i innych diadochów (305), ale również wtedy nie przywdział diademu, pozostając przy wieńcu, zob. Diodor XX 54.1: „Gdy Agatokles dowiedział się, że wspomniani władcy [= diadochowie] przybrali diademy, ogłosił się również królem, ponieważ uważał, że nie ustępuje im w niczym, ani pod względem wielkości terytoriów, ani czynów, jakich dokonał. Zdecydował jednak, że nie będzie nosił diademu. Zawsze bowiem nosił wieniec, ten, który nałożył na głowę gdy pełnił jakąś funkcję kapłańską w czasie, kiedy sięgnął po władzę tyrana. Później, walcząc o utwierdzenie swojego panowania, już go nie zdejmował” (przekł. T. Polański); Rathmann, s. 391.
- 33 Rok 316; chodzi o drugą wojnę samnicką, którą Rzymianie toczyli w latach 326-304 przed Chr.; Samnici byli ludem wieloplemiennym, zjednoczonym w tym czasie w ramach Związku Samnickiego; około roku 350 Samnici i Rzymianie zawarli porozumienie, które rozgraniczało strefy ich politycznych wpływów; mimo to kilka lat potem doszło do wybuchu tzw. pierwszej wojny samnickiej (343-341), której zarzewiem był konflikt o Kampanię; stała się ona przygrywką do długoletnich zmagania, bo aż do roku 290; KIPauly 4, s. 1533-1534; DNP 11 (2001), s. 13-16; Rathmann, s. 391; zob. M. Cary, H.H. Scullard, *Dzieje Rzymu. Od czasów najdawniejszych do Konstantyna*, Warszawa 1992, tom I, s. 185-188.

- 34 W północnych rejonach Apulii, w obrębie mons Garganus; DNP 3 (1997 / 1999), s. 334; Rathmann, s. 391.
- 35 Miasto Canusium (dzis. Consa di Piglia) jako główny ośrodek; ważne miasto w Apulii; DNP 2 (1997), s. 968; Rathmann, s. 391.
- 36 Menedemos, późniejszy tyran Krotonu; RE XV 1 (1931, s. 787 (W. Kroll); Geer I, s. 254; Rathmann, s. 391.
- 37 Eurydyka, Eurydike, żona króla Filipa III Arridajosa, przyrodniego brata Aleksandra Wielkiego; Olimpias zmusiła ją do popełnienia samobójstwa w roku 317; DNP 4 (1998), s. 297-298; Rathmann, s. 392.
- 38 Kasander, Kassandros, syn Antypatra, późniejszy król Macedonii (305-297); zagorzały przeciwnik Olimpias i Polyperchona, którego ta popierała; DNP 6 (1999), s. 318-320; SKA, s. 256; zob. kolejny przypis.
- 39 Polyperchon (około 385 – około 300) z Tymfai (Grecja Północna); w 324 prowadził weteranów Aleksandra do Macedonii, do Antypatra; ów wyznaczył Polyperchona, krótko przed śmiercią, na swego następcę, pomijając syna Kasandra; Polyperchon stał się w ten sposób strategiem Europy i opiekunem małoletnich królów (epimeletés tōn basiléon); stało się to zarzewiem tzw. drugiej wojny diadochów (319-316), zainicjowanej przez Kasandra w koalicji z Antygonem Jednookim i Ptolemeuszem, władającym Egiptem; Polyperchon zyskał jednak poparcie Olimpias, Eumenesa mianował strategiem Azji i zaczął prowadzić zręczną politykę wobec polis greckich, ogłaszając dekret o przyznaniu im wolności (przycacza go Diodor w ks. XVIII 56); nie był jednak w stanie dotrzymać koalicjantom kroku na polu militarnym; w 317 Kasander zajął Ateny i szereg znaczących miast greckich; król Filip III mianował, co należy rozumieć, że Eurydyka, Antygona strategiem Azji, a Kasandra strategiem Europy i epimeletą (opiekunem królów). Jednak starcie pod Euhoi (317) rozstrzygnięte zostało na korzyść Polyperchona, a to za sprawą pojawienia się Olimpias na polu bitwy. W jej ręce wpadła też królewska para (Filip i Eurydyka), których kazała uśmiercić. Był to jednak sukces krótkotrwały, wkrótce ten sam los spotkał również Olimpias. Polyperchon jednak nie odszedł na bocznicę; po pokoju 311 roku i śmierci Aleksandra IV (syna Aleksandra Wielkiego), wprowadził do gry Heraklesa, jako pretendenta do tronu, kolejnego syna wielkiego króla, rzekomo ze związku z Barsine; aby płynące z tej strony niebezpieczeństwo zneutralizować, Kasander zaoferował Polyperchonowi rodzaj współregencji (309/308) i strategię (dowództwo wojskowe) na Peloponezie, co ten przyjął, wydając jednocześnie rozkaz zabicia Heraklesa; KIPauly 4, s. 1008-1009; DNP 10 (2001), s. 74-75; LexHell, s. 240-241 (Diadochenzeit 3), 845 (Polyperchon).
- 40 Król Molossów, pozostawał pod dużym wpływem Olimpias i wspierał ją aż do jej śmierci; ojciec Pyrrusa, późniejszego króla Epiru; RE I.1 (1893), s. 922 (J. Kaerst); Rathmann, s. 392, 431.
- 41 Euia w Macedonii, leżały na terenie Dassaretów; Rathmann, s. 392.

- 42 Miasto w południowej Tracji, na pograniczu z Macedonią, w zakolu rzeki Strymon, około 4,5 km od jej ujścia do Morza Egejskiego; jako kolonia (apoikia) ateńska powstała w 437/436 r., w miejscu wcześniejszej miejscowości Ennea Hodoj (Dziewięć Dróg), nad rzeką Strymon, nieco powyżej jej ujścia do Morza Egejskiego. Otoczona z trzech stron ramieniem rzeki, położona na trudno dostępnym wzgórzu, Amfipolis znakomicie panowała nad drogą do Tracji, co pozwoliło miastu na skuteczną kontrolę handlu drewnem, zbożem i kopalinami. Dzięki temu Amfipolis szybko stała się kwitnącym miastem. Przy ujściu Strymonu w miejscowości Eion Ateńczycy zbudowali bazę floty wojennej, co skutecznie wzmocniło ich panowanie na północnych wodach Morza Egejskiego; w roku 424 dostała się w ręce Sparty; od 421 zachowywała niezależność (autonomię), w 357 Filip II włączył ją do Macedonii; KIPauly 1, s. 314-315; PECS, s. 51-52; DNP 1 (1996/1999), s. 616; ASM, s. 242-244.
- 43 Późne lato 317 r.; Kasander przygotował Eurydyce i Filipowi III królewski pochówek w Ajgaj, historycznej stolicy Macedonii, zob. niżej rozdz. 52.5; Rathmann, s. 392.
- 44 Jolaos, najmłodszy syn Antypatra, a więc brat Kasandra; była to zemsta za jakoby otrucie Aleksandra z inspiracji Antypatra (Jolaos był podczaszym Aleksandra); Geer I, s. 258-259; Rathmann, s. 392; A.B. Bosworth, *The death of Alexander the Great: Rumor and Propaganda*, *Classical Quarterly* 65, 1971, s. 112-136; K. Nawotka, *Aleksander Wielki*, Wrocław 2004, s. 505.
- 45 Kontynuacja opowieści z ks. XVIII 73.4.
- 46 Eumenes z Kardii na Chersonzieze Trackim (362/361-316), sekretarz i jeden z najbliższych doradców Aleksandra Wielkiego; był autorem dziennika wyprawy Aleksandra (Efemerides); po śmierci króla otrzymał od Perdikkasa w zarząd znaczną część Azji Mniejszej: Paflagonię, Kapadocję i Pont; był zwolennikiem, jak jego mocodawca, utrzymania jedności państwa Aleksandra; po śmierci Perdikkasa na spotkaniu w Triparadejsos uznany został, jak wszyscy jego zwolennicy, za wroga publicznego; zabity z polecenia Antygona Jednookiego po przegranej bitwie pod Gabiene (316); KIPauly 2, s. 424-425; LexHell, s. 318-319; Bravo, Wipszycka, s. 24-25; SKA, s. 170.
- 47 Ten elitarny korpus powstał jakoby w trakcie wyprawy Aleksandra Wielkiego do Indii; podczas wojen diadochów tworzyli go weterani Filipa II i Aleksandra, osiedleni w Azji; później stanowili doborową formację królów seleukidzkich.
- 48 Zima roku 318/317 przed Chr.; Geer I, s. 259.
- 49 Teren z licznymi wioskami karyjskimi (od nazwy regionu – Kare) leżał w Babilonii, po zachodniej stronie Tygrysu; w roku 324 przed Chr. przez ziemie te przeszedł Aleksander w trakcie przemarszu z Suzy do Ekbatany; zob. ks. XVII 110.3: Aleksander „podniósł armię i wymaszerował z Suzy, przekroczył Tygrys i stanął obozem w wioskach zwanych Kare”; RE X 2 (1919), s. 1924-1926 (Weissbach); Geer I, s. 259; Rathmann, s. 393.

- 50 Seleukos I Nikator (Zwycięzca), około 355-280 przed Chr.; twórca państwa i dynastii Seleukidów, która panowała do roku 64 przed Chr.; po śmierci Aleksandra (323) otrzymał jako satrapię Babilonię, skąd wygnał go (315) Antygon Jednooki; powrócił w 312, podbił Iran; w 305 ogłosił się królem, podobnie jak inni diadochowie („rok królów”); panował do swojej śmierci w 280 r.; KIPauly, 5, s. 86-87; DNP 11 (2001), s. 361-362; LexHell, s. 964-965; Bravo, Wipszycka, s. 24-29; SKA, s. 439-440.
- 51 Satrapa Medii z rozdziania Perdikkasa w roku 323 (Diodor XVIII 3.1), zatwierdzony w Triparadejsos (Diodor XVIII 39.6); zob. DNP 9 (2000), s. 485-486 s.v. Peithon [2] (E. Badian); Rathmann, s. 321, 366, 405.
- 52 Antygon Jednooki (Monoftalmos), około 382-301 przed Chr.; jeden z wodzów Aleksandra Wielkiego, diadoch; w latach 333-323 był satrapą Wielkiej Frygii, później także Licji i Pamfyllii; przeciwnik Perdikkasa, po jego śmierci kierował działaniami, na mocy decyzji diadochów w Triparadejsos, przeciwko Eumenesowi (Diodor XVIII 39); po jego pokonaniu (bitwa pod Gabiene) i zabiciu (316) oraz jednoczesnym wygnaniu z Babilonii Selukosa I Nikatora stał się niepodzielnym władcą azjatyckiej części państwa Aleksandra Wielkiego; dążył do utrzymania niepodzielności państwa Aleksandra, pod swoją władzą. Doprowadziło to do zawiązania koalicji pozostałych diadochów (Ptolemeusz I, Kasander, Lizymach, później także Seleukos I Nikator), którzy ostatecznie pokonali Antygona w bitwie pod Ipsos (na terenie Frygii) w roku 301, on sam stracił życie; jako pierwszy z diadochów ogłosił się królem (306); Antygon dał początek macedońskiej dynastii Antygonidów: jego synem był Demetriusz Poliorketes, wnukiem zaś Antygon Gonatas; LexHell, s. 66-69; SKA, s. 50-51; Bravo, Wipszycka, s. 24-29.
- 53 Miasto w północnej Syrii, dotąd niezlokalizowane; zdaniem niektórych badaczy identyfikować je należy z Paradeisos, położonym w górnym biegu rzeki Orontes: tak Bravo, Wipszycka, s. 238, 363 (mapy); w Triparadejsos diadochowie dokonali w roku 321, po śmierci Perdikkasa, nowego podziału państwa Aleksandra Wielkiego, zob. Diodor XVIII 39.5-7; KIPauly 5, s. 962; DNP 12/1 (2002), s. 824; Rathmann, s. 393; Bravo, Wipszycka, s. 24.
- 54 To jest około 57 km, przyjmując, że stadion to 192,27 m (jak w Olimpii).
- 55 Eumenes pochodził z miasta Kardii na Chersonziez Trackim, nie był więc Macedończykiem.
- 56 W Triparadejsos.
- 57 Chodzi o Filipa, który otrzymał w zarząd Parthię w Triparadejsos: Diodor XVIII 39; Rathmann, s. 394.
- 58 Nie mylić z zabójcą Porosa, zob. niżej, rozdz. 14.8; Rathmann, s. 394.
- 59 Peukestes / Peukestas; w Indiach uratował Aleksandrowi życie, dlatego awansowany został do bezpośredniej ochrony króla; DNP 9 (2000), s. 685 (E. Badian).

- 60 Został nim jeszcze na mocy decyzji Aleksandra, co podtrzymał Perdikkas, a potwierdzono w Triparadejsos (Diodor XVIII 39); Rathmann, s. 394, 398, 399.
- 61 Pomyłka Diodora: chodzi o Tlepolemosa, który jeszcze za życia Aleksandra został satrapą Karmanii; potwierdzono to w Babilonie zaraz po śmierci króla, a następnie w Triparadejsos (Diodor XVIII 39.6); tłumacz uwzględnił tu wersję skorygowaną; Rathmann, s. 394. *Wesseling poprawił Polemon na Tlepolemos na podstawie XVIII 39.6 oraz XIX 28.3.
- 62 Satrapię tę (wraz z Kedrozją / Gedrozją) otrzymał od Aleksandra, co zatwierdzili diadochowie bezpośrednio po śmierci króla (Diodor XVIII 3.3); nie jest co prawda wymieniony na liście z Triparadejsos, ale satrapą na pewno był (zob. niżej, rozdz. 23); Arachozja to dzisiejszy południowy Afganistan i północny Pakistan, stolicą satrapii była Aleksandria, dzis. Kandahar, miasto założone przez Aleksandra Wielkiego; Gedrozja – kraina w południowo-wschodniej części Wyżyny Irańskiej, dzis. Beludżystan; DNP 1 (1996), s. 950 s.v. Arachosia; 4 (1998), s. 852-853 s.v. Gedrosia; Rathmann, s. 323, 394.
- 63 Ojciec Roksany, a więc teść Aleksandra Wielkiego.
- 64 Aria i Drangiane, obszar dzisiejszego Afganistanu; DNP 1 (1996), s. 1040-1041 s.v. Areia; 3 (1997), s. 813-814 s.v. Drangiana; Diodor wymienia dwóch satrapów o podobnie brzmiących imionach: Stasanor (XVIII 3.3) i Stasandros (XVIII 39.6); Stasanor (z Soli?) zarząd obu satrapii otrzymał w roku 329 od Aleksandra, ale na liście z Triparadejsos jest satrapą Baktrii i Sogdiany, podczas gdy przy Arii i Drangiane widnieje Stasandros z Cypru; Rathmann, s. 323, 366, 395.
- 65 Eudamos pozostawiony został w Indii przez Aleksandra Wielkiego; nie należy go mylić z bratem Pithona, wymienionym na początku tego rozdziału; Geer I, s. 268.
- 66 Z którym w 326 r. nad rzeką Hydaspes (dzis. Dźhelam w Pakistanie) walczył Aleksander Wielki; zob. DNP 5 (1998), s. 773; SKA, s. 231; Nawotka, s. 425-431.
- 67 Kraina historyczna ze stolicą w Suzie, która wcześniej wchodziła w skład Elamu; w czasach perskich satrapia; dzisiaj równina Chuzistan w Iranie, między górami Zagros, Zatoką Perską, rzekami Tygrys i Szatt al-Arab; tę ostatnią, o długości około 200 km, tworzą złączone wody Eufratu i Tygrysu, spływa do Zatoki Perskiej, obecnie granica między Iranem a Irakiem; KIPauly 5, s. 438; DNP 11 (2001), s. 1121; A. Ziółkowski, Historia powszechna. Starożytność, Warszawa 2009, s. 57.
- 68 Skądinąd nieznany; Rathmann, s. 395.
- 69 Rok 316/315 przed Chr.; Geer I, s. 274; Rathmann, s. 396.
- 70 Caius Iunius Bubulcus Brutus, Quintus Aemilius Barbula, konsulowie roku 317 przed Chr.; Geer I, s. 274-275; Broughton I, s. 155; Rathmann, s. 396.

- 71 Lata 316-312 przed Chr.
- 72 RE IV 2 (1901), s.v. Deinomenes 6 (B. Niese); Rathmann, s. 396.
- 73 Suza, Suzy – stolica Suzjany (zob. wyżej, przypis w rozdz. 16.1).
- 74 Plemię w zachodnim Iranie; RE IX A.2 (1967), s. 1313-1319 (H. Treidler); Rathmann, s. 396.
- 75 To jest około 576 m.
- 76 Psia Gwiazda – Syriusz (Sotis), najjaśniejsza gwiazda południowego nieba w gwiazdozbiorze Wielkiego Psa; nazwa Syriusz pochodzi od greckiego Σείριος *Seirios* (gorący, ognisty), Sotis to zgrecyzowana forma nazwy egipskiej; pojawia się na nieboskłonie w końcu czerwca; KIPauly 5, s. 290; DNP 11 (2001), s. 753-754.
- 77 Persyda, Persis, Pārsa, region w południowo-zachodnim Iranie; przez długi czas Persyda wchodziła w skład Elamu, potem państwa medyjskiego i perskiego; stanowiła teren rdzenny Persów, stąd wywodziła się dynastia Achemenidów; w 330 przed Chr. podbita przez Aleksandra Wielkiego; DNP 9 (2000), s. 615-616.
- 78 Obok tego używano również metody przekazywania wiadomości sygnałami świetlnymi, zob. niżej rozdz. 57.5; Rathmann, s. 397.
- 79 Koniec czerwca.
- 80 Koprates, Kopratas, dopływ Pasitygrysu na terenie Suzjany; RE XI 2 (1922), s. 1363 (F.H. Weissbach); Rathmann, s. 397.
- 81 To jest około 15-16 km.
- 82 W tym wypadku miara długości; odcinek długości jednego pletra mógł mierzyć od 27 do 35 m; np. attyckie pletron to 31 m; oznacza to, że szerokość rzeki mogła wynosić około 120 m; KIPauly 4, s. 927; DNP 9 (2000), s. 1133.
- 83 Bitwa rozegrała się najprawdopodobniej w lipcu roku 316; Rathmann, s. 397.
- 84 Lokalizacja nieznana.
- 85 Rzeka w Suzjanie, prawdopodobnie równoległa do Pasitygrysu; Rathmann, s. 397.
- 86 Prawdopodobnie stolica Kelonów (Diodor XVII 110.4), w kraju o nazwie Kalontis / Chalontis; Geer I, s. 283; Rathmann, s. 397.
- 87 Była to część perskiej drogi królewskiej prowadzącej z Suzy do Sardes / Efezu; Rathmann, s. 397.
- 88 Peltasta – lekkobrojni żołnierze piechoty, walczyli włócznią i krótkim mieczem; do osłony służyła mu pelte – niewielka tarcza, okrągła lub w kształcie półksiężyca (stąd peltasta), na głowie nosił hełm; SKA, s. 383.
- 89 Nearch, Nearchos z Krety, jeden z zaufanych towarzyszy Aleksandra, w okresie konfliktu tego ostatniego z ojcem Filipem II skazany został na wygnanie; powrócił po śmierci Filipa; wziął udział w wyprawie Aleksandra przeciwko Persji; najprawdopodobniej w roku 334/333 został satrapą Licji i Pamfilii; szczególnie zasłużył się w wyprawie indyjskiej, został wówczas wyznaczony głównodowodzącym floty (326), z którą, w dół Hydaspesu i Indusu i wzdłuż

- wybrzeża morskiego dopłynął do Zatoki Perskiej; autor opisu (periplus) drogi morskiej od ujścia Indusu do Mezopotamii (FGrHist 133 T13a); po śmierci Aleksandra Wielkiego dołączył do stronników Antygona Jednookiego; przy podziale królestwa między diadochów w 323 przed Chr. nie został uwzględniony; KIPauly 4, s. 33-34; DNP 8 (2000), s. 777-779; Rathmann, s. 398; SKA, s. 345.
- 90 Północno-zachodnia część dzisiejszego Iranu, między Morzem Kaspijskim a Suzjaną, ze stolicą w Ekbatanie (dzis. Hamadān); DNP 7 (1999), s. 1096.
- 91 Pasitigris (dzis. Karun), jedyna żeglowna rzeka w Iranie, o długości 950 km; wypływa z Gór Zagros i wpada do Szatt al-Arab, łącząc się w ten sposób z Zatoką Perską.
- 92 Persepolis (dzis. Tacht-e Džamszid w południowo-zachodnim Iranie, około 70 km na północ od Szirazu), jedna z czterech, obok Ekbatany, Pasargadów i Suzy, rezydencji (stolic) władców perskich; założona została przez Dariusza I Wielkiego w roku 518 przed Chr.; w roku 330 Persepolis bezpowrotnie zniszczył Aleksander Wielki (zob. Diodor XVII 72.1-7); KIPauly 4, s. 649-650; DNP 9 (2000), s. 603-604; SKA, s. 387; Nawotka, s. 344-352.
- 93 *φυσικὰς συναγικὰς codd. czytam φυσικὰς Madvig συνεχείας Parisinus 1665.
- 94 Zob. wyżej, przypis w rozdz. 14.4.
- 95 Około 1900 m.
- 96 Około 1500 m.
- 97 Około 77 m.
- 98 Około 380 m.
- 99 Córnka epirockiego króla Neoptolemosa, ur. około 375 przed Chr.; w 357 poślubiła Filipa II Macedońskiego, matka Aleksandra Wielkiego (356); była niezwykle ambitna, o niepokohamowanej żądzy władzy, a przy tym okrutna; zacięta przeciwniczka Antypatra; RE XVIII (1939), s. 177-178 (K. Strasburger); KIPauly 4, s. 288; DNP 8 (2000), s. 1184-1185; Rathmann, s. 392.
- 100 Prawdopodobnie w języku aramejskim; Rathmann, s. 398-399.
- 101 Armenia nie została podbita przez Aleksandra Wielkiego; nie jest też wymieniana wśród satrapii ani przy ich rozdziale w Babilonie w 323 (Diodor XVIII 3.3-5), ani też w Triparadejsos w 321 (Diodor XVIII 39.5-6); Rathmann, s. 399.
- 102 Antygenes otrzymał w Triparadejsos satrapię Suzjanę (Diodor XVIII 39.6), ale z nieznaných przyczyn nie objął jej w posiadanie; Rathmann, s. 299.
- 103 Gabene, Gabiene, Gabiana (dzis. Isfahan); Rathmann, s. 399.
- 104 Rozdz. 27-31 – opis bitwy w Paraitakene; Diodor podaje najprawdopodobniej za Hieronimem z Kardii, który znajdował się w obozie Eumenesa; Rathmann, s. 399.
- 105 *βάθος u Ksenofonta i innych historyków oznacza głębokość szyku. Ponieważ jednak ἡ to około 60 ludzi, przyjmuje się poprawkę Reiske μῆκος.
- 106 W 323 r. Perdikkas oddał satrapię Mezopotamię w ręce Arkesilaosa (Diodor XVIII 3.3), ale w Triparadejsos dostała się Amfimachowi; zarządzał nią do 317/316 r.; RE I 2 (1894), s. 1942 nr 9 (J. Kaerst); Rathmann, s. 325, 364.

- 107 Paropanisadai, Paropamisadai, zbiorcza nazwa ludów górskich, zamieszkujących Paropamisos, dzisiejszy Hindukusz; zob. Diodor XVII 82: „Aleksander wyprawił się przeciw tak zwanym Paropanisadom, których kraj jest wysunięty daleko na północ, cały pokryty śniegiem i niedostępny dla innych plemion z powodu straszliwego zimna. Większa jego część jest równinna i pozbawiona drzew, podzielona na liczne wioski” (przekł. Anna Pawlaczuk); satrapą Paropamisos był Oksyartes (Diodor XVIII 3.3); RE XVIII 2 (1942), s. 2020-2021 (H. Berve); RE XVIII 4 (1949), s. 1778-1779 (Albert Herrmann); Rathmann, s. 364, 400.
- 108 Chodzi o najemników.
- 109 Żołnierze piechoty, o lżejszym uzbrojeniu niż hoplici; obok Srebrnych Tarcz wykorzystywano ich jako gwardię przyboczną; Rathmann, s. 400.
- 110 Karmania, kraina i satrapia monarchii perskiej, położona między Persydą od zachodu a Gedrozą od wschodu, na północy graniczyła z Medią i Partią, od południa przylegała do Zatoki Perskiej; również w czasach seleukidzkich, aż do podboju partyjskiego (połowa II w. przed Chr.) pozostawała odrębną prowincją; KIPauly 3, 122; DNP 6 (1999), s. 284-285.
- 111 Tlepolemos został satrapą Karmanii z mianowania przez Aleksandra, co zaakceptowano w Babilonie w 323 (Diodor XVIII 3.3) oraz w Triparadeisos w 321 r. (Diodor XVIII 39.6); Rathmann, s. 324, 365, 400.
- 112 Była to jazda opancerzona, w przeciwieństwie do lekkobrodznej kawalerii Tarentczyków; Rathmann, s. 400.
- 113 Rodzaj lekkobrodznej kawalerii, uzbrojonej w oszczepy; nazwa jest niejasna, chociaż na monetach Tarentu można znaleźć wyobrażenie takich jeźdźców; Geer I, s. 307; Rathmann, s. 436.
- 114 Antypater, Antipatros (około 379-319 przed Chr.), jeden z najwybitniejszych dyplomatów, wodzów i doradców Filipa II i Aleksandra Wielkiego; po zabójstwie Filipa to jego poparcie przesądziło o przejściu tronu przez Aleksandra; w czasie wyprawy przeciwko Persji zarządzał Macedonią i Grecją; po śmierci Aleksandra otrzymał tytuł zarządcy państwa i opiekuna królów (epimeletés tōn basiléon): Aleksandra IV (syna Aleksandra Wielkiego) i Filipa III Arridajosa, przyrodniego brata zmarłego króla, upośledzonego umysłowo; Antypater był gwarantem jedności imperium, jego zgon przyspieszył rozpad królestwa; ale jego syn Kasander zasiadł na tronie Macedonii (305-298/297); DNP 1 (1996/1999), s. 776; KIPauly 1, s. 394; LexHell, s. 78; SKA, s. 52.
- 115 *Tak zwanych ‘dzieci’ – *paides*.
- 116 *Barwny idiom grecki: ἡδὴ δὲ τῆς ὥρας οὕσης περὶ λύχνων ἀφὰς – a był już czas zapalania lampek.
- 117 Czyli około 120 m.
- 118 To jest niespełna 6 km.
- 119 Lokalizacja niepewna, Gadamala? (zob. rozdz. 37.1); Geer I, s. 319.
- 120 Pojawia się tylko w opowieści Diodora.

- 121 Ziemie w środkowym Iranie, między Medią, Parthią a Karmanią; Rathmann, s. 401.
- 122 Zima roku 317/316; Geer, s. 325.
- 123 Diodor kontynuuje opowieść z rozdz. 11.9.
- 124 W wojnie przeciwko Polyperchonowi, którego wspierały miasta Peloponezu; Tegea – znaczące miasto w Arkadii, na jej południowo-wschodnim krańcu; DNP 12/1 (2002), s. 78-80; SKA, s. 476.
- 125 Zob. rozdz. 11.8.
- 126 Perrhaiboi, Perraiboi, Peraiboi, nazwa regionu i plemienia zamieszkującego zachodnie zbocza góry Olimp w dolinie rzeki Titaresios, na granicy między Tesalią a Macedonią; KIPauly 4, s. 645; DNP 9 (2000), s. 598; F. Stählin, *Das Hellenische Thessalien. Landeskundliche und geschichtliche Beschreibung Thessaliens in der hellenischen und römischen Zeit*, Stuttgart 1924, s. 5-39.
- 127 Greckie miasto portowe na wybrzeżu Macedonii (Pieria), na północ od przyłądku Atherida; od Filipa II definitywnie w rękach macedońskich; PECS, s. 745; KIPauly 4, s. 1246; DNP 10 (2001), s. 609.
- 128 Jej matką była Nikesipolis z Ferai, ojcem Filip II; późniejsza żona Kasandra (zob. niżej, rozdz. 52.1); DNP 12/1 (2002), s. 453 (E. Badian); Rathmann, s. 402.
- 129 Kolonia Koryntu nad Morzem Jońskim, dzis. miejscowość o nazwie Arta.
- 130 Roku 317/316; Geer I, s. 331.
- 131 To jest żołnierzy Eumenesa.
- 132 To jest około 288 km.
- 133 To jest około 13,5 km.
- 134 To jest niespełna 8 km.
- 135 Rozdz. 40-44: opis bitwy pod Gabiene (316).
- 136 Obaj, ojciec i syn, wzięli udział w rewolcie przeciwko Artakserksesowi II (rok 366, „bunt satrapów”), później Mitrydates zdradził ojca; RE XV 2 (1932), s. 2158 (E. Greyer); Rathmann, s. 403.
- 137 Dariusz oraz sześciu jego towarzyszy; doprowadzili do usunięcia z tronu perskiego uzurpatora (zob. przypis następny), dzięki czemu Dariusz został królem Persji (Dariusz I Wielki); Rathmann, s. 404; A.T. Olmstead, *Dzieje Imperium Perskiego*, przekł. Krzysztof Wolicki, Warszawa 1974, s. 118 (wylicza spiskowców).
- 138 Bardija / Smerdis / Gaumata, perski mag, który, podając się za Bardiję, brata króla Kambyzesa (którego ten wcześniej kazał zamordować, co oczywiście trzymano w tajemnicy), doprowadził w 522 r. przed Chr. do buntu ludności i upadku Kambyzesa (popełnił samobójstwo); dzięki temu – jako Bardija – wyniesiony został na tron; panował siedem miesięcy, od marca do września 522 przed Chr.; obalony został w wyniku akcji siedmiu spiskowców (zob. przypis wyżej), dzięki czemu do władzy doszedł przedstawiciel bocznej linii Achemenuidów – Dariusz I Wielki 522-486 przed Chr.; historię tę znamy z przekazu

- Herodota (III 65-79) oraz ze słynnego napisu w Behistun w górach Zagros, sporządzonego na polecenie Dariusza po roku 521; nie brakuje jednak badaczy, którzy uważają, że jest to wersja oficjalna, wymyślona; w rzeczywistości natomiast Bardiję, prawdziwego syna Cyrusa, zarazem brata Kambyzesa, zabił Dariusz, obejmując dzięki temu tron perski; RE III A.1 (1927), s. 711-712 s.v. Smerdis 3 (U. Kahrstedt); DNP 2 (1997/1999), s. 446-447 s.v. Bardiya; 4 (1998), s. 812-813 s.v. Gaumata; Rathmann, s. 404; Olmstead, s. 117-127.
- 139 To jest około 1 km.
- 140 Ks. XVIII 53.5; 58.4.
- 141 Rok 316 przed Chr.
- 142 Hieronim z Kardii (FGrHist 154); ur. około 360 roku przed Chr. w Kardii nad Hellespontem, zaliczał się do kręgu najbardziej zaufanych ludzi Eumenesa, być może ze względu na wspólnotę pochodzenia; po śmierci Eumenesa znalazł sobie miejsce u boku Antygona Jednookiego, pozyskując jego szacunek i zaufanie; później służył Demetriuszowi Poliorketesowi i Antygonowi Gonatasowi; zmarł około roku 260, przeżywszy, według niektórych źródeł, 104 lata w pełnej kondycji umysłowej i fizycznej; dzieło Hieronima znane jest pod kilkoma tytułami: „Wydarzenia po Aleksandrze”, „Historia Diadochów” albo po prostu „Dzieje”; zaczynało się ono wraz ze śmiercią Aleksandra w 323 i doprowadzone zostało co najmniej do śmierci Pyrrusa z Epiru w 272 r.; K. Meister, *Die griechische Geschichtsschreibung*, Stuttgart-Berlin-Köln 1990, s. 124-125; M. Borowska, SPA, s. 235-236; R. Turasiewicz, LGS II, s. 66-67.
- 143 Rok 316 przed Chr.; Rathmann, s. 405.
- 144 Por. ks. XX 83.2: „Rozstawieni na murach miasta żołnierze rodyjscy pilnie obserwowali nadpływającą armadę nieprzyjacielską. Starcy i kobiety patrzyli z domów, ponieważ miasto ma kształt teatru” (przekł. Tomasz Polański).
- 145 Diodor podejmuje opowieść przerwana w rozdz. 44.5.
- 146 Zarządzał nią krótko, ponieważ wkrótce padł ofiarą wewnątrzmedyjskiego buntu; po nim satrapię otrzymał Nikanor, niżej, rozdz. 92.1-5, 100.3); Rathmann, s. 405-406.
- 147 Ale tytuł królewski przyjął dopiero w roku 306 (jako pierwszy z diadochów), po zwycięstwie jego syna Demetriusza (Poliorketes) nad flotą Ptolemeusza w pobliżu Salamis; Bravo, Wipszycka, s. 28; Rathmann, s. 406.
- 148 Otrzymał ją w Triparadejsos (Diodor XVIII 39.6) w zamian za Arię i Drangiane (Diodor XVIII 3.3); Rathmann, s. 323, 366, 406.
- 149 Czyli Paropamisos, dzis. Hindukusz, zob. wyżej, przypis w rozdz. 21.2.
- 150 Persydy; Rathmann, s. 407.
- 151 Prezent, który król perski Dariusz I otrzymał od Lidyjczyka Pytiosa, dzieło złotnika Teodora z Samos, zob. Herodot VII 27; Geer I, s. 363; Rathmann, s. 407.
- 152 Chojniki była to dzienna racja zboża, przydzielana żołnierzom w armii perskiej, por. Herodot VII 187; Geer I, s. 363.

- 153 Rok 316.
- 154 Olimpias mianowała go, krótko przed odejściem do Pydny, głównodowodzącym wojsk macedońskich, zob. wyżej, rozdz. 35.4; Rathmann, s. 408.
- 155 Pelle, Pella (dzis. Agii Apostoli, Palea Pella), stolica Macedonii od około 400 przed Chr., położona w dolnym biegu rzeki Aksjos (Wardar); PECS, s. 685-686; KIPauly 4, s. 600-601; DNP 9 (2000), s. 495-496; ASM, s. 283-285.
- 156 Bisaltia, kraina we wschodniej Macedonii, na zachód od Strymonu; lokalizacja miejscowości Bedyndia jest nieznana; Geer I, s. 367; Rathmann, s. 408.
- 157 Zob. Iustinus XIV 6: „Olimpiada, skoro zobaczyła zbrojnych ludzi przychodzących wykonać wyrok, ubrana w królewski strój, podtrzymywana przez dwie niewolnice, dobrowolnie wyszła im naprzeciw. Na jej widok oprawcy stanęli jak wryci, gdy zobaczyli smutny los przeszłej wielkości i przypomnieli sobie imiona tylu swych królów. Kassander musiał posłać innych, aby ją zgładzili. Ona nie uciekała przed mieczem ani przed ranami, nie krzyczała, jak to czynią kobiety, lecz szła naprzeciw śmierci z odwagą mężów ku chwale starożytnego rodu, tak że w umierającej matce można było rozpoznać Aleksandra” (przekł. Ignacy Lewandowski); Pauzaniusz IX 7.2 mówi, że „Olimpias wydał [Kasander] na śmierć przez ukamienowanie rozwścieczonym na nią Macedończykom” (przekł. Janina Niemirska-Pliszczyńska); zginęła wiosną roku 316; Geer I, s. 369; Rathmann, s. 408.
- 158 W roku 331/330, na wezwanie Tarentu; DNP 1 (1996), s. 475 nr [6] (E. Badian); Rathmann, s. 408.
- 159 Zob. wyżej, rozdz. 35.5.
- 160 Pallene – zachodni „palec” półwyspu Chalkidike.
- 161 Miasto założone zostało w roku 316, w miejscu Potidai, zniszczonej przez Filipa II w roku 356 (Diodor XVI 8.3; 5); od chwili powstania Kasandereja stała się jednym z najważniejszych miast Macedonii; DNP 10 (2001), s. 230-232 s.v. Poteidaia; Rathmann, s. 409.
- 162 Olint został doszczętnie zniszczony przez Filipa II w roku 348; zob. Diodor XVI 53; Geer I, s. 371; PECS, s. 651-652; ASM, s. 281-283; SKA, s. 362.
- 163 W roku 310, zob. niżej, rozdz. 105.2; Rathmann, s. 409.
- 164 Kynna, córka Filipa II i jego drugiej żony Illiryjki Audaty, która przybrała później imię Eurydyki, popularne w macedońskich kręgach władzy; była więc siostrą przyrodnią Aleksandra Wielkiego, a zarazem matką Eurydyki, żony Filipa III Arridajosa; zginęła w roku 322; RE Suppl. VI (1935), s. 209-211, s.v. Kynna (M. Fluß); Rathmann, s. 409.
- 165 Brat Perdikkasa; Rathmann, s. 409.
- 166 Azorios bądź Azoros, miasto w północnej Tesalii, dzis. Vouvala; Geer I, s. 373; Rathmann, s. 409.
- 167 Zniszczone przez Aleksandra w roku 335; o Tebach, jednej z najważniejszych polis greckich, zob. PECS, s. 904-906; DNP 12/1 (2002), s. 283-294; SKA, s. 475-476; Rathmann, s. 410.

- 168 Deukalion, syn Prometeusza; poślubił Pyrrę, córkę Epimeteusa i Pandory; w tym czasie Zeus zesłał na ziemię potop, w wyniku którego cała ludzkość – poza Deukalionem i Pyrrą – wyginęła; po dziewięciu dniach i nocach oboje dopłynęli do gór Tesalii i tu zeszli na ląd; chcąc jednak naprawić swój błąd, bóg kazał obojgu rzucać za siebie kości tej, która ich zrodziła; Deukalion zrozumiał, że chodzi o Ziemię, która jest matką wszystkich, a jej kości to kamienie; z kamieni rzuconych przez Deukaliona rodzili się mężczyźni, a z tych, które rzucała Pyrra – kobiety; Grimal, s. 73.
- 169 Kadmos, syn Agenora, króla Tyru (lub Sydonu), brat Europy; po siostry porwaniu ruszył na jej poszukiwanie; w trakcie wędrówek dotarł do Beocji i tutaj, za radą wyroczni delfickiej, postanowił się osiedlić i założyć miasto; Grimal, s. 172-173.
- 170 Kadmeja – cytadela w Tebach.
- 171 *To jest zrodzonymi w Tebach.
- 172 Synowie Zeusa i Antiopy; zajęli Teby z zemsty za okrutne traktowanie ich matki Antiopy przez króla Teb Lykosa i jego żonę Dirke; Geer I, s. 376; Grimal, s. 27 (Amfion), 33 (Antiopy).
- 173 Homer, Odyseja XI 263.
- 174 Chodzi tu o mit o Niobe i jej dzieci: była żoną Amfiona, miała z nim liczne potomstwo (wedle wersji najpopularniejszej sześć córek i sześciu synów); z tego powodu szczęśliwa i dumna pyszniła się, że jest lepsza od Latony, matki tylko Apollona i Artemidy; ta zaś, dotknięta do żywego, czując się znieważona, wezwała swe dzieci, by ją pomściły; rodzeństwo poraziło dzieci Niobe strzałami; nieszczęśliwa matka została przemieniona w skałę; Grimal, s. 252.
- 175 Chodzi o potomków Siedmiu przeciw Tebom, którym udało się Teby zdobyć; Rathmann, s. 410.
- 176 Na południowym brzegu jeziora Kopais w Beocji; Rathmann, s. 410.
- 177 Okres tzw. hegemonii tebańskiej, lata mniej więcej 371-362; zob. Diodor XV 25-28; Rathmann, s. 410; E. Wipszycka, [w:] B. Bravo, M. Węcowski, E. Wipszycka, A. Wolicki, Historia starożytnych Greków tom II, Warszawa 2009, s. 250-252 („Teby”), 285-290 („Droga Teb do hegemonii w Grecji”).
- 178 Miało to miejsce jesienią roku 335; zob. Diodor XVII 8.2 – 14.4; Rathmann, s. 410; Nawotka, s. 148-157 („Zagłada Teb”).
- 179 Odbudowę zaczęto w roku 316/315; DNP 12/1 (2002), s. 287; Rathmann, s. 410.
- 180 Proces łączenia odrębnych osad w jednolitą polis; tu jednak w nieco innym znaczeniu: odbudowa dawnej polis połączona z przyjęciem osadników z innych miast; Rathmann, s. 410; SKA, s. 465, 475-476.
- 181 Chodzi o Przesmyk Koryncki.
- 182 Zob. niżej, rozdz. 64.1.
- 183 Hermionis, Hermione, Hermion, miasto w Argolidzie, położone na wybrzeżu Morza Mirtejskiego; PECS, s. 388-389.

- 184 Pasma górskie na Istmie na wschód od Koryntu, z kilkoma ważnymi strategicznie przełęczami; Rathmann, s. 411.
- 185 Rok 315/314 przed Chr.; Geer I, s. 381; Rathmann, s. 411.
- 186 Spurius Nautilus Rutilus, Marcus Popilius Laenas, konsulowie roku 316; Broughton I, s. 155; Geer I, s. 381; Rathmann, s. 411.
- 187 Aspizias, Aspisas, zastąpił wygnanego Seleukosa (XIX 18.1), który swoją satrapię odzyska w roku 311 (niżej, rozdz. 92.5); niejasna pozostaje rola Antygenesesa (nie należy mylić go z dowódcą Srebrnych Tarcz: Geer I, s. 381), który satrapię tę otrzymał na mocy postanowień w Triparadejsos (XVIII 39.6), nigdy jej jednak nie objął; Rathmann, s. 411.
- 188 O przyjęciu w Babilonie: DNP 11 (2001), s. 361-362 nr [1].
- 189 Lizymach, Lysimachos, jeden z wodzów Aleksandra; przy podziale królestwa otrzymał Trację, w 306 roku przyjął tytuł króla; wziął udział w koalicji diadochów przeciwko Antygonowi Jednookiemu; po zwycięskiej bitwie pod Ipsos (301) przypadła mu znaczna część Azji Mniejszej; około roku 286 podporządkował sobie Macedonię (po pokonaniu Demetriusza Poliorketes) i ogłosił się jej królem; w roku 281 poległ w starciu z Seleukosem w bitwie pod Kurupedion; DNP 7 (1999), s. 604-607; KIPauly 3, s. 839-841; SKA, s. 302; Bravo, Wipszycka III, s. 29-30.
- 190 Pithon, syn Agenora, satrapa Indii, to jest władał obszarami przylegającymi do posiadłości Porosa i Taksilesa (Diodor XVIII 3.3; 39.6); pojawia się także w gronie doradców Demetriusza Poliorketes; Geer I, s. 387; DNP 9 (2000), s. 485 s.v. Peithon [1] (E. Badian); Rathmann, s. 412.
- 191 Mallos lub Malos (niedaleko dzis. Kiziltata), miasto w Cylicji nad rzeką Pyramus; Geer I, s. 387; Rathmann, s. 412.
- 192 Listopad 316; Geer I, s. 387; Rathmann, s. 412.
- 193 Niedająca się zlokalizować twierdza w zachodniej Cylicji; Rathmann, s. 413.
- 194 Chodzi raczej o Asandra, satrapę Karii (Diodor XVIII 3.3; 39.6), zob. Geer I, s. 386; Rathmann, s. 413.
- 195 Zarówno Idomeneus, jak i Moschion pojawiają się tylko u Diodora; Rathmann, s. 413-414.
- 195a Zob. niżej, rozdz. 78.2.
- 196 Amisossos, Amisos (dzis. Samsun), miasto w Kapadocji nad Morzem Czarnym; Aleksander Wielki przyznał mu wolność; zdobyte z rozkazu Antygona; PECS, s. 49; Rathmann, s. 414.
- 197 Prawdopodobnie wykorzystał system wypracowany przez Persów; Geer I, s. 390-391; Rathmann, s. 414.
- 198 Tyros, Tyrus (dzis. Es-Sur), na wybrzeżu Morza Śródziemnego, w południowym Libanie, na południe od Sydonu, od Bejrutu oddalony jest około 75 km; Stary Tyr leżał na lądzie stałym, zniszczony został przez Nabuchodonozora (prawdopodobnie w 587 przed Chr.), na przybrzeżnej wyspie natomiast znajdowała się twierdza Tyr, którą babiloński władca oblegał bezskutecznie

przez trzynaście lat; przez wieki pozostawała niezdobyta, uległa dopiero Aleksandrowi Wielkiemu w 332 r., po tym, jak z jego polecenia między lądem stałym a wyspą usypano groblę, co zamieniło ją w półwysep; przygotowując się w Starym Tyrze do oblężenia twierdzy, Antygon wyraźnie naśladował Aleksandra Wielkiego (zob. XVII 40.5); AMS, s. 682-683; Geer I, s. 391; Rathmann, s. 414.

- 199 Medimnos, miara objętości – 51,8 litra.
- 200 Sydon (dzis. Saida), miasto fenickie na wschodnim wybrzeżu Morza Śródziemnego; 35 km na północny wschód od Tyru, około 45 km na południe od Bejrutu; AMS, s. 679-682; DNP 11 (2001), s. 520-521; SKA, s. 462; Rathmann, s. 437.
- 201 Król Salamin cypryjskiej, sojusznik Ptolemeusza od roku 321; w roku 312 Ptolemeusz uczynił go, z powodu jego wierności, władcą całej wyspy (niżej, rozdz. 62.5; 79.5); Geer I, s. 393; II, s. 53; Rathmann, s. 415, 419, 435.
- 202 Kition to dzis. Larnaka na południowym wybrzeżu Cypru; od 479 przed Chr. panowała tu (z krótką przerwą w latach 388-387) dynastia pochodzenia fenickiego, zdetronizowana przez Ptolemeusza w roku 312; PECS, s. 456-457; ASM, s. 418-420; DNP 6 (1999), s. 491-492; Rathmann, s. 419.
- 203 Lapitia / Lapetos, na północ od dzisiejszej miejscowości Karvas; tworzyła jedno z królestw na wyspie; PECS, s. 482-483; Rathman, s. 435.
- 204 Marion (późniejsza nazwa Arsinoe; dzis. Polis tis Chrysochou), miasto na północno-zachodnim wybrzeżu Cypru, zarazem jedno z dziewięciu królestw na wyspie; PECS, s. 552; ASM, s. 424-425; DNP 7 (1999), s. 900-901; Rathmann, s. 419, 435.
- 205 Keryneia (dzis. Kyrenia), leży na północnym wybrzeżu Cypru, 23 km na wschód od przylądka Kormakiti i na wschód od miasta Lapitii; jedno z dziewięciu cypryjskich królestw; PECS, s. 451; Rathmann, s. 419, 435.
- 206 Krateros z Orestis; jeden z wyższych dowódców Aleksandra Wielkiego; zasłużył się w kampanii indyjskiej; w roku 324 poślubił w Suzie achemениdzką księżniczkę Amastris; zaraz potem Aleksander wysłał go z dziesięcioma tysiącami weteranów do Macedonii, gdzie miał zająć miejsce Antypatra, do czego nie doszło ze względu na śmierć króla; wiadomość ta dotarła do niego, gdy był w Cylicji; okazał się lojalny wobec Antypatra, wspomógł go skutecznie w wojnie lamijskiej; opowiedział się przeciwko Perdikkasowi; w 322 rozwiódł się z Amastris i poślubił Filę, córkę Antypatra; poległ w czerwcu 321 w Azji Mniejszej, w bitwie stoczonej przeciwko Eumenesowi z Kardii; o śmierci Kraterosa zob. ks. XVIII 30.1-5; LexHell, s. 580.
- 207 Fila, najstarsza córka Antypatra, a więc siostra Kasandra, ur. około roku 355 przed Chr.; pierwsze małżeństwo zawarła prawdopodobnie z Aleksandrem synem Arrabajosa z królewskiej rodziny w Lynkestis, potem z Balakrosem synem (nieznanego bliżej) Nikanora, za życia Aleksandra satrapą Cylicji (zginął w walkach z tamtejszymi plemionami górskimi), w 322 natomiast

- została żoną Kraterosa, któremu urodziła syna (nazwanego imieniem ojca); w 321/320 poślubiła Demetriusza Poliorketesę, któremu urodziła syna Antygona (Gonatas), późniejszy król Macedonii) oraz córkę Stratonikę; RE XIX 2 (1938), s. 2087-2088 nr [3] (W. Hoffmann); DNP 9 (2000), s. 777 nr [2]; Rathmann, s. 415-416.
- 208 Strateg Antygona Jednookiego, jego bratanek; zob. wyżej rozdz. 57.4 oraz ks. XX 19.2, 27.3; był synem Ptolemeusza syna Filipa, brata Antygona; RE I 2 (893), s. 2411; XXIII 2 (1959), s. 159-1496 nr 11; Geer II, s. 192; Rathmann, s. 455; LexHell, s. 67-69, z drzewem genealogicznym Antygonidów; por. zwłaszcza Billows, s. 70, 139-140, 425-430 nr 99, 100; zob. także niżej, rozdz. 78.2.
- 209 Chodzi o Asandra, satrapę Karii (Diodor XVIII 3.1; 39.6): często pojawiająca się pomyłka; Rathmann, s. 416.
- 210 Nie jest tożsamy z homonimiczną postacią wymienioną wyżej, przypis w rozdz. 48.5; Rathmann, s. 416.
- 211 Zob. przypis w rozdz. 57.4.
- 212 Zibytes, Zipoites, był dynastą Bitynii w latach 328-280 przed Chr., z tytułem króla od roku 298/297; RE X A (1978), s. 448-455 s.v. Zipoites [1] (C. Habicht); Rathmann, s. 416.
- 213 Astakos, miasto nad zatoką o tej samej nazwie, około 45 km na południowy wschód od Chalcedonu, kolonii megaryjskiej z VII w. przed Chr., położonej naprzeciwko Bizancjum, na azjatyckim wybrzeżu Bosforu; Geer I, s. 397; Rathmann, s. 416.
- 214 Erythrae, miasto jońskie w Azji Mniejszej, położone naprzeciw wyspy Chios; członek Związku Panjońskiego; PECS, s. 317; Geer I, s. 397.
- 215 Córka Filipa II, przyrodnia siostra Aleksandra Wielkiego, zob. wyżej rozdz. 35.5; 52.1.
- 216 Kasandreja.
- 217 Miasto poddało się latem 313 r.; Rathmann, s. 418.
- 218 Podobnie jak wcześniej, chodzi o Asandra; Rathmann, s. 418.
- 219 Asandra.
- 220 Zob. wyżej, rozdz. 59.1.
- 221 Stasiojkos II, ostatni król Marion; stał po stronie Antygona w konflikcie z Ptolemeuszem; w roku 312 Ptolemeusz zrównał miasto z ziemią, ludność przesiedlono do Pafos; około roku 270 na miejscu dawnego Marion Ptolemeusz Filadelf założył nowe miasto o nazwie Arsinoe; PECS, s. 552; Rathmann, s. 419, 435.
- 222 Amathous (dzis. Lemesos), na południowym wybrzeżu Cypru, około 11 km na wschód od Limassol; legendarny założyciel, Kinyras, miał jakoby nazwać miasto imieniem swojej matki, Amathous; w roku 321 król Androkles zawarł przymierze z Ptolemeuszem, ale nie pojawia się w kontekście konfliktu między Antygonem a Ptolemeuszem; PECS, s. 47-48; Rathmann, s. 419.

- 222a Zob. Billows, s. 381: „Dioskourides was a nephew of Antigono’s (...), so perhaps a brother of Antigonos’s other nephew, Polemaios, son of Polemaios”; por. niżej, rozdz. 78.2.
- 223 Kontynuacja rozdz. 54.4.
- 224 Stymfalos, miasto w północno-wschodniej Arkadii na Peloponezie, o niewielkim znaczeniu; to tutaj Herakles rozprawił się z ptakami stymfalijskimi (jego piąta praca: Grimal, s. 131); związane było z Polyperchonem, ale w 315 r. dostało się w ręce Kasandra; PECS, s. 863; DNP 11 (2001), s. 1062.
- 225 Prytanejon, ważny gmach administracji państwowej, w którym całą dobę urzędowali prytanowie; SKA, s. 416.
- 226 Zob. wyżej, rozdz. 53.2.
- 227 Kenchreai, miasto portowe związane z Koryntem, położone nad Zatoką Saronską, po wschodniej stronie Istmu Korynckiego; PECS, s. 446; Geer I, s. 405; Rathmann, s. 420.
- 228 Orchomenos (dzis. Kalpali), miejscowość w północno-wschodniej Arkadii na Peloponezie; PECS, s. 653-654; DNP 9 (2000), s. 10-11 s.v. Orchomenos [3]; Geer I, s. 407; Rathmann, s. 420.
- 229 Messene lub Ithome (dzis. Mavromati), miasto położone na zachód od góry Ithome; główne miasto Mesenii, obejmującej południowo-zachodnią część Peloponezu; jego akropol, zbudowany na jednym ze stożków góry Ithome, otrzymał z tego względu miano Ithome, którym często określano też całe miasto; zob. wyżej, rozdz. 54.4; PECS, s. 573-574; Rathmann, s. 420.
- 230 Megalopolis, miasto w Arkadii na Peloponezie, założone przez tebańskiego wodza Epaminondasa po bitwie pod Leuktrami (371), która położyła kres hegemonii spartańskiej; zbudowano je w przeciągu czterech lat (371-368), udział w synojkizmie wzięli mieszkańcy 39 małych osad arkadyjskich; Polyperchon podjął nieskuteczny atak na Megalopolis w roku 318 przed Chr.; PECS, s. 564-565; SKA, s. 323-324.
- 231 Pochodził z Megalopolis, w roku 318 wybrany przez współobywateli strategiem, skutecznie walczył z Polyperchonem; zob. Diodor XVIII 70-71; RE IV 2 (1901), s. 2056 (J. Kirchner); Rathmann, s. 421.
- 232 Latem roku 315; nazwa pochodzi od miasta Nemei w Argolidzie, miejsca igrzysk; znajdowały się tu znany okrąg święty i świątynia Zeusa Nemejskiego; igrzyska miały charakter panhelleński, odbywały się od roku 573 przed Chr. w rytmie co dwa lata (w drugim i czwartym roku każdej olimpiady); zwycięzca w igrzyskach otrzymywał wieniec z liści dzikiego selera; PECS, s. 617-618 s.v. Nemea; Geer I, s. 407; Rathmann, s. 421; SKA, s. 234, 346.
- 233 Strateg i polityk na usługach Kasandra, w roku 315 został przez niego wysłany na Peloponez, aby Aleksandra, syna Polyperchona, przekonał do zerwania sojuszu z Antygonem; misja ta zakończyła się sukcesem; RE XXII 2 (1954), s. 1836-1838 (K. Ziegler); Rathmann, s. 421.

- 234 Obaj, to jest Aleksander i jego ojciec, niezależnie od tego, czy syn działał na własną rękę, czy też nie, przeszli na stronę Kasandra; Aleksander został jednak w 314 r. zamordowany; DNP 10 (2001), s. 74-75 s.v. Polyperchon; Rathmann, s. 421.
- 235 Po pokonaniu Eumenesa Cylicja dostała się w ręce Antygona; RE VA (1934), s. 1954 nr 8 (F. Geyer); Rathmann, s. 421.
- 236 Patara (= Arsinoe; dzis. Kelemiş) na wybrzeżu morskim w zachodniej części Licji, nad odnogą rzeki Ksanthos; najważniejszy port Licji; PECS, s. 679-680; ASM, s. 577-579.
- 237 Dowódca floty (nauarcha) Antygona Jednookiego, znany tylko z tego epizodu u Diodora; Rathmann, s. 421.
- 238 Perilaos, Perillos, nie należy go mylić z synem Antypatra; możliwe natomiast, że jest tożsamy z jednym z hetajrów Aleksandra Wielkiego, po którego śmierci w imieniu żołnierzy toczył rozmowy z Perdikkasem; potem na usługach Antygona; RE XIX 1 (1937), s. 796 nr 7, 798 s.v. Perillos (H. Berve); Rathmann, s. 421-422.
- 239 Pelusium, Peluzjon, miasto w Egipcie, po wschodniej stronie delty Nilu.
- 240 Dosłownie – „przełom”; chodzi o odpływ silnie zasolonego Jeziora Serbonidzkiego (Serbonis lacus) niedaleko Peluzjum; o jeziorze tym zob. Diodor I 30.4-9: „Pomiędzy Celesyrią i Egiptem znajduje się niezwykle wąskie i zadziwiająco głębokie jezioro o długości ponad 200 stadiów; nazywa się ono Serbonis; niespodziewane zagrożenie czyha na tych, którzy nie znając okolicy, zbliżą się do niego. Jezioro jest wąskie, podobne do wstęgi, otoczone wielkimi wydymami; kiedy stale wieją południowe wiatry, nanoszą ogromne ilości piasku, co powoduje, że nie widzi się wody i nie można odróżnić brzegu jeziora od lądu stałego. Dlatego wielu ludzi, którzy nie znali właściwości tego miejsca, zginęło wraz z całymi armiami, gdy zeszli z traktu” (przekł. Małgorzata Wróbel); wzmiankowane jest także m.in. przez Herodota (II 6; III 5), Strabona (I 50; XVI 760, 763; XVII 809), Ptolemeusza (IV 5.6; 11) i Pliniusza Starszego (NH V 68), zob. RE III A.1 (1927), s. 286-287 (Kees); Rathmann, s. 422.
- 241 Diodor podejmuje tutaj narrację o wydarzeniach na Sycylii, zakończoną w rozdz. XIX 9.7.
- 242 Messana, Messene (wcześniejsza nazwa Zankle; dzis. Messina), greckie miasto na północno-wschodnim « wierzchołku » Sycylii, założone w roku 730 przed Chr.; nazwa Messene pojawiła się w V w. w następstwie przybycia dużej grupy kolonistów z Mesenii na Peloponezie; PECS, s. 998-999 s.v. Zankle; ASM, s. 197.
- 243 Mylai, Mylae (dzis. Milazzo), miasto na północnym wybrzeżu Sycylii, naprzeciw Wysp Liparyjskich; PECS, s. 601; Rathmann, s. 422.
- 244 Mowa o dzisiejszej Tunezji; ‘Libia’ to zwyczajowe określenie afrykańskiego terytorium Kartagińczyków; Rathmann, s. 422.

- 245 Abakainon (dzis. Casale di Tripi), na północnej Sycylii, na południowy wschód od Tyndaris; Rathmann, s. 422.
- 246 Forentum, niewielkie miasto w Apulii; Rathmann, s. 422.
- 247 Nuceria Alfaterna (dzis. Nocera Superiore), między Neapolem a Salerno przy via Popilia, prowadzącej z Etrurii do Posejdonii; PECS, s. 634.
- 248 Rok 314/313 przed Chr.; Geer II, s. 9; Rathmann, s. 423.
- 249 Według fasti Capitolini L. Papirius Cursor, Q. Publilius Philo, konsulowie roku 315 przed Chr.; Broughton I, s. 156; Geer II, s. 9; Rathmann, s. 423.
- 250 Kyllene (dzis. Kyllini) w Elidzie (północno-zachodni Peloponez), z portem o dużym znaczeniu strategicznym; Rathmann, s. 423.
- 251 Patrai, Patrae (dzis. Patras), nad Zatoką Patraską (Peloponez), polis w Achai i ważny port; Arystodemos zajął miasto w roku 314; PECS, s. 681; Rathmann, s. 423.
- 252 Ajgion, miasto w Achai, na wschód od Patraj, nad Zatoką Korynecką; DNP 1 (1996), s. 323-324; Rathmann, s. 423.
- 253 Dyme (dzis. Kato Achaia), miasto na zachodnim wybrzeżu Achai (Peloponez); DNP 3 (1997/1999), s. 855; Geer II, s. 11; Rathmann, s. 423.
- 254 Sikyon (dzis. Vasiliko), główne miasto Sikionii, położone nad Zatoką Korynecką, około 26 km na zachód od Koryntu; PECS, s. 839-840; ASM, s. 331-332; Rathmann, s. 423; SKA, s. 445-446.
- 255 W roku 314; Rathmann, s. 423.
- 256 Akarnania, kraina geograficzna w północno-zachodniej Grecji na wybrzeżu Morza Jońskiego, Zatoki Ambrakijskiej i Zatoki Patrai; od wschodu, na rzece Acheloos, graniczyła z Etoią; SKA, s. 29.
- 257 Chodzi o rzekę Acheloos, najdłuższą i najlepiej nawodnioną rzekę w Grecji, przecinającą Akarnanię i Etoię; DNP 1 (1996 / 1999), s. 71; Rathmann, s. 424.
- 258 Stratos (dzis. Suorovigli), miasto położone nad rzeką Acheloos, między Agrynion a Amfilochią w Akarnanii; PECS, s. 861-862; Rathmann, s. 424.
- 259 Leukas, Leukadia, miasto i wyspa o tej samej nazwie na Morzu Jońskim, od wybrzeża Akarnanii oddzielona wąską i płytką cieśniną; PECS, s. 506; DNP 1 (1996 / 1999), s. 102-103; Rathmann, s. 424.
- 260 Apollonia (dzis. Pojani w Albanii), greckie miasto i port o dużym znaczeniu strategicznym, położone niedaleko ujścia rzeki Aous (Vjosa) do morza; lokalizacja po wschodniej stronie Adriatyku vis à vis Brundyzjum oraz na początku strategicznej drogi, która łączyła wybrzeże z Pellą, stolicą Macedonii, w czasach rzymskich przekształconej w via Egnatia, a przy tym na bardzo żyznych gruntach, zadecydowała o niezwykle pomyślnym rozwoju Apollonii, aż po VI w. po Chr.; PECS, s. 70-71; ASM, s. 222-224; DNP 1 (1996/1999), s. 870-871; Rathmann, s. 424.
- 261 Iliria leżała na wschodnim wybrzeżu Adriatyku (dzis. tereny Albanii, Chorwacji i częściowo Bośni-Hercegowiny); w okresie hellenistycznym do ludów iliryskich zaliczano Dalmatów (Chorwacja), Ardajów (w sąsiedztwie Epidau-

- ros i Rhizon), Partynów i Taulantiów (dzis. Albania, w rejonie od Epidamnos na północy po Apollonię na południu), Autariatów (środkowa Bośnia) oraz Dardanów (dzis. Serbia, z centrum w Skopje); samodzielne państwo Ilirów powstało w roku 380, w 168 przed Chr. podbili je Rzymianie; LexHell, s. 467-470; SKA, s. 235; zob. W. Pająkowski, *Die Illyrier. Illyrii proprie dicti. Geschichte und Siedlungsgebiete. Versuch einer Rekonstruktion*, Poznań 2000.
- 262 Poza przekazem Diodora nigdzie indziej nie jest wzmiankowana.
- 263 Dokładniej rzecz ujmując, Glaukias był królem Taulantiów, którzy tworzyli wówczas najsilniejsze państwo w południowej Ilirii; LexHell, s. 467-468; Pająkowski, s. 167-172.
- 264 W roku 314; Pająkowski, s. 168; Rathmann, s. 425.
- 265 Epidamnos, identyczne z Dyrrachium / Dyrrachion (dzis. Durrës w Albanii), greckie miasto założone w roku 627 przed Chr. przez osadników z Koryntu i Korkyry; PECS, s. 311; ASM, s. 228-230; Rathmann, s. 425.
- 266 Demetriusz (Demetrios) z Faleronu (około 350-283), ateński polityk, mówca, filozof i pisarz, uczeń Arystotelesa i Teofrasta; jeden z przywódców oligarchii ateńskiej w latach 322-318; po śmierci Antypatra Kasander uczynił go, w roku 317, swym przedstawicielem w Atenach, od mieszkańców natomiast otrzymał pełnię władzy prawodawczej; rządził w Atenach do roku 307, to jest do momentu zajęcia miasta przez Demetriusza Poliorketesą; lata jego władzy (317-307) oceniane są jako czas dobrobytu; niemniej polis pozostawała pod kontrolą macedońską; LexHell, s. 234-235; SKA, s. 131-132.
- 267 Chodzi oczywiście o garnizon macedoński.
- 268 Wyspa w północno-wschodniej części Morza Egejskiego, pow. 477 km²; ASM, s. 351-353; SKA, s. 295.
- 269 Nauarcha (dowódca floty) Kasandra, znany tylko z przekazu Diodora; RE II.1 (1895), s. 1011 (J. Kirchner).
- 270 Bratanek Antygona, zarazem brat wspomnianego wyżej (rozdz. 57.4, 60.2-4, 62.5) oraz w dalszej narracji (6.5-7, 77.1-5, 78.2-5, 87.1-3) Ptolemeusza; ich ojcem był Ptolemeusz (?) syn Filipa, brat Antygona Jednookiego; por. rozdz. 62.7-9; Billows, s. 381-382 nr 33; Rathmann, s. 425.
- 271 Dowódcą floty.
- 272 Asander, chodzi o satrapę Karii; Geer II, s. 16; Rathmann, s. 425. *Κάσανδρον libri, Ἀσανδρον Wesseling.
- 273 Bratanek Antygona, zob. wyżej, rozdz. 60.2 z komentarzem; w 315 prowadził skuteczną kampanię przeciwko strategom Kasandra w Azji Mniejszej; Geer II, s. 17; Rathmann, s. 426.
- 274 Pithon, Peithon syn Agenora ustanowiony został satrapą Indii; odwołany przez Antygona, który uczynił go w 316 satrapą Babilonii (zob. rozdz. 56.4); nie należy go mylić z homonimicznym członkiem gwardii przybocznej, skazanym przez Antygona na śmierć w roku 316 (rozdz. 46.3-4), ani z Pythonem satrapą Medii (XVIII 3.1; 39.6); Geer II, s. 19-20; Rathmann, s. 426.

- 275 Andronikos z Olintu, doświadczony strateg, brał udział we wszystkich wyprawach Aleksandra Wielkiego; stronnikiem Antygona, pod jego komendą brał udział w oblężeniu Tyru (rozd. 59.2); w 314 Antygon włączył go do grona doradców swego syna Demetriusza (Poliorketes); w 312 pojawia się w orszaku Ptolemeusza (do którego trafił jako jeńiec, potraktowany jednak został jak przyjaciel); DNP 1 (1996 / 1999), s. 693; Rathmann, s. 411, 426.
- 276 Oficer Aleksandra Wielkiego; po śmierci Eumenesa został wyróżniony przez Antygona zaszczytnym tytułem dworskim filosa; w 312 walczył w szeregach Demetriusza Poliorketes; pod Gazą; zarządzał też Sardes, utrzymując je dla Antygona; DNP 9 (2000), s. 807 [16].
- 277 Kelajnaj (później Apamea; dziś. Dinar), główne miasto Frygii; nazwę Apamea nadał miastu Antioch Soter (324-261), syn Seleukosa, na cześć swej matki; PECS, s. 445; DNP 6 (1999), s. 383; Rathmann, s. 426.
- 278 Zima 314/313; Geer II, s. 21.
- 279 Medios, syn Oksytemisa z Larysy; pojawia się w czasach Aleksandra (Diodor XVII 117.1), mianowany został wówczas trierarchą we flocie indyjskiej, włączony do grona hetajrów; służył pod Perdikkasem, potem został nauarchą Antygona; należał do grona jego *filoi*; RE XV.1 (1931), s. 103-104 nr 2 (F. Geyer); Rathmann, s. 427.
- 280 Zapewne błąd kopisty; uważa się, że może chodzić o Ptolemeusza lub Polyklejtosa, lub też o flotę Kasandra; RE XV.1 (1931), s. 104 (F. Geyer); Geer II, s. 21; Rathmann, s. 427.
- 281 Mieszkańcy Geli.
- 282 Zob. rozdz. 6.4.
- 283 Akrotatos, najstarszy syn króla Sparty Kleomenesa II; pozostawał w zatargu z częścią obywateli, ponieważ sprzeciwił się decyzji, aby na tych, którzy po klęsce w bitwie pod Megalopolis z wojskami Antypatra (331) wrócili do domu, nie rzucać atimii; jej nałożenie oznaczało pozbawienie wszelkich praw obywatelskich; atimia pociągała za sobą zakaz pojawiania się na agorze i w świątyniach; RE I.1 (1893), s. 1207 (B. Niese); SKA, s. 81 (s.v. atimia).
- 284 Bitwa pod Megalopolis w roku 331 przed Chr.; poległ w niej król Sparty Agis III; Rathmann, s. 427.
- 285 O Apollonii zob. wyżej, przypis w rozdz. 67.6.
- 286 Zob. wyżej rozdz. 67.6.
- 287 Prawdopodobnie tożsamy ze strategiem Sostratosem, wymienionym przez Diodora w rozdz. 3.3; był liderem stronnictwa oligarchicznego i należał do Rady Sześciuset w chwili, gdy Agatokles został tyranem; ocalił życie tylko dzięki ucieczce; tutaj pokazany jest w świetle pozytywnym, podczas gdy w rozdz. 3.3 określany jest jako ten, który należał do tych „którym większość życia upłynęła na knowaniach, zabójstwach i wszelkich bezbożnych występach”; być może jest to efekt korzystania przez Diodora z dwóch odrębnych przekazów; Geer II, s. 24-25; Rathmann, s. 391, 427.

288 Czyli dowództwa.

289 Herakleja (Heraclea) Minoa (dzis. Eraclea Minoa), miasto na południowym wybrzeżu Sycylii, 25 km na zachód od Akragas, po wschodniej stronie ujścia rzeki Halykos (dzis. Platani). Założone zostało przez Selinunt, a więc po roku 628 (data powstania Selinuntu), na miejscu wcześniejszego osiedla, które w mitach łączy się z Minosem (jego pierwotna nazwa brzmiała zresztą 'Minoa', dopiero później dodano 'Heraclea'), żadnych jednak śladów z okresu minojskiego nie znaleziono; przez cały V wiek Herakleja Minoa znajdowała się pod kontrolą Agrygentu, a później, aż do rzymskiego podboju, we władaniu (z niewielkimi przerwami) Kartaginy; Diodor IV 79.1-5; XVI 9.4-5; PECS, s. 385-386; ASM, s. 171-172; DNP 5 (1998), s. 367 s.v. Heracleia 6; IACP, s. 196-197 nr 20; Wroński, s. 141-142.

290 Selinunt, Selinus, łac. Selinuntum; najbardziej na zachód wysunięta kolonia grecka na Sycylii, położona na jej południowym wybrzeżu, przy ujściu rzeki Selinus (dzis. Modione). Założona została w roku 628 przed Chr. przez kolonistów z Megary Hyblańskiej (Megara Hyblaia). Z punktu widzenia strategicznego miejsce wybrane zostało znakomicie: żyzna równina, niezasiedlona, na wysokim wzgórzu wrzynającym się w morze, między dwiema rzekami, co zapewniało obfitość wody i dobre warunki portowe. Selinunt powstał już w strefie fenickiej wyspy i miał spełniać taką samą funkcję, jak Himera na północy: stanowić rygiel wobec ekspansji fenickiej (kartagińskiej) i elymickiej. Z Elymami Selinunt popadł w konflikt natychmiast, ponieważ terytoria obu miast graniczyły ze sobą. W V w. przed Chr. Selinunt przeżył okres wspaniałego rozwoju, ale w 409 r. przed Chr. został zniszczony przez wojska Kartaginy i już nigdy nie odzyskał swego pierwotnego znaczenia; PECS, s. 823-325; ASM, s. 186-189; DNP 11 (2001), s. 367-371; IACP, s. 220-224; Wroński, s. 152-160; SKA, s. 440.

291 Himera założona została około roku 649 na stromym wzgórzu (dzis. Piano di Imera) powyżej ujścia do Morza Tyrreńskiego rzeki o tej samej nazwie (dzis. Fiume Grande). Obok niewielkiej kolonii Mylai (Mylae), Himera była jedynym greckim miastem na północnym wybrzeżu Sycylii. Powstała jako siostrzana kolonia Zankle / Messyny, osadnicy byli pochodzenia jońsko-doryckiego. Miała stanowić przeciwwagę dla Fenicjan (Kartagińczyków), zajmujących zachodnią część wyspy. Pod jej murami w roku 480 przed Chr. Grecy z Syrakuz i Akragas odnieśli wielkie zwycięstwo nad Kartaginą. W roku 476 tyran Theron z Akragas wymordował jońskich mieszkańców Himery i zastąpił ich kolonistami doryckimi. W ten sposób miasto nabrało charakteru całkowicie doryckiego. W roku 409 Himera została jednak zdobyta przez wojska Kartaginy i, z zemsty za klęskę w roku 480, zrównana z ziemią. Nigdy też nie została odbudowana. W obrębie północnej części miasta archeologowie odsłanili zespół czterech świątyń (tzw. area sacra), z których jedna (tzw. świątynia D) poświęcona była bogini Atenie. Na miejscu bitwy z roku 480

- natrafiono na resztki wielkiej świątyni doryckiej (peripteros), którą nazwano umownie „świątynią zwycięstwa” (nie wiadomo, jakiemu bóstwu była poświęcona). Wzniesiona została przez tyranów Akragas i Syrakuz dla upamiętnienia triumfu nad Kartagińczykami; PECS, s. 393; DNP 5 (1998), s. 560-561; ASM, s. 172-173; Wroński, s. 174-182; SKA, s. 226.
- 292 Lokalizacja miejscowości, poświadczonej tylko tutaj, jest niepewna; być może gdzieś na pograniczu kampańsko-samnickim; Geer II, s. 29; Rathmann, s. 428.
- 293 Sora, miasto na południowym wschodzie Lacjum, około 96 km od Rzymu, w dolinie rzeki Liris; od roku 303 przed Chr. kolonia rzymska; PECS, s. 852; Rathmann, s. 428.
- 294 Saticola, Saticula, miasto w Kampanii, dzis. San Agata dei Grotti, około 15 km na wschód od Kapui; w ręce Rzymian przeszła w roku 315 przed Chr., dwa lata później powstała tu kolonia latyńska; PECS, s. 810; Geer II, s. 29; Rathmann, s. 428.
- 295 Quintus Fabius Maximus Rullianus, dyktator roku 315; Broughton I, s. 156; Rathmann, s. 428.
- 296 Quintus Aulius Cerretanus; Broughton I, s. 156.
- 297 Lautulae, miasto Wolsków w Latium novum, a zarazem zalesiony wąwóz powyżej Tarraciny, między górami a stromym przylądkiem morskim; DNP 6 (1999), s. 1199; Rathmann, s. 428.
- 298 Luceria (dzis. Lucera), miasto plemienia Daunów, około 19 km na północny zachód od Foggii; w czasach republikańskich najważniejsze miasto Apulii; PECS, s. 531-532; Rathmann, s. 429.
- 299 Rok 313/312 przed Chr.; Geer II, s. 32.
- 300 Według fasti Capitolini konsulami roku 314 przed Chr. byli: M. Poetelius Libo, C. Sulpicius Longus; Broughton I, s. 157; Geer II, s. 32-33; Rathmann, s. 429.
- 301 Mieszkańcy miasta Kallatis (Callatis), dzis. Mangalia w Rumunii, kolonia Heraklei, założona w końcu VI w. przed Chr.; PECS, s. 431-432; KIPauly 3, s. 65; DNP 6 (1999), s. 175; Rathmann, s. 429.
- 302 Czyli Istrię (Istros, Histria), po południowej stronie delty Dunaju, około 50 km na północ od Tomis (Konstanca); kolonia Miletu, założona w połowie wieku VII przed Chr.; PECS, s. 419; KIPauly 2, s. 1477-1478; DNP 5 (1998), s. 1149; Rathmann, s. 429.
- 303 Haimos, Haemus, Góry Bałkańskie (Stara Płanina).
- 304 Odessos, dzis. Warna w Bułgarii; kolonia Miletu, założona w początkach VI w. przed Chr.; KIPauly 4, s. 236; DNP 8 (2000), s. 1106-1108; Rathmann, s. 429.
- 305 Znany tylko z tej wzmianki Diodora.
- 306 Miejscowość niezidentyfikowana.
- 307 Król trackich Odryzów (Odrysoi); Lizymach walczył z Seuthesem już wcześniej, ale bez wyraźnego sukcesu, zob. Diodor XVIII 14.2-4; RE IIA.2 (1923), s. 482 s.v. Seuthes 4 (H. Swoboda); DNP 11 (2001), s. 482 s.v. Sethes [4]; Rathmann, s. 430.

- 308 Znany tylko z tej wzmianki Diodora.
- 309 Prawdopodobnie siostrzeniec Antygona; Rathmann, s. 430.
- 310 Sykion pozostawał w ręku Kratesipolis, synowej Polyperchona, od chwili śmierci jej męża Aleksandra w 314 (aż do roku 308); oba miasta Kratesipolis przekazała później w ręce Ptolemeusza I; Rathmann, s. 430.
- 311 Prawdopodobnie młodszy syn Antypatra; Rathmann, s. 430.
- 312 Asander; Geer II, s. 38; Rathmann, s. 431.
- 313 Wzmiankuje go tylko Diodor.
- 314 Zob. Diodor XIX 69.3; Rathmann, s. 431.
- 315 Tralleis (dzis. Aydin), miasto w Karii, niedaleko rzeki Meander; PECS, s. 931; Rathmann, s. 431.
- 316 Kaunos (dzis. Dalyan), miasto w Karii nad jeziorem Köycegiz; PECS, s. 443-444.
- 317 Bratanek Antygona, zob. rozdz. 60.2 z komentarzem; Geer II, s. 41; Rathmann, s. 431.
- 318 Iasos, później Iassos (dzis. Kiyi Kişlacık), miasto w Karii nad Zatoką Mendelia, naprzeciw portu Güllük; PECS, s. 401-402.
- 319 Podobnie jak wcześniej z Ptolemeuszem, zob. rozdz. 64.8.
- 320 Oreus, Oreos, wcześniejsza nazwa Histiaja, miasto na północnym wybrzeżu Eubei; PECS, s. 396 s.v. Histiaja; Geer II, s. 41; Rathmann, s. 432.
- 321 W których władzę sprawował, z nadania Kasandra, Demetriusz z Faleronu, zob. przypis w rozdz. 68.3; przybyłą z odsieczą flotą dowodził Tymochares; Geer II, s. 43; Rathmann, s. 432.
- 322 Kontynuacja opisu wydarzeń z rozdz. 72.9.
- 323 Poza tym miejscowość ta nigdzie nie jest poświadczona; być może chodzi o Tarracinę, położoną w południowym Lacjum; Geer II, s. 42; przyjmuje lekcję Tarakina; Rathmann, s. 432; *Κίvvav, Κίvav Florentinus Laurentianus. Ταρρακίvav Burger.
- 324 Gaius Manius; w źródłach jako dyktator występuje C. Maenius; Broughton I, s. 157; Rathmann, s. 432.
- 325 Manius Fulvius; w źródłach jako magister equitum: M. Folius Flaccinator, konsul roku 318; Broughton I, s. 157; Rathmann, s. 432.
- 326 Rok 312/311 przed Chr.; RE XXI.2 (1952), s. 1281 nr 1 (J. Kirchner); Geer II, s. 45; Rathmann, s. 432.
- 327 L. Papirius Cursor, C. Iunius Bubulcus Brutus, konsulowie roku 313 przed Chr.; Broughton I, s. 158; Geer II, s. 45; Rathmann, s. 432.
- 328 Lata 312-308 przed Chr.
- 329 Dosłownie „głęboki”; port w zatoce na południe od Aulis, na granicy Attyki i Beocji; Rathmann, s. 433.
- 330 Salganeus (dzis. Lithosoros), miasto na wschodnim wybrzeżu Beocji, kontrolujące północne wejście do Euriposu, cieśniny między Eubeją a lądem stałym; Geer II, s. 47; Rathmann, s. 433.

- 331 Syn Antypatra, a więc brat Kasandra; Geer II, s. 47; Rathmann, s. 433.
- 332 Oropos (dzis. Skala Oropou), miasto położone nad cieśniną Euripos na lądzie stałym, naprzeciw Eretrii; PECS, s. 656.
- 333 Propontyda (Propontis), dzis. morze Marmara, położone między Hellespontem (Dardanele) a Bosforem Trackim.
- 334 Mieszkańcy Bizancjum (Byzantion; dzis. Stambuł), kolonii greckiej, założonej w VII wieku przed Chr. po europejskiej stronie Bosforu; w czasach Aleksandra Wielkiego i okresie diadochów Bizancjum zachowało niezależność; PECS, s. 177-179; ASM, s. 538; Rathmann, s. 433.
- 335 Rok 313/312; Geer II, s. 49; Rathmann, s. 434.
- 336 Korkyra lub Kerkyra (dzis. Korfu), wyspa na Morzu Jońskim u wybrzeży Epiru, z miastami Korkyra i Kassiope; PECS, s. 449.
- 337 Przejęcie Epidamnus przez Glaukiasa było sprzeczne z układem z Kasandrem, zob. rozdz. 67.7; Rathmann, s. 434.
- 338 Bratanek Antygona; zob. Billows, s. 425: inskrypcja z Iasos w Karii (W. Bümel, *Die Inschriften von Iasos*, Bonn 1985, tom I nr 2) pokazuje, że ojciec Ptolemeusza (Ptolemajos / Polemajos) nosił również imię Ptolemeusz (Ptolemajos / Polemajos) i był synem Filipa, podobnie jak Antygon Jednooki: „in all probability Antigonos [Jednooki – LM] son of Philippos and P(t)olemaios son of Philippos were brothers. This has already been suggested by Beloch (*G[riechische] G[eschichte]* 3.2: 90) and is now confirmed by the Iasos inscription)”, cf. także s. 427; Rathmann, s. 434.
- 339 Chalkis, greckie miasto na Eubei, w najważniejszym miejscu cieśniny Euripos; w 338 r. przed Chr. miasto zajął Filip II Macedoński i ulokował tam własną załogę, czyniąc z Chalkis jedną z trzech najważniejszych twierdz, obok Akrokoryntu i Demetrias w Tesalii („kajdany Hellady”) kontrolujących Grecję; znaczenie to utrzymała aż do roku 146, gdy została zdobyta przez Rzymian; PECS, s. 216; SKA, s. 110.
- 340 Eretria (dzis. Nea Psara), obok Chalkis najważniejsze miasto na Eubei, położone na zachodnim wybrzeżu wyspy; obok Aten była jedynym miastem greckim, które poparło antyperskie powstanie jońskie w 500/499 r.; w odwecie została zniszczona przez Persów w roku 490; odbudowa nastąpiła na tyle szybko, że dziesięć lat później Eretria wzięła udział w wojnie z Kserksesem; na wyspie pozostawała w ciągłej rywalizacji z Chalkis, którą ostatecznie przegrała w roku 198 przed Chr., w następstwie wystąpienia przeciwko Rzymowi; PECS, s. 315-316; ASM, s. 274-276; SKA, s. 165.
- 341 Karystos (dzis. Palaiochora) na południu Eubei; PECS, s. 438.
- 342 Opous (dzis. Atalandi), główne miasto wschodniej Lokrydy (Lokris); Rathmann, s. 434.
- 343 Lato 313 przed Chr.; Geer II, s. 51; Rathmann, s. 434.
- 344 Cyrena dostała się w ręce Ptolemeusza Sotera w roku 322/321, zob. Diodor XVIII 21.9; Rathmann, s. 434.

- 345 Poza tym nieznany; Rathmann, s. 434.
- 346 Poza tym nieznany; Rathmann, s. 434.
- 347 Ostatni król miasta Kition (dzis. Larnaka); RE XXIII.2 (1959), s. 2076 s.v. Pygmalion 4 (K. Ziegler); Rathmann, s. 435.
- 348 Lapitia / Lapetos (dzis. Karavas), miasto na północnym wybrzeżu Cypru, Praksippos był jego ostatnim królem; wraz z władcami Kition, Marion i Keryneja stał po stronie Antygona Jednookiego (zob. wyżej, rozdz. 59.1); wszystkie te miasta, z wyjątkiem Kitionu, dostały się ręce Seleukosa, który w imieniu Ptolemeusza Sotera prowadził działania zbrojne na Cyprze; na ich władcach dokonano egzekucji; PECS, s. 482-483 s.v. Lapethos; RE XXII.2 (1954), s. 1784-1785 (J. Zwicker); Rathmann, s. 435.
- 349*W tym miejscu najwyraźniej brak jakiejś części tekstu. Ponadto ocalały fragment jest w sposób widoczny zniekształcony.
- 350 Istniały dwa miasta o tej samej nazwie, położone na południowo-zachodnim wybrzeżu Cypru: Neapafos (Kato Pafos) i Palajpafos (Kouklia), oddalone od siebie o około 16 km; PECS, s. 673-676; ASM, s. 425-430; Rathmann, s. 435.
- 351 Zob. wyżej, rozdz. 59.1.
- 352 Posejdion (dzis. Ras el-Bassit), miasto portowe w północnej Syrii, między Seleucją a Laodyceją; Rathmann, s. 435.
- 353 Miasto w północnej Syrii, być może na miejscu późniejszej Seleucji nad Orontesem; Rathmann, s. 435.
- 354 Mallos lub Malos (niedaleko dzis. Kiziltata), miasto w Cylicji nad rzeką Pyramus; Geer I, s. 387; Rathmann, s. 412.
- 355 Koile Syria = Syria Coele, Celesyria, „pusta (pustynna) Syria”; terminem tym określano początkowo obszar na wschód od Eufratu i na północ od Orontesu, na południe zaś do Laodycei, ściślej pustynną nieckę między Libanem a Antylibanem, ale już w okresie ptolemeuszowsko-seleukidzkim odnosił się on do Syrii jako takiej, obejmując także tereny Fenicji i Palestyny, aż do granicy z Egiptem; w takim też znaczeniu używa go Diodor (także XIX 80); co prawda, to przecież w jego czasach Pompejusz Wielki podzielił Syrię na cztery conventus iuridici, z których północno-zachodni otrzymał nazwę Koile Syria, sięgając do granicy z Cylicją, ale najwyraźniej ten fakt nie przebił się do powszechnej świadomości, ponieważ i inni pisarze epoki (np. Strabon XVI 750, 754-756; Liwiusz XXXIII 19; XL 29; XLV 11) pozostają przy „starym” rozumieniu Koile Syria. Za panowania Septymiusza Sewera (193-211) dokonano, w roku 194, reorganizacji Syrii: jej część północno-zachodnią połączona została z Kommagene i otrzymała nazwę Syria Coele (inaczej Syria magna), ze stolicą w Antiochii; natomiast południowa część, z Palmyrą, Damaszkiem, Heliopolis, Emezą i Tyrem, otrzymała nazwę Syria Phoenice; leżąca między nią a Egiptem Palestyna określana była jako Syria Palaestina; J. Marquardt, Römische Staatsverwaltung, Leipzig 1881, s. 423-424; RE XI (1921), s. 1050-1051 s.v. Koile Syria (G. Beer) DNP 6 (1999), s. 630-631.

- 356 *Μάλου libri.
- 357 Miasto po wschodniej stronie delty Nilu.
- 358 Stara Gaza, około 13 km na południe od Gazy; oznacza to, że Demetriusz był szybszy; Rathmann, s. 436.
- 359 Był w wieku około 22 lat.
- 360 W chwili śmierci pod Ipsos (w roku 301) miał 81 lat.
- 361 Bitwa pod Gazą, jesień 312 r. przed Chr.; Rathmann, s. 436.
- 362 Miasto w Palestynie, dzis. Ashdod Yam, na północ od Gazy; Rathmann, s. 437.
- 363 Około 50 km.
- 364 Ważne miasto portowe w Fenicji (Diodor XVI 41.1); tutaj znajdowała się jedna ze stoczni fenickich, zbudowanych na polecenie Antygona Jednookiego (zob. wyżej, rozdz. 93.7); Rathmann, s. 437.
- 365 Tu znajdowała się jedna ze stoczni Antygona; zob. Rathmann, s. 437.
- 366 Zob. wyżej, rozdz. 58.1 z komentarzem.
- 367 Andronikos wcześniej uczestniczył w oblężeniu Tyru przez Antygona (rozd. 59.2); w 314 Antygon ustanowił go doradcą młodego Demetriusza (rozd. 69.2; 82.4); Rathmann, s. 437.
- 368 Kontynuacja rozdz. 78.5.
- 369 Siostrzeniec Antygona (rozd. 74.1); Geer II, s. 71; Rathmann, s. 438.
- 370 Siostrzeniec Antygona.
- 371 Elis, główne miasto Elidy; Rathmann, s. 438.
- 372 Zeus był głównym bóstwem w Olimpii, znajdowała się tu słynna świątynia Zeusa Olimpijskiego; Rathmann, s. 438.
- 373 Miasto portowe w Elidzie, na północno-zachodnim wybrzeżu Peloponezu; Rathmann, s. 438; SKA, s. 287.
- 374 Zob. RE I.1 (1893), s. 922 (J. Kaerst).
- 375 Alketas II z Epiru, syn króla Arrybas, starszy brat Ajakidesa; RE I (1894), s. 1514 (J. Kaerst); Geer II, s. 75; Rathmann, s. 438.
- 376 Kassopia, Kassope (dzis. Kamarina) w Epirze; Rathmann, s. 438.
- 377 Strateg Kasandra, który uczynił go zarządcą Epiru w roku 316, a następnie Akarnanii w roku 314; Rathmann, s. 438.
- 378 Lokalizacja niejasna; Rathmann, s. 439.
- 379 Leukas (Leucas, dzis. Lefkas) niewielka (292 km²) wyspa na Morzu Jońskim, tuż przy wybrzeżu Akarnanii; PECS, s. 506; SKA, s. 297.
- 380 Strateg Kasandra, wspomniany przy okazji walk z Olimpias (rozd. 35.3); Rathmann, s. 439.
- 381 Zima roku 313/312; Rathmann, s. 439.
- 382 Kontynuacja rozdz. 86.5.
- 383 Branchidzi (Branchidai), ród kapłański wywodzący się od mitycznego Branchosa, kierujący świątynią i wyrocznią Apollona w Didymie w Azji Mniejszej, na południe od Miletu; posądzeni o medyzowanie, Branchidzi mieli opuścić Didymę w roku 479 wraz z wycofującymi się Persami; osiedleni zostali gdzieś

- we wschodnich rejonach państwa perskiego (Baktria lub Sogdiana), gdzie jakoby na ich potomkach odwet wziął Aleksander Wielki, skazując ich na śmierć; wyrocznia w Didymie uchodziła za równorzędną z Delfami; PECS, s. 272-273; s.v. Didyma; AMS, s. 484-488 s.v. Didyma; Grimal, s. 55 s.v. Branchos; Rathmann, s. 439; SKA, s. 99.
- 384 Nie są identyczne z Karraj wymienionymi przez Diodora w ks. XVII 110.3; XIX 55.7; chodzi o miasto założone przez Antygona w roku 315/314; Rathmann, s. 439; *Κάραις libri, Κάρραις Wesseling. Wesseling nie miał wątpliwości, że chodzi o Harran.
- 385 Babilonia została przyznana Seleukosowi w roku 321 na podstawie ustaleń w Triparadejsos (Diodor XVIII 39.6), zmuszony został do jej opuszczenia w roku 316 przed Chr.; Rathmann, s. 439.
- 386 W Triparadejsos Nikanor otrzymał satrapię Kapadocji (Diodor XVIII 39.6), ale w roku 316 Antygon powierzył mu Medię i tzw. satrapię górne (to jest leżące powyżej); Rathmann, s. 440.
- 387 Chodzi o jedną ze stacji etapowych przy perskiej drodze królewskiej, która prowadziła z Persepolis / Suzy do Sardes / Efezu; tylko na odcinku między Persepolis a Sużą znajdowały się dwadzieścia dwie takie stacje, każda mniej więcej co 24 km; J. Wiesehöfer, *Das antike Persien*, Düsseldorf 2005, s. 116; Rathmann, s. 440.
- 388 Być może identyczny z Euagrosem, satrapą Arii, wymienionym w rozdz. 48.2; Rathmann, s. 440.
- 389 Bitwa pod Gazą, rozdz. 82-84.
- 390 Zob. wyżej, rozdz. 80.1.
- 391 Nazwę tej miejscowości wymienia tylko Diodor; przypuszcza się niekiedy, że obóz Killesa znajdować się mógł nad Orontesem, w okolicy, w której powstało później miasto Apamea; Geer II, s. 84; Rathmann, s. 440; RE IVA.2 (1932), s. 1610 s.v. Syria (E. Honigmann).
- 392 Zob. wyżej, rozdz. 69.2; do założenia Antygonei nad Orontesem Kelajanaj były ulubioną kwaterą zimową Antygona; Rathmann, s. 374, 441.
- 393 Dzisiaj miejscowość Tell Aco; Rathmann, s. 441.
- 394 Ioppe (dzis. Jaffa), Antygon zdobył to miasto w roku 314 (rozdz. 59.2); Diodor nie informuje, kiedy odzyskał je Ptolemeusz; Rathmann, s. 441.
- 395 Aleksander Wielki zdobył Samarię w roku 332; następnie osiedlił tu kilka tysięcy macedońskich weteranów; brak jest u Diodora informacji o zdobyciu miasta przez Ptolemeusza; Demetriusz zniszczył je ponownie w roku 296 przed Chr.; PECS, s. 441; Rathmann, s. 441.
- 396 Nabataioi, lud arabski, zamieszkiwali północno-zachodnią Arabię, głównym ich miastem była Petra; dla Diodora termin „Arabia” oznaczał ziemie na zachód od Babilonii; podbój Arabii planował Aleksander Macedoński, do czego jednak nie doszło; Diodor II 48.1-5; DNP 8 (2000), s. 657-658; Rathmann, s. 331, 441.

- 397 Arabia Felix, w starożytności Arabię dzielono na „pustynną” (ἡ ἔρημος Ἀραβία; Arabia deserta), która rozciągała się na obszarze na południe od Palmyry i Thapsacus, na zachodzie graniczyła z Syrią, sięgając do posiadłości Nabatejczyków, na wschodzie opierała się o Eufrat, na południu natomiast o siedziby Nabatejczyków, Chaulotejczyków i Agrajów – oraz na Arabię Szczęśliwą (ἡ εὐδαίμων Ἀραβία; Arabia eudaemon; Arabia felix, beata), która obejmowała całe południe Półwyspu Arabskiego aż do morza (dzis. Jemen); Arabia, RE II.1 (1895), s. 345 (D.H. Müller); DNP 1 (1966), s. 945-946; zob. M. Śmientanka, Arabia Felix? Świat arabski w świetle źródeł greckich i rzymskich (VI w. p.n.e. – III w. n.e., Lublin 2002 (niepublikowana rozprawa doktorska, dostępna w Bibliotece Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie).
- 398 Pletron, grecka miara długości; 1 pletron = 100 stóp = 1/6 stadionu; oznacza to, że jeden pletron mógł mierzyć, w zależności od przyjmowanego rozmiaru stopy, od 27 do 35 m; attycki pletron wynosił 31 m; DNP 9 (2000), s. 1133; Rathmann, s. 441.
- 399*Wydaje mi się, że Wesseling miał rację, interpretując słowo *petra* – skała jako nazwę własną. Wskazuje na to wyraźnie kontekst frazeologiczny oraz geograficzny. Diodor za Hieronimem z Kardii wspomina sławną z dużo późniejszych grobów skalnych Petrę.
- 400 Petra (dzis. Wadi Musa), główne miasto Nabatejczyków, położone w górach Jordanii, w połowie drogi między Morzem Martwym a zatoką Akaba; oto jak Petrę opisuje Diodor II 48.6: „W kraju Nabatejczyków jest skalista góra, która stanowi bardzo silną warownię. Ma ona jedno wejście, przez które ludzie przechodzą w niewielkich grupkach i tam częściowo gromadzą bogactwa” (przekł. Małgorzata Wróbel); PECS, s. 694-695; ASM, s. 697-701; SKA, s. 392.
- 401 Eparchia idumejska – prawdopodobnie nie jest to żaden termin administracyjny; w rozdz. 98 Diodor pisze o satrapii edumejskiej; teren Edomitów znajdował się po południowej i zachodniej stronie Morza Martwego; DNP 3 (1997), s. 882-883; Rathmann, s. 442.
- 402*To jest około 370 km, co jest niezgodne z rzeczywistymi odległościami, które są znacznie mniejsze.
- 403 To jest około 38 500 km.
- 404 Zob. wyżej rozdz. 98.1; Nabatejczycy posługiwali się językiem aramejskim; Rathmann, s. 442. *Nabatejczycy mówili po arabsku, a posługiwali się pismem aramejskim, z grupy pism linearnych zachodnioaramejskich, w odróżnieniu np. od pism linearnych wschodnioaramejskich (palmyreński, syryjski, moabicki). Hieronim zdawał sobie z tego sprawę. Parokrotnie w kontekście Nabatejczyków mówi o Arabii i Arabach. Nabatejski i inne dialekty arabskie są dobrze rozpoznane; vide J. Cantineau, Le Nabatéen, Osnabrück 1978; D. Hillers, E. Cussini, Palmyrene Aramaic Texts, Baltimore, London 1996.
- 405 Blisko 58 km.

- 406 Morze Martwe.
- 407 Jest to niemalże dosłowne powtórzenie opisu z ks. II 48.6-9; zob. Rathmann, s. 442.
- 408 Tu jako miara powierzchni: jeden pletron to kwadrat o boku 100 stóp, czyli mniej więcej 30 m.
- 409 Jest to efekt silnego zasolenia wody, wynoszący średnio 28%; dla porównania: w przypadku Morza Śródziemnego jest to 2,7%; Rathmann, s. 443.
- 410 Hieronim z Kardii; zob. wyżej, rozdz. 44.3 z komentarzem; można założyć, że szczegółowy opis Nabatejczyków i Morza Martwego przejął Diodor od Hieronima z Kardii; Rathmann, s. 443.
- 411 Mianowany został na to stanowisko przez Antygona w roku 315, w miejsce Peithona; Rathmann, s. 443.
- 412 Damascus (później Demetrias) w głębi Syrii, miasto położone między górami a pustynią, pośród doskonale nawodnionych ogrodów; Aleksander Wielki podbił miasto w roku 332; stąd prowadziła, przez Palmyrę, znana droga handlowa nad Eufrat, to nią transportowano zwłoki Aleksandra Wielkiego z Babilonu do Egiptu; Damaszek był przedmiotem sporu między Lagidami a Seleucydami; nazwę Demetrias nadali ci ostatni; PECS, s. 256-257; Rathmann, s. 443, zob. Nawotka, s. 515.
- 413 Służył zarówno Seleukosowi Nikatorowi, jak i później jego synowi Antiochowi Soterowi; był też uczonym geografem, autorem „Opłynięcia Morza Kaspijskiego”; RE XVIII.4 (1949), s. 2263-2273 (F. Gisinger); Rathmann, s. 443; LGS II, s. 153.
- 414*To jest nad Zatokę Perską. *Mare Erythreum* w starożytnej geografii to północno-zachodnia część Oceanu Indyjskiego.
- 415 Diodor podejmuje wątek z rozdz. 76.5.
- 416 Q. Fabius Maximus Rullianus; ale dyktatorem roku 313 był Peteliusz Wizlulus (C. Poetelius Libo Vislulus), zdobywca Fregel i Noli; jest możliwe, że Diodor pomylił dyktatora roku 313 z Kwintusem Fabiuszem (konsulem roku 322, 310, 308, 297, 295); Broughton I, s. 156, 158; Rathmann, s. 444.
- 417 Mieszkancy miasta Fregellae.
- 418 Miasto w Kampanii przy via Appia, dzisiaj San Giacomo di Galazze, na południowy wschód od Kapui; Rathmann, s. 444.
- 419 Nola, ważne miasto w Kampanii na południowy wschód od Kapui, położone przy ważnej drodze prowadzącej z Etrurii do Posejdonii, późniejszej via Popilia; PECS, s. 627-628; Rathmann, s. 444.
- 420 Pontia (Ponza), wyspa na Morzu Tyrreńskim; PECS, s. 728; Rathmann, s. 444; *cf. Liv. IX 28; *Parisinus* 1665 ma Potidaję.
- 421 Kontynuacja rozdz. 72.2.
- 422 Zob. niżej, rozdz. 104.2; strateg Agatoklesa, który po fiasku wyprawy afrykańskiej przeszedł na stronę Dejnotratesa (XX 72.2); Rathmann, s. 444.

- 423*Fischer opatruje zaznaczony fragment komentarzem: *verba haud dubie depravata*. Proponuję podane tłumaczenie w oparciu zarówno o słowa znajdujące się w oryginale, które łącznie nie dają dobrego sensu, jak i kontekst fragmentu.
- 424 Tauromenion, Tauromenium (dzis. Taormina), przy trasie Katania – Messina; miasto założyli Kartagińczycy w r. 396 przed Chr.; w roku 392 dostało się w ręce tyrana Syrakuz Dionizjusza I, który osiedlił tutaj swych żołnierzy, ale rzeczywiste początki jako miasta greckiego wiążą się z rokiem 358, gdy Tauromenion zasiedlone zostało przez byłych mieszkańców Naksos, zniszczonego przez tyrana Dionizjusza I; potem znalazło się pod kontrolą Agatoklesa i Hierona II; zob. PECS, s. 886-882; ASM, s. 194-195; DNP 12/1 (2002), s. 58.
- 425 Początkowo zaprzyjaźniony z Agatoklesem, szybko jednak od niego się zdystansował; w roku 316, gdy Agatokles osiągnął w Syrakuzach władzę tyrańską, oszczędził go, mając na uwadze dawną przyjaźń (zob. wyżej, rozdz. 8.6); ale Dejnokrates stał się teraz głównym opozycjonistą tyrana (wszedł nawet w sojusz z Kartaginą); ostatecznie jednak podporządkował się Agatoklesowi, który uczynił go nawet swym strategiem; REIV.2 (1901), s. 2391-2392 nr 2 (B. Niese); DNP 3 (1997 / 1999), s. 370; Rathmann, s. 445.
- 426 Kentoripe, Kentoripa (dzis. Centuripe), miasto w sycylijskim interiorze, na południowy zachód od Etny i północny zachód od Katanii; Wroński, s. 190-191; Geer II, s. 113; Rathmann, s. 445.
- 427*Ponieważ fragment nie daje dobrego sensu, uzupełniam zgodnie z jednym z wariantów zaproponowanych przez Fischera.
- 428 Chodzi o krainę Bretti, Bruttium, Brucjum, na południowo-zachodnim krańcu Półwyspu Italskiego, naprzeciw Sycylii, dzis. Kalabria; Rathmann, s. 445.
- 429 Lokalizacja nieznana; Diodor wymienia ją także w ks. XVI 67.3; Rathmann, s. 445.
- 430 Chodzi o strategicznie ważne wzgórze położone między Gelą a Akragas, dzis. Monte Sole; Rathmann, s. 445, 447.
- 431 Rok 311/310 przed Chr.; Geer II, s. 117.
- 432 M. Valerius Maximus, P. Decius Mus, konsulowie roku 312; Broughton I, s. 159; Geer II, s. 117; Rathmann, s. 445.
- 433 W roku 311 przed Chr.; Bravo, Wipszycka, s. 28.
- 434 W roku 310 przed Chr.; Bravo, Wipszycka, s. 28.
- 435 W roku 308 pozbawiony życia został Herakles, drugi (nieślubny) syn Aleksandra Wielkiego (ze związku z Barsine, córką perskiego satrapy Artabazosa); DNP 5 (1998), s. 394 s.v. Herakles [2]; Bravo, Wipszycka, s. 28; Rathmann, s. 446, 456; zob. W.W. Tarn, Heracles Son of Barsine, The Journal of Hellenic Studies 41, 1921, s. 18-28 (kwestionuje ojcostwo Aleksandra).
- 436 Miasto to wymienia tylko Diodor; Rathmann, s. 446
- 437 Marrukinoi, Marrucini, górskie plemię italskie z głównym miastem Teate Marrucinatorum (dzis. Chieti); RE XIV.2 (1930), s. 1918-1919.

- 438 Iteramna Nahars (dzis. Terni) w Umbrii, około 73 km na północny wschód od Rzymu; PECS, s. 411.
- 439 Kontynuacja narracji z rozdz. 104.4.
- 440 Hamilkar syn Giskona; nie mylić z Hamilkarem z rozdz. 71.6; 72.2, który zawarł pokój z Agatoklesem, Akragas i Gelą; Geer II, s. 121; Rathmann, s. 446.
- 441 *Termin nie jest jasny. Reiske czytał ‘zeugitów’. Może chodzi o żołnierzy walczących w parach lub z parą koni.
- 442 Chodzi o miasto Gela, położone na południowym wybrzeżu Sycylii; zob. wyżej, rozdz. 4.4 z komentarzem.
- 443 *W Cieśninie Messeńskiej.
- 444 Gela leżała w kluczowym strategicznie miejscu między zachodnią częścią wyspy, zdominowana przez Kartagińczyków, a wschodnią, znajdująca się w ręku Agatoklesa.
- 445 Zob. wyżej, rozdz. 104.3.
- 446 Falaris był tyranem Akragas w latach 570-540 przed Chr.; funkcjonował w opowieściach Greków jako przykład tyrana-furiata; podobno polecił sporządzić żelaznego byka, w którego wnętrzu przypiekał swoich przeciwników, por. ks. IX 18-19; XIII 90.4-5; XX 108.1-2; KIPauly 4, s. 698-699.
- 447 Diodor XIII 90.4-5 sugeruje, że widział brązowego byka na własne oczy: Himilkar wysłał do Kartaginy najcenniejsze dzieła, wśród których miał się również znajdować byk Falarisa, pozostała zaś część łupu sprzedał. Timajos co prawda w swojej *Historii* stwierdza, że taki byk nigdy nie istniał, jednak przeczą temu same fakty. Otóż jakieś dwieście sześćdziesiąt lat po zdobyciu Akragas, kiedy Scypion zburzył Kartaginę, zwrócił Akragantańczykom – wraz z innymi przedmiotami znajdującymi się w rękach Kartagińczyków – także owego byka, który nadal pozostaje w Akragas w czasie, gdy piszę to dzieło” (przekł. Romuald Turasiewicz).
- 448 *Nazwę własną *ek-nomos* można dosłownie tłumaczyć jako ‘bez-prawie’. Jeden z licznych przykładów ludowej etymologii w starożytnej literaturze greckiej. Zwraca uwagę zastosowanie słów *asebeia* (bezbożność) i *nomos* (prawo) w znaczeniu synonimicznym.
- 449 Prawdopodobnie dzis. Monte Desusino; Rathmann, s. 447.
- 450 Himera, dzis. Salso; zob. niżej rozdz. 109.4; Rathmann, s. 447.
- 451 Blisko pół kilograma; Geer II, s. 129.
- 452 To jest około 7,6 km.
- 453 Koniec czerwca; Rathmann, s. 447.
- 454 Stąd bierze się dzisiejsza nazwa rzeki: Salso – (Rzeka) Słona, ponieważ jej cechą charakterystyczną jest naturalna w niej zawartość soli; Rathmann, s. 447.
- 455 Kamarina, miasto doryckie, położone w odległości około 60 km na zachód od południowego cypla Sycylii, górującym nad ujściem rzeki Hipparis; założone zostało jakoby w roku 599/598 przed Chr., jako subkolonia Syrakuz, co dawało tym ostatnim kontrolę na południowo-wschodnią Sycylią; wkrótce

jednak Kamarina ogłosiła się w pełni niezależną polis; zniszczona po roku 485 przez tyrana Gelona z Syrakuz, odbudowana został ćwierć wieku później, wchodząc zarazem w najświetniejszy okres swej historii; PECS, s. 434-435; KIPauly 3, s. 96-97; Wroński, s. 114-122.

- 456 Leontinoj, Leontini; greckie miasto we wschodniej Sycylii, dzis. Lentini; założone zostało w roku 729/728, przez chalkidijskich kolonistów z Naksos. Znana z opisów antycznych topografia Leontinoj w zasadniczych punktach znalazła potwierdzenie w badaniach archeologicznych: mury z VI/V w. przed Chr., resztki dwóch świątyń, agora, nekropola). Równina wokół Leontinoj nosiła nazwę „Równiny Leontyńskiej”; wierzone, że w czasach mitycznych zamieszkiwali ją Lajstrygonowie; PECS, s. 497-498; DNP 7 (1999), s. 62-63; Wroński, s. 161-162.
- 457 Katana, Katane, Catina (dzis. Katania), grecka kolonia na wschodnim wybrzeżu Sycylii, na południe od Etny, założona około roku 729 przed Chr.; w V wieku przed Chr. podporządkowana została Syrakuzom; PECS, s. 442; ASM, s. 173-174; Wroński, s. 164-165; SKA, s. 257.

BIBLIOGRAFIA

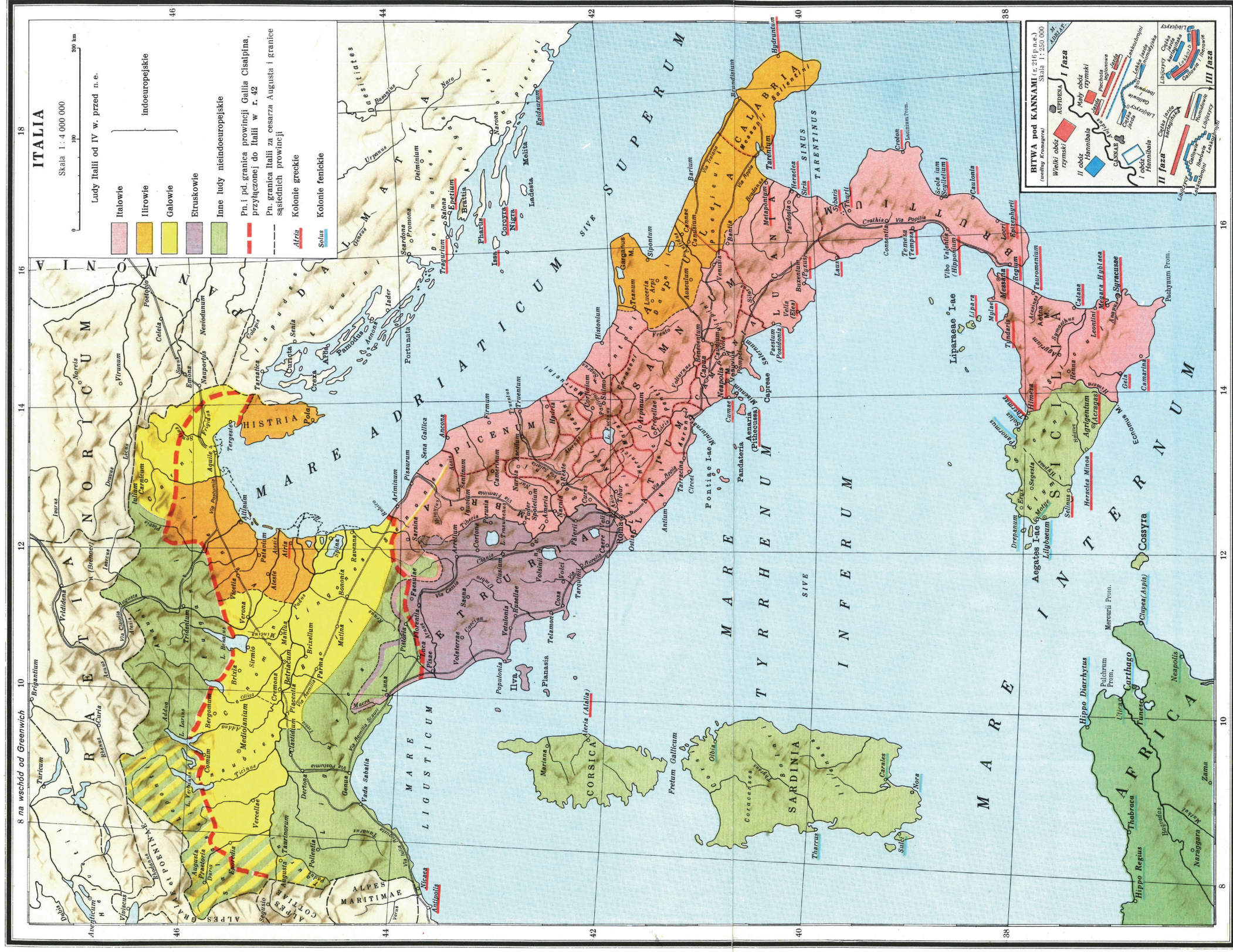
- Billows – R.A. Billows, *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*, Berkeley / Los Angeles – London 1990
- BOSWORTH A.B., *The death of Alexander the Great: Rumor and Propaganda*, *Classical Quarterly* 65, 1971, s. 112-136
- BRAVO B., WĘCOWSKI M., WIPSYZKA E., WOLICKI A., *Historia starożytnych Greków*, tom II: Okres klasyczny, Warszawa 2009
- BRAVO B., WIPSYZKA E., *Historia starożytnych Greków*, tom III: Okres hellenistyczny, Warszawa 1992
- BROUGHTON I – T.R.S. Broughton, *The Magistrates of the Roman Republic*, volume I: 509 B.C. – 100 B.C., New York 1951
- BÜMEL W., *Die Inschriften von Iasos*, t. I, Bonn 1985
- CARY M., SCULLARD H.H., *Dzieje Rzymu. Od czasów najdawniejszych do Konstantyna*, Warszawa 1992
- DNP – *Der Neue Pauly. Enzyklopädie der Antike*, 1-16, Stuttgart – Weimar 1993-2003
- DRÖGEMÜLLER M.P., *Syrakus. Zur Topographie und Geschichte einer griechischen Stadt*, Heidelberg 1969
- GEER I – *Komentarz do: Diodorus of Sicily, The Library of History, Books XVIII–XIX.65*, with an English Translation by Russel M. Geer, Cambridge Ms. – London 2002 (Loeb Classical Library 377)
- GEER II – *Komentarz do: Diodorus of Sicily, The Library of History, Books XIX.66 – XX*, with an English Translation by Russel M. Geer, Cambridge Ms. – London 2002 (Loeb Classical Library 390)
- IACP – M.H. Hansen, Th.H. Nielsen, *The Inventory of Archaic and Classical Poleis*, Oxford 2004
- KlPauly – *Der Kleine Pauly. Lexikon der Antike*, 1-5, München 1979
- LexHell – *Lexikon des Hellenismus*, red. H.H. Schmitt, E. Vogt, Wiesbaden 2005
- LGS – *Literatura Grecji starożytnej*, red. H. Podbielski, tom I-II, Lublin 2005
- MARQUARDT J., *Römische Staatsverwaltung*, Leipzig 1881
- MEISTER K., *Die griechische Geschichtsschreibung*, Stuttgart–Berlin–Köln 1990
- NAWOTKA K., *Aleksander Wielki*, Wrocław 2004
- ORLANDINI P., *Storia e topografia di Gela dal 405 al 282 A.C. alla luce delle nuove scoperte archeologiche*, *Kokalos* 2, 1965, s. 158-176
- PAJĄKOWSKI W., *Die Illyrier. Illyrii proprie dicti. Geschichte und Siedlungsgebiete. Versuch einer Rekonstruktion*, übersetzt von Bolesław Mrozewicz, Poznań 2000
- PECS – *The Princeton Encyclopedia of Classical Sites*, red. R. Stillwell, Princeton 1976
- RATHMANN – *Komentarz do: Diodoros Griechische Weltgeschichte, Buch XVIII-XX, Teilband B: Kommentar und Anhang*, übersetzt von Otto Voh & Gerhard Wirth, eingeleitet und kommentiert von Michael Rathmann, Stuttgart 2005
- RE – *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Stuttgart 1894 nn.

- RHODES P.J., *Historia Grecji. Okres klasyczny 478-423 p.n.e.*, przekł. Lech Trzcionkowski, Kraków 2009
- SKA – *Słownik kultury antycznej*, red. R. Kulesza, Warszawa 2012
- ŚMIETANKA M., *Arabia Felix? Świat arabski w świetle źródeł greckich i rzymskich (VI w. p.n.e. – III w. n.e.)*, Lublin 2002 (niepublikowana rozprawa doktorska, dostępna w Bibliotece Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)
- SPA – *Słownik pisarzy antycznych*, red. A. Świderkówna, Warszawa 1990
- STÄHLIN F., *Das Hellenische Thessalien. Landeskundliche und geschichtliche Beschreibung Thessaliens in der hellenischen und römischen Zeit*, Stuttgart 1924
- TARN W.W., *Heracles. Son of Barsine*, *The Journal of Hellenic Studies* 41, 1921, s. 18-28
- WIESEHÖFER J., *Das antike Persien. Von 550 v. Chr. bis 650 n. Chr.*, Düsseldorf 2005
- WROŃSKI, K., *Między dwiema tyraniami. Miasta Sycylii w latach 466-405 p.n.e.*, Lublin 2001 (niepublikowana rozprawa doktorska, dostępna w Bibliotece Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)
- ZIÓŁKOWSKI A., *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 2009

Grecja

L. Piotrowicz, Atlas do historii starożytnej, Polskie Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych im. Eugeniusza Romera, S.A., Warszawa-Wrocław 1994, Tabl. 5

Państwo Antygona Jednookiego i jego rywali ok. roku 303 przed Chr.
https://pl.wikipedia.org/wiki/Antygon_I_Jednooki [domena publiczna]

